

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAPLARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAPLARI ANABİLİM DÂLİ**

**İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ MECMUASINA GÖRE AVRUPA VE
AMERİKA MEKTEPLERİN'DE TERBİYE VE ÖĞRENCİ YETİŞTİRME
USULLERİ (1922–1927)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
DURSUN FARUK BİRİNCİ**

TEZ DANIŞMANI: Yrd.Doç.Dr. HAYRÜNİSA ALP

İSTANBUL 2017

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAPLARI ENSTİTÜSÜ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAPLARI ANABİLİM DÂLİ**

**İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ MECMUASINA GÖRE
AVRUPA VE AMERİKA MEKTEPLERİN'DE TERBİYE VE ÖĞRENCİ
YETİŞTİRME USULLERİ (1922-1927)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
DURSUN FARUK BİRİNCİ**

2901140014

TEZ DANIŞMANI: Yrd.Doç.Dr. HAYRÜNİSA ALP

İSTANBUL 2017

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Dursun Faruk BİRİNCİ

Numarası : 2901140014

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Hayrünisa ALP

Tez Savunma Tarihi : 03.07.2017

Anabilim/Bilim Dalı : Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

Tez Savunma Saati : 16.00

Tez Başlığı :“ İstanbul Muallimler Birliği Mecmuası’nda Avrupa İle Amerika’da Terbiye Ve Öğrenci Yetiştirme Usullerine Bakışlar (1922-1927)“

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / **OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Yrd.Doç.Dr.Hayrünisa ALP (Danışman)		Kabul
2-Prof.Dr.Mustafa BUDAK		Kabul
3-Doç.Dr. Mustafa GÜNDÜZ (YTÜ Eğitim Fak.)		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Doç.Dr.Filiz MEŞECİ		
2-Doç.Dr.Selim Hilmi ÖZKAN (YTÜ Eğitim Fak.)		

Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunduğum “İstanbul Muallimler Birliğı Mecmuasına Göre Avrupa Ve Amerika Mekteplerin’de Terbiye Ve Öğrenci Yetiştirme Usulleri (1922–1927)” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.”

Tarih:21,07,2017

Ad-Soyadı: Dursun Faruk BİRİNCİ

(imza)

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10140786
Yazar Adı / Soyadı	DURSUN FARUK BİRİNCİ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 11546995538
Telefon	5349836693
E-Posta	d.farukbirinci@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ MECMUASINA GÖRE AVRUPA VE AMERİKA MEKTEPLERİN'DE TERBİYE VE ÖĞRENCİ YETİŞTİRME USULLERİ (1922-1927)
Tezin Tercümesi	ISTANBUL PROPERTY AND STUDENT TRAINING PROCEDURES IN EUROPEAN AND AMERICAN ACCOMMODATION ACCORDING TO THE UNITED NATIONS UNION (1922-1927)
Konu	Tarih = History ; Türk İnkılap Tarihi = History of Turkish Revolution
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Anabilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	325
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. HAYRÜNİSA ALP 34768087812
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Eğitim , Mecmua, Muallimler Birliği, İstanbul Muallimler Mecmuası
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezinin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

21.07.2017

İmza:.....

ÖZET

İstanbul Muallimler Cemiyeti mütareke yıllarında, zor şartlar altında yaşayan öğretmenlerin ihtiyaçlarına çözüm üretebilmek amacıyla, Beşiktaş Numune Mektebi Müdürü Ahmet Halit Yaşaroğlu tarafından 8 Mart 1918 günü İstanbul Türk Ocağında kurulmuştur. 1922 yılında İstanbul Muallimler Birliği Cemiyeti'nin Türkiye Muallimler Birliği Cemiyetine bağlanmasının ardından 1922 -1927 yılları arasında Muallimler Mecmuası adı altında bir mecmua çıkarmaya başlamıştır. İstanbul Muallimler Birliği Mecmuasında, eğitim istatistikleri, ders numunesi, maarif kanunları, piyesler, düşünceleriyle Avrupa'yı etkileyen yazar biyografileri ve eserleri, farklı ülkelere ait eğitim sistemleri, şiir gibi konulara ilişkin öğretmen, öğrenci, eğitim ve eğitim sistemleri üzerine pek çok yazı yayınlanmıştır. İstanbul Muallimler Mecmuasında çeşitli eğitimcilerin Danimarka, Çekoslovakya, Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya, Amerika ve Avusturya eğitim sistemlerine ilişkin yazıları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mecmua, Muallimler Birliği, İstanbul Muallimler Mecmuası

ABSTRACT

İstanbul Muallimler Cemiyeti was founded by Ahmet Halit Yaşaroğlu, Beşiktaş Numune mektebi müdürü, on 8 March 1918 in İstanbul Türk Ocagi, in order to provide solutions for the needs of the teachers who live under difficult conditions in the years of the armistice. In 1922, after the association of the association of Muallimler alliance of turkey to the association of the association of Turkish Unity, he started to publish a magazine under the title muallimler mecmuası between 1922 and 1927. many articles have been published on the subjects of teachers, students, education and education systems related to subjects such as education statistics, classroom, curatorial laws, biographies and works influencing europe with musicals, education systems of different countries, poetry, etc. in İstanbul military association. in this thesis, it was attempted to evaluate the literature on education systems of various educators in Denmark, Czechoslovakia, France, Germany, England, Russia, America and Austria.

Keywords: Journal, Education, Journal of Muallimler, Muallimler Mecmuası

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	V
İMZA	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ÖNSÖZ	XII
TABLolar LİSTESİ	XV
KISALTMALAR LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENCÜMEN-İ MUALLİMİNDEN MUALLİMLER CEMİYETİNE ÖĞRETMEN TEŞEKKÜLLERİ VE TARİHÇELERİ

1.1. Encümen-i Muallimin	5
1.2. Muhafaza-i Hukuk-ı Muallimin Cemiyeti	7
1.3. Cemiyet-i Muallimin (1908)	7
1.4. Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin Cemiyeti (1909)	8
1.5. Mahfel-i Muallimin (1911)	9
1.6. Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti	9
1.7. Muallimler Yurdu	11
1.8. Muallimler Cemiyeti	12
1.9. Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti	23
1.10. Milli Mücadele Dönemi Eğitim'in Genel Durumu	24
1.11. Türkiye Muallimler Birliği ve Muallimler Cemiyeti'nin İlhakı	26
1.12. Muallimler Mecmuası'nın Amacı	32
1.13. Muallimler Mecmuasının Şekil ve Muhtevası	35

İKİNCİ BÖLÜM

MUALLİMLER MECMUASINDA DANİMARKA, FRANSA VE ÇEKOSLOVAKYA EĞİTİM TEŞKİLATI

2.1. Danimarka Eğitim Tarihi	38
2.1.1. Danimarka Eğitim Tarihine Ait Özgün Metinler	40
2.1.2. Danimarka Halk İdadileri.....	41
2.2. Fransa Eğitim Tarihi	46
2.2.1. Fransa Eğitim Tarihine Ait Özgün Metinler	49
2.2.2. Fransa'da Talim ve Tedrisat	51
2.2.3. Fransa'da Talim ve Tedrisat (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)	54
2.3. Çekoslovakya Eğitim Tarihi	58
2.3.1. Çekoslovakya Eğitimi Tarihine Ait Özgün Metinler	59
2.3.2. Çekoslovakya İntibaları	60
2.3.3. Çekoslovakya İntibaları (Tali Muallimleri)	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ VE AMERİKAN MEKTEPLERİNİN TERBİYE VE VASITALARI

3.1. İngiliz Eğitim Tarihi.....	72
3.1.1. İngiliz Mekteplerinde Terbiye'ye Ait Özgün Metinler	75
3.1.2. İngiliz Mekteplerinde Terbiye.....	77
3.1.3. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Mukaddime)	87
3.1.4. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Hususi Mektepler)	1022
3.2. Amerika Eğitim Tarihi	113
3.2.1. Amerika Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler.....	115
3.2.2. Amerika'da Terbiyenin Gayesi	116
3.2.3. Amerika'da Terbiyenin Vasıtası: Cehd Ve İş	118
3.1.5. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Mekteplerde Maddi Şerait)	121
3.1.6. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Middle Sınıfının Mektepleri)	133
3.1.7. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Kız Mektepleri)	140

3.1.8. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri)	147
3.1.9. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Yeni Mektepler)	153
3.1.10. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler1)	160
3.1.11. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler 2)	163
3.1.12. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Bedales de Terbiye-i Ahlakiye)	167

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA, ALMANYA VE İNGİLTERE MEKTEPLERİNİN TALEBE YETİŞTİRME SİSTEMLERİ

4.1. Almanya Eğitim Tarihi	172
4.1.2. Fransa, Almanya ve İngiltere Eğitimine İlişkin Özgün Metinler	175
4.1.3. Üç Terbiye (Fransız Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)	177
4.1.4. Üç Terbiye I (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)	183
4.1.5. Üç Terbiye II (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)	187
4.1.6. Üç Terbiye III (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)	196
4.1.7. Üç Terbiye I (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)	202
4.1.8. Üç Terbiye II (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)	207
4.1.9. Üç Terbiye III (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)	215

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUSYA VE AVUSTURYA EĞİTİM PROGRAMLARINDA İNKILAP

5.1. Rusya Eğitim Tarihi	219
5.1.1. Rus Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler	221
5.1.2. Rus Müfredatı Programı	222
5.2. Avusturya Eğitim Tarihi	227
5.2.1. Avusturya Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler	229
5.2.2. Avusturya da Yeni Program Harekâtı	230
SONUÇ	241

KAYNAKÇA 246

EKLER 250

Ek 1. Resimler

Ek 2. T.C. Muallimler Birliği Yasası

Ek 3. İstanbul Muallimler Birliği Merkez Yasası

Ek 4. Muallimler Mecmuası Yazar ve Makaleler

ÖNSÖZ

Tanzimat Devri ile başlayan Batıya yöneliş I. Meşrutiyet'in ilanı ve II. Abdülhamit devrindeki zorunlu sıkıyönetimin ardından II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte gelen kurumsallaşma hakkı diğer meslek guruplarında olduğu gibi öğretmenlere de sirayet etmiş, öğretmenlerin haklarını aramak ve tek çatı altında toplayarak gerek bilgilendirme gerekse özlük haklarını savunmak maksadıyla öğretmen cemiyetleri oluşturma yoluna gidilmiştir. İlk öğretmen birliği olan Encümen-i Muallimin, diğer öğretmen birliklerinin tesis edilmesinde ilk kıvılcım olmuştur. Bu bağlamda çeşitli isimler altında birleşen öğretmenler birliklerinin en önemlilerinden biri olan Muallimler Cemiyeti de bine yakın üyesiyle öğretmenlerin özlük haklarını savunması, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın buhranlı günlerinde gerek öğretmenlerin gerekse Anadolu halkının başta eğitim olmak üzere çeşitli alanlarda bilinçlenmesinde ve öz güvenlerini kazanmasında dikkate değer bir varlık göstermiştir.

Milli mücadelenin başlamasıyla birlikte Muallimler Mecmuası Milli harekete destek vermiştir. Milli mücadele devam ederken Mustafa Kemal Atatürk eğitimi göz ardı etmemiş, hem öğretmenlerin umumi birlik ihtiyacını karşılamak hem öğretmenlerin, hem de öğrencilerin bilgi birikimlerini arttırmak için bir öğretmenler birliğinin kurulmasını teşvik etmiştir. Bu bağlamda 1920 yılında Muallim ve Muallimler Cemiyeti vücuda getirilmiştir. Önemli bir boşluğu doldurduğu fark edilen Muallim ve Muallimler Cemiyeti kurumsallaştırılarak 1921 yılında Türkiye Muallim ve Muallimler Dernekleri Birliği tesis edilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra birliğin adı Türkiye Muallimler Birliği olarak değiştirilmiştir.

Konumuzun temasını oluşturan Muallimler Cemiyeti 1922 yılında Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti ile birlikte Türkiye Muallimler Birliğine dâhil olmuştur. Bu tarihten itibaren Muallimler Mecmuası adıyla çıkarmış olduğu aylık dergide Türkiye'nin eğitim hayatına milli his ve amaçlarla hizmet etmeyi ilke edinmiş, sadece Anadolu coğrafyası ile sınırlı kalmayarak Avrupa Kıta'sında dikkate değer

şahsiyetlerin eğitim görüşlerine ve kitaplarının çevirilerine yer vererek de eğitim faaliyetlerinin yaygınlaşmasında ve gelişmesinde önemli hizmetler sunmuşlardır.

Muallimler Mecmuası, Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde mevcut olmakla birlikte, bu eserlerin sayılarında bir bütünlükten söz etmek pek de mümkün değildi. Muallimler Mecmuasının tüm sayılarını veya büyük bir bölümünü bünyesinde barındıran Kütüphane ve Arşivler; Hakkı Tarık Us, Milli Kütüphane, Seyfettin Özege Kataloğu ve Atatürk Kitaplığı idi. Bu çalışmada Atatürk Kitaplığı Kütüphanesinden istifade edilmiştir.

Bu çalışma da İstanbul Muallimler Birliği çatısı altında toplanan eğitimciler, Türk eğitim sisteminin gelişmesinde ve yaygınlaşmasında Avrupa'da ki eğitim sistemi ve eğitim faaliyetlerini incelemişlerdir. Bu incelemeler İstanbul Muallimler Birliğinin 1922 yılından 1927 yılına kadar devam eden süreçte çıkarmış oldukları Muallim Mecmuasında yayımlanmış olması hasebiyle gerek araştırmacıların inceleme ve araştırma becerilerinin artması gerekse de kuruluşundan itibaren milli bir duruş sergileyen öğretmen örgütünün içerik düzeninin ve değerinin gün yüzüne çıkarılması; hem de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte eğitimi geliştirmeyi ilke edinmiş Muallimler Mecmuasının sistematik tahlili yapılmıştır.

Çalışma beş bölüm ve ek kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde Encümeni Muallimden Muallimler Cemiyetine kadar olan süreçte vücuda getirilmiş öğretmen birliklerinin kuruluş ve işleyişleri ele alınmış, ikinci bölümde Muallimler Mecmuasında, Darümuallimin Müdürü İhsan Bey, Ali Haydar Bey ve Doktor Sabri Beyler tarafından kaleme alınan, Danimarka, Çekoslovakya ve Fransa'da eğitim alanında meydana gelen gelişmeler, üzerine durulmuştur. Üçüncü bölümde, Doktor Sabri Bey'in kaleme aldığı İngiliz mekteplerinde eğitim ve öğrenci yetiştirme sistemleri ve Mustafa Remzi Bey'in Amerika mekteplerinde eğitim makaleleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde, Doktor Sabir Bey'in Fransa, Almanya ve İngiltere okul sisteminde öğrenci yetiştirme usulleri üzerine yazmış olduğu makaleler ele alınmıştır. Beşinci bölümde, Hıfzırrahman Raşit Bey'in kaleme aldığı Rusya ve Avusturya memleketlerinde, I. Dünya savaşı sonrası eğitimde gerçekleştirilen reformlar ele alınmıştır. Ek kısmında Muallimler Birliği Nizamnamesi ve dâhili bulunduğu Türkiye Muallimler Birliği Nizamnamesi ve Muallimler Mecmuasında yer alan yazar ve makaleler listesi verilmiştir.

Bu alışma da Avrupa ve Amerika eğitim faaliyetlerini ele alan makalelerin tam transkripsiyonu verilmekle birlikte, adı geçen ülkelerin eğitim tarihlerine değinilerek de okuyucu ve araştırmacıların ülkelerin eğitim tarihleri hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmış, eğitimci yazarların mecmua vasıtasıyla, incelemiş oldukları ülkelerin eğitim faaliyetlerini temel alarak, Cumhuriyetin ncesi ve sonrasında, eğitim alanında meydana getirilen yenilik ve gelişmelerin yol haritası çizilmesinde izlenilmesi gereken yolların belirlenilmesi ve mevcut olan eğitim faaliyetlerin de saptanılan eksikliklerinin neler olduğunun gün yüzüne çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu çalışmada 1922–1927 yılları arasında 2322 sayfa ve 54 sayı devam eden Muallimler Mecmuasını dijital ortama aktaran İBB Atatürk kitaplığının başta Müdürü ve tüm çalışanlarına, değerli bilgi birikimlerini paylaşan, Prof. Dr. Mustafa Budak, Doç. Dr. Mustafa Gündüz, hocalarıma ve tez yazımı öncesi ve süresince birçok konuda değerli bilgilerini ve zamanını paylaşan Yrd. Doç. Dr. Hayrünisa Alp hocama ve destek ve sevgilerini esirgemeyen Aileme teşekkürü bir borç bilirim.

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 2.1: Fransa Tedrisat-1 İbtidaiye ve Yüksek Tedrisat-1 İbtidaiye.....	54
Tablo 2.2: Tali Muallimler Maaş, Kademe ve Zamlar	65
Tablo 2.3: Tali Muallimler Maaş, Kademe ve Zamlar	66

KISALTMALAR LİSTESİ

- a. g.e.** : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
a.g.t. : Adı geçen tez
b.t.y. : Basım tarihi yok
b.y.y. : Basım yeri yok
BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.: Bakınız
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.: Editör
ESA: Emekli Sandığı Arşivi
Haz. : Hazırlayan
İA: İslam Ansiklopedisi
s. : Sayfa
S: Sayı
TBMM ZC: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK: Türk Dil Kurumu
TDV: Türk Diyanet Vakfı
Yay. : Yayıncılık
Yay-yy.: Yayınlayan

GİRİŞ

Türk Tarihinde eğitim üç kısma ayrılır. Birinci kısım İslamiyet öncesi dönemdir ki yazılı eğitimden ziyade sözlü eğitim ön plana çıkmış, destanlar ve savaş hikâyeleri ile nesilden nesile aktarılmıştır. İkinci Bölüm ise İslamiyet kabulü ile birlikte başlayan Medrese eğitimidir. Medrese eğitimi bulunduğu şehire ve bölgeye göre değişiklik gösterebilir ancak içerik ve uygulama yöntemi aynı kalmıştır. Üçüncü devre Tanzimat'ın ilanı ile başlayan dönemdir. Medreselerin yanında mekteplerin, hocaların yanında muallimlerin baş göstermeye başladığı bir dönem olmuştur. Medreseler kurulduğu andan itibaren halkın büyük ilgisini görmüşse de Tanzimat döneminden itibaren bu ilgi Batı eğitimi ile şekillenmiş kurumların ortaya çıkmaya başlaması ile sekteye uğramıştır. Bu durum eğitimde ikiliklerin, dini eğitime yönelmiş Medreselerin yanında Batı eğitimi veren Mekteplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Medreseler İslamiyet'in de etkisiyle her zaman halktan destek görmüş gerek loncalar gerekse de vakıflar tesis edilerek Medreseye ait zümrenin ayrı bir yere ve öneme sahip olunması sağlanmıştır. Medreselerin bu imtiyazlarının aksine mektep muallimlerine mahsus bir birlikten söz etmek pek mümkün değildir. Tanzimat dönemi, ilmi ve edebi cemiyetlerin kurulmaya başladığı, muallimlere ait mesleki cemiyet sayılabilecek organizasyonların meydana getirilmeye başladığı dönem olarak adlandırılabilir. 1860 da kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye¹ ve Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye ile Cemiyet-i Edebiye örnek gösterilebilir.²

II. Abdülhamit devrinde ülkenin içinde bulunduğu karışıklık sert tedbirlerin alınmasını, cemiyet kurma ve teşkilatlanma haklarından yoksun olmalarını zaruri kılmıştır. Bu dönem de iç karışıklıklar yanı sıra Avrupa ülkelerinin Osmanlıyı bölme faaliyetlerinin önüne geçilmesi için II. Abdülhamit İslamcı bir politika izlemiştir. Eğitim alanında mektepleri geliştirmek, Avrupa da meydana gelen gelişmeleri yakinen

¹ Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'nin yayın organı olan " Mecmua-i Fünun" Osmanlı da ilk süreli yayın olmuş ve 1862-1867 yılları arasında yayımlanmıştır.

² Bedi Gümürlü, "Cumhuriyet ve Öğretmen: Aydınlanma Politikası ve Öğretmen Kimliği (1923-1960)", (Basılmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı), Ankara, 2005, s.10

takip etmek ve Osmanlı tebaasına kazandırmak ve uygulamaların yaygınlaştırılmasına önem vermenin yanı sıra çoğunlukla medreselerde öğretilen dini eğitimin de yaygınlaştırılmasına da önem vermiştir; fakat Tanzimat devri ile başlayan mesleki teşekküllerin II. Abdülhamit devrinde devam ettiğini söylemek pek mümkün değildir.

1908 II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte gelen cemiyet ve teşkilatlanma hakkı birçok meslek örgütünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. 1909 yılında Anayasaya eklenen 120. Madde ile yasaklanan örgütlenme alanları belirtilmiş ve örgütlenme hakları sadece Osmanlı tebaasına verilmiştir.³ Bu haktan istifade etmek isteyen öğretmenlerde seslerini duyurmak ve özlük haklarını korumak için cemiyetleşme faaliyetlerine girişmişlerdir. Cemiyetleşme faaliyetlerin de köklü bir geçmişe sahip olmayan Osmanlı tebaası dernekleşme faaliyetleri için birbirlerini gazete ilanı ile davet etmişlerdir.⁴ Cemiyetleşme faaliyeti ilk olarak Encümen-i Muallimin⁵ adı altında gerçekleştirilmiştir. Muhafaza-i Hukuk-i Muallimin Cemiyeti'nin kurulmasıyla da iki cemiyet birleşerek Encümen-i Muallimin cemiyetini oluşturmuşlardır. İlerleyen dönemlerde cemiyetleşme faaliyetleri hızla artarak devam etmiştir. Cemiyetlerin asıl amacı eğitim alanında meydana gelen gelişmelere ayak uydurmak, eğitimciler ve halkı bu gelişmelerden haberdar etmek, zor şartlar altında yaşayan muallimlerin hayat standartlarını yükseltmede, seslerini duyurmada öncü olmak, uzun müddet zarfında maaşlarını alamayan muallimlerin maaşlarını tedarik etmelerinde, iktisat sandıkları teşkil ederek muallimler arasında birliği sağlamak ve yardımlaşmayı artırmak, eğitim öğretimin yaygınlaştırılmasıyla birlikte zor zamanlar geçiren Osmanlı ülkesi'ni eğitim öğretim yoluyla feraha kavuşturmak amacıyla idiler. Cemiyetler bu amaçlar doğrultusunda kurulmuşsa da önemin zorlukları ve gerekse de yönetim tarafından getirilen sert tedbirler, cemiyetlerin amaçlarına ulaşmasına engel olmuştur. Osmanlı

³ Levent Eraslan, "Türkiye'de Eğitim Sendikacılığının Tarihsel Perspektifi ve Günümüz Eğitim Sendikacılığının Değerlendirilmesi", **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2012, S.28, s.2.

⁴ Taylan Filiz, "**Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920-1935)**", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Anabilim Dalı), İstanbul, 2005, s.10.

⁵ II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte başlayan muallim cemiyetlerinin ilk olarak zaman ve nerede gerçekleştiği ile ilgili çeşitli kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Nafi Atuf (Kansu) "Türk Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme" isimli kitabından muallimlerin ilk örgütlenmeleriyle ilgili olarak 1911 de Edirne de "Mahfel-i Muallimin" şeklinde olduğu bilgisini vermektedir. Nafi Atuf (Kansu) "Mahfel-i Muallimin" i ilk öğretmen örgütlenmesi şeklinde ifade etmesinde kurucuları arasında yer almasından ötürü olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır. Osman Ergin'in beş ciltlik "Türkiye Maarif Tarihi" adlı eserinde bu konuya yer vermemiştir. Yahya Akyüz'ün "Türkiye de İlk Öğretmen Kuruluşları Hakkında Orijinal Bir Belge Unutulmuş Bir Kaynak" adlı eserinde ilk öğretmen teşekkülünün 1908 de Beşiktaş da kuruluna "Encümen-i Muallimin" olduğunu ortaya koymuş ve diğer öğretmen kuruluşları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Devleti'nin Balkan savaşında yenilmesi, Osmanlı ülkesi'nin ve halkının daha müşkül durumlara düşmesine sebep olmuştu. Ekonomik alanda da büyük sıkıntılar çeken Osmanlı yönetimi öğretmenlerin maaşlarını ödeme de güçlükler yaşamıştı. Bu durum muallimlerin muallimlik mesleğinden ayrılmak zorunda kalmalarına sebep olmuş, mesleğine devam edenlerinde hayatlarını devam ettirebilmek için ek işler yapmaya sevk etmişti. Adam kayırma ve usulsüzlüğün kol gezdiği devlet kademelerinden, rüşvetle bir yerlere gelen, durumu iyi olan muallimler de kahvehane hayatına dalmışlardı. Muallimlerin içerisinde bulunduğu bu hal, muallimler arasında kuvvetli bir birliğin oluşmamasında önemli etken olmuştu. I. Dünya savaşının patlak vermesiyle cemiyetleşme faaliyetleri gerek yönetsel ve gerekse muallimlerin birlik bilincinden yoksun olmaları sebebiyle askıya alınmıştır. Savaşın getirdiği olumsuzluklar, muallimler ve öğrencilerin cepheye gönderilmesi, mekteplerin öğrenciden yoksun kalması ve savaşın en ağır şartları muallimler tarafından hissedilmesi, muallimlerin seslerini duyurabilecekleri yeni bir birliğe ihtiyacı elzem kılmıştı. Bu durumun farkında olan Ahmet Halit Yaşaroğlu, engellemeler ve kısıtlı imkânlarla rağmen Muallimler Cemiyeti'ni kurmayı başarmış ve dönemin en önemli mesleki örgütlenmelerinden biri haline gelmeyi başarmıştı. I. Dünya savaşından sonra başlayan Milli Mücadele döneminde Muallimler Cemiyeti önemli roller üstlenmiş, işgallere karşı protesto mitingleri düzenlerken aynı zamanda Anadolu'ya maddi ve manevi desteklerde bulunmuştu. Milli Mücadele döneminde çatışmalar sadece siyasi değil, eğitim alanında da meydana gelmiş, Anadolu hareketi tarafından muallimlerin maaşlarını ödemek, azil ve tayinlerine karar vermek gibi hukuki faaliyetlere girişilmiş, muallimlerin birlik ve beraberliğini tesis etmek ve Anadolu hükümetine bağlanmalarını sağlamak için de Ankara'da Türkiye Muallimler Birliği tesis edilmişti. 1922 yılında Muallimler Cemiyeti, Mekatib-i İbtidai Muallimler Cemiyeti ile birlikte Türkiye Muallimler Birliğine katılmış, Türkiye Muallimler Birliği'nin İstanbul şubesini temsil etmişti. Birlik bu tarihten itibaren Muallimler Mecmuası adıyla bir dergi neşretmeye başlamıştı. Muallimler Mecmuası, Tanzimat devrinden itibaren başlayan ve yeni Türkiye Cumhuriyetinde de devam eden eğitim alanında ki arayışlara destek olmak, gerek yurt içi gerekse yurt dışı eğitim, öğretim, hukuki haklar, çeviri ve bilimsel araştırmalardan eğitimcileri haberdar etmek amacıyla tesis edilmişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim faaliyetlerine katkı sağlamak için de Mecmua'nın maksadımız kısmında belirtildiği üzere, amaçlarının eğitim öğretimi geliştirmek olduğu, bu amaç doğrultusunda yabancı yazar biyografilerine ve önemli gördükleri eserlerin

tercümelerine yer vermeyi uygun bulmuşlardı. Ayrıca eğitim sistemine katkı sağlamak amacıyla, Avrupa ve Amerika kıtalarında meydana gelen eğitim faaliyetleri incelenmiş, gerekli görülen alanlar üzerinde vurgu yapılmıştı. Eğitim faaliyetlerini geliştirmenin yanında kanuni haklar üzerinde de çalışmalar yapılarak ve Hükümete önerilerde bulunarak öğretmenlerin haklarının korunmasında, öğrenci ve öğretmenlerin eksikliğini hissettikleri alanları mecmua da yer vermek suretiyle eğitim alanında önemli rol oynamıştı. Bu amaçlar doğrultusunda Muallimler Mecmuası 1927 yılına kadar 54. sayı ile yayın hayatına devam etmişti.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENCÜMEN-İ MUALLİMİNDEN MUALLİMLER CEMİYETİNE ÖĞRETMEN TEŞEKKÜLLERİ VE TARİHÇELERİ

1.1. Encümen-i Muallimin

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte gelen cemiyetleşme özgürlüğüne öğretmenlerde kayıtsız kalmamıştır. Öğretmenlerin ülkemizde kurdukları ilk öğretmen birliği Encümen-i Muallimin' dir. Darülfünun ve Darülmuallimin mezunları tarafından 1908 yılında Emrullah Efendi tarafından İstanbul'da kurulmuştur.⁶

Cemiyetin amacı, öğretmen maaşlarına zam yapılmasını sağlamak, kıdem ve ehliyet listelerini düzenlemek, atamalarda bakanlığa yardımcı olmak, meslekleşme sorunlarına eğilmek ve taşra da ki eğitim idareleriyle ilişki kurarak eğitimin gelişmesinde rol oynamak gibi önemli ve faydalı faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁷

Yahya Akyüz' ün "Unutulmuş Kaynak" olarak nitelediği eserinde kız Sultanisi Tarih öğretmeni Vehbi Bey'in 1919' da yayımladığı " Memleketimizde Muallimler Cemiyeti" başlıklı yazısında bu konuya da değinmiştir. Hatıratlarından da anlaşılacağı üzere Vehbi Bey de Encümen-i Muallimin'in kuruluşun da rol almıştır. Konunun daha iyi aydınlatılabilmesi için Vehbi Bey'in hatıralarında anlattıklarını aynen vermek yararlı olacaktır;

"II. Meşrutiyet'in ilânını izleyen günlerde 1908 Temmuzunun içinde öğretmenlerin haklarını korumak ve eğitimi yaygınlaştırmak emeliyle 'Encümen-i Muallimin adında bir cemiyetin kurulup oluşturulmasına girişmiştik. İki arkadaşlık. Arkadaşım o sıralarda öğretmen olan Aydın ili polis müdürü Fikri Faik Bey idi. Gazete ilânları ile öğretmenler o zaman Üniversite binası olarak kullanılan bugünkü Bezm-i

⁶ Ahmet Orhan, **Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi ve Hukuki Dayanakları (1923–1980)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001, s. 29

⁷ Orhan, **a.g.e.**, s. 29.

Âlem Vâlide Sultan Mektebi binasına davet edilmişler ve orada seçimler yapılmıştı. Birinci başkanlığa merhum Emrullah Efendi, ikinci başkanlığa eski Maarif Nazırı Sait ve üçüncü başkanlığa İzmirli İsmail Hakkı Beyler seçilmişlerdi. Daha önceden milletvekili, sonra da Samsun (Canik) mutasarrıfı olan Servet Bey muhasebeci ve ben de (Vehbi Bey) genel kâtip seçilmiştik.

Toplantılarımız Üniversite’de ayrılan iki odalı bir dairede yapılyordu. “Cemiyetin ilk başarısı dersleri gruplara ayırtmak, maaşlara zam yaptırmak oldu. Çünkü o sırada özellikle ilkokul öğretmenlerinin geçim durumları tahammül edilemez halde idi. Daha sonra, İstanbul’da ve Osmanlı ülkesinin her yanında boşalacak öğretmenlik kadrolarına Encümen-i Muallim’in fikir ve görüşü alınmaksızın hiç kimsenin tayin ettirilmemesinde ve öğretmenliğin kendine özgü bir meslek sayılmasında da başarı sağlandı. Nitekim Şuayip ve Sami Beylerin (İstanbul) Maarif Müdürlükleri sırasında okullarda boşalacak derslere atanacak öğretmenler Encümen-i Muallim’inden istenirdi. Encümen de, düzenlemiş olduğu bir ‘kıdem-ehliyet’ defterine göre, öğretmenin ya da öğretmen adayının eline bir kimlik belgesi vererek Maarif Nezareti’ne gönderir, onun tayini böyle yapılırdı. Daha sonra Encümen-i Muallim’in, öğretmenliğin özel bir meslek sayılması için de uğraştı ve başarılı oldu.⁸

Encümen-i Muallimin örgütlenme faaliyetlerine giriştiği sırada Mizancı Murat’ın arkadaşı ve Duyun-u Umumiye de memur olan Zeki Bey’in teşebbüsleriyle Vefa Sultanisinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir.⁹ Bu toplantı da Zeki Bey Encümen-i Muallim’in öğretmen haklarını yeterince savunamayacağını ileri sürmüştür. Bu tezini de cemiyetin yöneticilerinin öğretmenler yerine Maarif Nezareti görevlilerinden oluşmasına bağlamıştır. Bundan dolayıdır ki bu zümreye ait olan kişilerle hiçbir bağı olmayan yeni bir cemiyetin teşekkül edilmesinin zaruri olduğunu ileri sürmüştür. Bu amaç doğrultusunda toplantı da hazır bulunan cemiyete bağlı bazı azaların daha önceden yeni bir cemiyet fikrine hazır olduklarından yeni bir cemiyet kurma fikri kabul edilmiştir. Cemiyetin başkanlığına Zeki Bey getirilmiştir. Yeni kurulan

⁸ Yahya Akyüz, “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar(1908–1918)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1132/13297.pdf> (22.05.2017) s. 22–23

⁹ Akyüz, **Doğuşunun Yüzüncü Yılında.**, s. 23.

cemiyetin Encümen-i Muallimin ve Muhafaza-i Hukuk-u Muallimin Cemiyeti ile birleşerek “Cemiyet-i Muallimin” adı altında birleştiği ilan edilmiştir.¹⁰

Yeni tesis edilen cemiyetten haberdar olmayan Emrullah Efendi Öğretmenler arasında ayrım çıkmaması için toplantıda ki kararları kabul etmiştir. Cemiyet kendini feshederek iktisat sandığındaki paraları da Cemiyet-i Muallimine devretmiştir.

1.2. Muhafaza-i Hukuk-ı Muallimin Cemiyeti

Cemiyet 1908 yılında İstanbul İdadi, Rüştî ve İbtidai okullarının muallimleri tarafından kurulmuştur.¹¹ Adından da anlaşılacağı üzere öğretmenlerin haklarını savunmak ve eğitimin yaygınlaşması sağlamayı ilke edinmişlerdir. Cemiyetin başkanlığına Zeki Bey getirilmiştir.

Cemiyet kuruluş aşamasından kısa bir süre sonra Encümen-i Muallimin ile birleşmiştir. Cemiyet kendini feshederek Cemiyet-i Muallimine dâhil olmuştur.

1.3. Cemiyet-i Muallimin (1908)

1908 de Encümen-i Muallim ile Muhafaza-ı Hukuk-ı muallimin Cemiyetlerinin birleşmesiyle kurulmuştur.¹² Başkanlığına Zeki Bey seçilmiştir.¹³ Cemiyet-i Muallimin 'in bir başkanı, muhasebecisi ve kâtibî vardı. Zeki Bey'in başkanlığında ki cemiyete, mâliye ve mülkiye mektebi iktisadi ve gelişmeler coğrafyası öğretmenliği yapmış olan Burhanettin Bey muhasebeci, Heybeliada Numune mektebi müdürü Cemil Bey de kâtipliğe seçilmiştir.¹⁴

Cemiyet kuruluş aşamasında Maarif Nezareti Vekili Abdurrahman Şeref Efendiye gönderdiği bir mektup da Cemiyet-i Muallimin 'in amacını şöyle dile getirmiştir. Meşrutiyet ve hürriyet devrine layık şekilde genel eğitimin yurttan yayılmasını sağlamaya çalışmak ve bu alan da Nezarete yardımcı olmak. Zeki Bey

¹⁰ Akyüz, **Doğuşunun Yüzüncü Yılında.**, s.23.

¹¹ Orhan, **a.g.e.**, s.30.

¹² Mustafa Ergün, **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)**, Ankara, Ocak Yayınları, 1996, s. 426.

¹³ Orhan, **a.g.e.**, s.30.

¹⁴ Akyüz, **Doğuşunun Yüzüncü Yılında.**, s.23.

mektubunun devamında 11 madde hâlinde bazı görüşler öne sürmüştür. Bu görüşlerin büyük çoğunluğu eğitimin mâli yönüyle ilgilidir.¹⁵

Mektup da Cemiyet-i Muallimin'in Avrupa'da bazı bilim kuruluşları ile ilişki kuracağı belirtilmektedir. Cemiyet amaçlarını gerçekleştirmek içinde bir dergi çıkaracaklarını da ifade etmişlerdir. 23 Temmuz 1908 de¹⁶ yayın hayatına başlayan Mir'at-i Maarif (Eğitimin Aynası) on yıl boyunca yayımlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde bir öğretmen örgütünün çıkardığı ve öğretmen sorunlarını ele alan ilk önemli dergi olması kuvvetle muhtemeldir.

Derginin mes'ul müdürü Namık Ekrem'dir. Dergide II. Abdülhamit dönemi şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Maarifin ve Muallimliğin oldukça kötü durum da olduğu vurgulanmış, özellikle taşra da durumun daha da vahim olduğu belirtilmiştir. Muallimliğin halkın gelişmesinde ve kalkınmasın oldukça önemli bir yerinin olduğu, muallimlik mesleğinin kutsal olduğu, muallimlerin her türlü uğraştan sıyrılarak yeni nesillerin bilgilerle kuşatılmasının gerekliliğini vurgulanmıştır.¹⁷

31 Mart olayı üzerine İstanbul'a gelen Hareket Ordusu, Duyun-ı Umumiye idaresinde görevli olan Zeki Bey'i herhangi bir sebep göstermeksizin tutuklamıştır. Zeki Bey'in tutuklanması cemiyet dağılmasına sebep olmuştur. Mir'at-i Maarif yayın hayatına devam etmiştir.

1.4. Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin Cemiyeti (1909)

Hareket Ordusunun Zeki Bey'i tutuklamasıyla dağılan Cemiyet-i Muallimin den boşalan cemiyet hayatını doldurmak için Ahmet Bey gerekli faâliyetlere girişmişti. Cemiyet Kanunu Ahmet Bey'i engellemiş olsa da büyük bir azimle cemiyeti tesis etmeye gayret sarf etmiştir.

Eğitimi yayma ve öğretmenler yardımlaşma anlamına¹⁸ gelen cemiyet İnas Sultanisi öğretmeni Ahmet Bey tarafından Maarif Nezareti'nden gerekli izinleri almak

¹⁵ Yahya Akyüz, "Türkiye'de İlk Öğretmen Kuruluşları hakkında Orijinal Bir Belge ve Unutulmuş Bir Kaynak", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.3, S.1, 109–119, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/487/5711.pdf> (22.05.2017)

¹⁶ Gümüşlü, *a.g.t.*, s.10.

¹⁷ Yunus Pustu, "Türkiye'de Muallim Cemiyetleri (1908–1928)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı), Trabzon, 2014, s. 11.

¹⁸ Orhan, *a.g.e.*, s.30.

suretiyle cemiyeti kurmuştur. Ahmet Bey cemiyetin amacını dile getirirken öğretmenlerin içinde buldukları ahvâli betimlemiş; eğitim hayatına destek vermenin yanı sıra öğretmenleri kahve hayatından kurtarmayı hedeflemiştir.

Ahmet Bey cemiyetin varlığını sürdürmesi için çok caba sarf etmiştir. Beylerbeyinde bulunan evini cemiyetin merkezi olarak atamıştır.¹⁹ Ayrıca Ahmet Bey çevre illere giderek cemiyete öğretmen kaydetmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır.²⁰

1.5. Mahfel-i Muallimin (1911)

Nafi Atuf tarafından 1911 yılından Edirne de kurulmuştur. Cemiyetin yönetimi bir başkan kâtip ve bir sandık eminden ve iki üyeden²¹ oluşmaktadır. Cemiyetin üyeleri her ay beş kuruş ödemiştir.²² Tüzüğünde belirtildiği üzere cemiyetin amacı, ilmi, fenni, umumi dersler vermek, gece dersleri açmak, köylere öğretmen yetiştirmek²³ gibi amaçlar için kurulduğu ifade edilmiştir.

Mahfel-i Muallimin'in tüzüğü Edirne de çıkarılmış olan "say ve tettebbu" dergisinin Şubat 1911 tarihli 1. Sayısında yer almaktadır.²⁴ Tüzüğün birinci maddesinde cemiyetin Edirne de ki bütün öğretmemelere açık olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca cemiyet sohbetler düzenleyerek öğretmenler arasındaki bağların daha da gelişmesine özen göstermiştir.

1.6. Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti

Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti 26 Nisan 1916 da İstanbul da kurulmuştur. Türkçülük fikrini her alanda savunan bir görüşe sahiptir.²⁵ Cemiyet tamamıyla öğretmenlerden oluşmamaktaydı. Cemiyetin nizamnamesine göre İstanbul merkez

¹⁹ Pustu, **a.g.t.**, s.12.

²⁰ Yahya Akyüz'ün "Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908–1918)" adlı yazısında Vehbi Bey'in hatıratlarında Neşr-i Maarif ve Teavün-i Muallimin cemiyetinin kuruluşuna değinmiştir. Ahmet Bey'in cemiyetinin işlevsiz kaldığı ve unutulduğundan yakındığı ifade edilmekle beraber zamanı gelince Ahmet Bey tarafından tekrar canlandırılacağı belirtilmiştir.

²¹ Orhan, **a.g.e.**, s. 31

²² Pustu, **a.g.t.**, s.15.

²³ Orhan, **a.g.e.**, s. 31

²⁴ Akyüz, **Doğuşunun Yüzüncü Yılında.**, s.23.

²⁵ Orhan, **a.g.e.**, s. 32.

olmak suretiyle taşrada da şubeler açabilecekti. Nizamnamenin ikinci maddesinde cemiyetin amacı şu şekilde belirtilmektedir:

“Cemiyetin esas amacı milli tâlim ve terbiye hakkında ilmi ve tatbiki girişimlerde bulunmaktır. Cemiyet Milli Tâlim ve Terbiyenin (eğitim ve öğretimin) bilgi yönüyle ve ilmiyle uğraşacağı gibi, sorunun tatbiki isteğiyle de ilgilenerek vücudu, ahlaki sağlam, dindar, milliyetperver, mevcudiyeti hususiye ve millîyesini gerek kendi çevresinde gerek başka çevrelerde mücerred kendi yeminiyle gâliben ve başlı başına yaşatabilecek faal, girişken unsurlar yetiştirmek için her türlü vesaiti münasebeye girişecektir.”²⁶

Cemiyetin amacının belirtildiği maddeden de anlaşılacağı üzere eğitim öğretim alanında milli ve dini bir yol izleyeceği, vatanperver bir neslin yetiştirilmesine özen göstereceği anlaşılmaktadır. Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti diğer cemiyetlerin aksine dini hassasiyetler üzerinde de durmuştur. Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyetinden önceki cemiyetlerin nizamnâmelerinde dini hassasiyetlere vurgu yapmadıklarından dolayı şiddetli tartışmalar yaşanmıştır.

Cemiyet maksadını gerçekleştirmek için Eylül 1916'dan itibaren Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası adıyla bir dergi yayınlamıştır. Bu dergide dönemin önemli eğitimci ve yazarların yazılarına yer vermeye özen göstermişlerdir. Bu dergi 6 sayı yayımlanabilmiştir.²⁷Cemiyet nizamnamesinde de belirttiği üzere sadece İstanbul ile yetinmeyip Anadolu'ya da sirayet etme hedefindeydi. Bu doğrultuda cemiyet Anadolu da ilmi ve halkçı toplantılar düzenleyecek. Eğitim çağına gelmiş çocukların gerekli malzemeler tedarik etmesinde öncü olacaktı. Maddî gücü yetersiz olan öğrencilere eğitim öğretim için gerekli malzemenin tedarik edilebilmesi için yardımda bulunulacaktı. Cemiyet gençleri sadece eğitmekle yetinmeyerek, meslek sahibi olmalarını da arzu etmekteydi. Öğrencilere mesleki eğitimler vererek iş hayatına atılmaları sağlanacaktı. Derslerden geri kalan öğrenciler için ise gece dersleri açılarak eksikliklerinin giderilmesine çalışılacaktı.²⁸

Cemiyet çocukların sağlığıyla da ilgili planlar yapmıştır. Ayrıca yurt dışından gelen öğrencileri himaye etme, yurtdışına gidecek olan öğrencilere de rehberlik etme

²⁶ İsmail Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler**, İstanbul, Öğretmen Dünyası Yayınları, 1981, s. 27.

²⁷ Pustu, **a.g.t.**, s.11.

²⁸ Pustu, **a.g.t.**, s.17,18.

arzusundaydılar. Cemiyetin faâliyetleri Heyet-i Umumiye, Heyet-i Merkeziye, Heyet-i İlmiye ve Heyet-i İdare tarafından idare olunur. Kurucu azalar arasından seçilen üyeler Heyet-i Merkeziye'yi oluştururlar. Alanında uzman kişilerin Heyet-i Merkeziye tarafından seçilmesiyle de Heyet-i İlmiye tesis edilir. Heyet-i İdare de Heyet-i Merkeziye tarafından seçilen azalardan oluşmaktaydı. Taşra bölgelerinde açılan şubelerde icraatlarını Heyet-i Merkeziye'ye bildirmek ve izin almak suretiyle gerçekleştirebilirdi. Cemiyet yayımlamış olduğu Milli Tâlim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası da cemiyetin Heyet-i İlmiyesi tarafından neşredilirdi.²⁹

1.7. Muallimler Yurdu

Muallimler Yurdu Bursa'ya yeni atanmış olan Darümuallimin Müdürü Ethem Nejat Bey tarafından 1913 yılından kurulmuştur.³⁰ Ethem Nejat'ın cemiyet kurma fikrinde muallimleri kahvehane hayatından kurtarmak büyük rol oynamıştır. Zira "Yeni Fikir" dergisinin 10. sayısından³¹ cemiyetin kuruluş amacı işlenirken muallimlerin yaşam tarzlarından da bahsedilmiştir.

*"Bursa muallimleri bazı girişimci ve vatanperver arkadaşların teşviki ile bir Muallimler Yurdu açtılar. Amaç, Muallimleri aynı fikir ve aynı millî amaçla birleştirmek, öğretim biçiminde bir birlik sağlamak, muallimleri eğitimdeki bilimsel gelişmelerden sohbet ya da tartışma yoluyla haberdar etmek, özellikle muallimleri kahvehane hayatından çekip kurtarmak. Pek çok muallimlerimiz okuldaki işlerini bitirir bitirmez hemen aceleyle kahvehanelere koşarlar, halkın önünde kahve ve nargile içer, hatta tavla vs. oynarlardı. Bu sadece Bursa'da değil, her yerde böyleydi. Şükürler olsun Muallimler Yurdu onları bu miskin hayattan kurtaracaktır. Muallimler Yurdu her zaman açık bulunacak, bütün gazete ve dergilere abone olacak, hatta muallimleri kahvehanelere gitmekten vazgeçirmek için kahve, çay ve nargile de bulunduracaktır. Bu örgütün onursal başkanlığını Vâli prens Abbas Hâlim Paşa kabul etmişti. Örgütün adı bazen Muallim Yurdu olarak da geçmektedir."*³²

²⁹ Pustu, a.g.t., s.18,19.

³⁰ Orhan, a.g.e., s.33

³¹ Akyüz, *Doğuşunun Yüzüncü Yılında.*, s.29.

³² Pustu, a.g.t., s.16.

1.8. Muallimler Cemiyeti

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu şartlar ve İttihat ve Terakki Partisinin dernekleşme faaliyetlerine set vurması öğretmen birliklerini de etkilemiştir. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle hayat şartları daha da zorlaşan öğretmenler, cemiyet aracılığıyla seslerini duyurma ihtiyacı içinde olsa da gerek maddi imkânsızlıklar ve gerekse yönetsel engellemeler öğretmenlerin bu arzularını yerine getirmelerine imkân vermemiştir.

Beşiktaş Numune Mektebi Müdürü olan Ahmet Hâlid (Yaşaroğlu) öğretmenlerin cemiyet ihtiyacını karşılamak için defalarca girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. Ahmet Bey cemiyet kurma faaliyetlerine 1918 yılına kadar devam etmiştir. “Muallim ordusuna açık mektup” adıyla bir bildiri yayınlayarak bütün okullara ve öğretmenlere bildiriye göndermiştir. Ahmet Bey'in cemiyet kurma girişimi öğretmenler tarafından memnuniyetle karşılanmış ve destek görmüştür. Ancak öğretmenlerin mesleki cemiyet kurma girişimleri dönemin yönetimini elinde bulunduran İttihat ve Terakki Partisi tarafından da işitilmiş ve gerekli tedbirler alınarak cemiyetleşme faaliyetleri engellenmiştir.³³ Yönetimin engellemelerine Ahmet Bey içerlemiş olsa da amacından vazgeçmemiş ve fırsat kollamaya başlamıştır. İlkokul öğretmenlerinin ilk tedrisat meclisi için üye seçme toplantısını fırsat bilen Ahmet Bey öğretmenleri örgütleyerek toplantı da hazır bulunmalarını sağlamıştır. Kürsüye çıkan Ahmet Bey konuşmasında mesleki bir teşekkülün gerekliliğinden bahsetmiş ve öğretmenlerden desteklerini talep etmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi öğretmenler haklarını savunmak ve seslerini duyurmak için mesleki teşekküle şiddetle ihtiyaç duymaları, Ahmet Bey'in bu girişiminde büyük bir taraftar toplamasına vesile olmuştur.³⁴

Anılarında Ahmet Bey bu olayı şöyle izah etmiştir:

“Nihayet seçim yapıldı. Tasnife geçildiği sırada kürsüye çıktım. O günlerde öğretmenler arasında bazı guruplar teşekkül etmişti. Ayrıca Vakıf mektepleri de aramıza katılmıştı. Başarabilmek için bunların hepsinden birer temsilci ayırmak lazımdı. Böyle yapıldığı takdirde dahi yine de tam bir muallimler cemiyeti kurulmuş

³³ “İstanbul Muallimler Birliğinin Tarihçesi”, **Bilgi**, İstanbul, 1947, C. 2, S. 15, s. 17.

³⁴ Göldaş, **a.g.e.**, s.27.

sayılmazdı. Çünkü biz sadece ilkokul öğretmenleri idik. Ortaokul ve yüksekokullardan temsilciler bulunmadıkça hakiki bir cemiyet kurulamazdı. Ne çare ki onlar tarafından bir girişim bulunmadığı için buna biz ön ayak olacak, sonra yerimizi onlara terk edecektik. Bunları anlattım, sonra birer birer işaret ederek müessis yani kurucu olacak arkadaşların isimlerini saydım. Hepsini kabul ettiler. Bu arada Numune okul müdürlüğünden ticaret okul müdürlüğüne geçen bir arkadaşı da teklifim üzerine kabul ettiler. Sonra aralarından bağırdılar: Senide seni de istiyoruz. Böylece 8 Mart 1918 tarihinde cemiyetin kurulmasına karar verildi. Arkadaşlar orada toplandık. Ertesi gün, Cuma günü Beyazıt'ta bir zamanlar Merkez ve İkbâl kıraathanesi adını taşıyan gazinonun, şimdiki Marmara sinemasının yanında bulunan Türk Ocağı'na bakan arka tarafında toplanmaya karar verdik. Hukuki işleri danışmak için de öğretmen arkadaşlardan Avukat İrfan Emin'i çağırdık. Ben 9 maddelik bir tüzük taslağı hazırlamıştım. Arkadaşlar bunu incelediler. Bilhassa ikinci maddedeki (öğretmenlerin mevkii ihtiramlarını temine çalışmak) cümlesi üzerinde ısrarla durdular. Bu kısa tüzük kabul edildi.”³⁵

8 Mart 1918 de Ahmet Hâlid Yaşaroğlu başkanlığında kurulan cemiyetin tüzüğü 9 Mart'ta kabul edilmiştir. Dokuz yüz azaya mâliktir.³⁶ Cemiyet uzun yıllar toplantı yeri olarak Türk ocağı binasını kullanmışlardır. İtilaf Devletlerinin Türk ocağını kapatmaları sonucu Ahmet Bey ve eşi tarafından açılan Türk Kadını Dershanesinde cemiyetin toplantıları gerçekleştirilmiştir.³⁷

Tüzüğün önemli bazı maddeleri şöyledir:

“ Merkezi Dersaadet'te olmak ve icabında taşrada şubeler açmak üzere “Muallimler Cemiyeti” namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir.

Cemiyetin maksadı, muallimleri yekdiğerine tanıtmak ve onların ilmi, içtimai ve iktisadi ihtiyaçlarını ve mevkii ihtiramlarını temine ve halkın irfanını yükseltmeye çalışmak gibi hususattır.

Cemiyet, maksadının temini husulü için asar ve resaili mütenevvia celp ve cemi, muallim ve talebeye mahsus mesleke ve ders kitapları ile mecmualar nesir,

³⁵ Bilgi, a.g.m., s.18.

³⁶ “İstanbul Muallimler Birliği” , Meslek, S.5, İstanbul 1925, s.10.

³⁷ Göldaş, a.g.e., s. 28

münazara ve muhazaralar tenezzüh ve seyahatler tertip, teavün ve tasarruf sandıkları teşkil eder.

*Osmanlı Muallimleri seneyi lâakal 25 kuruş vermek ve nizamnameyi kabul etmek şartıyla cemiyete üye olurlar”.*³⁸

Cemiyetin maksadı tüzüğünde şöyle ifade edilmiştir: Muallimler arasında tanışmayı ve onların ilmi, içtimai, iktisadi ihtiyaçlarını ve mevkii ihtiramalarını (itibar-saygınlık) temin ve halkın irfanını yükseltmeye çalışmaktır.³⁹

Cemiyetin asli, fahri ve mümtaz olmak üzere üç azası vardır. Asli aza müracaatları sırasında eğitim ve öğretim vazifesinde bulunan veya bu vazifeden emekli olmuş olup da meslekle alakası baki bulunmak üzere vazife haricinde kalan muallim ve muallimelerden bu sıfatı kabul ederek senelik maaşlarının asgari binde iki buçuğunu vermeyi taahhüt edenler, fahri aza, meslekten bulunsun bulunmasın, cemiyetin nef’i ve şerefine fevkalade hizmeti görülen azaya denir. Mümtaz aza ise meslekten olsun olmasın, memleketin veya insanîyetin nef’i ve şerefine fevkalade hizmeti görülen aza ile uhdesinde aslı azalıkta fahri azalık içtimai eden azaya denir.

Cemiyet, Heyet-i umumiye, idare ve hüküm heyetleriyle, zümre encümenleri tarafından idare olunur.⁴⁰ Heyet-i umumiye fevkalade ve alelade olarak toplanır. Fevkalade toplantı, ya re’sen yahut son kongreye katılan asli azadan beşte birinin veya reis-i fahri ile iki müfettişin hüküm heyetiyle birleşerek ekseriyat-i mutallaka ile ittihaz edeceği kararın tebliği üzerine idare heyetinin hususi davetnâmelerle tebliğ ve üç muteber payitaht gazetesiyile ilan edeceği zaman ve mekânda yevm in’ikaddan üç hafta evvel müracaat ederek kayd olunmuş azanın içtimaiyle yapılır. Alelade toplantılar, her Mayıs’ın ilk Cumasında cemiyet merkezinde veya idare heyetince lâakal yirmi gün evvel tayin ve ilan olunan mahallede toplanılır.⁴¹

Heyet-i umumiye’ nin görevi şöyledir; Cemiyetin esaslarını tahrir, nizamnameyi tefsir, her bir maddenin tatbikine müteallik mükerrerat-ı ittihaz, bunların icrasını intihab ettiği daire ve ihtisas heyetleriyle zümre encümenlerine tevdi’, bu babda verdiği salahiyetleri inda’l-icap istirdâd, fahri veya mümtaz azalıkla gayr-i

³⁸ Filiz, **a.g.t.**, s.25.

³⁹ Orhan, **a.g.e.**, s. 33

⁴⁰ Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi, s. 5.

⁴¹ Nizamname, **a.g.e.**, s. 6.

siyasi mevkut gazetelere azalık, tevcih, muallimlere mükâfat i'ta ve bu yolda namzed irâh, muallimlerin heyet-i umum'iyesiyle maddi kıymetlerini tanıtmak ve hukukunu muhafaza etmek ve bu hususta kâvânin-i mahsusa temin etmeye çalışmak, hakk-ı tekâud-ı ihraz müddetlerini eksiltmek ve teklif ile mağdur olmamalarını tein etmek için yapılması lazım teşebbüsleri, teyid, kendi gayesindeki cemiyetlerin mesaisine iştirâ-ı ihtiyâr etmek heyet-i umumiyenin salahiyeti cümlesindedir.⁴²

İdare heyeti hafta bir kez toplanır. İdare heyeti reisinin bulunmadığı toplantı da, toplantı da hazır bulunanlardan biri seçilerek toplantıya başlanır.

İdare heyetinin umumi ve başlıca vazifeleri şunlardır:

- a) Merkez kongresince kabul edilmiş olan bütçeyi tatbik,
- b) Birlik azasının tezyidi için icap eden tedabiri tevessül,
- c) Umumi merkezle ve indelicap diğer merkez ve şubelerle muhabere ve temas,
- d) Aza arasında tesanütü temin için içtima vesileleri ihzar,
- e) Mecmua muâmelatını müzakere ve tanzim,
- f) Muhtelif zümrelerin müracaatlarını tetkik ve muvafık teklifleri takip ve intaç,
- g) Azadan veya ailelerinden muhtaç olanlar hakkında bütçe dâhilinde yapılacak yardıma dair karar-ı ittihaz,

h) Mahfil, azanın toplanmalarına, rağbet müsait bir şekle ifrağ etmek.⁴³

Hüküm heyeti, muallimler cemiyeti ve muallimlik mesleğiyle cemiyet azası arasında hâsıl olan çatışmaları bertaraf etmek, verilecek mükâfatları tayin etmek, azalar arasındaki iltihakları gidermek hüküm heyetinin görevleri arasında yer alır.⁴⁴

Muallimler cemiyeti faâliyete geçtikten sonra Anadolu'dan da destek görmüştür. Ancak cemiyet kuruluş aşamasından itibaren bir sorun ile beraber büyümeye başlamıştır. Cemiyet tüm öğretmen branşlarını kapsamıyordu. İlkokul öğretmenleri daha çok ilgi göstermiş ortaokul ve yüksekokullardan üye yok denecek kadar azdı. Ayrıca ileriki dönemlerde büyük sorunlara sebebiyet verecek olan yönetim kurulu da ortaokul öğretmenlerinden oluşmaktaydı. İlkokul öğretmenlerinin cemiyetten hükümete karşı haklarını savunmayı beklemesi ve yönetimin ortaokul öğretmenlerinden oluşması ilkokul öğretmenlerinin sorunlarına tam anlamıyla

⁴² Nizamname, a.g.e., s. 5- 6.

⁴³ "İstanbul Muallimler Briliği Merkez Yasası", **Muallimler Mecmuası**, Teşrinisani 1926, S. 45, s. 1903.

⁴⁴ Nizamname, a.g.e., s. 11.

eğilmekte engel teşkil etmiş ve öğretmenler arasında gruplaşmaları beraberinde getirmiştir.⁴⁵

I.Dünya savaşı sonrası İstanbul hükümeti öğretmenlerin maaşlarını ödeyemez haldeydi. İstanbul'da maaş alabilen öğretmenler mevcut ise de hayat pahalılığı öğretmenleri borçlanmaya hatta ev eşyalarına kadar satmaya mecbur etmişti. Anadolu'da durum daha vahim bir haldeydi. Muallimlerin bazıları mekteplerin boş odalarında ikamet etmek mecburiyetinde idiler. Anadolu'da bir yıldan fazla maaş alamayan muallimler mevcuttu. Hayat şartlarının daha zorlaşması muallimleri çok sevdikleri mesleklerinden istifa etmeye, yeni arayışlar içine girmeye mecbur etmişti. Mesleklerine devam eden muallimler ise seslerini duyurmanın çaresini aramaktaydılar. Nitekim Tokat' ta bulunan muallimler 4 Aralık 1920 grev yapma kararı almışlardı. Bu tarihte ikinci muallim grevi olarak geçmektedir.⁴⁶ Muallimlerin Anadolu hükümetine çekmiş oldukları telgraf da uzun süre maaşlarını alamadıklarını bildirmişlerdir. Maarif Vekili olan Rıza Nur Bey bu durumu Meclis'te dile getirmiş, muallimler haklı bulunarak derhal maaşlarının ödenmesine geçilmiştir.

Tokat'ta meydana gelen bu başarılı hadise aynı durumdan muzdarip olan muallimlere de örnek teşkil etmiş, uzun süre maaş alamayan ibtidai muallimleri greve gitme kararı almışlardır.

İstanbul Hükümeti Ankara'nın aksine, muallim grevine önem vermemiş, grevi "âmelelere yaraşır" şeklinde ifade etmişlerdir.⁴⁷

İlkokul öğretmenlerinin başlattığı bu grev, İstanbul da öğretmenlerin en etkin cemiyetlerinden olan Muallimler Cemiyetinden destek görmemiş, Muallimler Cemiyeti gazetelere ilan vermek suretiyle de grev ile ilişkisinin olmadığını bildirmiştir.⁴⁸

⁴⁵ Göldaş, **a.g.e.**, s. 30.

⁴⁶ Tarihte ilk muallim grevi II. Abdülhamit zamanında sekiz ay maaşlarını alamayan muallimler tarafından gerçekleştirilmiştir. Derslere girmeme kararı alan muallimlerin bu hareketi bölgesel olmakla birlikte ilk muallim hareketi olması bakımından önemlidir. Ancak tam manasıyla grev olarak tanımlayacağımız olay 1919 da Tokat'ta meydana gelen ve ülkenin genelini kapsayan muallim grevi olmuştur. Meclis de de bu olay grev olarak tanımlanmıştır. Pustu, **a.g.t.**, s.42.

⁴⁷ Orhan, **a.g.e.**, s.36.

⁴⁸ Göldaş, **a.g.e.**, s. 29.

Muallimler Cemiyeti'nin bu hareketi ilkokul öğretmenleri tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Cemiyetin öğretmenlerin haklarını savunamayacağını düşünerek istifa etme ve kendi haklarını koruyacak bir cemiyet kurma kararı almışlardır. Bu bağlamda ilkokul öğretmenleri “Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti” adı altında birleşmişlerdi. Üyelerinin büyük çoğunluğunu ilkokul öğretmenlerinden oluşan Muallimler Cemiyeti üyelerini desteğinden mahrum kalmış ve kapanma noktasına gelmişti. Muallimler Cemiyeti birçok kez Mekatib-i İbtidaiye cemiyeti ile birleşme teşebbüsünde bulunmuşsa da bu teklif ilkokul öğretmenlerince sert bir şekilde reddedilmiştir. Ancak Mekatib-i İbtidaiye Cemiyeti ileri ki yıllarda başka bir teşekkül altında birleşme kararına açık kapı bırakmıştı.

İstanbul Hükümeti'nin içinde bulunduğu karışıklık, liyakatten uzak menfaatlerin ön planda tutulması ve öğretmen grevine ve öğretmen sorunlarına ehemmiyet vermemesi, İstanbul da bulunan öğretmen birliklerinin Milli Mücadeleyi desteklemesine ve ülkenin bağımsızlığını kazanmasında önemli görevler üstlenmelerine sebep olmuştur.

Özellikle Muallimler Cemiyeti Milli Mücadele'ye büyük destek vermiştir. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesini protesto etmek amacıyla 22 Mayıs 1919'da Sultanahmet mitingini tertip etmişlerdir.⁴⁹

Cemiyetin içinde bulunan azalar da Milli Mücadele tarihinde dönüm noktası oluşturan oluşumlar içinde yer almışlardır. Muallimler Cemiyeti'nin üyesi olan Cevat Dursunoğlu İstanbul işgal edildikten sonra Erzurum'a kaçıp Doğu Anadolu Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alması⁵⁰ buna örnek gösterilebilir.

Muallimler Cemiyeti ayrıca Anadolu'ya silah ve malzeme kaçırılmasında öğretmenleri örgütleyerek, anti- emperyâlist cephelerin oluşturulmasına da katkıda bulundu. Cemiyetin pek çok üyesi kurtuluş savaşında hayatını kaybetmişti.⁵¹

Cemiyetin önemli kişiliklerinden olan Hakkı Tarık Bey “Bilgi” dergisinin “İstanbul Muallimler Cemiyeti'nin Tarihçesi” başlığı altında ki yazı da Muallimler

⁴⁹ Orhan, a.g.e., s. 34.

⁵⁰ Orhan, a.g.e., s. 34.

⁵¹ İsmail Göldaş, **Milli Kurtuluş Savaşında Öğretmenler**, İstanbul, Öğretmen Dünyası Yayınları, 1981, s. 29.

Cemiyeti ve Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti'nin Anadolu hareketine olan desteklerini ifade etmiştir.

“Gerek İbtidai Muallimleri Cemiyeti gerek İstanbul Muallimler Cemiyeti memleketin o en mühim tarihi günlerinde bir taraftan mesleki çıkarlarını savunurken öte taraftan İstanbul ile Anadolu hükümetleri arasında ki nazik durum müsaadesi nispetinde milli davaya yardımcı olmuş, ümitsizliğin ve bedbinliğin bütün İstanbul'u sardığı o devrede Erzurum, Sivas ve Ankara'da ki İstiklal hareketlerini kendi silahı ile desteklemiştir.”⁵²

Dernek hayatına devam eden cemiyet, umumi kongreler tertip ederek eğitim ve öğretmen sorunları üzerine münakaşalar gerçekleştirerek kararlar almışlardı. 5 Temmuz 1921 de toplanan umumi kongre heyeti reisi Hakkı Tarık (Us) imzası ile Ankara'da toplanan Maarif kongresine telgraf çekilmiştir;

Ankara Maarif Kongresi Riyasetine

“Bütün muallimlerini sıkı bir kalp ve dimağ ittihadı ile bir teşkilat altına almak için toplanan İstanbul Muallimler Cemiyeti Heyeti Umumiyesi bugün Türk harikalarının mihrak-ı intişarı olan Ankara'mızda toplanarak Maarif siyasetinde yeni bir devri tulûnu tebşir edecek Heyetinizi hürmet ve hasretle selâmlamak istemiştir.

Milli irdanın lâyezâl bir istiklâl içinde inkişafı mücahidlerinin hedefini teşkil eden bu muallimler, kalplerinden ve dimağlarından ibaret bir silâh ile kani bulunmaktadır.

İstanbul Muallimler Birliği bu müttahit hal ve istikbâlin emrettiği kutsi vazifede maddi ve mânevi Türk varlığını temsil eden heyetinize muvaffakiyetler dilediği sırada milli irfanı yabancı tasallutlardan kurtarmak ve korumak için akdedilecek umumi kongrede kıymetdar müzaharetlerine istinad ettiğini arzeder.”⁵³

İstanbul Muallimler Cemiyeti'nin telgrafına binaen Maarif Vekili sıfatı ile 18 Temmuz 1921'de Hamdullah Suphi Bey cevap vermiştir. Verilen cevapta:

⁵² Bilgi, a.g.m., s. 17.

⁵³ Bilgi, a.g.m., s. 17-18.

Harp cephesinde milli varlığın halâsı için kahramanlarımız kanlarını mebzul bir surette akıtırken arkada muallimler aynı maksat için diğer bir sahada mücadele ediyorlar. Bu mücadele de aziz İstanbul’umuzda çalışan kardeşlerimizin daima bizimle beraber olmalarından bir saniye şüphe etmedik. Sizi bizden ayıran sebepler, sizin ve bizim ihtiyaçlarımızdan hariç olan sebeplerdir. Bu ayrılış yalnız şeklidir. Daima hür insanlar olarak yaşamalarına çalıştığımız yavrularımızı terbiye eder, yetiştirirken uzak, yakın memleketin her köşesinde muallimi sevk eden ana kuvvet birdir: Milli inanımız ve istihlâsi aşkımız”⁵⁴ demektedir.

Bu dönem de Anadolu’da bütün Türkiye’ye şamil bir muallimler birliği fikri uyanıyordu. İstanbul Muallimler Cemiyeti ve Türkiye’nin her bölgesinden seçilmiş muallim zümresine ait mümessiller, umumi bir muallim federasyonunun teşkil edilmesine taraftar olmuşlardır. 1920 de Muallim ve Muallimler Cemiyeti ve daha sonra ki dönemlerde Türkiye Muallimler Birliği adını alacak olan dernek vücuda getirilmiştir.⁵⁵

Muallimler cemiyeti önemli kongreler ifa etmiştir. Bunlar: 1 Aralık 1922 ve 29 Aralık 1922 dir.

Muallimler cemiyeti 1 Aralık 1922 tarihinde Darülmualimin konferans salonunda toplanmıştır. Kongre ağırlıklı olarak muallimlerin içinde bulunduğu durumlara yoğunlaşmış, Sultanilerin on bir sene üzerine tertip edilmesi nedeniyle mecburi mezuniyet kararnameşi alınması muallimleri endişeye sevk etmiştir. Muallimlerin maddi durumları üzerinde durularak da mağduriyetlerini giderilmesi ifade edilmiştir.⁵⁶

Muallimler cemiyeti bir ay içinde iki kez toplanmıştır. 29 Aralık 1922 tarihinde Âli Haydar (Taner) başkanlığında ve 250 den fazla azanın iştiraki ile toplantı gerçekleştirilmiştir. Muallimlerin maaşlarını alamadıklarını ifade etmenin yanı sıra Anadolu’da baş gösteren muallim ihtiyacının İstanbul’dan karşılanması düşüncesi için oluşturulan komisyon haberleri muallimleri endişeye sevk etmiş ve kongrede bu konu da ele alınmıştır.⁵⁷

⁵⁴ Bilgi, **a.g.m.**, s. 19.

⁵⁵ Orhan, **a.g.e.**, s.39.

⁵⁶ “ Muallimler Cemiyeti Kongresi”, **Muallimler mecmuası**, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s. 60.

⁵⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.65.

Bu durum muallimler mecmuasında şöyle ifade edilmiştir:

“On gündür maarif muhitimizde bir endişe var. Muidliğin ilgası, muallimlerden taşraya gitmek isteyenlere ait bir liste ihzarı düşünülüyor. Maarif Vekâleti İstanbul mekteplerinin kadrosunu pek mühim bulmuş. Hâkim olan fikre göre Anadolu’da muallim buhranı mevcuttur. Muvazene usulü için tedbir ittihaz eder. Sene ortasında hemen düşünülecek tatbik kabiliyeti ha’iz çareyi bilmiyoruz. Yalnız İstanbul vilayeti maarif müdüriyetinde kadroların tanzimi için bir komisyon toplandı işitildi. Azası arasında görebildiğimiz zevata sorduk. Vazifelerinin esası hakkında ketum davrandılar. Sinetleri endişelerimizi artırdı. Düinden beri ya bize anlatılacak bir şey yoktu yahut tasvirlerinin açıkça müdafaası kabil değildi. Bir tehyi şek uzak buluyoruz. Çünkü iş çıkarmak üzere toplanıyorlar. Celseler tevâli ediyor. İkinci ihtimal daha kuvvetlidir. Memleketin maarifi hakkında karar verilecek; biz reyimizi izhar etmeden mahrum kalacağız. Vazifemiz mühim bir inkılâp geçiriyor. Halkçılığa doğru yürüyoruz. İrfan işarı için mâli vazife namına söz söylemeğe mecbur vaziyetteyiz. Muallimler, memleketin münevver bir zümresidir. Halkçılığı en iyi anlayanlarla müsavi derecede idrak etmelerine hiç mani yoktur. Bilhassa kendi sahalarında hâkim olacak zihniyetin ilmi ve akli münakaşaya müsait bulunması lazımdır. Şimdi böyle yapılmıyor. O halde muallimler ve onların mümessilleri makul mülâhazalarını istimâ etmekten vazgeçemezler.” ⁵⁸

İstanbul’da ki muallimler vatanın her bölgesinin kendileri için aynı olduğunu; lakin mevsimin kış olması sebebiyle yer değiştirecek muallimlerin harap olacağı, kış mevsiminden ötürü de tayin olunan yerlere varamayacağı, vatana ve millete faydalı olamayacakları ifade edilmiştir. Kongrede muallimlerin Kurtuluş Savaşı ve öncesinde de Birinci Dünya Savaşı yıllarında alamadıkları maaşları da önemli yer tutmuştur. Anadolu’da ki muallimlerin İstanbul muallimlerine Kurtuluş Savaşı yıllarında geri planda kaldıkları için eski maaşlarının ödenmemesi konusunda ki tutumları eleştirilmiş, İstanbul muallimlerinin de Milli Mücadele’nin yanında yer aldıkları kongre aracılığıyla iletilmiştir.

Kongre’nin sonunda sekiz maddelik karar alınmıştır. Bu kararlar şöyle ifade edilmiştir;

⁵⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 65-66.

1- Hükümeti zaile zamanında olduğu gibi her seneyi dersiyeye nihayetinde kadro tertip usulü, inkisar emniyeti ve tesisi mevcut olduğu için bertaraf edilmelidir.

2- Teşkilat ve kadrolarda İstanbul'un hususiyeti nazarı itibara alınmalıdır.

3- Derslerin tevzii ihtisasa göre olmalıdır.

4-Muallimlerin hukuku muktesebesi baki kalmalıdır.

5- Muallimlerin maaşları mütedahilesinin tanınması yalnız bir hak değil aynı zamanda bir haysiyet meselesidir.

6- Muallimlerin suret tayını ve azil ve tahvili velhasıl atisi mucib-i itminan bir kanun ile taht-ı temine alınmadıkça maarif buhranının bertaraf edilmesine imkân yoktur.

7- Heyeti idare bu esasların müdafaası için icabına göre neşriyat icrasına, Ankara'ya bir heyeti izamina ve bu münasebetle fevkalade bir bütçe tertip ile sarfiyat-ı lâzımede bulunmaya salahiyettardır.

8-Mukarreat-ı sâlifinin heyet-i umumiye namına hükümet-i milliyemizin makamat-ı lâzimesine tebliği etmeye heyeti idare memurdur. Bir lisanla izahat verecektir.”⁵⁹

Kongre de alınan kararların Maarif Vekâleti'ne, Ankara gazetelerine ve Büyük Millet Meclisi'ne bildirilmesi için iki murahhas seçilmiştir. Üyeler Ankara'da Mustafa Kemal ve İsmet Paşa tarafından kabul edilmiştir. Mustafa Kemal üyelere İstanbul muallimlerinden memlekete dâhilinde ki maarif hakkında düşüncelerini rapor etmelerini istemiştir.

Murahhaslar adına Ankara Muallimler Birliği tarafında çay partisi verilmiştir. Murahhasların Ankara'ya varmadan önce Ankara gazeteleri İstanbul Muallimler Cemiyeti ve kongresi hakkında olumsuz düşünceler dile getirmiş, murahhasların Ankara'ya varması ile de devam etmiştir. Hatta Ankara Muallimler Birliğiyle ilk temas da bazı muallimlerin aynı düşünceyi paylaştıkları görülmüştür. Ankara gazetelerine verilen mülakat ile bu ön yargının düzeltilmesine çalışılmıştır.⁶⁰

Bu durum Muallimler Mecmuası'nda şöyle dile getirilmiştir;

⁵⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.69.

⁶⁰ “Muallimler Kongresinde Okunan Rapor”, Muallimler Mecmuası, 19 Şubat 1922, S.6, s.96.

“İstanbul muallimleri adeta mahalli ve hususi birtakım menafi’i müdan’a etmekle itham ediliyordu. Bittabi şifahan lüzum olduğu vecihle izahat verdik ve ertesi gün Ankara’da münteşir Hâkimiyet-i Milliye, Yeni Gün ve Öğüd gazeteleriyle şu tevzihi de neşr ederek bazı zevatta hâsıl olmuş sî tefhumu hayliden hayliye izale ettik.”⁶¹

Ankara’daki görüşmelerde İstanbul muallimler Cemiyeti’nin birleşme konusu gündeme gelmemişse de İstanbul muallimlerinin edindikleri hissiyat ile böyle bir isteğin var olabileceği Muallimler Mecmuası’nda ifade edilmiştir.

“Ankara muallimler cemiyeti derneğimizle birlik vücuda getirmek temayülünde idi bizde böyle bir vahdete taraftar idik. Bu husustaki müzakerat bizim daha fazla başka mesail ile mütevekkil bulunmamızdan ve esasen derneğin henüz birlik teklifini mutazammın beyannâmelerini ihzar ve neşr eylememiş bulunmasından dolayı fazla ilerleyemediyse de kariben Muallim Birliği reisi İstanbul’a gelerek cemiyetimizle müzakerede bulunacağına göre vahdetin karib olduğuna hükmedebiliriz.

Temenni edelim ki o zamana kadar bütün İstanbul Muallimleri tekml Türkiye Muallimler Birliğine daha muazzam bir şekilde dâhil olmak için hazırlığını ikmal etmiş olsun.”⁶²

Yapılan görüşmelerde İstanbul Muallimler Cemiyeti Türkiye Muallimler Birliğine 1921 yılında Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti ile birlikte iltihak etmiştir. İltihakı’ndan sonra birlik 1922 yılından itibaren Muallimler Mecmuası adı altında bir dergi yayınlamıştır. Bu durum Muallimler Mecmuasında şöyle dile getirilmiştir;

“Evvelce “İstanbul Muallimler Cemiyeti”, “İstanbul İbtidai Muallimleri Cemiyeti” müstakil birer uzviyetti, hepsi umumi merkezi Ankara’da olan birliğe iltihak ettiler. Memleket büyük bir inkılap devri geçiriyor; İlk hudutta Avrupa medeniyetinin şekline ve ruhuna temsil için atılan adımların birleşerek, müttehit bir medeni cephe teşkil ederek teyid olunması lazımdır, muallim arkadaşların zahir-i iftirakıyla mesuliyetine katlanmak istemediler, birlik teşkilatı kolayca husule geldi. Şimdi müttehit bir kitle hâlinde faâliyet devresi başlıyor.”⁶³

⁶¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.97

⁶² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.96

⁶³ “Muallimler Birliği Teşkilatı”, **Muallimler Mecmuası**, Eylül 1925, S.33, s.1496.

Muallimler Cemiyeti tam anlamıyla 1924 yılında Türkiye Muallimler Birliğine katılmıştır.⁶⁴

1.9. Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti

Anadolu da başarılı grevlerin ardından İstanbul öğretmenlerinin de greve gitmesine yol açtı. Ancak bir öğretmen birliği olan ve çoğunluğunu ilkokul öğretmenlerinin oluşturduğu Muallimler Cemiyeti'nin bu greve destek vermek yerine gazetelere ilan vererek bu grev ile ilişkisinin olmadığını açıklaması sebebiyle ilkokul öğretmenlerinin haklarını doğru bir şekilde savunabilecek olanın yine ilkokul öğretmenleri olabileceği⁶⁵ prensibiyle Muallimler Cemiyeti'nden istifa ederek 27 Ekim 1919 yılında “Mekatib-i İbtidaiye Muallimler Cemiyeti”ni kurmuşlardı.⁶⁶

Mekatib-i İbtidaiye cemiyeti yedi yüze yakın üyesi ile dönemin en güçlü mesleki örgütü hâline gelmişti.⁶⁷

Cemiyet Heyet-i Umumiye tarafından idare olunur. Heyet-i Umumiye muallim ve muallimeden oluşan 12 azadan seçilirdi. Cemiyet'in iki üye grubu bulunmaktaydı. İlki yıllık 60 kuruş vermeyi taahhüt eden asli üye, ikincisi ise cemiyetin işlerini katkısı bulunan fahri üye.⁶⁸

Cemiyetin maksadı, öğretmenler arasında birliği sağlamak, ilkokul öğretmenlerinin haklarını savunmak, memlekete ve dini kurallara sadık, milli ve asri irfana sahip bireyler yetiştirmek, ilkokul öğretmenlerinin maaşlarını yükseltmek, eğitim sistemini ilkokul öğretmenlerinin lehine düzeltmek olarak belirtilmişti.⁶⁹

Birlik kuruluşundan sonra amaçlarını gerçekleştirebilmek için tasarruf ve yardım sandığı vücuda getireceklerdir. Siyasetle ilişkisinin olmadığını açıklayan cemiyet, öğretmenlerin durumlarının iyileştirilmesi ve Maarif'in ıslahı için düşündüklerini dergi vasıtasıyla ilan etme yoluna gideceklerdir.⁷⁰

⁶⁴ Nizamname, a.g.e. s. 6.

⁶⁵ Orhan, a.g.e., s. 37.

⁶⁶ Pustu, a.g.t., s.44.

⁶⁷ Göldaş, a.g.e. s. 66.

⁶⁸ Pustu, a.g.t., s.45.

⁶⁹ Orhan, a.g.e., s. 37.

⁷⁰ Pustu, a.g.t., s.45.

Muallimler Cemiyeti birçok kez ilkokul öğretmenleriyle birleşme isteğinde bulunmuşsa da bu teklif sert bir şekilde reddedilmişti. Ancak sonradan bir federasyon çatısı altında birleşmeyi uygun görmüşlerdi. 1921 yılında Muallim ve Muallimeler Cemiyeti'ni kurulmasıyla tüm öğretmen dernekleri tek çatı altında toplanmaya başlamıştır. Mekatib-i İbtidaiye Cemiyeti de Muallim ve Muallimeler Cemiyetine iltihak etmiş ve kasasında ki 300 liradan ibaret parasını iktisat sandığına devretmiştir.⁷¹

1.10. Milli Mücadele Dönemi Eğitim'in Genel Durumu

Milli Mücadele döneminde, eğitim öğretim hayatın da önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Aksine Osmanlı döneminde ki eğitim faaliyetlerinin dahi gerisinde kalmıştı. Bunun birden çok sebebi vardır.

İttihat ve Terakki Partisi'nin başa geçmesiyle Osmanlı Tarihinde yeni bir dönem başlamıştı. Bu dönem de, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da istenilen başarıya ulaşılamamıştı. Muallimlerin çoğu maaşlarını alamamazlıktan yakınırken, bazıları da mesleklerini bırakarak farklı alanlara yönelmişlerdi. Trablusgarp ve Balkan Savaşları zor durumda olan Osmanlıyı daha da müşkül durumlara sevk etmişti. Savaşların yıkıcı etkisi en çok da muallimleri etkilemişti. I. Dünya savaşının başlamasıyla muallimlerin birçoğu cepheye gönderilmişti. Zor dönemler yaşayan Anadolu eğitimi neredeyse durma noktasına gelmişti.

I. Dünya savaşı sonrası durum pek de iç açıcı değildi. Öğretmenlerin büyük bir bölümü şehit düşmüş, sağ kalıp geriye dönenlerse farklı zaruri alanlarda istihdam edilmişti. Öğretmenlik mesleğine devam eden muallimlerse savaşın getirmiş olduğu olumsuzlukları daha fazla taşıyamayarak istifa etmek zorunda kalmışlardı.

Anadolu'nun İtilaf kuvvetlerince fiilen işgale uğraması her meslek gurubunda olduğu gibi muallimleri de Milli Mücadeleye sevk etmişti. Gerek kalemleriyle gerekse de bütün varlıklarıyla Milli Mücadeleye destek vermişlerdi.

Milli Mücadele'nin örgütlenme aşamasının en büyük başarılarından biri olan TBMM'nin açılmasından sonra, Eğitim Bakanlığı kurulmuştur. Milli Eğitim Bakanı

⁷¹ Bilgi, a.g.m., s. 4.

olarak Rıza Nur Bey tayin edilmişti. Bakanlığın merkez teşkilatı 21 kişiden oluşmaktadır ve 6'sı henüz atanmamıştı.⁷²

Ülke genelinde okul ve öğretmen sayısı bilinmiyordu. Yazışmalar neticesinde 38 vilayette 2345 ilkokul ve 2384 ünün erkek 675'i kadın olmak üzere 3061 öğretmenin⁷³ varlığı tespit edilmişti.⁷⁴

Milli Mücadele döneminde öğretmen ve okul ihtiyacı her geçen gün artmaktaydı. Açığı kapatmak için farklı alanlardan gelen öğretmenlerle boşluk doldurulmaya çalışılmıştı.

Milli Mücadele döneminde öğretmenlerin maddi durumları da iç açıcı değildi. Bir öğretmenin maaşı 300 kuruş idi. Ancak Maarif Vekâlet'inin bütçesinin dahi olmayışı, maaşların ödenmesinde güçlükler yaşanmasına, hatta öğretmenlerin grev tertip etmelerine sebep olmuştu. Genel bütçeden avans almak kaydıyla öğretmenlerin maaşları ödenmeye çalışılmıştı.⁷⁵

Anadolu'da durum daha da içler acısıydı. 1 yıldan fazla maaşını alamayan öğretmenler mevcuttu. Okul binaları öğretmen ve öğrenciden mahrumdu. Okul binaları kurtuluş savaşında ülkenin bağımsızlığını kazanmak amacıyla farklı ihtiyaçları karşılamak maksadıyla kullanılmış,⁷⁶ öğretmen ve öğrenciler bağımsızlığın kazanılmasına kayıtsız kalmayarak cepheden cepheye koşmuştur.

İstanbul'da ki durum Anadolu'dan farklı eğildi. Siyasi otoriteden mahrum İstanbul, otoriterlerin kendi menfaatlerini düşündüğü, hak ve hakikatten uzak günler geçirmekteydi. Bu karışıklıklar içinde öğretmen tayin, azil, terfi ve haklarında hukuktan ziyade menfaat ve adam kayırma ön planda tutuluyordu. Tokat'ta gerçekleştirilen greve Anadolu Hükümeti'nin destek vermesi, İstanbul'daki grevi

⁷² Göldaş, **a.g.e.**, s. 34.

⁷³ Necdet Sakaoğlu, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 14

⁷⁴ Yapılan yazışmalar ve sayımlar İtilaf kuvvetlerinin işgal etmediği bölgelerden oluşmaktadır. Çoğunluğu İç ve Doğu Anadolu bölgelerinden oluşmaktaydı.

⁷⁵ Göldaş, **a.g.e.**, s. 35.

⁷⁶ Okul binalarının birçoğu yapı şeklinin elverişli olmasından ötürü savaşlarda yaralı askerleri tedavi etmek ve barındırmak maksadıyla hastahaneye çevrilmişti. Ayrıca savaşların yoğun olarak yaşandığı bölgelerde karargah olarak da kullanılmıştır.

İstanbul Hükümeti'nin “ âmelelere yaraşır” zihniyetiyle karşılaşması Ankara, sadece Ankara'da ki öğretmenlerin değil, İstanbul'daki öğretmenlerinde çare aradığı yerdir.⁷⁷

1.11. Türkiye Muallimler Birliği ve Muallimler Cemiyeti'nin İlhakı

Kurtuluş savaşı yıllarında Anadolu ve İstanbul arasında ki hâkimiyet mücadelesinden dernekleşme faâliyetleri de nasibini almıştır. Ülkenin genelini kapsayan bir öğretmen kuruluşu tesis etmek için Ankara Lisesi öğretmenleri Temmuz 1920 de Muallim ve Muallimler Cemiyetini kurmuşlardı.⁷⁸

TBMM'de cemiyetin kuruluş bildirisini okununca milletvekilleri, bu haberi sevinçle karşılamışlardır. Hatta birlik merkezinden yoksun olan cemiyete Meclis kararınca Zincirli Camii Medresesi Muallimler Birliği umum merkezine verilmiştir.⁷⁹ II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte başlayan, Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanan partilileşme ve dernekleşme faâliyetlerine de Mustafa Kemal tarafından destek verilmiştir.

İlk Maarif Vekili olan Rıza Nur Bey, 14 Temmuz 1920 günü Maarif Müdürlüklerine bir genelge göndererek “ sırf ahlaki, ilmi ve mesleki mahiyeti ha'iz” olan bu cemiyetin her yerde şubeler açılmasının uygun olduğunu belirtmişti.⁸⁰

Kuruluşu tamamlanan dernek, kuruluşu dolayısıyla Hacı Bayram camii'nde⁸¹ gerçekleştirilecek mevlide Kazım Nami (Duru) imzalı davetiye Meclis başkanlığına gönderilmiştir. ⁸² Mecliste okunan davetiye milletvekilleri tarafından hoş karşılanmıştır. Milletvekillerinin Muallimler birliklerine olan güvenleri zabıtlara şu şekilde kaydedilmiştir:

⁷⁷ Göldaş, a.g.e., s. 35.

⁷⁸ Orhan, a.g.e., s.39.

⁷⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, 29 Mayıs 1926, C.25, İçtimiti 109, s.130.

⁸⁰ Filiz, a.g.e., s.46.

⁸¹ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1982, s. 16.

⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 1, İçtimiti 36, 17.Recep.1336, C.1, s. 343.

*“Muallimler birliklerinin içtimai hayatımıza olan hizmetlerinin pek yüksek olduğu malumdur. Muallimler birliklerinin köylerimize varıncaya kadar halkımızın tenvir ve irşad etmek en mukaddes vazifeleri olmuştur.”*⁸³

1920 sonrasında devlet fiili olarak, İstanbul ve Anadolu olmak üzere ikiye bölünmesinden ötürü öğretmen birliklerinin daha geniş kapsamlı ve ülkenin bütünü kapsayan tek çatı altında kurumsallaşması hedeflenmiştir. Bu bağlamda merkezi Ankara’da bulunan dernek, İstanbul’daki “ Muallimler Cemiyeti” ve “ Mekatib-i İbtidaiye Muallimleri Cemiyeti” ile de birleşerek 7 Mayıs 1921 de “Türkiye Muallim ve Muallimler Dernekleri Birliği” kurulur.⁸⁴

Derneğin kuruluşuyla ilgili Kazım Nami Bey şu bilgileri vermektedir:

*“1921 de Almanya’da bulunmuş bazı arkadaşlar Ankara’ya geldiler. Sendikamsı bir muallim dernekleri birliği yapılmasını istediler. Bu mesele epeyi münakaşayı mucip oldu. Muallim Cemiyeti azası yeni şekli hoş görmüyordu. Bu harekette bir nevi sosyâlizm kokusu seziyordu. Mamefih iki tarafı birbirine yaklaştırmamın yolunu buldum. Birlik müteşebbisleri Erzurum mebusu Nafi Atuf, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası umumi kâtibi Vehbi Beylerle birkaç arkadaşı idiler. Ben bu zatları öteden beri tanır, severdim. Arzularını yerine getirmeye çalıştım. Muallimler Birlik’i teşekkül etti.”*⁸⁵

1921 yılında birlik hâline gelen cemiyet Türkiye muallim ve muallimlerine seslenen bir bildiri yayınlamıştır.

“Türkiye muallime ve muallimleri memlekete karşı ifa edecekleri vazifenin, canlı ve kımlatıcı hareketin en büyük günlerinde bulunuyorlar. Almanya, Rusya, Bulgaristan gibi büyük ve ufak milletlerin teceddüt, istiklal ve hürriyet cidallerinde en büyük hareketi yine irfan teşkilatı vücuda getirdi. Türkiye’imizin bugün 20. Asrın manasıyla mütenasip bir istiklâl, dâhili bir inkılâp mücadelesi içindedir ve bu, yaşamak isteyen biz Türklerin vaziyeti itibariyle zaruridir(...) Türk tarihi, muallime ve muallimlerinden harekete gelmelerini bekliyor. Muallime ve muallimler kâfilesi harekete geldiği gündür ki Türkiye 20.asra lâyık manasını ikmal edecek, milli inkılâp

⁸³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, 29 Mayıs 1926, C.25, İçtimi 109, s.129.

⁸⁴ Orhan, a.g.e., s. 37

⁸⁵ Göldaş, a.g.e., s. 72.

ve istiklâl cidâli (mücadelesi) bir kere daha kuvvet bulacak ve lâyemut (ölümsüz) olacaktır. Uzun zamanlar vâsi, mebzul bir sây (geniş ve çok bir emek) ile işlemek mecburiyetinde kalacağımız bu inkılâbın en mühim esası, Türkiye'mizin 20 asır hayatının manasına tevafuk edebilecek bir teceddüt olacaktır. Asrî bir camia (toplum) olarak yaşamak isteyen inkılâpçı Türkiye, hayatının idamesi için muhtaç olduğu asrîliğe ve inkılâpçılığa muhâlif düşen, ölmeğe mahkûm bütün sakim (sağlıksız) ve batıl fikirleri devirecek ve bunun yerine şarkın ve garbın uluorta münfesi (bozulmuş) âdetlerini değil, milli şiarıyla mütenasip yeni müessesatı kuracaktır (...)Muallime ve muallimler harekete geldiği gün şuur yaşayacak, inkılâp kendisini muvaffakiyet yolunda tarsin etmiş (sağlamlaştırmış) olan “Birlik muvakkat idare heyeti” bütün Türkiyeli muallime ve muallimleri birliğe ve tevazua (örgütlenmeye) milli mücahedeyi takviye yolunda harekete, vatanın bu büyük halas gününde fikri ve şuuri kıyama (kalkmaya, eyleme) davet ediyor. Türkiye inkılâbı muallime ve muallimlerin mesleki taazzuv ve tesanütleriyle kazanılacaktır.”⁸⁶

Dernek faâliyetlerini, ilmi ve içtimai gelişmelerden öğretmenleri haberdar etmek maksadıyla “ Muallimler Birliği Mecmuası” adıyla bir dergi neşretmişlerdir.⁸⁷ Derneğ’in bazı şubeleri de kendi mecmualarını neşrederek öğretmenleri ilmi ve içtimai sahada ki gelişmelerden haberdar etmek istemiştir. Her tarafta irşat heyetleri teşkil edilerek konferanslar, müsamereler, temsiller ve telkinlerle bu şerefli vazife ifa etmek.⁸⁸

Bu kapsamda Türkiye muallimler birliği şubelerini şöyle ifade edebiliriz: İstanbul “ Muallimler Mecmuası”, Adana “Adana Muallimler Birliği Mecmuası”, Çanakkale “Çanakkale Muallimler Birliği” Bolu “Altın yaprak”, Kastamonu “Birlik”, Sivas “Duygu ve Düşünce”, Erzurum “Erzurum Muallimler Birliği”, Trabzon “Trabzon Muallimler Birliği”, Samsun da “ Şark yıldızı”, Antalya’da “ Yeni hayat”, Edirne’de “ Trakya Bilgi Sepeti” adları altında yayınlar neşredilmiştir.⁸⁹

⁸⁶ Yahya Akyüz, **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848–1940**, Ankara, Doğan Basımevi, 1978, s. 181.

⁸⁷ Türkiye muallimler birliğine iltihak eden muallimler cemiyeti de 1922 yılından itibaren “ muallimler mecmuası” adı altında Türkiye muallimler birliğine bağlı olarak bir dergi neşretmeye başlamışlardır.

⁸⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre II, C.25, İçtîmi 109, 29 Mayıs 1926, s.129

⁸⁹ Fahri Kılıç, v.d., **Altın Yaprak (Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Eğitime Taşradan Bir Bakış)**, Bolu, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 6.

Derneğin Fahri başkanı Mustafa Kemal, genel başkanı Bursa milletvekili Muhittin Baha (Pars), üyeler ise İzmir milletvekili Mahmut Esat (Bozkurt), Kütahya milletvekili Cevdet, İktisat Müdürü Vehbi, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Vasıf (Çınar), öğretmen Sadri Ethem, Öğretmen Leman Hanımdır.⁹⁰

Cemiyetin amacı: Muallimlik mesleğini korumak, muallim ve muallimelerin içtimai vaziyetini düzeltmek, bu gayesine iktisadi ve ilmi vasıtalarla ulaşmak şeklinde ifade edilmiştir.⁹¹

Birlik yasası hazırlanmış, bu yasada birliğin adı, kuruluş amacı, merkez ve şubelerin oluşumu, kongrelerin toplanma şekilleri, üyelerin katılma şartları gibi tüm konulardan bahsedilmiştir. Asgari 25 öğretmen bulunan yerlerde birliğin bir merkezi vardır. 25 den az olan yerlerde en yakın merkeze bağlanmış birer şube bulunur. Her merkez senede bir defa merkez de kayıtlı üye sayısına göre 5 veya 7 kişiden oluşan merkez idare heyetini seçer. Seçilen heyet içerisinde bir reis, kâtip ve veznedar seçer. Ayrıca iare heyetleri içinde 3 veya 4 yedek üye seçilir. Birliğin genel merkezi 11 kişilik idare heyetinden oluşur. Heyet içerisinde birinci ve ikinci reis ve kâtip seçilir ayrıca 5 kişilik yedek üye seçilir. Her merkez ve şubenin faâliyetleri ve teşkilatına ait programları, yasaları genel merkezin esas yasasına uyarak oluşturulur. Birliğin genel kongresi her sene 15 Temmuz'da gerçekleştirilir.⁹²

Alınan bu kararlar neticesinde Türk maarif tarihinde çok önemli yeri olan Maarif Kongresi, Türkiye Muallimler Birliği'nin çabaları sonucu toplanmıştır.⁹³ Kongre'nin açılış konuşmasında Mustafa Kemal muallimlere seslenerek milli eğitim ve kültür üzerine vurgu yapmıştır.⁹⁴

⁹⁰ Orhan, a.g.e., s. 40.

⁹¹ Göldaş, a.g.e., s. 74.

⁹² Pustu, a.g.e., s.54.

⁹³ "Maarif Kongresi", **Hakimiyet-i Milliye**, 17. Recep. 1921

⁹⁴ "Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, tarih-i tedenniyatımızda en mühim bi amil olduğu kanaatindeyim. Milli bir terbiye programından bahsederken eski devrin bütün hurafelerinden sıyrılmış, Şarktan ve Garbtan gelen ecnebi tesirlerden uzak ve seciye-i milliyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Dehayı milliyemizin inkişafı ancak böyle bir kültür ile kabildir. Yaratacağımız kültür, herais-i milliyeye zeemini ile, o zemin ise milletin seciyesi ile mütenasip olmalıdır. Çocuklarımızı ve gençlerimizi yetiştirirken, birliğimize taarruz eden her kuvvete karşı müdafaa kabiliyetiyle mücehhez bir nesil yetiştirmeye muhtaç olduğumuzu unutmayalım. Yeni neslin ruhuna bu kabiliyeti zerk etmek lazımdır. Müstakil ve mevcut kalmak isteyen milletlerin felsefesi, en bariz şekilde bu evsafikemali şiddetle talep etmektedir. Milli gaye hakkındaki umumi nokta-i nazarımı söylerken, yeni neslin teçhiz edileceği evsaf arasında kuvvetli bir aşk-ı fâzilet ve kuvvetli bir fikr-i inizam ve inzibattan daha bahsetmek lazımdır (...) eskiden çizilmiş alelade yollar üzerinde yürümek değil, belki yukarıdan beri evsaf ve şeritini arzettiğim milli hars yolunda rehber olmak gibi mukaddes bir vazife bekliyoruz." Ergün, a.g.e., s.18.

Türkiye Muallimler birliği 1 Aralık 1922 de bir kongre tertip etmiştir. Darümuallimin salonunda toplanan üyeler yeterli çoğunluğu sağlamasalar da oy çoğunluğuyla kongreye devam etmişlerdir.

Türkiye Muallimleri ve Muallimleri birliği 22 Ağustos 1924'te büyük bir kongre toplamıştır. Mustafa Kemal, Bakanlar ve John Dewey'in de katılmışlardır. Öğretmenlerin maaş, terfi, azil ve emeklilik konuları üzerinde durulan kongre de ayrıca ferderatif ve birlik halinde hareket edilmesi konuları üzerinde de durulmuştur. Yapılan seçimlerde birlik teşkili kabul edilmişti.⁹⁵ Birlik'in sonraki kongrelerine de Mustafa Kemal katılmıştır.

“Muallimler;

Yeni nesli; Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbileri, sizler yetistireceksiniz yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır. Eserin kıymeti, sizin maharetiniz ve fedakârlığınız derecesiyle mütenasip bulunacaktır. Cumhuriyet; fikren, ilmen, fennen, beden en kuvvetli ve yüksek seciyeli muhafızlar ister. Yeni nesli, bu evsaf ve kabiliyette yetistirmek sizin elinizdedir. Mümtaz vazifenizin ifasına âli himmetlerle hasrı mevcudiyet edeceğinize asla şüphe etmem. Ben millî maarifimiz ve millî terbiyemiz hakkındaki noktai nazarlarımı muhtelif zamanlarda ve muhtelif vesilelerle söyledim. Fakat bu noktai nazarlarımı birkaç kelimedede teksif ederek tekrar etmeği faydasız görmüyorum....Arkadaslar, yeni Türkiye'nin birkaç seneye sığdırdığı askerî, siyasî, idarî, inkılâbat sizin, muhterem muallimler, sizin içtimaî ve fikrî inkılâptaki muvaffakiyetinizle teyit olunacaktır. Hiçbir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet sizden “fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür” nesiller ister.”⁹⁶

1925 yılında birliğin adı “ Türkiye Muallimler Birliği” olarak değiştirilmişti. 1925 yılında Mustafa Kemal ve Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in katılımıyla Muallimler Birliği kongresi tertip edilmişti.⁹⁷ 1925 yılı Türkiye'de ki öğretmen derneklerinin en faal olukları yıllardan biri olmuştu. Birliğin teşkil edilmesi ve siyasi ortamın müsait oluşu, cemiyetin öğretmenler arasında etkinliğini daha da arttırmıştır.

⁹⁵ “Türkiye Muallimler Birliği Kongresi”, **Vatan**, 27. Şaban.1924.

⁹⁶ Hayrünisa Alp, “Tevhid-i Tedrisattan Harf İnkılâbına İlköğretim 1924-1928” ,(Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2009, s.46.

⁹⁷ “Muallimler Birliği Kongresi”, **Hakimiyet-i Milliye**, 6. Haziran.1925

Birliğin saygınlığında ve gelişmesinde dikkate değer bir yükselme görülmüştür. Vilayetlerde ve muhtelif bölgelerde yüzyirmi beş merkezi ve bir o kadar da şubeye ulaşmıştır.⁹⁸

Siyasi alanda da destek gören birlik 'in şubeleri her geçen gün artış göstermiş, 1925 yılında 65, 1926 da 1345 ve 1927 yılında 240 şubeye ulaşmıştır. Ankara muallimler birliği on iki bin münevver ve faal azaya ulaşmıştır.⁹⁹

1925 yılında birliğin yeniden tesis edilmesinden sonra muallimler birliği Türkiye'de ana eğitim sorunları üzerine bütün şubelerine 26 soruluk bir anket yapmıştır.¹⁰⁰

Devlet tarafından Muallimler Birliğine verilen destek her geçen gün artmaktaydı. Muallimler Birliği 1926 yılında olağan kongresinin TBMM salonunda gerçekleştirmiştir.¹⁰¹ Mustafa Necati Bey'in açılış nutkunda muallimlerin çok önemli görevler üstelendiğini ve Cumhuriyetin benimsenmesinde çok önemli bir zümreyi teşkil ettiklerini ifade etmiştir.¹⁰²

Türkiye muallimler birliği 28 Ağustos'a kadar Latin harflerine karşı olmuşlar; ancak devrimin kesin yapılacağı anlaşıldıktan sonra "son Türki yeni harflerle okuyup yazdırıncaya kadar" çalışacaklarına dair yemin etmişlerdir.¹⁰³

Maarif Vekili Necati Bey'in 1928 yılında harf seferberliği başlığı altında açtığı konferansta Türkiye Muallimler Birliği de yeni harfleri benimsediğini bildirmiştir.

1928 yılına gelindiğinde muallimler birliği eski ihtişamının çok gerisinde kalmıştır. 1928 yılında yapılan ve çok sönük geçen Türkiye Muallimler Birliği kongresi birlik yönetimini federatif sisteme geçirmesine rağmen, çok geçmeden merkez örgütü de kendini fesh etmiştir.

⁹⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre II, C.25, İçtimai 109, 5 Mart 1926, s. 129

⁹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 29 Mayıs 1926, Devre II, C.25, İçtimai 109, s.130

¹⁰⁰ Ergün, **a.g.e.**, s.77

¹⁰¹ "Muallimler Birliği Kongresi", **Hakimiyet-i Milliye**, 23.Temmuz.1926.

¹⁰² "Muallimler Birliğinin Bir Senelik İcraati", **Akşam**, 29.Ağustos.1926.

¹⁰³ Ergün, **a.g.e.**, s.90.

İstanbul Muallimler Birliği, cemiyeti tekrar canlandırmaya çalışmıştır. 16 şubeye kadar ulaşmış olsa da 1935 yılında bakanlar kurulu kararıyla kapatılmıştır. Öğretmenlerin mesleki kuruluşları 1948 yılına kadar aktif hale gelememişti.

1.12. Muallimler Mecmuası'nın Amacı

1918 yılında İstanbul da kurulan Muallimler Cemiyeti, öncesi de olmasıyla birlikte 1924 yılında tam anlamıyla Türkiye Muallimler Birliği'ne dahil olmuş ve 1922 yılında itibaren Muallimler Mecmuası adıyla bir deği neşrederek fikirlerini okuyucularına ulaştırmayı hedeflemişlerdir.

Derginin içeriğine ve yazar kadrosuna baktığımız da büyük çoğunluğunun eğitim konuları ve yazarların da eğitimciler olduğu göze çarpmaktadır. Bu amaçlarını derginin ilk sayısında ifade etmişlerdir;

“Maksadımız

“Muallimler Mecmuası, Terbiye ve Tâlim meslekine hürmet hisleriyle doğuyor. Hak zaferi için açılan cihadında sahifelerinin daima en temiz heyecanlı gönüllerden kuvvet alacağına emindir.

Memleketin irfanında iyiliğin doğruluğun galebesine hizmet etmekten başka hiçbir endişemiz yoktur. Mektep mahitine layık, olduğu kıymeti vermek suretiyle milletimizi içtimai hûlasasına temin bir arede biz vereceğiz.

Mecmuanın en mühim bahislerine aid programı vaad hâlinde neşr ediyoruz. ilim ve terbiye hayatımızı dikkatli teşrih adamı gibi hakiki şeklinde göstereceğiz. Diğer medeni memleketlerde bizden evvel duişünenler çoktur. Efkâr için, ilmi asval, bulmuşlardır. Bir meseleyi tahlil ve terkib edişlerinde ki tarzı buna layık görüyoruz. Duişünerek takip ve taklid edeceğiz.

Sevgili vatanın şu mukaddes bayram günlerinde Efkâr-ı umumiye huzuruna bizde çok ümitli ıkıyoruz. Yapılacak işlerin kesirti gözümüzü yıldırılmıyor. Her türlü müşkülâtı hayra imanımızda ki azim ile yenmek niyetindeyiz. Hak rızası İnşallah hep rehberimiz olacaktır.”¹⁰⁴

¹⁰⁴ “Maksadımız” **Muallimler Mecmuası**, Eylül 1921, S.1, s.1.

Derginin içeriğinde maarifte görülen eksiklikler dile getirilerek çözüm yolları aranmış, ülkenin içinde bulunduğu kötü şartların eğitimle düzeleceği, eğitimin de Avrupa medeniyetin de yaşamış olan büyük yazarların eserlerinin tercüme edilerek halka ulaştırılmasıyla gerçekleştirilebileceği her defasında dile getirilmiştir.

Bu durum mecmuanın ikinci yılının ilk sayısının da maksadımızı aynen yineliyoruz sözcükleri altında şöyle ifade edilmiştir;

“1- Cemiyetin kendi teşkilatı faâliyetine dair yazılar, ta'mimler, raporlar, kongre, müzakerat ve mukerreratı, yerli ecnebi diğer Muallim cemiyetlerinin teşkilat ve faâliyetleri hakkında malumât.

2- Muhtelif memleketlerin Maarif Teşkilatı, memleketimizden Maarif hayatı ve harekâtı hakkında tenkidat.

3- Diğer memleketlerden muâlimlerin suret-i neş'et ve hizmetleri, darümuallimin ve darümuallimatlar, muallimlerin maaşları, terfileri, azilleri, tekâudları.

4- Muhtelif memleketlerde derecat-ı tahsil, ilk tahsil, orta ve yüksek müesseseler, mesleki tahsil mektepleri, tamim Maarif teşkilatı.

5- Maarif tarihçeleri, eski medrese teşkilatı ve bunların usul-u tedrisleri, Tanzimat devresinden beri açılan mekteplerin tarihçeleri.

6- Maarif istatistikleri, Maarif bütçeleri.

7- Mükellefiyet-i tahsiliyenin tetkik çareleri.

8- Fenn-i terbiye'ye müteallik mebâhis, çocuklu ruhiyatına ait yazılar, derslerin usul-ü tedrisine dair kâvaid-i umumiye, her dersin hususi mahiyetine göre usul-ü tedrisi.

9- Mektep hıfz el sahası, terbiye-i bedeniye, oyunlar, sporlar.

10- Talebe dernekleri ve teşkilatı.

11- Bedi'i terbiye, mektep piyesleri, hikâyeleri, şiirleri, monologları, şarkıları.

Bunları takip edeceğiz; her yazının muharriri yine mektep ve terbiye olacaktır.”¹⁰⁵

Maksadımız bölümlerinde de anlaşıldığı üzere mecmua, eğitimde Avrupa ile aramızda ki boşluğu gidermenin yanısıra eski eğitim metotlarından sıyrılarak yeni eğitim anlayışları geliştirmek, istatistikler ve çeviriler ile de örnek teşkil eden ülkeleri

¹⁰⁵ “İkinci Sene”, **Muallimler Mecmuası**, 30 Eylül 1923, S.12, s. 253–254

yakın takibe alarak eskiden yapılan hataların tekrarlanmamasını sağlamaya çalışmaktır.

Mecmua öğretmenlerin yaşamış olduğu zorlukları dile getirirken bir yandan da öğretmenlik mesleğine olan derin duygulara vurgu yapmıştır. “ Maişet derdi” başlığı altında öğretmenlerin maaş alamalarını, maarif istatistikleri ve maarif kanunlarını takip ve inceleyerek de eğitim alanına katkı sağlamak, muallimlerin hak ve hukukunu gözeterek de tayin ve azillerde ki usulsüzlükler ve keyfi hareketlerinde önüne geçilmesi hedefler arasında yer almıştır.

“ Hocalık mesleği öksüz kalmıştır; mekteplerde istikrar yoktur, yarın herhangi bir tenkişatla sebepsiz açık da bırakılabiliriz. Bu felaketle yalnız fertler yıkılmıyor; terbiye ve irfan hayatında mücahedeyi vatan borcu sayarız.

Başkalarının haysiyetini düşünürken kalbimize en evvel muhabbet hissi gelir; fikren emniyet duyuyoruz, mesleğe dair hakkımızı icraatın muhtelif cephelerinden bakarak arayacağız. Tekliflerimizde mümkün ve müsbet çareler görülecektir.

Mecmuadaki yazılara hep vicdanımız kanaatkârdı; bundan sonra da safvetle çalışmaya fırsat bulmaktan başka bir şey beklemeyeceğiz; iyiliğin, doğruluğun zaferi daima kâfi mükâfatımız olacaktır.”¹⁰⁶

Mecmua Cumhuriyet ve Demokrasi'nin yanında olduğunu her defasında dile getirmiştir. “Cumhuriyet esaslarını gönüllü bir nefer gibi ateş hatlarında kalsak dahi müdafâa etmek vazifemizdir.”¹⁰⁷

Mecmua muallimlerin ekonomik buhranların yanısıra ülke'nin de ekonomik ve eğitim alanında geri kalmışlığına dikkat çekerek gerekli tedbirler ve çareler öngörmüştür.

“Çiftçileri uyandırmaya çare bulmalıyız; Mecmuamızın “ köy Mektepleri” , “ Halk Terbiyesi” ile uğraşmayı programına koymuştur. Memleketin yakın uzak her yerinde bir tarama seyahati icrasına muhtacız. Köylüyü kendi yerinde göreceğiz; teşhis ve tedaviye müesser çarelerden biri köylü çocuklarını tanımak ve halkın yükselmesine tedbir aramakla başlar. Biz muhtelif lisanlardan kıymetli yazıların tercümesine çalışacağız; Her nüshamızda ilme ve sanata hürmetimiz artacaktır. Bizden yüksek milletlerle aramızda ki farkın azalmasına yarayacak en iyi çare, onların

¹⁰⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 254.

¹⁰⁷ “Üçüncü Yaşın son Ayı”, Muallimler Mecmuası, Temmuz 1925, S. 32, s. 1429

büyük muharrirleri tarafından yazılmış kıymetli eserlerin tercümelerini pek çok nispetle neşr etmekle bulunur."¹⁰⁸

Muallimler Mecmuası eski ve yeni tahsil ve terbiye müesseselerini tarihçelerini de ifa etmeyi bir görev bilmıştır.

1.13. Muallimler Mecmuasının Şekil ve Muhtevası

Muallimler Mecmuası 1 Eylül 1922 yılında yayın hayatına başlamıştır. Aralıksız olarak 5 yıl boyunca yayın hayatında kalan dergi 54 sayı yayınlanmıştır. 2322 sayfadan oluşan dergi'nin sayfa sayılarında yıllara göre değişiklik görülmektedir. Bunda Devletin desteği büyük bir rol teşkil etmiştir. 1930'lu yıllarda cemiyeti tekrar canlandırma faâliyetleriyle yeniden yayın hayatına dönmüşse de uzun ömürlü olmamıştır.

Derginin Müdürü Tevfik Bey idi. Mesul Müdürlüğünde Hüseyin Besim Bey bulunuyordu. Necm İstikbal Matbaasında yayımlanan dergi ilk olarak 16 sayfa ihtiva etmekteydi.

Derginin senelik ücreti posta da dâhil olmak üzere 100 kuruş, altı aylık 50 kuruş idi. Derginin genel merkezi Çemberlitaş'da bulunmaktaydı.

Derginin en önemli yazarları Süleyman Şevket, Âli Haydar, M. Cevdet, Doktor Sabri, Harun El Reşit Beyler oluşturmaktaydı.

İlk yılında 12 sayı çıkaran dergi 2. inci yılından itibaren yılda beşer formadan 800 sayfalık 10 sayı yayımlamıştır. Birinci ve ikinci yıllarında derginin mesul müdürlüğü Hüseyin Besim Bey tarafından idare edilirken, üçüncü ve dördüncü yıllarda Süleyman Şevket Bey mesul müdürlüğünü ifa etmiştir.

Ayrıca üçüncü senden itibaren derginin idare vazifesi Hamdi Nazım Bey tarafından üstlenilmiştir.

Dergi 13. sayıdan itibaren sayfa sayılarında çoğalma görülmüştür. Bu sayıdan itibaren 13. Sayının önsözünde de değinildiği gibi dergi ilim ve sanata daha fazla yer ayırmıştı. "*Yalnız şimdi sahifelerin adedi çoğaldı, ilmi ve sanata biraz daha geniş yer*

¹⁰⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 1429–1430.

ayırarak istiyoruz.”¹⁰⁹ 21. sayıdan itibaren ilk ve orta mekteplere ait ders örnekleri yazmaya başlanmıştır. ¹¹⁰ 22. sayıda Maarif Vekâletinden gelen yardımlar bahsedilmiştir ki bu da sayfa sayılarının çoğalmasında önemli bir rol oynamıştır.¹¹¹ 32. sayıda mesul müdürü Süleyman Şevket derginin çok rağbet görmediğinden bahsetmekte ve maddi anlamda Devletin desteğinden mahrum olduklarını ve yayın hayatında kalmalarının zor olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca üye olan muallimlerin de mecmuaya destek vermeleri talep edilmiştir.¹¹² 33. sayıdan itibaren dergini sayfa sayılarında maddi yetersizliklerden dolayı küçülmeye gidilmeye başlanmıştır. Ancak mesul müdürü Süleyman Şevket ahval düzelir düzelmez derginin eskiden olduğu geniş bir hacme sahip olacağı da belirtilmiştir. Nitekim dergini son döneminde sayfa sayılarında önemli bir artış olmuştur.¹¹³ 45. sayıdan itibaren her nüshada Darülelhan Müdürü Mösyö Serya Bey’in mektep şarkısı bestesi ve ressam Şevket Bey’in resim tedrisatına ait yazılar bulunacaktır. 45. sayıdan itibaren ise mecmuanın heyet-i tahrir riyasetine Harun El Reşit Bey kabul edilmiştir. Ayrıca bu sayıda İstanbul Muallimler Birliğinin Nizamnamesi yer almaktadır.¹¹⁴

Muallimler Mecmuasının Dağıtım Merkezleri:

Muallimler Mecmuası, İstanbul, Ankara, Edirne, İzmir gibi şehirlerin yanısıra Gaziantep, Sivas, Kayseri ve Konya gibi şehirlere de ulaştırılmıştır. Aşağıda Muallimler Mecmuası dağıtım merkezleri liste olarak verilmiştir.

İstanbul: Bab-ı Âli caddesinde ittihad-ı ticaret kütüphanesi

Ankara: Anadolu maarif kütüphanesi

Edirne: Kitapçı Rasim

İzmir: Yavuz Kütüphanesi

Sivas: Müezzenzade Sait Alâddin Efendi kütüphanesi

Gaziantep: Bâyi Âli Efendi

Konya: Kitapçı Trabzonlu Agâh Bey

Kayseri: Maarif Kütüphanesi sahibi Tevfik Bey

Muallimler Cemiyeti Mayıs 1339 da İktisat sandığı faâliyete geçmiştir.

¹⁰⁹ “İkinci Sene”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, 30 Eylül 1923, S.3, s.253.

¹¹⁰ “İttihad”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mayıs 1924, S.21, s.668.

¹¹¹ “İkinci Yaşın Son Ayı”, **Muallimler Mecmuası**, Haziran 1924, S.22, s.669.

¹¹² “Üçüncü Yaşın Son Ayı” **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Temmuz 1925, S.32, s.1429.

¹¹³ “Muallimler Mecmuası”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Eylül 1925, S.33, s.1465.

¹¹⁴ “Muhterem Meslektaşlarımıza” **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1906.

Cemiyetin tasarruf sandığı'nın teşkilatı aşağıdadır.

Heyet-i idare Reisi: Celal Ferdi Bey, Üsküdar Sultanisi Tarih Muallimi

Muhasebeci: Mahmut Said Bey, Vağe Sultanisi Riyaziyat Muallimi

Veznedar Vekili: Ahmet Tevfik Bey, Davut Paşa Sultanisi Tarih Muallimi

Kâtip: Vehbi Bey, Adile Sultan Sultanisi Tarih Muallimi

Aza: Hüseyin Besim Bey, Mercan Sultanisi Ulum-u Tıbbiye Muallimi

Derginin yazar kadrosu ve makaleler listesi de aşağıda ki sayfalar da yer almaktadır.

Resim 1: Muallimler Cemiyeti İktisat Sandığı İdare Heyeti (**Oturanlar:** Hamdi, Hüseyin Besim, Celal Ferdi, Sait Beyler, **Ayakta Duranlar:** Tevfik, Vehbi Beyler)

İKİNCİ BÖLÜM

MUALLİMLER MECMUASINDA DANİMARKA, FRANSA VE ÇEKOSLOVAKYA EĞİTİM TEŞKİLATI

2.1. Danimarka Eğitim Tarihi

Bütün Avrupa'da olduğu gibi Danimarka'da da kilise eğitim ve öğretim hayatında etkin bir rol üstlenmekteydi. Kilisenin kontrolü altında olan eğitim genellikle dini eğitimleri içeren konulardan oluşmakta ve Latince öğrenimi ön planda tutılmaktaydı. Eğitimin kiliselerin tekeline çıkarılması gerektiğini ilk defa vurgulayan Grundtving olmuştur.¹¹⁵ Grundtving den önce 1536'daki reform da kilisenin eğitim üzerinde ki etkisi azalmaya başlamışsa da yeterli olmamıştır. 1700'lü yılların başında Devletin eğitime olan eğilimi artması, Grundtving'in eğitim felsefesi temel eğitim mekteplerinin kurulmasına yol açmıştır.

Grundtving eğitimde eşitliğin olması gerektiğine, her öğrencinin kendisini geliştirmesi için özgür ve uygun eğitim metot ve kurumlarının tesis edilmesi gerektiğine inanmıştır. Ayrıca öğrencilerin kalıplar arasında sıkıştırılması yerine, öğrencinin ilgi ve alakasını uyandırarak, yaşarken öğrenme metodunu savunmuştur. Bu metod sayesinde öğrencilerin hayata alışmasında daha kolaylık sağlanacağı ve öğrenciler tarafından merak edilen konuların daha geç bir süre de hatırdan çıkacağını ifade etmiştir.

Grundtving'in eğitim felsefesi okul öncesinden üniversiteye kadar Danimarka eğitim kurumlarının temel felsefesi olmuştur.¹¹⁶

Yaşayarak öğrenme eğitim felsefesinde yetişkinlerde önemli bir rol oynar. Öğrencilerin iyi eğitim alması öğretmen ve velilerin iş birliği içinde olmalarına bağlıdır. Velilerin eğitimde aktif rol almaları da 1915 anayasası¹¹⁷ ile de resmîyet kazanmıştır. Öğrencilerin eğitim gelişmesinde psikologlar da görev almışlardır. Öğrencilerin eğitim ve gelişim düzeylerini kontrol etmenin yanısıra, öğrencilerin ilgili

¹¹⁵ J.F.Cramer, G.S.Browne, **Çağdaş Eğitim**, Çev: Ferhan Oğuzkan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s.151.

¹¹⁶ Oğuzkan, **a.g.e.**, s.151.

¹¹⁷ Oğuzkan, **a.g.e.**, s.151.

oldukları alanları belirlemede ve öğrencileri o alanlara yönlendirmede hizmet vermişlerdir. Ayrıca eğitim öğretim seviyesi bakımından geride olan öğrenciler için de ailelerle birlikte öğrenciyi kazanma yoluna gidilmiştir.

Mekteplerin finansmanı genellikle Belediyeler olmuştur. Hayır sahibi kişilerde özel okullar açmanın yanısıra Devlet okullarına da destek vermişler, başarılı olan öğrencilere giyecek ve eğitim araç gereçlerin teminine olanak sağlamışlardır.

Danimarka eğitim kurumları dört bölümden oluşmaktadır: okul öncesi, temel eğitim, orta öğretim ve yükseköğretimdir. Danimarka da zorunlu eğitim 9 yıl olmasına karşın okula gitme de zorunluluk yoktur.

2.1.1. Danimarka Eğitim Tarihine Ait Özgün Metinler

Darülmüallim Müdürü İhsan Bey tarafından kaleme alınan bu makalede Danimarka'nın eğitimde yükselişi ve eğitim faaliyetlerini günlük hayata ve günlük kazançta nasıl dönüştürdüklerini ifade etmektedir. Danimarka 1800'lü yıllarda önemli bir buhran geçirdi. Buhran kurtulmak içinde halkın ve köylünün eğitim seviyelerini ve milli heyecanlarını yükseltmek gerekiyordu.

Danimarka buhrandan ders almış, memleketin asıl faaliyetlerine yönelmişlerdir. Bu yöneliş körü körüne olmamış, eski alışkanlıkları bir kenara bırakıp geleceği şekillendirme de ihtiyaç duyulan eğitimlere yönelinmişti. Bu eğitimler kalıplara sıkıştırmadan, ilginin daima yüksek tutulduğu ve can sıkıcı şeylerden uzak tutulmuştur. Konferanslar şeklinde verilen eğitimlerin asıl gayesi, C

Germen ve Latin etkisi altında kalan Danimarka halkı'nın milli ruhunu yeniden yüceltmek ve halk'ın her kademesinde eğitimi yaygınlaştırmak. Milli faaliyetlerin büyük çoğunluğunu oluşturan tarım ve hayvancılık faaliyetleri, gerek köylünün eğitilmesi ve gerekde bilimsel çalışmalar yapılarak daha da ileriye götürülmeye çalışılmıştır ki bundan da başarılı olunmuş. Yazar bu makalesinde Danimarkayı anlatırken Türk milleti içinde dersler alınması gerektiği üzerinde de durmuş. Türk'ün parlak zaferi, bu zaferi kazandıran ruhu her daim canlı tutmakla muzaffer olabileceği ifade edilmişti.

Darülmüallimin Müdürü İhsan Bey'in Danimarka Halk İdadileri başlıklı yazısında Danimarka'da ilk orta ve yüksek okul eğitiminin geçirdiği tarihsel süreci, eğitim öğretim metodlarının ne şekilde olduğuna da değinerek anlattığı yazısı aşağıdaki gibidir.

2.1.2. DANİMARKA HALK İDADİLERİ

Darülmualimin Müdürü İhsan Bey'in "Danimarka Halk İdadileri"

[Sahife 90]İktisadi ve terbiyevi mesâilin en mühimlerinden biri halkın ve köylünün seviyesini yükseltmek ve onu tenvîr ve irşat etmektir. Eski zamanlarda ilim yüksek tabakaya ait bir imtiyazdı, sermayeli zenginle işçi muâdil bile değildi. Biz yeni bir içtimai sahaya giriyoruz, köylünün irfan'ıyla uğraşmak azmindeyiz, başka milletlerin bir kısmı bizden çok evvel uyanmıştır. Hayatımız için bunları tanımaktan müstağni olamayız. Bugün size köylünün seviyesini yükseltmek hususunda vücuda getirdiği teşkilat ile Avrupa ve Amerika terbiye aleminin ehemmiyetle nazar-ı dikkatini celp etmiş olan "Danimarka" dan bahsedeceğim.¹¹⁸

Bu memleketin bir yüzündeki mevkii'ni hatırlıyorsunuz: jütland yarımadasıdır, Avrupa'nın orta kitlesinden İskandinavya arazisine doğru bir çıkıntı şeklinde uzar. Bunun sağ tarafında (سِهَلانْد, فوننسی) Bornholm isimli adalar teşekkül etmiştir. Solunda ki şimal-i denizden dünyanın en işlek ticaret yolları geçer. Toprağı çalışkan bir millet için bereketlidir. Meraları çoktur bu araziye komşu yahut içinde yakın yerlere bakınız: sanayi memleketleridir. Bilhassa Almanya ve İngiltere Danimarka'dan mahsûlat-ı gıda'ıye getirtmek ihtiyacındadır. Danimarka 1870- 1880 senelerinde fena bir buhran geçirdi.¹¹⁹ Bu gıda'ı arpa kıymetten düştü; yalnız jütland yarımadası'nda otuz bin çiftçi vardı, zarar gördüler, himaye için hükümet ecnebi mahsulatı üzerine ağır gümrükler koymak istedi, çiftçiler razı olmadı, gümrüklerin tezâyüdü suni' bir tedbir idi. İstikbal'i kurtarmaya yaramayacaktı, çok düşündüler, nihayet ziraat 'in mihverî değiştirmeye karar verildi. Memleketlerinin asıl faâliyeti sütçülüğe, tereyağcılığa döndü. İnsan bugün hayret eder: 1913 tarihinde Büyük Britanya'ya 26 milyon İngiliz lirası kıymetinde tereyağı yolladılar, her sene Danimarka'dan İngiltere'ye 35 milyon düzineden fazla yumurta giriyor, Almanya'ya ayrıca et, bira için arpa ihraç olunuyor. Koyun, sığır da başka, dünyanın hiçbir yerinde adam başına Danimarka'da olduğu kadar koyun ve sığır isabet etmiyor. Nüfusunu düşünün; ancak 3 milyon, yerinin genişliği, İzmir vilayetinin yarısı kadar: 40 bin kilometre murabba.

Biz usulsüz çalışıyoruz, gördüğümüz, alıştığımız şeyden güç döneriz, onlar iktisadi buhran senelerine kadar yalnız çiftçi idiler. Tehlike, önlerinde ölümü, esareti gösterdi, sütçülüğe, tereyağcılığa dönüyordular. Derhâl memleketin her tarafında kooperatifler teşekkül etti, süt mahsulatını toplayacak merkezler, fabrikalar tesis olundu. Alınan mahsuller harice sevk edilmeye başlandı. Danimarka köylülerinin kooperatif teşkilatı her memleket için adeta numune oldu.

Sütçülük ve tereyağcılık bugün ilmi ve fenni usullere en çok ihtiyaç gösteren, insanların en mühim bir ihtiyacını tatmin eden bir sanat şubesidir. Çocukların gıdası her yerde azami ehemmiyetle karşılanır, sütü ve tereyağı tağşişten muhafaza için hemen bütün memleketlerde ağır kanunlar konmuştur. Ahâli sıhhatinin kıymetini biliyor. Hayvan hastalıklarına çare buldular. Diğer taraftan fen, hayvanların iktisadi kıymetini arttırdıkça arttırıyor, esasen vahşi bir ayının ancak yavrusuna yetişecek kadar süt verir, sağmallığının vakti de mahdud dur. Hâlbuki mütemeddin memleketlerde çok itina edilir, hayvanları pekiyi bakılır, süt mahsulünün miktarı çoğaldı, bugün fen, ineği senede (6600) kilo süt veren bir makine hâline getirmiştir. Şimdi hemen senenin kısm-ı a'zamında süt veren inek besliyorlar.

Dünyada refahına düşkün milletleri memnun etmek güçtür. Danimarkalılar mesut yaşamak zevkini duymuşlardı, bahtiyarlığına ilk âmillerinden birini pekiyi biliyorlar: iktisadi inkişâfa ehemmiyet vermişlerdir. Yarım asır evvel pek fakir kalmış, borç içinde bunalmış olan

¹¹⁸ Darülmualimin Müdürü İhsan, "Danimarka Halk İdadileri", **Muallimler Mecmuası**, 19 Şubat 1922, S. 6, s. 89,

¹¹⁹ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.90

Danimarka az bir zaman içerisinde iktisadi inkişafa nasıl mazhar oldu? İlk nazarda sütçülük, tereyağcılığın tavukçuluğun sebebi yalnız ziraat mektepleri sanılır, hayır, terakkilerinin en büyük müessirleri halkı, köylüyü tenvir eden halk idadileridir. [Sahife 91] Danimarka köylüsünün seviyesi bu mektepler sayesinde yükseldi. Bu mekteplerin müessesesi de “Grontoyg” isminde bir adamdır.¹²⁰ Grontoyg kimdir ve ne yapmıştır? (Grontoyg) yalnız Danimarka'nın değil bütün İskandinavya âleminin dini ve milli intibâhına hizmet etmiş bir dâhidir. Müverrih, filozof, şair ve mürebbi idi. Şimal ırklarına milli bir ruh, feyyâz bir mefkûre nüfuh etti ve arkadaşları arasında “şimal peygamberi” unvanına mazhar oldu. (Grontoyg) 1783 tarihinde Danimarkalı bir papazdan dünyaya geldi. Babası oğlunu yetim bırakarak öldü, annesi dindar bir kadındı, kendi bu te'essürle büyüdü, eski kahramanlık masallarındaki heyecanı duyuyordu. Memleketin tatlı an'anelerine muhabbet sarmıştı, papaz olmak istiyordu. Latince tahsili kuvvetli bir mektebe girdi.

(Grontoyg) in Latin mektebi'nden aldığı intibâ pek fena idi. Hatıratında “ bu seneler benim için ölü olarak geçti, 15 yaşında iken ben canlı ve yeniliğe meclûbdum. Bu mektep beni soğuk ve mahdud yaptı” diyor. Bir başka yerde “ biz ölü lisanlara istinat eden bu kara mektebi, bu ölüm mektebini biliriz, bu kurun-u vusta mektebinde gül yanaklı, parlak gözlü çocukların bodrum katı gibi yerlerde kapanıp kaldığını hala te'essürle görür gibi olursam ölümlerin, kendi ölümlerini gömmelerini kendilerine bırakalım. Biz, zamanımızda, vatanımızla birlikte yaşayalım” fikrini serd ediyor. Esasen (Grontoyg) on altıncı asırdan beri Avrupa mekteplerinde tedrisat'a muhavver olan “insaniyat” derslerinin milli hars ve milli ruhun zaafa uğraması neticesi addediyor. “ Latin terbiyesi halkı iki sınıfa ayırdı. Asr-ı medeniyeti eski İskandinavya medeniyetine rabt etmeli, milli harsı umum-u efradı millete teşmil etmeli” diyor. Halka milli harsı aşlamak, halkın manevi kıymetini yükseltmek... İşte Grontoyg'un mefkûresi!

Gençliğinde bedbaht bir aşka düştü, şiir ve sanat hicrânlarından şifa umdu, şimâlin eski efsanelerini heyecanla takip etti.

Dini ıslahatı de ihmal etmedi; fakat muta'assıbların müthiş takibine maruz kaldı. Bir aralık Danimarka'yı terke mecbur oldu. 1828 de İngiltere'ye gitti, eski eserleri tercüme etmeyi düşünüyordu, lakin Danimarkalıların o zaman ki âtil hayatıyla İngilizlerin zinde ve müteşebbis hayatı ruhunda bir inkılap uyandırdı. Memleketine kalbinde yeni bir âlemin nuru yanarak hüvviyetine hâkim olmuştu. Halkı yalnız kitap malumâtı kurtaramayacaktı. Şe'niyetin asıl hayatın içine girdi, o zaman yaşı elliyi bulmuştu. Damarlarında henüz gençliğin ateşlikanı vardı, efkârına açık ve kuvvetli bir istikamet vermişti. 1832 de “ Şimal Esatiri” adlı bir kitap çıkardı. Tarihinin kahramanlığı, masalları ona Yunan efsanelerinden hâkimane, tatlı ve güzel şiirli geliyordu. Sinirlerinin her teli, memleketinin dilber manzaralarına yahut mazideki canlı hatıralara bağlı idi. [Sahife 92] Halk idadileri hakkındaki fikirlerini 1844'te neşr etti.¹²¹ Köylüyü zevk ve idrak itibarıyla “reşit” olmaya müstaid görüyordu:

Doğru, iyi, güzel her şeyi öğretmek, sevdirmek, taktırmak âmelinde idi. Millet için sathîlki taraftar olamıyordu. Halkı yüksek bir hararet ile yetiştirmeyi düşünmüştü. “milletin ruhunu yükseltmeli, dini ve vatani hislerini canlandırmalıdır. Milletten hiçbir güzelliği esirgememeli, hayat-ı maneviye ve fikriye'nin en saf menba'ları onun istifadesine arz olunmalıdır” diyordu. Bütün hareketlerinde milli ve dini mefkûrelerine sadık kaldı. Danva lisanını Latin harsının te'essüründen ve Cermen anasırından kurtarmak istiyordu. Fikren doğru bulduğu şeyleri yalnız kökeninde saklamadı. Mütefekkir bir adam olması azmine cesaretine kudret verdi, iradesi çiğden sert bir adamdı. O zaman ki krala mesleğindeki isâbeti serbest yazılmış bir layiha ile anlattı. Terakki mutlaka imtihanlı, şehadetnâmeli, sabıka külfetleriyle dolu mektuplardan çıkanlara münhasır değildir. Köylüyü işlerinin az olduğu mevsimlerde müspet ka'ideli konferanslarla irşat etmeye çalışmak lazımdır. Grontoyg nazarında halk için

¹²⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.91

¹²¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.92

verilecek derslerin, konferansların mihver-i milli ve mahalli mevzualardı. En mühim bahisler Danimarka'nın coğrafyası, dini, edebiyatı, efsaneleri, musikisi, bir kelime ile medeniyeti idi. Halkın sanatından, işinden ayrılmasına lüzum yoktu. Halk mektebine giren köylü oradan çıkarken içtimai vaziyetini değiştirmesin, yine eski işine dönsün, yalnız dönerken ruhu başka olsun, manevi kıymeti yükselmiş olsun. İşte halk mekteplerini açarken takip ettiği gaye bu idi.

Bu müesseselerde mesleği inhisar yoktur. Gaye ilk nazarda biraz umumi görünür: köylünün duyması, düşünmesi iyi ve hayatı anlayarak yaşaması, programları demirden katı çemberler arasında sıkıştırmıyorlar, bahisleri mesela sütçülük, çiftçilik ve tavukçuluk öğretmekten ibaret sırf maddi ve âmeli değildir. Derslerde bilhassa tarihten, milli edebiyattan, milli musikiden istifade edilir. Fenni mebâhîsde bile esâsât-ı âmeliye'yi körü körüne öğretmekten ziyade terâkkiyât-ı fenniye'nin tarihte geçirdiği tahavvülâtı, keşfiyat-ı fenniye'nin tarihi şeklinde izah-ı terakki takip olunur. Elllerinde zekâdan, ruhiyat ve terbiye tatbikatından istifade çareleri hazır duruyor, dersleri her türlü kuru, can sıkıcı şekillerden kurtarmayı biliyorlar. Her şeyin göz önünde geçirilmeye müsait canlı tarihi var, derslerin hemen hepsi konferans şeklinde verilir. Konferanslara tat vermek hiç ihmal edilmez, mevzu'a karşı mutlaka alaka uyandırılır. Musikiden, dini ilahiler milli türkülerin ağır yahut neşeli; fakat her halde heyecanlı, hasretli nağmeler den mahrum geçen bir ders yoktur. Söz terennümle başlar, nokta, ilmi izahlara ince hisli veya taşkın teheyüclü bestelerle nihayet verilir. Haftada üç gün Danimarka muharrirlerinin güzel yazıları okunur, herkes anlayarak, duyarak dinler.

Bir halk mektebinin bir günlük programı şöyle hülâsa edilebilir. Sabahleyin saat altıda uyanmak, temizlik, kahvaltı ve arzu edenler için ibadet. [Sahife 93] Sekizde taganni ve muhtelif mevzulara dair bir konferans (bu konferanslar lisaniyat, fizik'in, tarihi, İskandinavya veya esatiri, eski kahramanların menkıbeleri gibi mevzular üzerine verilir) konferanstan sonra jimnastik ve ikinci kahvaltı.¹²²

On buçuk da ikinci konferans (bu konferansın mevzu'u da fenni veya tarihidir) Konferanstan sonra talebe sınıflara dağılırlar. Orada ibtidai mektebinden görmüş olukları dersleri itmâm ve ikmal ederler. Dersler ikiye kadar devam eder. İki de öğle yemeği yenir. Üç buçuğa kadar teneffüs edilir. Üç buçukta yine jimnastik ve taganni yapılır. Dörtten altıya kadar talebe muhtelif lisanlarla meşgul olur (Danva, İngilizce, Almanca) altı da üçüncü konferans verilir. İlk halk mektebi 1844 de açıldı. (1864) tarihi bu memleket için bir felaket senesi oldu. Harpte kahramanca dövüşüler. Avusturya'nın ittifakına ve müzaheratını kazanan Prusya kuvvetli bir düşmandı. Neticede Danimarka Schleswig - Holstein eyaletini kaybetti. İradeli ruhlarda ümit, ekhi bir meşale gibi yanar. Sınırları bu ağır darbe ile daha ziyade gerildi. Felaketten yeni bir ders aldılar. Milli mefkûre de kuvvetlerini arttırdı. 1864 tarihine kadar altı halk mektebi tesis etmişti. Bu sene zarfında adetleri çoğaldı. Dört sene sonra otuza çıktı. Şimdi Danimarka'da yetmiş halk idadisi vardır.

Halk mektepleri bizim bildiğimiz gibi mektepler değildir. Muvakkat-ı leyli müesseselerdir. 18 ile 25 yaş arasındaki köylüleri irşat eder. Bazen daha yaşlı köylüler de gelir. Grotoyg 'un nokta-i nazarın göre 18 ile 25 yaş arası gençlerin en şevkli, en heyecanlı olduğu ve kendilerine telkin olunacak fikirlerin ve hislerin en devamlı bir surette tesirini göstereceği bir devredir.

Bir halk mektebi nasıl açılır? Bir taraftan çenesine ve malumâtına güvenen bir Darülfünun müderrisi veya herhangi bir mektep muallimi, diğer taraftan tenvîr etmek isteyen bir köylü zümresi karşı karşıya geldi mi ikisi arasında zımnî bir mukavele akd edilir. Müderris veya muallim bütün irfanını, bütün kudretini köylüyü tenvîr için sarf etmeyi üzerine alır. Köylü de buna mukabil mektebin masrafını deruhte eder.

¹²² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.93

Halk mekteplerinin teşkilatı her yerde bir değildir. Bazı köylerde halk mektebi, 5–10 talebeden müteşekkildir. Bir muallimle idare olunur. Bazı yerlerde 10–15 muallimi hâvî, 200-300 talebeli olur. Mektebin müddet-i tedrisiyesi erkekler için ziraat işlerinin nispeten az olduğu Teşrin-i Sani Mart ayları arasındaki zamana, kadınlar içinde Mart ile Temmuz arasındaki aylara münhasırdır. Mektebin iâşe ve ibâte ücreti gayet azdır. Halk mektepleri esasen hususi mekteplerdir. Bununla beraber hükümet, ibtidai mektepleri için olduğu gibi halk mektepleri içinde her sene mühim miktarda muavenet de bulunur. 1909 tarihinde halk mektepleri için [Sahife 94] Danimarka'nın umumi bütçesinde hükümetin verdiği tahsisatın miktarı (229,292) kurun iken 1914 bütçesinde bu miktar (520,000) kuruna iblağ edilmiştir.¹²³

Danimarka'da halk mekteplerine devam eden köylülerin seviyesini anlamak için, Danimarka'da maarif şekline göz gezdirelim:

Şemaya bakılınca görülür ki Danimarka'da ibtidai mektebinin tahsil müddeti 8 senedir ve bu tahsil 6 ile 14 yaş arasındaki her fert için mecburdur. Dünyanın hiçbir yerinde tahsil mecburiyeti Danimarka'da olduğu kadar ciddiyet ve muvaffakiyetle tatbik olunmamıştır. (1910) tarihinde bütün Danimarka'da ibtidai tahsil sınıfında bulunanların miktarı (261,518) e bâliğ olmuş iken bunun yalnız (380) i mektebe devam etmiyordu. (242,291) çocuk resmi ibtidailere, (18, 405) çocuk hususisi ibtidailere gidiyor, geriye kalan (425) çocuk da anormal sınıflarını takip ediyordu. [Sahife 95] Sekiz senelik ibtidai mektebini bitiren köylü isterse “temâdi mektepleri” denilen sanat mekteplerine devam eder. On sekiz yaşına kadar o mekteplerde kalır. On sekiz ile yirmi beş yaş arasında da mizah ettiği gibi halk mekteplerine gider. Bir devreye münhasır olmak üzere oraya beş ay devam eder.¹²⁴

Tâli tahsili takip etmek isteyen talebe ise ibtidailerin de beşinci sınıfından itibaren üç senelik mutavassıt mekteplere devam ederler. Ondan ya bir senelik (real şevle) dedikleri âmeli mektebe veya (gimnazyum) dedikleri liselere giderler. (gimnazyum) denilen liseler, tahsil müddetleri üç seneden ibaret olan (klasik), “riyaziyat- fûnun” ve “ elsine-i cedide” şubelerinden müteşekkildir. Bu şubelerden birini bitiren talebe Darülfünuna girmek hakkını ihraz eder.

Görülüyor ki Danimarka da köylüye yalnız üç dört senelik bir tahsil göstermeyi kâfi görmüyorlar. Köylüye üç dört senelik kıraat, yazı, hesap, tarih ve coğrafya göstermekle köylü yükseltilmiş olmaz diyorlar. Köylüye hatta 8 senelik ibtidai tahsilini de kâfi bulmuyorlar. Köylünün içtimai ve manevi kıymetini arttırmak için onu daha ziyade tenvîr ve irşat etmenin zaruri olduğuna kâni bulunuyorlar. Bunda da haklıdırlar. Köylünün manevi kıymetini yükseltmeye çalışmakla Danimarka'nın iktisadi sahada ne kazandığını, birkaç sene içinde ne mühim bir inkişâf ve terakkiye mazhar olduğunu gördük. Vâkı'a Danimarka'nın inkişâf-ı iktisadisinde bir taraftan (Fjord) gibi, (Dulakor) gibi yüksek fen adamlarının sütçülük ve tereyağcılık sanatlarında husule getirdiği inkılap, diğer taraftan memleketin hemen her tarafında tesis edilen kooperatifler mühim birer âmil oldu. Mamafih halk kitlesi (Grontoyg) ve arkadaşlarının himmetiyle tenvîr ve irşat edilmiş ma'nen yükseltilmemiş, hâsılı hazırlanmamış olsa idi bu inkılap tesirini gösteremezdi. Şüphe yok ki Danimarka'da ziraat mektepleri de köylüye fevkalade hizmet etmiştir; fakat unutmayınız ki ziraat mekteplerinin de en iyi talebesi halk idadilerinde “ Grontoyg” in milli mefkûresinden feyz alanlardan müteşekkildir.

Danimarka misâli bizim gibi büyük bir inkılap geçiren bir millet için ne mühim ve ne canlı bir numunedir! Milli mefkûre Türk'ün dehasıyla parlak bir zafer kazandı. Bu zaferi muvaffakiyetle tetvic için halkın seviyesini yükseltmek bizim için hayati bir zarurettir. Köylüye yalnız ibtidai tahsilini vermekle onun seviyesini yükseltmiş olamayız. Behamehal

¹²³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.94

¹²⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.95

mektepten çıktıktan sonra onun elinden tutmamız, ona rehber olmamız, kendisini tenvîr ve irşad etmemiz lazımdır. Bu hususta en mühim vazife muallimlere teveccüh ediyor. Bu vazifeyi azim ile iman ile başarmaya çalışan muallimler milletin en ciddi şükranına hak kazanmış olurlar.

2.2. Fransa Eğitim Tarihi

Fransa eğitim sistemi diğer Avrupa ülkeleri ile aynı kaderi paylaşmakta, kilisenin etkisi altında devam etmekteydi. Kilise'nin etkisi Fransa da önemli derece de hissediliyordu. Kilise tarafından yazılmış kitaplar ve papazların sözleri eğitimin önemli bir bölümünü işgal etmekteydi. İnsan aklını kullanmanın önüne geçiliyordu.

18. yüzyılda Avrupa da başgösteren Aydınlanma hareketi Fransa da önemli değişimlere ve devamında da bütün Avrupayı etkileyen ihtilallere yol açmıştır.

Aydınlanma Fransa'da olduğu gibi büyük kitlelere hitap etmedi. Fransız aydınlanması sonucu büyük bir kitle eğitim ve öğreime ihtiyaç duymaya başladı.

Fransız aydınlanma hareketi İngiliz ve alman hareketlerinin aksine daha şüpheli bir karakter kazandı.¹ Aydınlanma hareketi halkın desteğini kazandı ve Fransa'da sansüalizm ve materyalizm akımları meydana geldi.

Aydınlanma çağında kişiler ve felsefeleri ön plana çıkmıştır. Fransa'da Voltaire ve Jean Jacques Rousseau bu çağın temsilcileri olmuştur.

Aydınlık çağ filozofları kilisenin aksine insanları doğuştan masum olarak kabul ederler. Çalışmaya ve iyimserliğe önem vermişlerdir. Her sorunun akıl yoluyla çözülebileceğine inanıyorlardı.² Bu çağın düşünürleri eğitimin karşısındaki en önemli engel olarak insana aklını kullanmama, geleneklere körü körüne bağlı kalma ve hatalı görüşler olarak ifade etmişlerdir.³

Bu dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için çağın önde gelen isimlerinin eğitim düşünceleri göz önünde tutulmalıdır. François Marie Arouet Voltaire kilisenin görüşlerine ve dogmalarına karşı savaş açmıştır.⁴

¹ Kemal Aytaç, **Avrupa Eğitim Tarihi Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar**, Ankara, Phonix Yayınevi, 2012, s.171.

² Cavit Binbaşoğlu, **Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Ankara, Binbaşoğlu Yayınevi, 1982, s.81.

³ "Aydınlanma çağının önde gelen isimlerinde Kant'a göre: aydınlık insanların en büyük kabahatlerinden olan akıllarını çalıştırmaması ve başkalarının aklına göre harekete geçmekten ve düşünce tutsaklığından kurtulmasıdır. Binbaşoğlu, **a.g.e.**, s.81.

⁴ Aytaç, **a.g.e.**, s.172.

Claude Adrien Helvetius'un görüşleri Fransız aydınlarında önemli etkiler bırakmıştır. Helvetius insanların zihinlerinde eşitsizlik olduğu fikrine karşı çıkar, insanlar doğuştan birbirine eşit olarak yaratılmışlardır. İnsanlar arasında ki temel fark insanların eğilimlerini doğru uygulamalar yoluyla en iyi derecede şekillendirilmesinden kaynaklanmaktadır.⁵ Helvetius'a göre en iyi eğitim kilise ve devlet otoritelerinin tek elde toplanmasıdır. Böylece ayrı eğitim etkileri ortadan kaldırılmış olur.⁶

Eğitim konusunda görüş öne süren düşünürlerden bazıları şu şekilde ifade edilebilir: J.J. Rousseau, Diderot, Rolland, Condorse ve Pestalozzi. Birçok düşünür fikrini ortaya atmışsa da hiçbiri Rousseau kadar etkili olamamıştır.

Jean Jacques Rousseau "Emile" adlı eseriyle eğitim konusunda görüşlerini öne sürmüş önemli bir taraftar topluluğu kazanmıştır. Rousseau eğitim ve öğretimi faydasız bilgilerle dolu, özgürlüğü kısıtlayıcı, despot bir çaba olarak görmüştür. Rousseau sade ve basit bir eğitimi ön görmektedir. Ayrıca ritüeller ve kültür de insanın gelişmesinde olumsuz bir rol oynadığını ileri sürer. Birçok düşünür Rousseau'nun eğitim felsefesini fazla özgür bulmaktadır. Ona göre, kültür ve toplum gerçek insanın mutluluğunu ve insanlığı yok etmektedir.⁷

Rousseau bireyci eğitim modelini savunmaktadır. Toplumun insana biçtiği rolün dışında, önce insan olarak yetişmenin gerektiğini daha sonra meslek hayatını şekillendirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aydınlanma çağında ön planda olan çocuk eğitimine Rousseau da değinmiş, çocuğun sıhhatli ve özgür bir halde özünü bulması eğitimin temel hedeflerinden olarak görmüştür.⁸

Rousseau'nun eğitim yüklediği görevler şu şekilde sıralanabilir:

- a) *Eğitimin ilk görevi, tabiatın gelişim yolunda engel olarak çıkan her şeyi ortadan kaldırmaya çalışmaktır.*

⁵ Aytaç, a.g.e., s.175.

⁶ Binbaşoğlu, a.g.e., s.93.

⁷ Binbaşoğlu, a.g.e., s.87.

⁸ "Benim eğitimimin özü, çocuğun kafasını doldurmak değildir. Onu, doğru ve aydın düşünceli kılmaktır. Bence bilginin kıt oluşu önemli değildir. Önemli olan, ileride öğreneceği konularda yanılmamasını sağlayacak birkaç temel çok iyi bilmesidir. Doğru görmek, doğru düşünmek, yavaş yavaş sağlanır; fakat köhne inanç doludizgin gelir. Bunlardan sakınmalı." Binbaşoğlu, a.g.e., s.87.

- b) *Eğitimdeki geleneksel baskı metodu terk edilmeli. Baskı, bir eğitim vasıtası olarak ortadan kaldırılmalıdır.*
- c) *Çocuk, daha küçük yaştan itibaren belirli bir meslek için değil, bir insan olarak yetiştirilmelidir.*
- d) *Eğitim, çocuğun her gelişim kademesine uygun düşecek biçimde düzenlenmeli; yani, çocuğun her gelişim kademesindeki ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir tarzda olmalıdır.*
- e) *Eğitim çocuğu yalnızca akıl yönünden geliştirmekle elde edilemez; onu deney ve yaşantılar yoluyla aydınlatarak elde edilir.*
- f) *İnsan, her önüyle, tüm yetenekleriyle tüm ve harmoni içerisinde gelişmiş bir varlık olmalıdır.⁹*

Rousseau Emile adlı eseriyle çağının eğitim modeline karşı çıkmıştır. Çocugun fizyolojik ve ruhsal durumunun iyi tespit edilerek şekillendirilmesini öne sürmüştür. Eğitimcilerin sahip olarak değil bir arkadaş olarak çocuklara yaklaşmasını, çocukların söylenenlere körü körüne bağlı olması yerine kendi benliğini ortaya çıkarmaya çalışan bir dost olarak çocuklara yaklaşılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰

⁹ Aytaç, a.g.e., s.188.

¹⁰ Ayrıca bkz: **Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış** Ed: Sefer Ada, Nurdan Boysal, Ankara, Pegem Akademi, 2009, s. 195

2.2.1. Fransa Eğitim Tarihine Ait Özgün Metinler

Doktor Sabri Bey tarafından kaleme alınan bu makalede, yazar özellikle Avrupa tarihinde ve siyasi arenasından önemli bir yer tutan Fransa ve Fransız eğitim sistemini ele almıştır. Makalede Fransız eğitim sisteminin geçirdiği tarihsel süreç ve eğitimcilerin öğrencilere bakış açıları ele alınmıştır. Yazar ileriki bölümlerde ise Üç Terbiye başlığı altında da Fransa eğitim sistemine tekrar değinmiştir. Fransa eğitim sistemi, günümüz eğitim sistemine benzer özellikler taşımaktadır. Aydınlanma çağının getirdiği hareketle kiliselerin ellerinden alınan eğitim kurumları devlete teslim edilmişti. Eğitim öğretim ve özel okul açmak bazı şartlar yerinde getirildiği süreçte serbestti. Ancak bütün eğitim kurumları devlete bağlıydı ve Fransız hükümetinin belirlemiş olduğu talim ve tedrise riayet etme yükümlülüğü bulunmaktaydı.

Fransız eğitim sisteminde ilköğretim önemli yer tutmaktadır. Çocuklara gerekli malzemeler ve kitaplar devlet tarafından sunulmakta, yoksul olan öğrencilere ise elbise ve ayakkabı yardımında da bulunmaktadır. Dikkat çeken bir diğer özellik ise eğitim kurumlarının devlet tarafından kurulması ve teşvik edilmesiydi. Önceki dönemlerde eğitim kurumları açma ve idare etme görevi kiliseye ait olduğundan, devlet görevi olarak sayılmazdı. Aydınlanma çağı sonrası dini cemiyetlerin rolü büyük ölçüde azalmışsada tamamen ortadan kalktığı söylenemezdi. Fransa’da dini cemaatler ve hayır sahipleri okul açmakta serbesttiler. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi kanunlarda belirtilen yükümlülöklere uymak kaydıyla.

Fransa eğitim sisteminde bir üst eğitim kurumuna geçmek için imtihan vermek ve başarılı olmak gerekirdi. Özellikle yüksek öğrenim mekteplerine geçmek için âli ehliyetnameye sahip olmak gerekirdi.

Fransız eğitimi temelde yaşamın gereklerini ön gören ve öğrencileri bu alanlarda çalışmalara teşvik eden, öğrencilerin yetenek ve kişiliklerinin ön planda tutulduğu ve meslek seçimlerinde büyük bir role sahip olması, temelleri üzerine inşa edilmişse de Üç Terbiye başlığı altında ki “Fransız Rejimi Adam yetiştiriyor mu?” başlığında durumun böyle olmadığı açıkça ifade edilmiştir.

Doktor Sabri Bey'in Fransa'da Talim Ve Tedrisat (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye ve Talim ve Tedrisat Teşkilatı) başlıklı yazılarında eğitim öğretim tarihsel süreçleriyle birlikte eğitim metodlarının şekil ve muhtevasına değinmiş olduğu yazısı aşağıdaki gibidir.

2.2.2. Fransa da Talim ve Tedrisat (Talim ve Tedrisat Teşkilatı)

Doktor Sabri Bey'in Fransa da Talim ve Tedrisat (Talim ve Tedrisat Teşkilatı)

[Sahife 228] Fransa da tâlim ve tedris serbesttir.¹ Bu sebepten Fransa da efrat nas veya cemiyet-i hususiye tarafından tesis veya idare edilen bir miktar mekteb-i hususiye vardır; fakat hükümet bu mekteplerin bütün a'zayı tedarisiyesinde kifayet-i ilmiye ve teminat-ı ahlakiye arar ve onları teftiş etmek hakkını muhafaza eder. Heyet-i ruhbanıyye a'zasından ha'iz ezveniyet olmayanlar tâlim ve tedris hakkına ha'iz değildirler. İmtihan ettikten sonra diplomaları tevzi' etmek ve darülfünun bayilerine tevcih etmek hakkı yalnız hükümete aittir. [Sahife 229] Diğer taraftan hükümet, birçok mektep-i umumiye tesis etmiştir ki bunlar "Üniversite" France' deyi teşkil ederler. Bu mektepler üç takıma yararlır:

Tedrisat-ı ibtidaiye ilk ve yüksek ibtidaiye mektepleri, "Les ecoles primaires elementaires et superieures", çocuklara ibtidai ve âmeliye malumât verir, tedrisat tâliye "lise" lerle "kolej" lerde şakirdan' a daha yüksek bir tahsil verir.

Tedrisat-ı 'Âliye " fakülte" lerle mektep-i 'âliye de talebeye "Complement de culture" verir ve onları taharriyat-ı ilmiyeye alıştırrır.

Bu teşkilat ve bu nezareti te'min eden maarif- i umumiye nezaretidir. Bundan başka" teknik " müteaddid mektepler (zirai, sanayi', ticari, askeri, bahri, elh) vardır ki bunlar, ziraat, ticaret, mesai' umumiye (nafia) , müstemlikat, harbiye ve bahriye nezaretlerine tabidirler.²

Maarif-i umumiye nazırı, Darülfünunun, " reis-i âliyesi – Grand- Maitre" dir. Müşarün ileyhin maiyetinde maarif-i umumiye meclis-i 'âliyesi vardır ki bu meclis-i 'âliye, kendisinin riyaseti altında darülfünundan müntahap beş 'aza ile ba irade mu'in dokuz büyük memurdan, tedrisat-ı 'âliye den müntahap on sekiz müderristen, tedrisat tâliye den müntahap on muallimden, tedrisat-ı ibtidaiye den müntahap altı muallimden ve serbest tedrisattan ba irade mu'in dört muallimden mürekkeptir. Bu meclis-i 'âliye sene de iki kere toplanır. On beş azadan müteşekkil bir şube'i daima mesâlih-i cariyeye'yi idare eder. Fransa, Cezayir de dâhil olduğu halde, on yedi "akâdemi" ye münkasimdir ki bunların her biri bir "müdür" " Recteur" ile idare olunur.

Akâdemi müdürü daire-i salahiyetinde bulunan âli, tâli ve ibtidai tedrisata ait bütün memurların reisidir. Akâdemi idaresi nokta-i nazarından müşarünileyhin maiyetinde bir takım akâdemi müfettişleriyle bir akâdemi meclisi ve bir de Darülfünun Meclisi vardır. Akâdemi müfettişlerinin adedi, Akâdeminin daire-i salahiyetinde bulunan üyelerin adedine tabidir: her eyaletin bir Akâdemi müfettişi vardır. Akâdemi müfettişi, eyaletin tâli ve ibtidai tedrisatını idare eder ve serbest tedrisat-ı tâliye'yi nezareti altın da bulundurur. Mumaileyhin maiyetin de bir tedrisat-ı ibtidaiye meclis eyaleti vardır. " Caen" Eyaletin bir suret-i istisnaî de sekiz müfettişi vardır ki bunlardan yalnız biri tedrisat-ı ibtidaiye' ye memurdur.

Akâdemi meclisi, atide ki Akâdemi Müdürü (Reis), Akâdemi Müfettişleri, her Fakülte den bir müdür " Doyen" ile bir müderris (müntehib) derece-i saniye tedrisatından altı muallim (müntehib): bir lise müdürü " Provisieur" bir kolej müdürü "Principal" nazır tarafından intihap edilmiş iki belediye 'azası. Akâdemi meclisi, liselerle kolejlerin umur-u idariyesiyle umur-u terbiyevi ve inzibatiyesi hakkın da re'ini bildirir, serbest tedrisat-ı âliye ile umumi ve serbest tedrisat-ı tâliye'ye müte'allik münazi'un fih veya terbiyevi mesâil hakkında hüküm ve karar verir, tedrisat-ı tâliye hakkın da nezarete senevi bir rapor gönderir, sene de, hiç olmazsa iki defa içtima eder.

¹ Doktor Sabri, " Fransa da Tâlim ve Tedrisat", **Muallimler Mecmuası**, 31 Temmuz 1923, S. 11, s. 228–232, 1923

² Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s. 229.

Darülfünun Meclisi, Akademi müdürünün riyaseti, Fakültelerin müdürlerinden ve [Sahife 230] üç sene için müntehib iki fakülte müderrisinden mürekkeptir. Bu meclis, darülfünunun umur-u mâliyesini idare eder. Talebenin dersleriyle mümareselerini ve asarını tertip ve tanzim eder, bütçeler hakkında ki rey'ini bildirir. Tedrisat- ı âliye-i umumiye 'ye müteakip münazi'un fih meselelerle mesa'il terbiyevi ve inzibatiye hakkında hüküm ve kararını verir ve tedrisat-ı âliye'ye aid senevi raporunu nezarete takdim eder.³

Tedrisat-ı İptidaiye

16 Haziran 1881, 27 Mart 1882 ve 30 Teşrin-i Evvel 1886 kanunlarıyla tertip ve tensik edilmiş bulunan tedrisat-ı iptidaiye den maksat, her Fransız vatandaşa lazım olan malumât-ı iptidaiye' yi çocuklara vermektedir. Bu tedrisatı mecburiyet altına alan hükümet onları mecanen vermek için bir takım mektepler vücuda getirmiştir. Bu tedrisat ilk ve yüksek ibtidai tedrisatı olmak üzere iki kısma ayrılır

İlk Tedrisat

İlk tedrisat (L'enseigment primaire elementaire) 6 yaşından 13 yaşına kadar olan çocuklar için mecburidir. (21 Mart 1802 Kanuni) Bu tedrisat aileler içinde umumi veya hususi mekteplerde veyahut tedrisat-ı tâliye'nin ibtidai sınıflarında verilir.

Aileler içinde tedris edilen çocukların her sene nihayetinde, ikinci seneden itibaren nazari bir surette tahriri bir imtihan geçirmeleri lazımdır; fakat bu hususta 'ailenin pederi tarafından imzalanmış bir mevsukiyet şehadet namesiyle beraber çocuğun sadece vazifelerini göndermek mümkündür.

Mektep-i Umumi'ye tedrisat-ı ibtidai ye mecaniye ve gayrı ruhaniye'yi ana mekteplerinde, sıbyan mekteplerinde ve ilk tedrisat-ı ibtidaiye mekteplerinde verilir. (30 teşrin-i evvel 1886 kanunu) muhtelit ana mektepleri, şehirlerde, 2 yaşından 6 yaşına kadar olan erkek ve kız çocukları alır ve onları bilhassa oyunlar ve el işleri tarzında pek basit bir takım malumâtı verir. Sıbyan sınıfları, 4 yaşından 7 yaşına kadar olan erkek ve kız çocukları alır, bu bazı ilk mekteb-i ibtidaiye' nin masrafını temin ve onları idare eden ya " nahiye-commune" ler, ya " eyalet departement" ler veyahut hükümetlerdir. Eğer nahiyenin nüfusu 500 kişiden azsa o halde mektep, muhtelit (erkek ve kız) olabiliyor. 6 yaşından 13 yaşına kadar olan çocuklara mahsus mektepler, Perşembe, Pazar ve tatiller müstesna her gün açıktırlar.

Müddet-i tahsil-i kâmilin ücretsizdir, mekteplerin birçoğunda ya bizzat devair belediye tarafından veya bu dairelerce tesis edilmiş " mektep sandıkları" tarafından muhtaç bulunan talebeye veya bu sandıklar, mecâlis-i belediyece'ye 'ianeten tarh edilmiş bir takım " müşareket vergileri- Cotisations" ile veyahut bir takım " ianat-ı nakdiye – Subventions" ile vücuda getirilmişlerdir. [Sahife 231] Talebenin hepsine kitaplar ve malzeme-i tedrisiye ve fakir olan çocuklara da elbise, ayakkabı (mektep kantinleri [*]) verilir.⁴

Tedrisat, bir takım " mürebbi - Instituteurs" ler (laakal 18 yaşında) ve bir takım "mürebbiye- Institutrices " ler (laakal 17 yaşında) tarafından icra edilir ve mühim olan mekteplerde bu tedrisat, müdürlerle müdüreler (laakal 21 yaşında) ve muavin mürebbilerle muavin mürebbiyeler tarafından verilir ki bunların hepsi, akâdemi müfettişinin teklifi ve " Vâli- Prefet " nin emri ile ya "ibtidai ehliyetname – Brevet elementaire " yi ha'iz " mürebbi mülazımı-Inst. Stagiaire" yahut " fen terbiye-i etfalce şehadetnamesi- Certificat d'aptitude pedagogique" ni ha'iz "asaleten mürebbi- Inst. Titulaire" Fransızlar arasından tefrik ve tayin olmuşlardır.

³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 230.

⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 231.

Bazı mürebbiler, Meclis-i Vilayetin müsaadesiyle mekteplerinde icraatla liseli talebe alacak teşkilat yapıyorlar.[*]

Hususi Mektepler, aynı tedrisatı icraatsız veya icraatli olarak verirler. Bu mektepler, âliyyülumum bazı tedrisat-ı dini 'ye de bulunmayı arzu eden bir takım cemiyetlerin veya erbab-ı hayrun yardımıyla bir takım mürebbiler tarafından tesis ve teşkil edilmişlerdir. Bu mektepleri açabilmek için Fransızlar veya ecnebiler, bâdi-i âmire nezaretinden mekteplerinde talebe ikame veya ibatesine ve maarif nezaretinden de icrai tedrisata mezuniyet istihsal etmelidirler. Bunlar, en az 25 yaşında olmalı ve mektebi açmadan bir ay evvel nahiye müdürüne, Vâliye, cumhuriyet-i müddai'i umumisine ve akâdemi müfettişine bir beyanname vermelidirler ki bu beyannameye, müstedi'inin viladat ilm ve haberi, diplomaları, sicili, adli hülasası, mahalli ikamet ve son on senelik meslek veya memuriyet izahatı ve emakinin planı merbu bulunmalıdır. Akâdemi müfettişi mektebin açılmasına mümanaat edebilir (eyalet meclis idaresinden istinafen kabul rü'yet). Eğer nahiye de bir kız mektebi varsa bu mektepler, erkek çocuklarla kızları birlikte alamazlar ve yalnız ahlak ile kuva-yıd-ı sıhhiye nokta-i nazarından maarif memurlarının nezareti altından bulunurlar.

Tedrisat-ı tâliyenin sınıf-ı ibtidaiyesi ücretlidir (tedrisat-ı tâliye kısmına bakınız). İlk tedrisatı tasdik eden vesika nahiye merkezinden geçirilmiş bir tedrisat-ı ibtidaiye şahadetnamesidir. (Haziran yahut Temmuz) kanunen muktezi şerait: 16 yaşını ikmal etmiş olmak, bir mektep veya ailenin pederi tarafından takdim edilmek, bunlar nahiye müdürüne namzedin adını, mahallesini, doğduğu yeri, tarih veladetini, ikametgâhını bildirir ve imzasını verirler, tedris edilen maddelerden tahriri şifahi imtihanlar geçirmek, bu imtihan meccanendir. Bazı müessesat sana'ıye veya ticariyece istenen ve yüksek tedrisat-ı ibtidaiye' ye girmek için lazım olan şahadetname, akâdemi müfettişi tarafından verilir ki bu şahadetname çocuğa, posta veya gümrük idarelerine kabul olunmak için bir hak takdim rüçhan verir.

[*] Cantines scolaires

[*] Pensionnat payant

Alt tarafı gelecek nüshaya

2.2.3. Fransa da Talim ve Tedrisat (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)

3. Doktor Sabri Bey'in Fransa da Talim ve Tedrisat (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)

[Sahife 246] Yüksek tedrisat-ı ibtidaiye “ L'nseignement primaire superieur “ daha birkaç seneler yeni tahsile ⁵hazır edilebilen ve – el ile yapılan bir takım sanayi olduğu gibi son tahsile veya mesâlik-i idariye ye hazırlanmak isteyen çocuklara daha vasi' bir takım malumât-ı umumiye ve âmeliyeyi verir.

Bir takım mekteb-i hususiden sarf-ı nazar - ki bu mektepler, tıpkı ilk mektep-i ibtidaiye' nin şeraiti dâhilinde müteşekkildirler – hükümet, en mühim mektep-i ibtidai' yede bir takım dürüs-u âliye muttamamah vücuda getirmiş (müddet: 1, 2 yahut 3 sene) ve bir takım yüksek mektep-i ibtidaiye açmıştır ki bunlar, az çok vasi' aynı programı ha'izdirler ve aynı imtihanları istihdaf ederler. Yüksek mekteb-i ibtidai' ye üç senelik tahsile ve – Fransız lisanı, tarih, coğrafya, hesap-ı fûnun, ahlak ve malumât-ı medeniyeden ibaret – malumât-ı umumiye ile şubesine göre bir takım ihtisas derslerini vermeğe müsaittirler. Yüksek mekteb-i ibtidaiye' nin 1909 senesinden beri dört şubesi vardı: umumi, sanayi, ticari (ve kızlar için iktisadi-i beyti), [Sahife 247) 19 Temmuz 1917 emirnamesine tevfikan bu şubeler nevahiye göre, daha müteaddit ve daha mütenevvi bir takım ihtisas derslerini ha'iz olabilirler.

Şerait: Tedrisat-ı ibtidaiye şهادetnamesini ha'iz olmak ve bir sene dürüs-u âliye tahsilini takiben etmiş bulunmak veya bir imtihan geçirmek.⁶

Bunlardan erkek çocuklara mahsus 278 ve kızlara mahsus 18 mektep vardır, içlerinden bir çoğunluk liseli bir kısmı mevcuttur. Paris de erkeklere mahsus beş, kızlara mahsus iki mektep vardır, erkek mektepleri: Turgot mektebi 69, Turbigio sokağı, Lavoisier mektebi, 19 Ruggiero sokağı, Colbehr mektebi, 27, şato- Lardon sokağı, Arago mektebi,4, Palas Dolanasyon, j.-b. Soha mektebi, 11 Colvert, Auteuil sokağı, kızlara mahsus olanları: Sophie-Jerman mektebi, 9, Edgar Kipne Mektebi

Atide ki cetvel, 1912–1913, 1919–1920 senelerinde tedrisat-ı ibtidaiye ile yüksek tedrisat-ı ibtidaiye' nin hâlini gösterir:

Tablo 2.: Fransa Tedrisat-ı İbtidaiye ve Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye

1920–1919			1913–1912			Mektepler
Tahsil eden çocuklar	Mekteplerin muallimleri	Mektepler	Tahsil eden çocuklar	Mekteplerin muallimleri	Mektepler	Ana Mektepleri
211,616	“	2,594	506,544	7,079	2,749	Mekteb-i Umumi: 1--- ruhani 2 ruhani
35,369	“	822	91,23 10,537	1,530 129	1,169 65	Mekteb-i hususiye 1 -- ruhani 2 ruhani

⁵ Doktor Sabri, “ Fransa da Ta'lim ve Tedris (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)”, **Muallimler Mecmuası**, 31 Ağustos 1923, S. 12, s. 246–250.

⁶ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.247

246,985	“	3,416	608,315	8,738	3,976	Yekûn Mekteb-i ibtidaiye ve Âli mektebi
3.622.697	“	67,484	4.599.490 2,505		69,606 27	ibtidaiye Mekteb-i Umumi:
891,361	“	12,233	1.032.020 35,23	“	13,194 268	1 – ruhani Ruhani Mektebi Hususiye
4.514.058	125,427	79,717				1 – ruhani
5.669.251	159,982	83,095				2 ruhani
Yekûn						

[Sahife 248]

İKMAL MEKTEPLERİ⁷

Mektep-i umumi 'nin mesai' müteması atide ki tarzda hülasa edilebilir:

20–171919–1918

1 Mesai' Tedrisiye: 27.72218.313

Gençler kâhillere mahsus dersler: 183.542107.493

Erkek çocuk: 183.542107.493

Kız çocuk: 114.64791.233

Muallimler: 17.6329.574

Muallimeler: 19.07616.001

Halk konferansları: 17.76811.929

Tedrisat-ı umumiye cemiyeti: 433507

Halk: 3726

Hükümet tarafından verilen mahsusat: 2.300.330 Frank, 1;810,023 Frank

2) Mesa-i içtima' iye:

Muavenet müteşarki cemiyet-i tedrisiyesi: 2.7192.468

Bu cemiyetlere iştirak edenlerin adedi: 804.783575.448

Mektep hamileri: 1.2691.333

Tedrisat-ı İbtidaiye'nin İdaresiyle Teftişi⁸

⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.248.

⁸ Doktor Sabri, “ Fransa da Ta'lim ve Tedris (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)”, **Muallimler Mecmuası**, 31 Ağustos 1923, S. 12, s. 249.

[Sahife 249] Her akâdemi dâhilinde, tedrisat-ı ibtidaiye'nin idaresiyle teftişi, akâdemi müdürleri, akâdemi müfettişleri, müfettiş-i umumiler, tedrisat-ı ibtidaiye müfettişleri, eyalet meclis ve nahiye murahhasları tarafından temin edilir.⁹

Müfettiş-i umumiler – resmi müfettiş-i umumiyesi dâhil değil - on ve ana mektepleri müfettiş-i umumiye de dördtür. Nazır tarafından tayin olunan tedrisat-ı ibtidaiye müfettişleri (eyaletlerde 426, Caen eyaletinde 22), liyakat teftişine şahadetnamesini ha'iz olmalıdırlar. Doğrudan doğruya akâdemi müfettişinin idaresi altında bulunan bu müfettişler, umumiyetle birer livaya tekabül eden daire-i nüfuzlarından ne kadar mekteb-i ibtidaiye-i umumiye ve hususiye varsa hepsini teftiş ederler, bütün mektep komisyonlarında a'zadırlar ve sene de bir kere mekteb-i umumiyenin muallimleri ile muallimelerini – çocuklara ait mesâil-i terbiyeyi müştereken mevki' bahis ve müzakereye koymak üzere – bir araya toplayan konferanslara riyaset ederler. Tedrisat-ı ibtidaiye şahadetnamesi için küşad olunan imtihan komisyonlarına riyaset ederler, yeni mekteb-i umumiye ile yeni leyli mekteplerin tesisi, mekteb-i hususiye'nin küşadı ve muallimlerin tayin ve terakkileriyle iştigal ederler. Kız mekteplerini, muhtelit mektepleri ve Ana mekteplerini teftiş etmek için aynı şerait dâhilinde bir takım ibtidai müfettişleri vardır. Bundan başka Ana mekteplerini, bazı eyaletlerde, hususi bir takım müfettişlerde ziyaret ederler.

Vâli ile akâdemi müfettişinden, müntahap dört müşavir umumiden, darümuallimin ile darümuallimatın müdür ve müdirelerinden, müntahap 2 muallim ve 2 muallimeden ve nazır tarafından tayin olunmuş 2 ibtidai müfettişinden mürekkep bulunan meclis-i eyalet, hiç olmazsa her “ üç ay – Trimestre “ de bir kere toplanır. Bu meclisin terbiyevi (programların tatbiki, akâdemi müfettişinin raporları), idari (leyli ve nehâri mektepler tesisi, muallimliğe namzetlik listesi, nahiye murahhaslarının tayini, mekteb-i umumiye ve hususiye binalarının hâliyle talebenin kıyafet ve etvarinin teftişi) ve inzibatı (meclis-i âliyede istinaf hakkı baki kalmak suretiyle muallimlere muvakkaten veya katiyen işten el çekirme, aziller ve mücazat hakkında beyan-ı mütalaa) bir takım vazife ve salahiyetleri vardır. Eyalet meclisi marifetiyle 25 yaşında muhibbi Fransızlar arasından üç sene için tayin olunan nahiye murahhasları (maaşsız) – ki bunların her biri, küçük bir nahiyeyi memurdar – mektep binalarının hâliyle talebenin etvar ve hareketini teftiş eder ve mekteb-i muşeretini nezaret altında bulundururlar; fakat tedrisata hiç karışamazlar.

Heyet-i Tedrisiye'nin İhzarı

Akâdemi müfettişinin intihab ve teklifi üzerine vâli mekatib-i ibtidaiye muallim ve muallimeleriyle müdür ve müdirelerini, ana mekteplerinin ve sıbyan sınıflarının müdürlerini tayin eder. Akademi müfettişi, bu hususta, evla, darümualliminden âli ehliyet name ile çıkmış [Sahife 250] talebeyi, sonra darümualliminden geçmeyen fakat âli ehliyetnameyi ha'iz bulunan gençleri ve nihayet ibtidai ehliyet namesini ha'iz olanları intihab eder.¹⁰

Tedrisat-ı İptidaiye İhzarı Mektepleri¹¹

(Darümualliminler)

Âli ehliyetnameye, darümuallimin ikmâl tahsil şahadetnamesine – ki bu mektebe girmeden geçilebilir – ve tedrisat tatbikatına hazırlanma, üç sene tahsil, 1 inci ve 2 inci senelerde malumât-ı umumiye, 3 üncü senede âmeli ve mesleki malumât; şakirdan, 2 inci sene nihayetinde âli ehliyetnameyi geçirmedikçe 3 üncü seneyi takip edemezler. Her

⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 249.

¹⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s. 250.

¹¹ Doktor Sabri, “ Fransa da Ta'lim ve Tedris (Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiye)”, Muallimler Mecmuası, 31 Ağustos 1923, S. 12, s. 250.

darümuallimin aynı binada (mülhak mektep) veya ayrı bir yerde (tatbikat mektebi) bir mekteb-i ibtidaiyesi varır ki bu mektepte şakıran, bilfiil tedrisat mümaresesi yaparlar.

Dokuz eyalet müstesna, her eyalette bir darümuallimin ile bir darümuallimat vardır. Müstesna dokuz eyaletten beşinde (Vauclus, Tarn et Garonne, jeres, yukarı Alpler ve Balfour) yalnız birer darümuallimin ve dördünde de (aşağı Alpler, Lot- et – Garonne, yukarı Preneler, Tarn) yalnız birer darümuallimat vardır. 84 darümuallimin ve 82 darümuallimat mevcuttur.

Nazır, yüksek mekteb-i ibtidai ile darümuallimin muallimlerini, darümuallimin ibtidai ile mekteb-i ibtidaiye de muallimliğe ehliyet şhadetnamesini ha'iz bulunan muallimler arasında tayin eder. Bu mektepler, ihtisas tedrisatı için bir takım muavin mürebbilerle (21 yaşında, âli ehliyet name) muavin muallimlere de müracaat ederler. Muallimlerle müdürler (25 yaşında) nazır tarafından tayin olunurlar; muavin mürebbilerle muavin muallimler, akâdemi müfettişinin teklifi üzerine yüksek mekteb-i ibtidaiyeye vâli tarafından ve darümualliminlere akâdemi müdür tarafından tayin edilirler.

Bu muallimliğe, tedrisat-ı ibtidaiye darümuallimin-i âliyesi. Müddet: 2 sene tahsil. 3 sene şube: edebiyat, fûnun, - Sciences appliquées. Şerait: en az 19 ve en çok 25 yaşında olmak (10 Nisandan evvel nazırdan talebe müstenid yaş muafiyeti). Âli ehliyet nameyi veya “ tedrisat-ı ihzariye –i âliye – [*] Baccalaurêat “ rütbesini ha'iz olmak.

“Fontana a Rosa”, darümuallimat-ı âliyesi, darümuallimat-ı ibtidaiyelerle yüksek mekteb-i ibtidaiye ye muallim yetiştirir. İki şube: Edebiyat, Fûnun şera'it: en az 19 ve en çok 25 yaşında olmak, âli ehliyet nameyi yahut tedrisat-ı tâliye ikmâl tahsil diplomasını veyahut “ tedrisat-ı ihzariye-i âliye payesi- [*] Bachelier ni ha'iz olmak.

[*] Üniversitenin birinci rütbesi ki bu rütbeyi ha'iz olan zat, “Bachelier” lik payesini ihraz eder.

[*] tedrisat-ı ihzariye-i âliye Baccalaurêat” payesine terfi edilmiş olan.

2.3. Çekoslovakya Eğitim Tarihi

I. Dünya savaşı sonunda Avusturya Macaristan İmparatorluğu yıkılması sonucu Çekler ile Slovakların bir araya gelmesi sonucu Çekoslovakya Cumhuriyeti kurulmuştur. Cumhuriyet'in başına Avusturya siyasi arenasında önemli görevlerde bulunan Tomaş Garrique Masaryk seçilmiştir. Masaryk'in başa geçmesinden sonra eğitim alanında hem Slovaklar hem de Çekleri memnun etme yoluna gidilmiştir. I.Dünya savaşı öncesi Avusturya imparatorluğu himayesinde bulunan Çekler ve Slovaklar, Avusturya ve Almanya'nın etkisi altında kalmışlarsa da Çekler milli unsurlarını korumayı bilmişler ve milli bilinci her zaman diri tutmuşlardır. Slovaklar Çekler kadar başarılı olamamışlarsa da Çekoslovakya'nın kurulmasından sonra milli bilinçlerine önem vermişler ve Almanya'nın Germanizm etkisinden kurtulmaya çalışmışlardır. Avusturya himayesi altında bulunan Çekler, muallimlerin özverili çalışmaları sayesinde ülkede okuma yazma bilmeyen kalmamış, milli dilin kullanılmasına büyük ihtimam gösterilmiştir.

Masaryk'in görevde kaldığı 1935 yılına kadar¹² ekonomik kalkınmayı sağlamış ve kültürel problemler çözüme kavuşmuştur. II. Dünya savaşı öncesinde Almanya Slovakları destekleyerek Çekoslovakya'nın bölünmesine çalışmış ve 1939 yılında Slovakia bağımsızlığını ilan etmiştir.¹³ 1939 yılına kadar buhranlı dönemler yaşayan Çekoslovakya Sovyetler Birliği'nin etkisi altında kalmış ve yönetimine komünist parti egemen olmuştur. Komünist parti başa geçmesiyle her alanda devletleşme yoluna gidilmiştir. Eğitim ve din alanları da bundan nasibini almış kiliseler kapatılarak devlete bağlı hale getirilmiştir. Okullarda verilen eğitim tek ülkü etrafında toplanan, Sovyet etkisinin hâkim olduğu komünist eğitime geçilmiştir. Komünist eğitim felsefesi, komünist felsefeyi geliştirmek ve ebedi kılmaktır.¹⁴ 1 Ocak 1939 yılında Çek Cumhuriyeti ve Slovakia Cumhuriyeti'nin bağımsızlıklarını ilan etmesi ile Sovyet etkisindeki komünist sistem¹⁵ ve etkileri de son bulmuştur.

¹² Sabri Erdil "Çekoslovakya", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.8, s.253

¹³ DİA, a.g.e., s.255

¹⁴ **Çağdaş Eğitim**", Çeviren: Ferhan Oğuzkan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s.163.

¹⁵ "Okul dünyasında bize düşen iş burjuvaziye atmak ve hayattan ayrı, siyasetten ayrı bir okulun bir yalan ve iki yüzünlük olduğunu açıkça ilan etmektir." Oğuzkan, a.g.e., s.163

2.3.1. Çekoslovakya Eğitim Tarihine Ait Özgün Metinler

Ali Haydar Bey tarafından kaleme alınan bu makalelerde Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin öncesi ve kuruluş aşamaları ifade edilmiştir. Çekler ve Slovakların birleşimiyle meydana gelen Çekoslovakya'da, Avusturya İmparatorluğu altında hayatlarına devam eden Çekler ve Macar etkisi altında kalan Slovaklar ifade edilmiştir. Bu dönemde orta Avrupayı etkisi altına alan Germanize etkisine karşın Çekler ve Slovakların tutumları ifade edilmiştir.

Çekler milli eğitim ve dilleri ile Avusturya ve Almanya'nın kültürel emperyalizmine karşı koymuşlardır. Bunda ki en büyük başarı, iyi derecede örgütlenmiş muallimler cemiyeti önemli rol oynamaktadır. Çek muallimleri okuma yazma oranını büyük oranda arttırmış, milli tarih ve kültürün korunmasında büyük gayret göstermişlerdi. Macar etkisi altında kalan Slovaklar içinse aynı şeyi söylemek pek mümkün değildi.

Cumhuriyetin ilanından sonra, muallimlerin yetiştirilmesine ve tecrübe kazanmalarına büyük önem verilmişti. Muallimler belirli ders gruplarından aldıkları eğitimlerden imtihan olur, başarı sağlayanlar bir üst kademeye geçmeye hak kazanırlar. Eğitimin sonunda almış oldukları diploma ülkenin her yerinde geçerliydi. Çekoslovakya eğitiminin en önemli özelliği, muallimlerin mezuniyet diploması aldıktan sonra bir yıl süre ile tecrübeli muallimlerin yanında staj görmeleri idi. Bu sistem ilerleyen yıllarda okullaşma faaliyetlerinin hızlanmasıyla sekteye uğramıştı. Çekoslovakya bünyesinde birçok azınlığı barındırması, Çekoslovakya eğitiminde daha hassas olmalarını sağlamıştır. Eğitim de azınlık gruplarını rahatsız etmeyecek şekilde; ancak milli bilinç ve kültürün işlenilmeye devam ettiği bir sistem getirilmiştir. Ayrıca ilk Cumhuriyet Reisi olarak da Slovak kökenli bir siyaset adamının seçilmesi, iki ülke arasında hoşgörü ve birbirlerine karşı olan iyi geçinme dileklerinin en büyük örneğidir.

Ali Haydar Bey tarafından kaleme alınan Çekoslovakya İntibaları başlıklı yazısında Çekoslovakya eğitim sisteminde ki değişiklikleri ve eğitim metodlarına değinerek anlattığı yazısı aşağıdaki gibidir.

2.3.2.Çekoslovakya İntibaları

Ali Haydar Tanör “ Çekoslovakya İntibaları”

1-Çekoslovakya Cumhuriyeti

[Sahife 272] Harb-i umumiden evvel bu Bohemya ile Moravia’ ya Avusturya memâlikinden,¹⁶ Slovakya ise Macar krallığı arazisinden ma’dûd idi. 1918 de vuku’ a gelen inkılap neticesinde Avusturya İmparatorluğu ihlal etti. Macaristan krallığı milli hudutları dâhiline çekilerek küçüldü. Bu esnada ırken ve harsen bir ve lisanen birbirine yakın olan Çekler ile Slovaklar birleşerek yeni bir Cumhuriyet tesis ettiler. Cumhuriyetine Çe darülfünunu felsefe ve içtimaiyat muallimi ve sabık Avusturya parlamentosu azasından olup harb-i umumi esnasında memâlik-i ecnebiye’ ye firarla Avusturya monarşisinin yıkılmasına çalışan Profesör “ Masaryk” intihab edilmiştir.

İmparatorluk zamanında Çe’ler milli maarif ve mektep için çok mücadele etmişler ve milli irfanlarını yüksek bir seviyeye isale muvaffak olmuşlardı. Macar hâkimiyeti altında kalan Slovaklar ise daha ziyade ezilmişlerdir. Anasıl bir Slovak [Sahife 273] evladı olan Profesör Masaryk’in Cumhuriyetine getirilmesi bu iki milletin atide hoş geçinmek istemesine ayrı bir delildir.

Bugün Çekoslovakya’ya Cumhuriyeti eski imparatorluğun bu himaye, Moravia, Silezya eyaletlerini Helvécin arazisini, Slovakya’yı ve Rusların cenubu Karpatlar arazisini ihtiva etmektedir. Mesâha-i sathiyyesi 142,575 murabba kilometreden ibarettir. Nüfus-u umumiyesi 13.811.600 kişidir. Bu nüfus ber-veçhe-i âti milletlere inkisam eder.

Çekoslovakya,	8.054.036
Almanya,	3.828.974
Macar,	1.071.578
Ruten	432,929
Lehli,	277,792

Bu rakamlardan görülüyor ki, yeni teşekkül eden Çekoslovakya Cumhuriyetinde milli ve örfi ekalliyatlar mühim bir yeküne bâliğ olmaktadır. Ekalliyatlar mesa’ilesi cumhuriyetin mühim bir meşgalesidir. Muhtelif milletler arasında ki mücadele bir taraftan iktisadiyat, diğer taraftan maarif ve hars milli sahasında cereyan etmektedir. İmparatorluk devrinde Almanlar ve Macarlar en ziyade kendi mekteplerinin inkişâfına çalışmışlardı. Bu defa tesis eden cumhuriyetin milli maarife ehemmiyet vermeğe başlaması ekalliyatların şikâyetini mucip olmaktadır.

2-Mektep ve Hars Milli Nezareti Teşkilatı¹⁷

Çe maarifinin kadim bir an’anesi vardır. Almanya İmparatoru ve bu himaye Kralı dördüncü Karl daha 1348 senesinde “ Prag” da bir darülfünun küşad etmişti. Bu mekteb-i âli Paris darülfünunun takliden ve vasati Avrupa’da açılan ilk darülfünundur. Çe milleti terbiye tarihinde mühim bir mevki’ işgal eden Jan Âmos Komanski’ yi yetiştirmiştir. Kurun-u cedide de Avusturyalılar Çe mekteplerini ve mü’essesatını Almanlaştırmaya “germanize” etmeğe çok uğraşmışlarsa da muvaffak olamamışlardır. [Sahife 274] Çe’ler milli iâne sayesinde kendi ibtidai, tâli ve ‘âli mekteplerini idameye muvaffak olmuşlardır.¹⁸

¹⁶ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları”, **Muallimler Mecmuası**, 30 Eylül 1923, S. 13, s. 272–281.

¹⁷ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları”, **Muallimler Mecmuası**, 30 Eylül 1923, S. 13, s. 273.

¹⁸ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.274.

Cumhuriyetin te'sisinden sonra derhal mektep ve hars milli nezareti te'sis edilmişti ki, bu nezaretin uhdesine diğer milli ekalliyatları mümkün mertebe gücendirmemek şartıyla, milli maarifin inkişâfına hizmet etmek vazifesi tahmil edilmişti. Nezaretin başında mektep ve hars milli nazırıyla bir heyet-i riyaset vardır. Prezidyum (heyet-i riyaset) bir şube reisi tarafından idare olunur. Tahsil-i 'âli görmüş yedi memur bu şubenin umurunu tedvir eder. Şubenin vazifesi, nezaretin cumhur riyaseti ve parlamento ile olan münasebetine bakmak, matbuat işlerini, nezaret kütüphanesi, hazine-i evrak ve sicil muallimlerini rüyet etmektir. Nazırın ayrıca bir kalem mahsus kâtibi ve bir daktilograf kitabesi vardır. Hey'et-i riyasetten maada nezarete ayrıca altı şube mevcuttur:

- 1-Mekatib-i ibtidaiye ve rüşdiye müdüriyeti
- 2-Mekatib-i tâliye müdüriyeti
- 3-Mekatib-i meslekiye müdüriyeti
- 4-Mekatib-i âliye müdüriyeti
- 5-Hars, İmi, Sanayi Nefise ve tiyatro müdüriyeti
- 6-Kilise umur-u müdüriyeti

Bunlardan birinci, ikinci üçüncü müdüriyetlerin bir ber-vech-i âti üçer şubesi vardır:

1-Teşkilat-ı terbiyeviye şubesi: bu şube, 'ait olduğu derece-i mekatibin teşkilatı, ıslahatı, müfredat programlarının tanzimi; ders kitaplarının, alet ve vesait tedris'iye'nin intihab ve kabulü ile iştilal eder.

2-İdare ve hukuk şubesi: bu şube, mevcut mekteplerin hükümet ve belediyelere nazaran vaziyet hukukiyesi, yeni mekteplerin te'sis ve küşadı, mevcuda ilaveten muvazi sınıfların açılması veyahut mevcut mekteplerden lazım gelenler sed ve ilgası bütçe meseleleri, velhasıl mekteplere taalluk eden bütün idari ve hukuki işlerle iştilal eder. Mesela bir nahiye veya belediye meclisi mektep binasını ve levazımı ihzar [Sahife 275] etmiş, hükümet tarafından muallimlerin tayinini ve maaşlarının te'diyesini talep ediyor. Bu hususta bir karar vermek bu şubenin cümle-i vezaifindendir.

3-Me'murin ve sicil şubesi: bu şube, muhtelif me'muriyetlere ve derslere tayin olunan zevatın sicillerini tanımakla mükelleftir.¹⁹

Yukarıda zikr ettiğimiz vecihle nezaretin dördüncü müdüriyeti mekatib-i 'âliye işlerine bakar. Mekatib-i mezkure muhtariyeti ha'iz olduğundan ibtidai-i, tâli ve mesleki müdüriyetlerde olduğu gibi burada bir pedagoji şubesi yoktur. Buna mukabil yine üç şube mevcuttur.

4-Tahsil şubesi: nezaretin bu şubesi mekteb-i 'âliye talebesinin umuruna bakar. Darülfünuna girmek isteyen talebenin icraatları ve kayıt zamanı geçirmiş olan talebenin umuru yalnız teknik bir surette bu şube tarafından rüyet edilir.

1-İdare ve hukuk şubesi

2-Sicil şubesi

*
* *

Mektep ve hars milli nezaretinin hars müdüriyeti altı şubeyi ihtiva etmektedir: birinci şube: tarih ve arkeoloji; asar-ı atıkanın keşif ve muhafazası, müzeler idaresi.

İkinci şube: sanayi edebiye ve tiyatro

¹⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s,275.

Üçüncü şube: resim, heykeltıraşlık, sinemalar.
Dördüncü şube: musiki
Beşinci şube: neşr-i maarif, halk kütüphanelerinin te'sisi, halkın tenvîr-i maksadıyla dersler ve kurslar küşadı.
Altıncı şube: ecnebi memleketlerle her nev'i münasebetin te'sis ve idamesi.
Altıncı müdüriyet: klisa umuruna taalluk eder. Buda iki şubeden ibarettir.
Birinci şube: Katolik kilisesi umuru.
İkinci şube: Edayan-ı sâire umuru

*
* *

[Sahife 276] Nezarete ayrıca istatistik şubesi yoktur. İstatistiğe dair mu'âmelat, ait oldukları şubelerin idari ve hukuki ve sicil kısımlarına havale edilmektedir. Nezarete ayrıca bir istatistik dairesi olmamakla beraber genç Çekoslovak Cumhuriyeti son senelerde pek mükemmel ve sahih istatistik mecmualarının neşrine muvaffak olmuştur.

Nezarete ayrıca bir muhasebe dairesi mevcuttur; fakat muhasebe reisi sırf teknik işlerle iştigal ettiğinden diğer müdüriyetlerin hukuki ha'iz değildir.

*
* *

Çekoslovak mektep ve hars milli nezaretine merbut ve mensup bir "Komanski terbiye darülmesa'iyesi" vardır. Bu darülmesa'i, çok yeni olmakla beraber, birçok meselelerde maarif nezaretinin müşavir ilmiyesi mevkiine geçmiştir. Darülmesa'i başlıca dört faâliyet şubesine ayrılır:

- 1-Ruhhiyat-ı etfal tetkikatı- Patopsikoloji²⁰
- 2-Marazziyat-ı etfal tetkikatı- Pedapatoloji
- 3-Beşeriyat ve meseha-i vücud-u beşer – Antropoloji ve Antropometri
- 4-Terbiye-i tetkikatı -Pedagoji

Darülmesa'i, maarif teşkilatını ilmi esaslara tevfiik ve rabt etmek gayesini takip eder. Çekoslovakya da Avusturya zamanında ve Cumhuriyetin ilk senelerinde ibtidai ve rüşdi mekteplerinin yalnız umumi şekli vardı. Mekatib-i ibtidai umumiye' ye devam eden talebe meyyanında birçok anormallerin mevcut olduğu şüphesizdir. Zekâdan daha az nasibedar olmaktan başka bir kusuru olmayan bu çocukların tefrik edilip hususi programlara tabien terbiye ve tâlim edilmeleri icap eder. Bu tefrik mu'âmelesi de ancak fenni usullere tabien icra olunabilir. Komanski darülmesa'isi bazı anormal çocuklar hakkında derin tettebular yapmış. Bundan maada kır beş mevcutlu bir sınıfta şöyle bir tetkik icra edilmemiştir:

Evvela her talebenin derece-i zekâsı hakkında muallimlerin mütalaası alınmıştır.

Saniyen tertip edilen testler vasıtasıyla talebenin zekâsı muayene edilmiş.

Sâlisen - talebenin sene nihayetinde aldığı notlar kaydedilmiştir. [Sahife 277] Elde edilen neticeye göre, talebenin derece-i zekâsıyla müktesebat ilmiyesini birbirinden ayırmak icap etmektedir. Zekânın tâlim ve tedris de tesiri $\frac{1}{4}$ nispetindedir. Yani bir sınıfta en zeki çocuklar daima en yüksek notları almamaktadır. Tahsilde sa'y-ı zatî, ahval-i sıhhiye, ailenin

²⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s,276.

vaziyet-i içtima'iyesi vesair bir takım 'âmeller mühim bir mevki' işgal etmektedir. Bütün bu netaiç pek vazih çizilmiş grafiklerle mekatib-i tâliye sergisinde teşhir edilmiştir.

3-Çekoslovakya Muallimler Cemiyeti²¹

Avusturya hâkimiyeti zamanında milli varlıklarını ancak ana dili sayesinde koruyabileceklerini anlamış olan Çekler, milli maarife son derece ehemmiyet vermişler ve id'alarına nazaran millettaşları arasında okuma yazma bilmeyen bir hemşehri bırakmamışlardır. Ecnebi tazyik ve istibdadına rağmen bu husus da Çek muallimlerinin büyük hizmetleri sabık etmiştir. Bu muallimler, müşterek haklarını daha kuvvetle müdafaa ve vazifelerini daha güzel ifa edebilmek maksadıyla erkenden kuvvetli bir tesanüt cephesi vücuda getirmişler ve 1883 senesinde bir (muallimler cemiyeti) teşkil etmişlerdir. Çekoslovak muallimler cemiyeti, azasından tesanüt ve müzaheret mütakâbilesinden gittikçe kuvvet alarak 1907 senesinde bir sendikaya tahavvül etmiştir; bugün muallimler heyet-i ittihadîyesi' nin dört bine karib azası vardır. Tâli mektep muallimlerinin yüzde doksan sekizi ittihadâ dâhildir. İttihadın başında bir heyet-i riyaset, bir heyet-i âliye ve bir heyet-i idare vardır. Heyet-i idare, Bohemya, Morevya, Silezya ve Slovaky'a da ki on dokuz havze mümessillerinden teşekkül eder. Heyet-i âliye, havzelerin her birinde otuz azaya bir kişi isabet etmek üzere intihab olunan zevattan terkiib eder. Mümessiller bir sene için intihab olunurlar.

Muallimler ittihadı kırk seneden beri devam eden mesa'isini bir taraftan milli tahsil ve terbiyenin ta'lisine, diğer taraftan muallimlerin ahval-i maddiye ve hukukiyelerinin yükseltilmesine hasır tahsis etmiştir. Muallimler ittihad-ı içtimailer tertip eder. Burada mektep ve meslek mesa'ileleri münakaşa ederler. Keza muallimlerin ilmi ve medeni ihtiyaçlarını tatmin maksadıyla konferanslar verilir. Heyet-i ittihadîye mektep ve terbiye mesa'ilelerinde efkâr-ı umumiye'yi [Sahife 278] tenvîr eder. Hükümete esbab-ı mücibeli kanun nizamname layihaları hazırlar. Eskiden beri ittihadın nâşir-i efkârı olmak üzere mühim bir mecmua neşr eder. Şimdi bu mecmua, ilmi ve mesleki kısımları birbirinden ayrılarak iki mecmua hâlinde neşr olunmaktadır. Bundan maada ittihad birçok güzel yazılmış ve tab' edilmiş mektep kitapları neşr eder. Talebenin istifadesi için dahi konferanslar, muhasebeler, müsamereler, konserler, tiyatrolar ve sergiler tertip eder. Muallimlerden birisi veya bir zümre herhangi taraftan gelirse gelsin, bir haksızlığa duçar oldu mu, bu hakkı son haddine kadar arar ve araştırır. Velhasıl bütün vesa'it-i meşru' ile muallimin cemiyet içindeki vaziyet-i içtima'îye, hukukiye ve mâliyesini i'laya uğraşır.²²

Maksadına daha kolay vusûl için muallimler ittihadı kendi aralarında ve muhtelif kasabalarda ki havzelerden ayrı ayrı ihtisas zümreleri teşkil eder. Her bir zümre mensubunu alakadar eden mesele ile daha yakından ve derinden meşgul olur. Mesela ittihadın içinde müdürler zümresi, klasik lisanlar muallimleri zümresi, terbiye-i bedeniye muallimleri zümresi, terbiye-i bedi'îye zümresi etc, vardır. Cemiyet tarafından ihzar olunan kanun ve layihalar ve tâlimatnâmeler, heyet-i idare tarafından belediyelere, maarif nezaretine ve parlamentoya arz olunur. Bu hal, Çekoslovakya da maarif kanunlarının tanziminde mühim bir âmil olmuştur. Salahiyettar ve vazifedar kimselerin reyî alınması dolayısıyla oldukça iyi maarif kanunları yapılmıştır.

Muallimler cemiyeti azasına bazı maddi menfi' te'min eder. Cemiyetin bir ikrazat sandığı, bir tabiat ve neşriyat şirketi, azasına ucuz elbise, çamaşır ve ayakkabı te'min eder bir kooperatif şirketi vardır. Son zamanda muallimler cemiyeti tarafından teşkil olunan bir inşaat şirketi, gayet müsait şeraitle, Prag'ın muhtelif mahallelerinde, muallimlere sıhhi ve modern meskenler inşa ettirmekte olduğuna şahit oldum. Cemiyet hasta muallimlerin şayan-ı merhamet hallerini de nazarından uzak tutmamış. Bunlar için hususi hastahaneler tesis

²¹ Âli Haydar, "Çekoslovakya İntibaları", **Muallimler Mecmuası**, 30 Eylül 1923, S. 13, s. 277.

²² Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s, 278.

edememişse de memâlik-i ecnebiye de ki senatoryumlarda veremli muallimlerin tedavisine mahsus olmak üzere suret-i daima da birkaç yatak kiralamıştır.

Bu asırda her sınıf halkın ve meslek erbabının menfaatlerini müştereken müdafaa etmeleri [**Sahife 279**] icap ediyor; bir çift elin şakirdisi veya tek dilin şikayeti işitilmez. El ele verilince ne büyük muvaffakiyetler elde edilebilir?

4-Muallim ve Memur Maaşları²³

Çekoslovakya da bulunduğum kısa müddet zarfında memur ve muallim maaşları hakkında küçük, fakat tabii nâkıs bir tetkik yapabildim. Bu hususta topladığım malumâtı, maarif nezareti hafız kitabı muhterem dostum Profesör İstrakaya medyünüm, mumaileyhin verdiği izahatı kaydediyorum:

Memur ve muallimlerin tayini, terfi ve terakkiler bir taraftan çok karışık görünür. Diğer taraftan oldukça basittir. Memurlar ve muallimler beş kısma ayrılır: bu taksimin esası memur veya muallimin gördüğü tahsilin derecesindedir. Bir memurun kariyerinde tahsilin derecesi nazar-ı itibare alınır. Hiçbir memur kendi kategorisinin dününe inemediği gibi fevkine de çıkamaz. Yalnız bir memur veya muallim büyük bir kabiliyet-i ilmiye, edebiye veya idariye gösterecek olursa kendi fevkindeki kategoriye geçebilir. Bu kategoriler A, B, C, D, E olmak üzere beş kısmdır:

A kategorisine, darülfünun, mühendis mekteb-i âliyesi vesair mekteb-i âliye mezunları, doktora imtihanını verenler dâhildir.

B kategorisine, lise tahsili ikmal edip Bachelier imtihanını verenler ve darülfünun tahsilini ikmal etmeyenler dâhildir. Bunlar, tahsili nâkıs bazı mühendislerden ve mesâhacılardan mürekkep küçük bir zümredir.

C kategorisine, lise tahsilini ikmal ve Bachelier imtihanını verdikten sonra Postacılık, Şimendifercilik ve Muhasebecilik gibi bir mesleğin mahsus imtihanını vermiş olanlar dâhildir.

D kategorisine idadi veya mu'adil tahsil görenler teşkil ederler.

E kategorisi, ibtidai ve rüşdi mezunlardan terkip eder.

Muallimler ve memurlar hayat-ı memuriyetlerinde on iki mertebe kat ederler. Avusturya [**Sahife 280**] İmparatorluğu birinci rütbe başvekillere verilir. İkinci rütbe de diğer nazırlar bulunurlardı. Bunlar memur ad edildiklerinden azl veya infisâlden sonra ma'zuliyyet maaşı alırlardı. Çekoslovakya da Re'is-i Cumhur ve nazırlar memur ad edilmediğinden ma'zuliyyet maaşı almazlar ve rütbeye dâhil değildirler. Cumhuriyette bu rütbelere ilga edilmemiştir. Diğer memur ve muallimler derece-i tahsillerine nazaran muayyen bir rütbeden işe başlarlar. Mesela D kategorisinden olan bir memur, suret kat'iyede işine tayin edilince 12 inci rütbeye nazaran maaş alır.²⁴

C kategorisinden olanlar on birinci rütbeden başlarlar.

B “ “ onuncu “ “

A “ “ dokuzuncu “ “

Hükümet memurları, suret-i kat'iyede tayin edilmeden mukaddem, bir çıraklık, istihzar dersi geçirirler; hatta siyasi memurların staj müddeti dört sene sürer. Tâli muallimlerin

²³ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları”, **Muallimler Mecmuası**, 30 Eylül 1923, S. 13, s. 279.

²⁴ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s,280.

maaşları, kâdemeleri ve zamları hakkında ki ber-vechi ati cetveli Çekoslovak muallimler cemiyeti tarafından 1923 te neşr olunan “ Çekoslovakya Cumhuriyetinde Tâli Tedris” isimli kitaptan iktibas ediyoruz:

Tablo 2.1: Tali Muallimler Maaş, Kademe ve Zamlar

Beher çocuğa isabet eden zam	Pahalılık zammı	Mesken İcraatı	Maaş usulu	Mertebe	Ünvan	Müddet hidmeti
900	3634_5724	----	6,480	10	Muallimuvavini	1
	3526_8484	1860	6,480	10	“	2
	3524_8484	1860	6,480	10	“	3
	3296_8256	2004	7,008	10	“	4
1200	5388_9576	2304	8,056	9	Muallim	5
	5388_9576	2304	8,056	9	“	6
	5160_9348	2460	8,580	9	“	7
	5160_9348	2460	8,580	9	“	8
	4932_9120	2604	9,108	9	“	9
	5952_11412	2904	10,152	8	“	10
	5952_11412	2904	10,152	8	“	11
	5952_11412	2904	10,152	8	“	12
	5568_11028	3156	11,028	8	“	13
	5568_11028	3156	11,028	8	“	14

Tablo 2.2: Tali Muallimler Maaş, Kademe ve Zamlar

Beher çocuğa isabet eden zam	Pahalılık zammı	Mesken İcraatı	Maaş usulu ²⁵	Mertebe	Ünvan	Müddet hizmeti
1500	5328_13476	3660	12,780	7	Muallim	15
	5328_13416	3660	12,780	7	“	16
	5328_13476	3660	12,780	7	“	17
	4800_12948	4,008	14,004	7	“	18
	4800_12948	4,008	14,004	7	“	19
	3626_12132	4,704	16,452	6	“	20
	3636_12132	4,704	16,452	6	“	21
	3636_12132	4,704	6,452	6	“	22
	2952_11048	5,160	18,036	6	“	23
	2952_11048	5,160	18,036	6	“	24
	2952_11048	5,160	18,036	6	“	25
	2280_10776	5,604	19,608	6	“	26
	2280_10776	5,604	19,608	6	“	27
	2280_10776	5,604	19,608	6	“	28
	2244_1568	6,060	21,180	6	“	29
	2244_11568	6,060	21,180	6	“	30

Terbiye ve maarif mesleğinin her cephesinden, bütün tezahüratı itibariyle tetkik edilmesi lazımdır; bunların hepsi birer vesika olur; yazmakta devam edeceğiz.

Darülfünun Darülmualimat Muallimlerinden

Âli Haydar

²⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s,281.

2.3.3. Çekoslovakya İntibaları (Tali Muallimleri)

Ali Haydar Tanör “Çekoslovakya İntibaları (Tali Muallimleri)”

Tâli Muallimler²⁶

[**Sahife 293**] Avusturya hükümeti zamanında, tâli mektep muallimleri, hâkim gibi ayrı ve müstakil bir sınıf teşkil ediyorlardı. Bunun için Avusturya parlamentosunca memurların tayin, terfi', terfih, becayış ve azillerine müteallik olarak 1914 senesinde kabul edilen kanun, muallimler sınıfına teşmil edilmemiştir. Aynı zamanda mekatib-i tâliye muallimleri için hazırlanan bir kanun layihası parlamentoya verilmişti; fakat hükümetçe hazırlanan bu layiha, muallimlerin hukukunu kâfil olmadığından muallimler cemiyetlerinin itirazına düşer olmuştu. Muallimler, layihada tekâlif olunan ma'şat miktarını kâfi görmediler ve muallimlerin hukuk ve hürriyet vicdanını tehdit eder mahiyette görünen maddelerin ta'dilini istediler. Kanun böylece sürüklendi kaldı. Nihayet Avusturya da bütün siyasi hürriyetlerin ref' edildiği harp senelerinde 1917 de kabul olundu.

Bu kanunun ahkâm-ı hal Çekoslovakya da cârî dir. Cumhuriyet yalnız 1919 ve 1922 senelerinde muallimlerin ma'şat ve terakkilerine müteallik mevada ta'dil etti. Tâli mekatib muallimlerinin maaş ve terakkileri diğer muâdil me'muriyetlere kıyas edilerek arada ki farklar mahsus olmayacak derecede izale edildi. Me'mur ve muallim farkı ortadan kalktı. [**Sahife 294**] Mekatib-i hususiye dahi prensip itibariyle, mekatib-i resmiye hakkında cari olan ahkâmı kabul etmişlerdir. Bilhassa aynı miktar ve mahiyette vazife gören muallimlerle muallime maaşları arasında bir fark yapılmaması şayan-ı teşekkür bir terakkidir.

Tâli Muallimlerin Ünvanları²⁷

Geçen asrın nisf-ı ahirinden itibaren her bir mektebe tayin olunacak muallim veya muallimelerin adedi tespit edilmiştir. Mesela tam bir jimnazda on üç ve tam bir real şevle de on dört muallim bulunur. Bu muallimliklere kadro dâhili (tisês systêma) ünvanı verilir. Sınıflarda mütevazı şubeler açıldıkça yeni muallimlikler ihdâs edilir ve bunlara kadro harici (postes extra statüm) muallimlik ünvanı verilir. Birincilere sabit ve daima muallimlik (postes stables fixes) denir. Bir kere böyle sabit bir muallimliğe tayin olunan zat kadro bahanesiyle veya herhangi bir keyif ve arzuya tabien tebdil ve azl edilemez, o muallim olduğu mektepte ifay-ı hizmet eder. Müddet-i hizmetle mütenasip terakkiyi bulunduğu mektepte görür. Böyle bir muallimliğe tayin olunan zat, asıl (professeur titulaire) ad olunur ve profesör ünvanını taşır. Bir mektepte mecburi olan saat-ı dürsu ifa edecek kâfi derecede asiller bulunmazsa, maarif nezareti asillere ilaveten mülazım muallimler tayin eder ve bunlara (professeurs suppléants) tesmiye olunur.

Asil bir muallimlik ihlal edince, mülazım muallimler arasında bir müsabaka imtihanı yapılır. Bu müsabakada ihrâz muvaffakiyet edenler intihab edildikten iltimasın önüne geçilmiş olur; çünkü harpten evvel, monarşi zamanında, tâli muallimlerin asalet mevkileri işgal edilmiş bulunuyordu ve bazı muallimler asil olabilmek için on sene bile beklemek mecburiyetinde idiler.

²⁶ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları (Tâli Muallimler)”, **Muallimler Mecmuası**, 31 Teşrin-i Evvel 1923, S. 14, s. 293-300.

²⁷ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları (Tâli Muallimler)”, **Muallimler Mecmuası**, 31 Teşrin-i Evvel 1923, S. 14, s. 294.

Çekoslovakya da Cumhuriyet-i idarenin ilanından sonra, milli lisanla tedrisat icra eden birçok tâli mektepler açıldı. Bu ahval karşısında kanunda bazı tadilat yapılarak ber-veche-âti muallim mevki'i ve ünvanları ihdâs edildi:

1-Profesör(professeur) : Tahsil-i ilmi ve terbiyevi (formasyon pedagojik) [**Sahife 295**] Gördüğünü mü'şar bir ehliyetnameyi ha'iz olup bir mekteb-i tâliyede daimi bir muallimlik mevki'ini işgal eden zattır. Suret-i daima veya muvakkata da bir mektebin idaresi kendisine tevdi' olunan müdürlerde profesör kategorisine dâhildir.

2- (professeur ad personam) kıdem sahibi muallimlerdir. Tahsil-i ilmi ve mesleklerini ehliyetname imtihanlarında esbab etmiş, fakat henüz sabit (daimi) bir muallimliğe tayin edilmemiş zevat bu sınıfa dâhildir.

3-Muvakkat muallimleri (professeur provisoire) ehliyet-i ilmiye ve mesleklerini bila mütehan esbab etmişlerdir; fakat sabit veya kıdemli muallim muvakkine henüz geçmemişlerdir. Bu nev' muallimleri, maarif idaresi idari sebeplerle tahvil ve becâyış edebilir. Mezkûr muallimlerin münhal vuku'unda derhal kıdemli veya sabit muallim mevki'ini işgal talebine hakları vardır.

4-Mülazım muallimleri(professurs suppléants) kanunun istediği imtihanları henüz geçirmemiş; fakat bir mekteb-i tâliyede asgari saat dürusunun tedrisini deruhte etmiş muallimlerdir.²⁸

5-Kontratolu profesörler (professeurs â contrat) mütekâid olup da mekteplerin ihtiyacı dolayısıyla hizmet-i ta'âlime alınan muallimlere verilen unvandır. Vaktiyle ehliyet-i ilmiye ve terbiyeviye imtihanı vermemiş fakat hizmet tedrisinden istifade mümkün olan muallimler mukaveleli profesör ad olunurlar. Keza orduda hizmet etmiş olup bilâahire terbiye-i bedeniye muallimi olan zevat bu miyana dâhildir.

6-Kontratolu muallimler(maitres â contrat) Rusya'dan birçok muallimler, Çekoslovakya ya iltica etmişti ve ordu mensuplarından bazıları da muallimliğe girmişti. Bunlar resim ve terbiye-i bedeniye okutuyorlar. Tedrisiyle mükellef oldukları derslerin ehliyetnamesini ha'iz olmadıklarından onlara bu ünvan verilmişti.

7-Tatbikat muallimleri (maitres d'application) darümuallimin ve darümuallimatlara mülhak tatbikat muallimleridir. Tatbikat mektebi bir mekteb-i ibtidai'yedir; darümuallimin veya darümuallimata mülhaktır. Bunların muallimleri tâli mekatib muallimleri zümresine dâhil olmamakla beraber, memleketin en muktedir ibtidai muallimlerinden seçildiğinden ve vazifelerinin [**Sahife 296**] ehemmiyetine binaen, tâli mektep muallimleri gibi maaş alırlar ve terfi görülür.

8-Yardımcı muallimler(maitres auxiliaires) stenografi, gibi ihtiyâri derslerin tedrisini deruhte eden muallimlerdir.

9-İlave muallimler (maitres supplémentaires) esas itibariyle mektep tâli muallimi olmayıp da fur'an tâli tedrisatta bulunan zevattır. Mesela papaz, tabip, mekteb-i tâli de ana mektebi muallimesi bu kabildendir.

Muallim ve Muallimelerin İlmi ve Mesleki Hazırlıkları²⁹

Mekatib-i tâliye muallim namzetleri, tahsil ilmilerini âli mekteplerde yani darülfünun edebiyat ve fen fakültelerinde ve real mekteplerinin bazı dersleri için mühendis mekteb-i

²⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s,295.

²⁹ Âli Haydar, "Çekoslovakya İntibaları (Tâli Muallimler)", **Muallimler Mecmuası**, 31 Teşrin-i Evvel 1923, S. 14, s, 296.

âliyesinde “Ecole poltechnique” görürler. Bu tahsil en az dört sene devam eder. Bu müddet esnasında talebe, bir taraftan intihab ettiği ihtisas şubesine ait malumâtı alır, diğer taraftan felsefe, rûhiyyat, ilmi terbiye, usul-u tedaris, mekatib-i hıfzıssıhası, terbiye-i bedeniye ve edebiyat derslerine devam ederek malumât meslekîsine itmâm eder.

İhtisas şubesinin intihabına gelince, muallim namzedi muhtelif ders gruplarını ihtiyâr eder. Mesela: Latince ve Yunanca, Latince ve bir lisan-ı ecnebi, edebiyat ve tarih, tarih ve coğrafya, riyâziyyat ve fizik, felsefe ve tarih, kimya ve tarih-i tabiiyyât gibi dersler birer grup teşkil eder. Jimnastik dersi, bir lisan-ı ecnebi veya tarih-i tabiiyyât gibi bir dersle birleştirilebilir. Bu grupların birinden imtihan veren bir namzet, bütün tâli mekteplere kendi grubuna mütea'allik dersleri tedaris etmek hakkını iktisad eder. Bundan maada namzetler, bir esas ders (branche principale) ve iki lahık ders (branches accessoires) intihab edebilirler. Mesela tarih-i tabiiyyât veya kimya esas ders olur ve buna riyâziyyat mülhak olur. Dürus-u lahikadan imtihan veren namzetler, bu dersleri ancak liselerin devre-i evlasında tedaris etmek hakkını kazanırlar. Ehliyet-i ihtisasiye imtihanına tam bir kıymet verebilmek için dürus-u esasiye ve mülhaka usulünün lağvı düşünölmektedir. [**Sahife 297**] Namzetler, ehliyet-i ilmiye ve meslekiyelerini bilamüthan etmek esbab-ı mecburiyetindedirler. Talebe esnas-ı tahsilinde ve altıncı sômestir'in sonunda felsefeden ve pedagojiden ilk imtihanını verir. Bu imtihanda başlıca felsefe ve terbiye sistemlerine, usûl-û tedrisiye ve 16.ıncı asırdan sonra zuhur eden pedagoji cereyanlarına ve pedagojlara ait sualler irad olunur. Namzetler, bu imtihanı muvaffakiyetle verdikten sonra kendi ihtisas şubelerine ait derslerin imtihanına girebilirler. Bu imtihan sekizinci sômestir esnasında mekatib'i âliye muallimlerinden mürekkeb bir heyet-i mümeyyiz'e huzurunda icra olunur. Bu imtihanın esas-ı iki ilmi ve mevzü (thèse scientfique) teşkil eder. Bu tezlerin hazırlanması için imtihan komisyonu üç ay mühlet verir. İcabında bu mühlet temdid olunabilir. Namzet, yazacağı tezlerde tetkikat-ı ilmiyeye kabiliyeti olduğunu esbab edecektir. Bu tezlerin birisinin birine namzetler, seminerde yaptığı bir (Travail)' i neşr ettiği bir eser-i ilmiye'yi veya doktora tezini verebilir. Hazırlanan tezler şayan-ı kabul göröldükten sonra, tahriri ve şifahi muayeneye başlanır. Tahriri imtihan şiddetli bir nezaret altında yapılır. Bu imtihan muvaffakiyetle neticelenirse, şifahi imtihana başlanır. Esas dersin imtihanı bir saat ve lahık dersin imtihanı yarım saat sürer. Bu imtihanı muvaffakiyetle veren talebeler bir ehliyetname (certificat d'aptitude) alırlar ki, bu sayede bütün mekatib-i tâliye de tedaris hakkını iktisad ederler.³⁰

Terbiye-i bedeniye ve resim muallimlerini yetiştirmek üzere bundan biraz farklı ahkâm-ı vaz edilmiştir. Bir şube-i ilmiye ile beraber terbiye-i bedeniye fennini tahsil etmek üzere darülfünun da üç sene devam eden dersler açılmıştır. Bu dersleri terbiye-i bedeniye'nin her sahasında kesb-i ihtisad etmiş ve şöhet kazanmış profesörler verirler. Talebenin imtihanı maarif nezaretinden tayin olunan bir heyet-i mümeyyiz'e huzurunda icra olunur. İmtihan nazarî ve âmelidir. Nazar-i imtihanda teşrih, fizioloji, hıfz-ı sıhhat, jimnastik tarihi, nazariyai ve usuliyatından eskirimden ve yüzgeçlikten sualler sorulur. İlmi imtihan terbiye-i bedeniye idmanlarından, eskirim ve kazazedelere ilk muavenet tatbikatından yapılır. [**Sahife 298**] Resim muallimliği için bir lise tahsilini ikmal etmek ve ayrıca resim tahsilini görmek şarttı. Bu resim tahsilini ya sanay-i tatbikiye mektebinde (8 sômestir) veyahut kısmen politeknik mektebinin mimari şubesinde (4 sômestir) ve kısmen sanay-i nefise mektebinde (4 sômestir) görölür. İmtihan, maarif nezaretinden tayin olunan bir heyet-i mümeyyiz'e huzurunda icra edilir. İmtihan nazırı ve âmelidir. Nazar-ı imtihanda lisanı milli, başlıca edebi cereyanlar, sanat tarihi ve vücud-u beşer hakkında sualler sorulur. Âmeli imtihanda canlı ve cansız modellerden resimler ile hendesi ve tezyini resimleri yapılır. Hesap ve hendeseden sualler sorulur. Resim imtihanı bir modelaj imtihanı ile tamamlanır.

Bu ilmi ve fenni imtihanları geçirmiş olan namzet henüz muallim olamaz. Onun terbiye ve tedrisde de ehliyetini (capacitê pädagogique) esbab etmesi lazımdır. Maarif

³⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.297.

Nezaretinin 20 Mart 1922 tarihinde neşr ettiği emir mucibince namzetler bir sene müddetle mülazimat (stage) görürler.

Mülazım-i muallim, tecrübede bir muallimin maiyetine verilir. Orada kanunen muayyen olan asgari saat dürüş-u deruhte eder. Bu profesör himayesine aldığı namzede rehberlik eder. Onun derslerine girip dinler ve kendi ders verirken bezen sınıfına alır. Ona yeni usuller ve mektep teşkilatı hakkında malumât verir. Sene nihayetinde mezkûr profesör ve mektep müdürü namzedin ehliyetini tasdik ederse, o zat daima muallim olmak hakkını iktisab eder.

Harpten evvel tâli mekteplerde münhaller az olduğundan staja çok ehemmiyet verilirdi. Fakat Cumhuriyetin ilanından sonra birden bire birçok milli mekatib-i tâliye te'sis olunduğundan mülazım meselesi biraz gevşemiştir. Mamafih maarif nezareti namzetlerin terbiyevi tahsillerine yine ehemmiyet-i âzime vermektedir.

Maaşlar ve Terakkiler³¹

Mecmuanın geçen nüshasında muallim maaşları hakkında biraz izahat vermiş ve bir cetvel derç etmiştik. Şimdi bu bapta biraz daha malumât vereceğiz. Bütün Çekoslovak me'mur ve muallimlerine ber-vech-i ati mebâliğ verilmektedir: [**Sahife 299**]

- 1-Maaş usul-ü traitemenet fundamental
- 2-Bedel-i icarindemnité de résidence
- 3-Pahalılık zammı “ de vie chère
- 4-Âile zammı “ pour chrg de famille

Maaş itibariyle bütün me'murlar bir takım sınıflara (classes) ayrılmıştır. Tâli muallimler onuncu sınıftan altıncı sınıfa kadar terfi görebilir. Bu terfiler ya kâdeme nazaran veya şahsi tayinlere göre olur.

Terfilerde kıdem esastır. Muallimler otuz sene hakkından sonra tekâüd edebilmek hakkına mâliktirler. Diğer me'murlar otuz beş senelik hidmetten sonra bu hakkı iktisab ederler. Muallimlerin müddet hidmetlerine nazaran nail oldukları maaş terakkilerini görmek için evvelki nüshada ki cetvele bakılmalıdır. Yalnız meseleyi tevzih için şunu söylemek icap eder ki, orada ki rakamlar, Çekoslovak Corogne muallimlerin senelik maaşlarını gösterir ve hâli hazırda ki piyasaya göre bir Çekoslovak Corogni (Avusturya corviniyle karıştırılmasın) takriben altı kuruştur.

Bedel-i icarın tayininde şehirlerin cesâmeti nazar-ı îtibare alınır ve maaş-ı usulü'ye yüzde ondan yüzde otuza kadar bir şey zam olunur. Keza pahalılık zammı da paranın râicine pahalılığa göre vakit vakit hükümet tarafından tayin olunur. Müteehhil muallimlerin ayrıca bir zam görmesi esası pekiyi bir tedbirdir.³²

Daimi muallimler mezkûr cetvelde ki maaşları ve zamları alırlar. Mülazım muallimleri, senevi 4908 Çek koruni maaş aslı ve 4320 ile 6396 Çek koruni pahalılık zammı ve çocuk başına 900 korun alırlar. Mesken icratı almazlar.

Mütekaidinden olan “ kontoratolı muallimler” tekâüd maaşlarından maada senevi 8400 Çek koruni alırlar. Bunların deruhte ettikleri ders saatleri kanunen muayyen olan saatlerin dününde ise, bununla mütenasip bir ücret-ı makdu'a alırlar. Tatbikat mektebi muallimleri, ibtidai ve rüşdi muallimleri gibi maaşlarını aldıktan maada tatbikat mektebinde

³¹ Âli Haydar, “Çekoslovakya İntibaları (Tâli Muallimler)”, **Muallimler Mecmuası**, 31 Teşrin-i Evvel 1923, S. 14, s. 298.

³² Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.299.

on sene hidmetten sonra 1200 ile 1800 koron mükâfat alırlar. [**Sahife 300**] Yardımcı ve ilave muallimler, haftada tedrisini deruhte ettikleri saatlerle mütenasip bir ücret alırlar.

Bir muallime muvazzaf olduğu saatten fazla ders tahmil edildiği takdirde bu dersler için ayrıca ücret verilir. Haftada deruhte edilen her bir saat için 192. 240. 300 çek koroni verilir. Saat-i münzamme için verilecek meblağ dersin mahiyetine (elsine, ulûm, resim) ve muallimin iktidar ve kademine göre takdir olunur. Müdürler, muallimler gibi aynı maaşatı ve zamlarını alırlar. Bundan maada vazife-i müdüriyetin ifasından dolayı senevi 1800 Çek koroni zam verilir ki bu zamlar tekaüdiyenin hesabında da nazar-ı itibare alınır. Bundan maada müdürler mesken zamma mukabil, mektep dâhil veya haricinde bir ikametgâha nail olabilirler.³³

Muallimlere, deruhte ettikleri vazifenin haricinde bir vazife tahmil edilmez. Haricinden gelip imtihan olan veya Bachelour'a imtihanına giren talebeden ha'iz bir ücret alırlar. Bundan başka resmi varidatları yoktur. Bilakis temettü vergisi ve tekâüdiye vermeye mükelleftirler. Âli Haydar

³³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s,300.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ VE AMERİKAN MEKTEPLERİNİN TERBİYE VE VASITALARI

3.1. İNGİLİZ EĞİTİM TARİHİ

Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İngiltere’de eğitim öğretim devletin görevlerinden sayılmaz, eğitim öğretim kilise’nin kontrolü altında yapılan bir faaliyetti.

Aydınlanma çağı ile eğitimde kilise’nin kontrolünden kurtarılmıştır. Bu dönemin en önemli düşünürü John Locke dir. Locke yazmış olduğu eserlerle İngiliz aydınlanmasının önderi ve fikirleri en çok takip edilen düşünür olmuştur. Locke’a göre insan bilgisinin tek kaynağı tecrübedir.³⁴ Locke eğitimin insanlar üzerindeki etkisi üzerine çokça eğilmiş “*On insandan dokuzunun iyi ya da kötü, faydalı ya da faydasız vs. oluşu, onların aldıkları eğitimin bir sonucudur.*”³⁵

Locke eğitime dair düşünceleri yazmış olduğu kitaplar aracılığıyla ifade etmiştir. İnsanlar arasında düşünce ve ahlaki farklılıkların temelini eğitimden kaynaklandığını, başlangıçta her insanın zihninin boş bir levha olduğu, eğitim ile şekillenen insan zihni, geleceğini de şekillendirmekteydi. Bundan dolayıdır ki Locke erken yaşlarda çocukların geleceğini şekillendirmeleri için destekte bulunması gerekeliliğini ifade etmiştir.

Ayrıca eğitimin herkes için aynı şartlarda olmadığından da yakınan düşünür, eğitimin herkes için eşit düzeyde olması gerektiğine, hümanist düşüncesi ağır basan ya da kiliseye körü körüne bağlı olan gençlikten ziyade bir İngiliz Gentleman yetiştirilmesinin gerekeliliğini ifade etmiştir³⁶. Gençlere sunulan eğitim anlayışının pratik ve faydacı olması ve gençlerin ruhsal ve bedensel yapılarına uygun olması gerekmektedir. Gençlerin tecrübe edinerek öğrenmesi ve öğrendiklerini de hayata aktarabilmeleri eğitimin temel görevlerinden biri olmuştur.

³⁴ Kemal Aytaç, *Avrupa Eğitim Tarihi Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2012, s. 166

³⁵ Aytaç, a.g.e., s.166.

³⁶ Aytaç, a.g.e., s.167.

Baskı yoluyla bir yere varılamayacağı, eğitimin sevgi ve dostluk üzerine kurulması ve gelişimi destekleyen her türlü özgürlüğün gençlere sunulması eğitim sisteminin bir diğer özelliğidir.

İngiliz eğitim kurumları 19. yüzyılın başlarına kadar kilisenin kontrolü altında faaliyetlerini devam ettirmekteydi. Burada sunulan eğitim genellikle dini yönü ağır basan ve orta çağ eserlerinin hâkim olduğu kitapların ezberlenmesi ile gerçekleşirdi. Eğitim de kiliseye bağlılık fikri ön planda tutulmuş, Latince'nin öğrenilmesi zorunluluk arz etmekteydi. Eğitim de farklılık, öğrencilerin aile yapısı ile doğrudan orantılıydı. Asil sınıfa mensup olan ailelerin çocukları ile normal halk tabakasına mensup olan aile çocuklarının eğitimleri arasında büyük bir fark göze çarpaktaydı. Normal aile çocuklarının eğitimleri kilise ve kiliseye mensup olanlar ile soylu sınıfına hizmet etmek ve orta çağa hayranlık duyma ve onları taklit etmekten ibaret iken, asil sınıfı ailelerin çocukları daha çok fen ilimleri ve siyasi alanlara yönelik olmuştur; ancak bu sınıflarda da Latince'yi öğrenmek büyük bir gerekliliktir.

İngiltere'de devlet okullarının yanısıra özel okullar'da mevcuttu. Bu okullara daha çok durumu iyi olan asil sınıfına mensup kişiler kayıt edilmekteydi. Çok az da olsa halk tabakasından bazı öğrenciler aldıkları burslar ile bu okullara devam edebilmekteydi. Öğrenciler arasında asil sınıfa mensup olmayan ailelerin çocukları daha başarılı olmuşlardı. Varlıklı ailelerin çocukları eğitimi pek önemsememişlerdir.

Bu okullarda spor da önemli bir yer tutmaktadır, özellikle kriket okullarda verilen bir spor dalıdır.

1833 yılına gelindiğinde devlete resmi okulların yönetimini ve sorumluluğunu üzerine almıştır.³⁷ Daha sonraki yıllarda devletin kontrol alanı genişlemiş, eğitim her kademesi devletin kontrolü altına geçmiştir.

Aydınlanma çağının da getirileri ile birlikte eğitimde büyük değişiklikler göze çarpmış, klasik döneme ait olan düşünceler ve uygulamalar bir kenara bırakılarak, çağın gereklerine uygun eğitim verilmeye özen gösterilmiştir. Tüm öğrencilere zorunlu olan eğitim ücretsizdi. Yükseköğrenim ve kolejler yalnızca ücret talep etmekteydi. Bu okullardan mezun olan varlıklı kişilerde öğrencilere burs vermek ya da

³⁷ Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış, Ed: Sefer Ada, Nurdan Boşsal, Ankara, Pegem Akademi, 2009, s. 261

okullara bağış yapmak suretiyle de eğitime katkı sağlamışlar ve birçok gencin eğitime destek olmuşlardır. 1918 yılına kadar 14 olan eğitim yaşı 1988 de 16 olmuştur.³⁸

İngiliz eğitim sistemin de eğitim öğrencilerin yaşlarına göre sınıflandırılmış, alman eğitim sisteminden esinlenerek kreşlerden başlayan eğitim, zorunlu öğretim (ilköğretim), ortaöğretim ve yüksek öğretim olarak sınıflandırılmıştır. Orta öğretimini başarıyla tamamlayan öğrenciler, mezuniyet sınavını vermek zorundaydılar. Bu sınavda başarılı olan öğrenciler yüksek öğrenimine geçmeye hak kazanmış sayılırlardı.

İngiliz eğitim sisteminin temeli, öğrencilerin ruhsal ve fiziksel yapılarına uygun olan eğitimi vermek, öğrencilerde merak ve hevesi uyandırarak öğrenime katkılarını arttırmak, spor ve grup faaliyetleriyle de öğrencilerin hem bedensel hem de zihinsel gelişimlerine katkı sağlamaktır. Aydınlanma çağı sonrası eskiye dönük olan hayranlıklar ve ölmüş dilleri öğrenme faaliyetleri de son bulmuştur.

³⁸ Ada, Boysal, a.g.e., s.262.

3.1.1. İngiliz Mekteplerinde Terbiye'ye Ait Özgün Metinler

Doktor Sabri Bey tarafından kaleme alınan bu makedelerde, İngiliz eğitim sistemi tüm yönleriyle ele alınmaya, tarihsel süreç içerisindeki gelişmelere ve eğitim prensiplerin, yaklaşımların ve öğrencilere bakış açıları, mekteplerin maddi şartları, kız ve erkek mektepleri, yatılı okullar ve tutor sistemi, öğrencilerin günlük yaşama ve meslek hayatına hazırlama evreleri kaleme alınmıştır. Kısaca değinmek gerekirse; değişen koşullarıyla İngiliz eğitim sistemi önemli ilerlemeler kaydetmişti. İngiliz eğitim sisteminde liyakat çok önemli yer tutmakta idi. Öğrencilerin yetenekleri ve kişisel becerileri göz ardı edilmemekteydi.

Eğitimde gelişmelerin meydana gelmesi içinde uygun ortamın hazırlanmasında tereddüt edilmemiş, öğrencilere her türlü imkan sağlanmaya çalışılmıştı.

İngiliz eğitimi çok yönlü bir sistemdir. Bu eğitim anlayışı içerisinde, kalıplaşmış düşünce sistemi yerine, kişisel gelişim ve yeteneklerin ön planda tutulduğu, öğrenci merkezli eğitim ön planda yer almaktadır.

Eğitim resmi ve şahsi eğitim kurumlarına gerçekleştirilmekte; ancak her eğitim kurumu devlete bağlılık arz etmekteydi. Bu eğitim kurumlarında dersler, genellikle sohbet edası içerisinde, öğrencilerin katılımı yüksek ve ilgilerinin her daim canlı tutulduğu derslerle işlenmiştir. Bu anlayış öğrencilerin derslere katılımını arttırmış ve ilgilerine yönelik eğitimler sayesinde bilgileri hafızalarında uzun süre muhafaza edebilmişlerdi.

İngilizler eğitime ve uygulamalarına diğer ülkelere göre daha fazla önem vermişlerdi. Örnek olarak her öğrenci bir spor dalı ile ilgilenmesi mecburdu. Buradaki amaç sadece bedeni geliştirmek değil, spor faaliyetleri içerisinde öğrencinin nefsine ve duygularına hakim olması, sabrını ve azmini geliştirmeleri hedeflenmişti. Ayrıca her öğrencinin bir enstrüman ile ilgilenmesi de sosyal hayata hazırlama faaliyetleri arasında önemli yer tutmaktadır.

İngiliz eğitiminde sessiz, sosyal aktivitelerden uzak, şahsi görüşlerini ifade edemeyen öğrenci modeli tasvip edilmezdi. İngiliz eğitim sisteminin temelinde öğrenci, başkalarına ihtiyaç duymayan, kendi ayakları üzerinde durabilen, dönemin ihtiyaçlarına ayak uydurabilen öğrenci hedeflenmiştir ki bunu da gerek okul öncesi

eğitim gerekse spor ve m¼zik faaliyetleri ve okullarda ¼đrenciye verilen değer ile gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir ki bundan da başarılı olmuşlardır.

İngiliz eğitim sisteminde korku ve ceza yerine, sevgi ve ilgi uyandırmayla eğitim verilmesi ¼đrencileri okula ve derslere çeken bir diğer etken olmuştur. Tutor sistemiyle mevcutları fazla olan ve okullarda yer bulamayan ¼đrenciler, evlerin kiralanarak okullara bağlı bir yer haline getirilmiş ve ¼đretmenle ¼đrencilerin birlikte yaşamaları da, ¼đrenci ve ¼đretmen ilişkilerinin geliştirilmesine vesile olmuştur.

İngiliz okullarının yatılı olması, diğer ¼lkelere g¼re avantaj sağlamıştır. Burada ki eğitim askeri ve katı disiplin yerine, aile ortamı oluşturarak bağlılığı ve ilgiyi uyandırması hasebiyle diğer ¼lkelerin yatılı okullarından ayrılır.

Doktor Sabri Bey'in İngiliz Mekteplerinde Terbiye başlıklı yazısında, İngiliz mekteplerinde Cehd ve İş, Hususi Mektepler, Mekteplerde Maddi şerait, Middle Sınıfının Mektepleri, Kız Mektepleri, Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri, Yeni Mektepler, Muhtelit Mektepler, Bedales De Terbiye-i Ahlakiye başlıklı yazıları aşağıdaki gibidir.

3.1.2. İngiliz Mekteplerin Terbiye

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”

Mukaddime³⁹

[Sahife 796] Bütün fenler, bize, muza’af bir manzarada görünür; biri, nazariyatından ibarettir ki bu nazariyat, “ fenn-i mahzuk- Science pure” denilen malumâtı teşkil eder. Diğeri, âmelidir; bu da, “ fen tatbiki - Science appliqée” yi vücuda getirir.

Vakıâ-ı fenni tatbiki, fenn-i mahzuk neticesidir; fakat dikkat etmelidir ki fen tatbiki, daima fenn-i mahza takdim etmiş ve daha mücerrad, daha umumi tetkikat-ı tamimi, mesa’il-i âmeliyeden neş’et etmiştir. İlk tatbikat, “ Amprizim -Empirisme (2)” den neş’et eder; fakat bunlar, “ usul dairesinde- Méthodique” yeni bir takım müşahedeleri ihdas ederler ki bu müşahedeler, tedricen fen’e inkilâb ederler.

“ İlm-i içtima’- La science sociale” de bu kanundan kurtulamadı; bu ilmi, vesait nakliyenin terfisinden ileri gelen cihanşümül rekabetin mütemadi inkişâfiyla gittikçe hâdd bir şekil alan içtima’-i meseleden doğmuştur. Umumi bir surette denilebilir ki bu içtima’i mesa’il, bütün dünyaya nispeten, İngiltere’de daha mes’ud bir tarzda hal edilmiştir.

İşte kendi memleketlerinde şiddetle icra hüküm eden buhranlara çare arayan bütün mütefekkirlerin farkında vardır bir hadise ve bu da, onların çare-i hâli İngiltere’de yapılan şeyleri taklit etmekte aradıklarının sebebini izah ediyor.

On sekizinci asrın muharrirlerinin Ampirizmi, o asırda, İngiltere içtima’i fa’ikite hadim olan hakiki unsurların neler olduğunu muayyen bir tarzda söyleyemezdi ve bu muharrirlerin, en derin unsurları değil fakat en zahiri olanlarını irâh etmiş olmaları

1-Science sociale, 26’ année- Deuxième période.-77’ Fascieule.- Paul Descamps. – Bureaux de la Science sociale, 56, Jacob, Paris.

2-Nazariye ve delile istinâd etmeden münhasıran tecrübeyi kullanmak. Larousse Kamusi [Sahife 797] şayan-ı hayret değildir; o zahiri unsurlar ki onlar, gizli olan hakiki sebepler değil fakat gözle görülen birtakım neticelerdir. Bu suretle Fransa, hürriyet-i siyasiye’yi kuvveden faale çıkarmak için o vakit İngiliz parleman usulünü taklide başladı, hem de nasıl! O hürriyet-i siyasiye ki fa’ikiyet-i içtima’iyenin mi’yâr sanılan bir âmil gibi telakki ediliyordu. Daha sonra fikirler, serbest-i ticaret ve bir müstemleke İmparatorluğu te’sisi gibi hususata ve bilir miyim daha neler intikal etti.⁴⁰

Burada “Le Play” nin ilk olarak Amprizmden nasıl çıktığını ve cemiyet-i beşeriyenin fenni tetkikine nasıl başladığını hatırlatmak faidesizdir; fakat “Le Play”, bu tetkikatında, ilmin henüz başlangıcında idi. “ Âilenin tavsif-i hususu – Monographie de la famille” sayesinde Le Play, bu cemiyetlerin iç yüzünü tanımakta şüphesiz daha derinlere nüfuz etti; fakat Le Play’in âileyi tahlildeki tarzı tamam değildi; zira tasnifin müsbet delillerini, âile emlakının intikâlinde aramıştı; fa’ikiyet-i ictima’iye, Le play’ e göre, “ vasiyette ki hürriyet-Liberté de tester” den doğacaktı.

O vakitten beri ilim, ilerledi ve “ Henri de Tourville “ in “tasnifi- Nomenclature” sayesinde, bir cemiyeti, bütün aksamı içinde tahlil etmek mümkündür. Bu naziresiz alet ile yapılan tahliller, fa’ikiyet-i ictima’iye yi temin eden esaslı âmelin “ terbiye- Education”

³⁹ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 796–810.

⁴⁰ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.797.

olduğunu meydana çıkardı. Angola Saksonların fa'ikiyet-i ictima'iyesi, bir tarz-ı hususi terbiyeden neş'et ediyor; işte mazlum ve sabirane mesa'iyenin doğurduğu “ düstur- formule” ki bu düstura, efkâr-ı umumiye, “ Edmond Demolins” in pek ziyade mazhar rağbet olan “ Angola Saksonların fa'ikiyet-i ictima'iyesi nedendir? Aquoi tient la supériorité des Anglo – Saxons” kitabı neşr edildiği vakit vakıf oldu.

(1)Yüz binlerce nüshası bütün dünyaya yayılmış bulunan bu meşhur kitap ki mühim bir vesika-i içtima'iyedir. Çin de dâhil olduğu halde, hemen bütün lisanlara ve inkılâptan sonra Türkçeye tercüme edilmiştir. Doktor Sabri

Bu mükemmel düstur elde edileli takip edilecek yol daha iyi görülüyordu. Fransa da yapılacak şu, muayyen bir hat içinde İngiliz terbiyesine yaklaşmayı te'min eden bir “ıslah-ı terbiyevi- Réforme de L'éducation” idi. Fen içtimai'nin [**Sahife 798**] büyük tatbikatından beri olan “ Roşler mektebi- École des Roches” bu suretle doğdu [1] bununla beraber şayan-ı ictinâb bir mahzur baş göstermişti. Terbiye, basit olmayan bir hadisedir ki birçok şeyleri ihata eder ve bu şeyler arasında, şüphesiz daha zaruri ve daha esaslı olanları varır. Angolo- Sakson terbiyesinde belki her şey iyi ve hatta fena olanları bile vardır. İyi tohumu fenasından ayırmak lazımdı.⁴¹

Bir mektebin te'sisi nokta-i nazar hususiyesinden mektep terbiyesi hadisesinin tahlili icap etmişti. İngiliz mekteplerini tetkik etmek ve onları Fransız mektepleri ile mukayese etmek lazımdı. Edmon Domolon asla ihmal etmedi ve İngiltere de yeni eski, küçük büyük birçok mektepleri ziyaret etti. Bazı nukât nazırdan teessüf edilebilir ki Rocheller mektebini te'sis etmek için bir takım teferruat-ı maddiyeye boğulan Domolon, müşehdât zatıyesini usul dairesinde bir tetkike tahvil edecek zamanı bulamamıştır; yoksa daha o vakit efkâr-ı umumiye, yukarıda bahs ettiğimiz düsturun (terbiye ile saadet-i içtima'ie arasında bir rabıta te'sis eden düstur) ne kadar esaslı olduğunu muhakeme edebilecekti.

Demek ki bu tetkik, yapılmaya muhtaç idi.

(سأله) (?) değil yalnız Fransa'da, fakat Avrupa'nın diğer memleketlerinde de kendini muhtelif derecelerde ortaya koyuyor. Daha ileride şarkta da meydana çıkmak üzere orada, garpden daha az bir ciddiyete ha'iz değildir. Rusya'dan sonra ihtilal, Türkiye'ye nüfuz etti ve bugün “ Le Play” eğer sağ olsaydı, artık akvam-ı şarkiye' nin “istikrar- Stabilité” inden kemal-i tefâhürle bahsedemezdi.

[1] Bu mektep, Paris'ten Granville giden şimendifer hattı üzerinde, “ Verneul- sur-avre” istasyonunda üç kilometrelik bir mesafede kâindir. Takriben on iki sene evvel henüz Mısır'ın kavala da bulunan müessesat-ı hayriye'sinde muallim iken Rocheller mektebini görmek üzere Fransa'ya gitmiş ve mektebi gezmişim. Pek geniş bir mâlikâne (Rocheller Mâlikânesi) içinde bulunan bu mektep, bildiğimiz mekteplerden hiç birine benzemez; fakat burada mektep hakkında malumât vermek mümkün değil. Bu hususta mafsâl malumât almak isteyenlere mösyö dö Molan'ın musavver “ yeni terbiye- Éducation nouvelle” sini tavsiye ediyorum. (Doktor Sabri) [**Sahife 799**] Hatta memâlik-i şarkiye'de buhranın tehhürü yüzünden şarklılar, garp da yapılmış bulunan tecrübelerden istifade edebilir ve vaktiyle içine düşülmüş olan hataları hafz edebilirler. Türkiye, Parleментарizm- Parleментарisme” ile ve ne de herhangi bir memleketten, “kopya” edilmiş “ tensigat – Instituion” ile ihya edilebilir. Bu memleket, ancak yeni adamlar hazırlayan yeni bir terbiye ile iktisab-ı hayat edecektir. Pek uzun olan bu mukaddimeyi bitirmek için üzerime düşen bu müşkül vazifeyi kolaylaştıranların hepsine teşekkür etmeme müsaade edilsin. Tavsiyeleri, bana İngiltere'nin kapılarını açan bütün Fransız dostlarıma teşekkür ederim. Büyük bir sabır ve nezaketle kendilerini isticvab etmeme müsaade eden sevimli İngilizlere de teşekkürler.

⁴¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.798.

(مرضل) (?)

Usul-ü Tetkikimiz⁴²

Bütün cemiyet-i beşeriye gibi mektep de Henri de Tourville'nin “ tasnifi-Nomenclature” ile tahlil edilebilir; öyle iken mektep, bu aletin gözlerinden hiç birinin içinde ve ne de aksâm-ı tâliyesi arasında görülmüyor. Zaten bu mefruz zühul üzerine birçok defalar celb-i dikkat edildi; fakat tasnif, “ Heyet-i beşeriye- Groupements humains” nin bir listesi değildir; o “ vakâyı' içtima' iye – faits sociaux” nın bir listesidir. Mektep onun hiç birinde görülmez; fakat her yerinde vardır.

O halde her vaka' i içtima' iye' yi ayrıca almak ve onun “ zümre-i mektebiye- Groupement scolaire” ye girip girmediğini ve nasıl girdiğini tetkik etmek kifayet edecektir. Tahlil için usulümüz işte bu.

Tahlil bize gösterecektir ki vakayı içtima' iye' nin yalnız birkaç mektebin teşekkülüne hadimdir. O vakayı, aralarında ki rabitalara ve onları birbirine birleştiren “tesirler- Répercussions” a göre takımlara ayıracağız ve işte yalnız bu “ telifik- Synthèse” dir ki aşağıda ki sahifelerde kâri' y a arz edeceğiz.

Bize öyle geliyor ki bu tesirlerin icap ettirdiği usul, ailede takip edilen usulün aynıdır:

Evvela” vesait-i maişet”, yani mektep, nakden, menabi' varidatını nereden çekiyor? [**Sahife 800**] Sonra mektep teşkilatı.

Nihayet mektebin ifa ettiği vazifeler: bu, ailede ki “ tarz-ı maişet – Mode d'existence” nin “ mukabili- Pendant” dır; fakat burada esaslı vazifeler, gıda ve mesken, elh, gibi hususat değildir; bunlar, bilhassa, “ terbiye – Education” ile “ tâlim – Instruction” dır.

Kâri', bu tertibin haklı olup olmadığını takdir edecek ve atideki tetkikat onunla nasıl ıslah edilmesi lazım geleceğini gösterecektir.

Şüphe yok ki mektebi, münferit bir küll gibi telakki etmiyoruz.

Mektep zümreleri, diğer içtimai zümrelere bilâ rabıta ile bağlıdır ve bu rabitaları sebat ve metanetle meydana çıkarmaya çalışacağız.

Fakat bu keyfiyyet, cemiyeti heyet taâmmesi içinde tanımayı icap ettiriyor! Tedfikimizin çerçevesini tecâvüz etmemek için şimdilik kâri' nin bize itimat etmesini istemeye mecburuz. Her icap ettikçe İngiltere deki içtimai hususatların neler olduğunu bildireceğiz ki bunlar, mekteplerde meydana çıkardığımız şu veya bu şeyi izah edeceklerdir; fakat bu içtimai hususiyetleri ispat etmeden yalnız bildirmekle iktifa edeceğiz. Onların ispatı diğer bir tetkikte yapılacaktır.

İngiliz mahiyetinin içtimai hususiyetleri içinde iki tanesi var ki bunlar, mektepler için diğerlerinden pek ziyade ha' iz ehemmiyettedirler.

Bu sebepten onlara, başta, iki hususu fasl-ı tahsis edeceğiz. Onlardan sonra ki fasıllar, yukarıda bildirdiğimiz sırayı takip edeceklerdir. Mektebin ifa ettiği vazifeler bahsinde de erkek çocukların mekteplerini kız mekteplerinden ayırmayı lüzumlu gördük.

⁴² Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 799.

Yeni mektepleri, son bir fasılda diğerlerinden ayırdık; zira bu mekteplerden bazıları muhtelittar ve zira bu mekteplerin, bazı nokta-i nazarlarından, âdi sistem üzerinde bir aksülamelleri vardır.

I

Mahiyet-i İçtima'iyenin Hususatına Göre Mekteplerin Tasnifi⁴³

İngiliz mektep sistemi tetkik edilmek istendiği vakit hissedilen ilk [**Sahife 801**] intibâ, bir “karışıklık- chaos”, bir “hercümerç – anarchie” dir ve İngiltere de ne kadar müessese varsa hepsi aynı hal içindedir. Âlel’umum kıtaat-ı arziyye de ve bilhassa Fransa’da her şey kendini alacak muntazam bir çerçeve bulur ve aynı çerçevenin bütün şeyleri birbirine benzer; zira bu şeyler, o çerçeveye (o kalıba) dökülmüştür.

İngiltere de bunların bir çerçevesi yok gibidir veya hiç olmazsa, bu çerçeveler o kadar gevşek, o kadar kabil-i ittisâ ve kabil-i tagayyür ve tahavvüldür ki kolayca göze çarpmaz ve tesadüfane pek de mu’tad olmadığımız bir şekilde görünürler. Bundan başka bu çerçevenin içinde bulunan şeyler birbirinin aynı değildir; hepsinin oldukça bariz ve kendine has birer şahsiyeti vardır ve birtakım “ intikal tipleri- Eypes de transition” i bir çerçeveden diğerine geçer, demek ki bu çerçeveleri tavsif ve temyiz eden şey, sertlik değil yumuşaklıktır: bu çerçeveler kabil-i ittisâdır ve mütehavvildir; bunlar, cemiyetin heyet taâmmesiyle tekâmül eden ve tahavvül bir mahiyetin ihtiyaclarına intibâk ederler.

Demek ki bu suretle iki şey göze çarpıyor:

1 Mektepler, İngilizlerin diğer müessesat-ı içtima’iyeleri gibi, mahiyete (mürekkebin bir mahiyete) muntabıktır;

2 Bunlar, betaitle; fakat bizzat mahiyetin kendisi gibi mütemadi bir sebat ve metanetle tekâmül ederler.

I İngiltere, Silsile-i Merâtib Sınıfa Yerleşmiş Bir Memlekettir.⁴⁴

Kim aksini söyleyebilir? Bugün İngiltere mürekkebin bir memlekettir. Hem de en mürekkebin bir memleket.

Sade bir hâsad ile yaşayan basit memleketlerde yalnız bir sınıf içtimai vardır ki bu sınıf her yerde, kendinin aynıdır.

Kendilerini, “ sanat - industrie” ve ticarete vakıf eden mürekkebin memleketlerde cemiyet, üst üste konmuş bir dizi içtimai sınıflara inkisam eder ki o sınıflar, muhtelif vazifeler ifa ederler. Bütün Avrupa memleketleri muhtelif sınıf içtima’iyeli bir takım memleketlerdir. Eğer İngiltere de bir hususiyet varsa o da, orada, sınıflar sadece [**Sahife 802**] “birbiri üzerine mevzû- Superposées” değil fakat bir “ silsile-i meratibe göre mevzû Hiéerarchisées” derler. Biz, hiç olmazsa bu kelimelerle gördüğümüz farkları ortaya koymaya çalışıyoruz. “ Silsile-i meratibe göre mevzû “ tabirinden “ bir biri üzerine mevzu” tabirinden fazla bir şey vardır ki o da “ eşyanın birbiri üzerine usul dairesinde tavazzu” fikridir ve işte bu sebeptendir ki İngiltere, çerçevelerin zahiri Hercümercine rağmen, bir Hercümerc intibâ’i değil fakat bir intizam-ı intibâ’i verir.⁴⁵

Bazı “tecemmu’i communautaire” memleketler vardır ki orada, mesela Hindistan da olduğu gibi, silsile-i meratibe göre ayrılmış bir takım sınıflar vardır; fakat bunlar sınıflar değil,

⁴³ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 800.

⁴⁴ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 801.

⁴⁵ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.802.

“ kast- caste” lerdir. Sınıflar sistemi, kastlar sistemi gibi efradı içinde hissetmez. Kabiliyetli olanların alçak bir sınıftan yüksek bir sınıfa yükselmesine müsaittir ve kabiliyetsizlerin de alçak bir sınıfa inmesine mani olmaz.

Demek ki İngiltrene, silsile-i meratibe göre bir takım sınıflara ayrılmış bir memlekettir. Silsile-i meratib! Bu, o demektir ki orada sınıflar, başka yerlere nispeten, daha büyük bir sarâhati ha'izdir. Bu, o demektir ki her sınıf, kendisinin üstünde bulunan sınıfların tevaffuk ve rüchanını ve kendisinin altında bulunan sınıfların da mâduniyet ve küçüklüğünü tanır. Elhasıl bu o demektir ki her sınıfın şahısları yerlerindedir ve her biri kendine düşen vazifeyi ifa eder.

Bu dediğimiz şeyden büyük bir netice çıkar ve buda, bizi mekteplere götürür. Bu neticede şudur: muhtelif sınıflara ve bu muhtelif sınıfların deruhte etmiş oldukları vazife-i içtima'ye göre muhtelif tarz terbiyeler var.

Şüphesiz, terbiyenin ailede sınıf-ı içtima'ye göre değiştiğini atide ki tetkikat meydana çıkaracaktır; fakat bizim tetkikatımızın meydana çıkaracağı şey, terbiyenin mektepte tehallüf etmiştir.

Filhakika, göreceğiz ki her sınıf içtima'ye bir tarz hususi mektep tekabil etmektedir.

Fakat acele etmeyelim; şimdilik göstermek istediğimiz şey, sınıfların silsile-i meratibi'nin mücmel bir cetvelidir. [**Sahife 803**] Sınıf-ı sâfileden sınıf-ı âliye'ye gitmek üzere İngiliz cemiyeti ber-vech-i âti sınıflara münkasimdir.

- 1- En aşağıda, lover sınıfı- lower class” ki bu sınıf bütün “ilmi- ouvriés” ya yani “ el işçileri- travailleurs manuels” ne tekabül eder.
- 2- Hemen bu sınıfın üstünde “ lover middle sınıfı- lower middle class “ gelir; bunların bir takımları “ küçük patronlar- petits patrons” dır; yani bizzat kendileri de çalıştıkları halde diğerlerini idare edenlerdir (küçük çiftçiler, sanatkârlar ve dükkancılar); diğer bir takımları da büyük patronların muavinleridir, yani kendi hesaplarına bir müessesesi sanaiye, ziraiye veya ticariyeleri olmadığı halde diğerlerini idare edenlerdir (iş başılar- contremaitres, idare memurları- chef de service, itc)⁴⁶
- 3- Şimdi de “middle sınıfı- middle class” yani ziraatla sanat ve ticaretin büyük patronları ve onlarla beraber” serbest meslekler [1] professions libérales” gelir; evvelkiler idare edilmeye muhtaç “darülsana'ileri- ateliers” ve ikincilerinin de kitsaba (كتسابة) mütevakıf malumât aleyhleri vardır; fakat her ikisi de el işi çerçevesinde kati bir surette çıkmıştır. İşte bizzat bu sebepten dolayı “irade sahipleri- rentiers” de bu sınıfa dâhildir.
- 4- “ Apper middle sınıf- Upper Middle class” yukarıda ki sınıfı terkip eden ânasının aynından müşekkeldir; fakat bunlarda fazla olarak bir “ fikri istikrar- idée de stabilitée” vardır. Bunlar iyice tesis etmiş müesseselerin patronları, “zengin ve mümtaz müsellil adamları - professional men riches et éminents” büyük iradçılar ve bilhassa büyük mâlikâneeler ashabıdır. Bütün bu adamların vasıf-ı mümeyyiz ve fariki olanların aynı zamanda hem mümtaz hem de müstekar olan vaziyetlerinin kendilerini “sahabet amih işler – euvres de patronage public” ne hasr-ı vakıf etmeye elverişli olmasıdır. Velhasıl bir kelime ile söyleyelim: bu adam, ilmi içimai de kendisinin o kadar çok bahs edilmiş bulunan” Centry- Gentry” dir.

[1] Tabipler, muhamiler, muallimler, muharrirler, edipler ve siyasiler gibi mesa-i fikrîye ile meşgul meslekler erbabı. Bunların hiçbirisi müstahsil değil fakat hepsi de müstehlikdir. (Doktor Sabri) [**Sahife 804**]

⁴⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.803.

- 5- Cetvelin en üstünde” Upper sınıfı- Upper class” yahut “ yüksek unvan asaleti ha’ iz sınıf- haute nobless titrée” gelir. Bu “ zâdegân sınıfı- nobility” dir. Hakikat-ı halde unvan-ı asalet bu sınıfa girmek iddiasında bulunmaya kifayet eden bir unsur değildir.
- 6- Bu hususta hem yüksek bir unvan-ı asalet ve hem de oldukça büyük ve müstakar bir servet lazımdır; öyle bir servet ki sahabet-ı amanın eski ötf ve adetlerini temâdi ettirilmelidir.

İngiltere de bulunan sınıfların silsile-i merâib sistemini birkaç kelime ile söylemeyi tecrübe ettik ve her birinin ifa ettiği vazifeyi de söyleyerek her sınıfı diğerleriyle ittihat ettiren rabitaları da gösterdik.

Şimdi İngiliz muhitinin diğer bir vasf-ı mümeyyizine geçmeliyiz.

II- İngiliz Muhiti Betâetle Fakat Âli İltimadi Tekâmül Ediyor.⁴⁷

Löple, daha o vakit İngiltere’nin hem” an’anevi – traditionnel” ve hem de “ daima terakki eden – progressif” bir memleket olduğunu görmüştü. Bu müşahede hep doğru kalıyor.

İlk bakışta İngilizler, bilhassa” muhafazakârlar- conservateur” ve “ an’aneci-traditionnâliste” hatta “ gördüğünden dönmez – routinier” her şeyden evvel ahval-i mevcudiyenin bekasına merbut vekilliklerden mütedehhiş bir millet gibi görünürler. Öyle iken İngilizlerin muhit-i içtima’iyeleri muhtelif devrelerde müşahede edildiği vakit bu muhitin, - şimdi bahsettiğimiz muhafazakâr zihniyetine rağmen – tekâmül etmiş olduğu ve hem de bu tekâmülün hiçbir sadmeye uğramadan vukua gelmiş bulunduğu hayretler içinde göze çarpar. Zihniyet-i an’aneviye yanında vazı-i ayan bir zihniyet terakki var ve hatta “terakki etme” nin irkın an’aneleri aksamından bulunduğu garibesini bile iltizam ve müdafaa etmek mümkündür.

Doğru olan bir şey varsa o da İngilizlerin terakkisi bir heyet-i umumiye planıyla ve bir manzara-i umumiye de değil, fakat muvad-ı feriyeh üzerinden vukua gelmiştir. İngiltere de terakkiyi az zamanda bir hale getiren sebep işte budur; fakat mâdemki her İngiliz kendine [Sahife 805] düşen vazifede bir madde-i fer’iyyeyi terakki ettirmek an’anesini ha’ iz dir; o halde heyet-i umumide azar azar mazhar-ı terakki olur; bir halde ki bu terakki daha şumûllu terakkiyata nazaran daha müesser ve daha devamlı bir tarzda vukua gelir.

İşte İngiliz muhitinin bir ikinci vasf-ı mümeyyizi.

Toptan tekâmül etmiyor; münferit cüz’ilerle tekâmül ediyor; fakat bu cüz’iler daima (نهى رکی دی کی) (?) bağlı kalıyor. Zahiren meşuş olan hareketin sebebi budur. Yine bu sebeptendir ki yeni şekillerin yanında eskileri muhafaza ediliyor.

Bu mukaddematı serd ettikten sonra artık mekteplerde vesait mâişetinin neler olduğunu ve mekteplerin bu vesâit-i mâişete sıklıdan sıkıya bağlı bulunan teşkilatı tetkik edeceğiz.

Mekteplerin Vesâit-i Mâişeti ve Teşkilatı

II

Muhâlif mekteplerde çocukların istifası nasıl yapılıyor?⁴⁸

Bunun esaslı çaresi - fakat yalnız olanı değil- ebeveynin mektebe te’diye edecekleri fiyattır. Bedihidir ki bu fiyat ne kadar yüksek ise mektep, aşağı sınıflar için o kadar az kâbil-i takarrübüdür; fakat eğer ailelerde onları ucuz mekteplerden istifade etmemeğe sevk eden

⁴⁷ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 804.

⁴⁸ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1923, S. 23, s. 805.

oldukça kuvvetli bir “ hisse-i inhisar – sentiment d’xclusivisme” olmamasıydı bu keyfiyet, bir tasnifin icrasına kifayet etmezdi. İngiltere de bir aile bir kere yükseldi mi artık aşağı bir seviyede kalmış bulunan ailelerle karıştırılmasını istemez; daha “ kibar – fashionable” bir mahallede daha pahalı bir ev kiralamaya ve daha geniş bir ömür sürmeye müsereat eder ve çocuklarda daha pahalı mekteplere giderler. Çocukların şu veya bu mektebe gönderilmesi keyfiyeti de, bilmukabele, ebeveyni tasnif eder. O halde bakalım mektep ücretlerinin dereceleri, erkek çocuk mekteplerini nasıl tasnif ediyor.

- 1- “**Lower sınıfı- Lower class**” 14 yaşından küçük çocuklar için “ ücretsiz- gratuit” ibtidai mektepleri; bunların iki türlü var: [**Sahife 806**] Teşebbüs-ü şahsı ve başlıca “teberruat-ı diniye- confessions religieuses” ile vücuda getirilmiş olan ve eskiden yalnız mevcut bulunan” ihtiyârî mektepler – vouluntary schools”:

Mahalli kuvâ-yi icraiye tarafından vücuda getirilmiş olan ve menşeleri yeni bulunan ibtidai mektepler- “ elementary schools”.

2-“**Lower Middle sınıfı-Lower middle class**” yine 8 yaşından 16 yaşına kadar olan çocuklar için iki türlü mektep:

Eski tip: küçük bir sermayesi olan veya o sermayeyi başka birinden istiare etmiş bulunan eski bir mürebbiyenin (yahut bir müdürün) tesis etmiş olduğu “ücretli hususi mektep- small private school”;

Yeni tip: mahalli kuvâ-yi icraiye tarafından tesis edilmiş bulunan” ücretli tâli mektep- secondary school”.

“ fiyatlar- [1] fees” sene de 25 frank dan 300 frank’a kadar tahallûf eder [2].

14 yaşından 18 yaşına kadar olan gençlerin bir kaçı “ teknik mektep- technical school” lara giderleri.

3-“**Middle sınıfı- Middle class**” çocuklar mütevâliyen iki yahut üç türlü mektepten geçerler:

- a. 8 yaşından 14 yaşına kadar olanlar lower middle sınıfı mekteplerden biraz daha pahalı bulunan hususi mekteplere giderler. Bu mektepler umumiyetle küçük ve hususi bir takım mekatib-i leyli’yedir ki onlar da ücretler, sene de 500 frank arasında tahallûf eder.⁴⁹
- b. 14 yaşından 16 veya 18 yaşına kadar olanlar, “ gramer mektebi – [3] cyrammar school” denilen mekteplere giderler. Bunlar leyli bir takım mekteplerdir ki;

[1] Rétibutions Scolaires

[2] Bunlar “Brigton- Brighton” da şehir çocukları için 80 frank ve civardan gelenler için de 140 franktır. Londra da “ Londra Kontluğu heyeti- London country council” nin dört ücretli hükümet mektebinde 240 frank ile 300 frank arasında tahallûf ediyor.

[3] Latince ve Yunanca ya bilhassa ehemmiyet verilen tâli mektep. [**Sahife 807**] bazen bir miktar nehari talebede alırlar. Ücretler nehariler için sene de 200 frank ile 400 frank arasında [1] veliler içinde 1000 frank ile 1500 frank arasında tahallûf eder.[2]

s) İçlerinden birkaçı, tahsillerinin yeni tip darülfünunlarda veya hususi birtakım mekteplerde ikmal ederler.

⁴⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.806.

4-“ Upper middle sınıfı- Upper middle class” burada mekteplerin hepsi leylidir; binaenaleyh fiyatlar, leyli mektepler fiyatıdır.

- a. 9 yaşından 14 yaşına kadar olan çocuklar, “ihzâri mektepler- preparatory schools” a giderler; bunlar hususi birtakım mekteplerdir ki onlarda ücretler 2000 frank ile 3000 frank arasında tahallûf eder [3].
- b. 14 yaşından 18 yaşına kadar olanlar, “ umumi mektepler (4)- public schools” a giderler; bu mekteplerde sene de 2000 franktan 4000 frank’ a kadar te’diye olunur [4].

t) 18 yaşından 22 yaşına kadar olanlar, “Oxford” yahut “ Cambirdge” darülfünununa giderler.⁵⁰

5- “ Upper sınıfı- Upper class” yukarı ki sınıfta ki mekteplerin aynı; fakat ihzârı mektepler daha pahalıdır ve umumi mektepler de (Eton) fiyat, hiç olmazsa 5000 frank’ a yükselir. Elhasıl Oxford yahut Cambridge de ikmal tahsil edilir.

[1] Brighton’da ki tâli mektep de nehâriler, 2000 franktan 3000 frank’ a kadar te’diye ederler.

[2] Brighton’da ki tâli mektep de leyliyer, yaşa göre, 1200 franktan 1300 frank’ a kadar te’diye ederler.- “ Cheltenham” da “ Deon Close college” de takriben, 1250 frank te’diye ederler.

[3] “ East bourne” de “ The Grange” de masraf müteferrika ile beraber fiyatının mecmu’i, takriben 3000 frank’ a kadar yükselir.

[4] Cheltenham da yalnız ibâte ve iâşe ücreti, 2500 franktır; buna 5000 frank mektep ücretiyle masraf-ı müteferrikayı da ilave etmek lazımdır.

“ Harrow” da ibâte ve iâşe ücreti, mektebe göre, 2000 frank ile 3000 frank arasında tahavvül eder. Eğer bu miktara ücret-i tedrisiye ile masraf-ı müteferrika ilave edilirse o halde takriben 4000 frank bir yeküne çıkabilir. [**Sahife 808**] Kız mekteplerinde de buna müşâbih bir fiyat cetveli vardır:

1 Lower sınıfı: ihtiyârî mekteplerle ibtidai mektepler ücretsizdir.

2 Lower middle sınıfı: hükümetin ücretli tâli mektepleri [1] ile hususi ücretli tâli mekteplerde, senede 260 franktan 300 frank’ a kadardır;

3 Middle sınıfı: “ tâli mektepler [2]- high schools” da nehariler için sene de 300 franktan 500 frank’ a kadardır;

4 Upper middle sınıfı ile upper sınıfı: tâlibat mütevâliyen aşağıda ki mekteplerden geçerler:

- a. 8 yaşından 24 yaşına kadar: “junior mektepleri- junior schools” 2000 franktan 3000 frank’ a kadar;
- b. 14 yaşından 20 yaşına kadar: “ senior mektepleri- senior schools” unda [3] 2500 franktan 3000 frank’ a kadar;

t) 19 yaşından 22 yahut 24 yaşına kadar: “ darülfünun kolejlere- colléges universitaires” unda [4] 2000 franktan 3000 frank’ a kadar.⁵¹

⁵⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.807.

⁵¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.808.

Yukarıda geçen hususta ve bütçeye müteallik esbaba mebni görülüyor ki aşağı sınıflara

[1] Brighton da hükümetin ücretli kız mekteplerinin fiyatı, erkek mekteplerinin, aynıdır.(120 ve 80 frank)

Londra kontluğu heyetinin resmi 14 ücretli tâli kız mekteplerinde ücretler senede 140 frank ile 250 frank arasında tahavvül eder.

[2] “Nehâri mekteb-i umumiye-i vakfiye? —Public day schools Trust “ denilen mekteplerde ücretler 7 yaşından küçük çocuklar için 320 frank ve diğerleri içinde 450 ile 500 franktır.

[3] Cheltenham da “ kız koleji- ladies college” ‘ında masarif-i tedrisiye için 6000 franktan 1000 frank’a kadar ve ibâte ile iâşe masarifi için de 1500 franktan 2000 kadar te’ diye edilir.

Eastbourne de “ West Hill House” da tedrisat masarifi ile mektep masarifinin yekûnu takriben 2500 frank’a çıkar

Eastbourne de “ Saint Winifred” de ve Brighton da “ Roedean” da ücretler, hiç olmazsa 3000 frank’ a yükselirler.

[4] “ Newnham” da fiyat 2000 ile 2400 arasında tahallûf eder, “ Girton” da 2625 frank’ a yükseliyor. [**Sahife 809**] mensup aileler, çocuklarını nehâri mekteplere gönderiyor ve aile ne kadar zengin ise çocuk da mektep de o nispette uzun bir vakit geçiriyor.

Bundan çıkan netice şudur: aşağı sınıflarda terbiye, bilhassa aile tarafından veriliyor; hâlbuki yüksek sınıflarda aile terbiyesi, uzun bir terbiye ile ikmal ediliyor.

Bizim tetkikatımızın mevzû’i aile terbiyesi değil, fakat mektep terbiyesidir; binaenaleyh bu nokta-i nazardan en bariz evsâf-ı mümeyyizeyi ha’ iz olan mekteplerden başlamaz pek tabidir. İşte bu sebepten evvela upper sınıfı mekteplerinden başlayacağız ve ondan sonra derece derece lower sınıfı mekteplerine doğru ineceğiz.⁵²

Fakat mekteplerin teşkilatı, onların vesait-i maişetine pek sıkı surette tabi’ bulunduğundan eğer – evvelce de söylemiş olduğumuz vecihle- bunları izah etmezsek o halde bu muhtelif mekteplerde kullanılan “ usulleri- methodes” iyi anlayamayız. Bu nokta-i nazardan İngiliz mekteplerinin diğer tasnifi yapılabilir:

1 Ebeveyn tarafından te’ diye edilen ücretler;

2 “teberruât – endowments” in yani “ hibe-i irsîye- legs” ile vesait edilmiş bulunan emlakın varidatı (vakıf varidatı);

3 “hususî îâneler – souscriptions privées”

4 “mahsusat-ı hükümet – subvention de l’ état”

5 “mahalli mektep vergileri[1] Impôts scolaires locaux”

Bu söylendikten sonra işte mekteplerin – teşkilatları nokta-i nazarından – tasnifi:

⁵² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.809.

1 “hususî mektepler- private schools” ki bunlar münhasıran ebeveyn tarafından te’diye edilen ücretlerle yaşarlar. Bu mektepler bir ticaret işi kabilinden idare edilen hususî mekteplerdir. Upper sınıfı ile upper middle sınıfının “ihzarî mektepleri- preparatory schools” ve middle sınıfı ile lower middle sınıfının küçük “nehârî mektepleri- Externats” bu takımdadır.

2 “vakıf mektepleri[2]- Endowed schools” ki bunlar mektep ücretlerinden

(1) Schol rates

(2) Ecoles dotées [**Sahife 810**] Başka bir vakfın varidatından da müstekid olurlar; bundan başka bu mektepler gerek eski talebesi tarafından verilen ve gerek fütüvvetkar bazı erbab-ı hayr tarafından ihsan olunan hususî îânelerle teberruâtıda kabul edilir.⁵³

Bu mektepler, “umumî mektepler- public schools” ile “gramer mektepleri – grammar schools” ve keza darülfünunlarla büyük “kız kolejleri” nin kısmî azamidir.

3 “ihtiyârî mektepler- voluntary schools” ki bunlar kısmen hususî îânelerle[1] ve kısmen de kuvve-i icraiye-i mahalliye’ nin mahsusatıyla yaşarlar.

4 “devlet mektepleri-provided schools” ki bunlar kuvvâ-yi icraiye-i mahalliye tarafından tesis edilmiş bulunan “ibtidai ve tâli mektepler- elementary et secondary schools” dır.

-daha var-

⁵³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.810.

3.1.3. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Mukaddime)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Mukaddime”

[**Sahife 829**] “**Hususi mektepler- Private schools**” hususi mektepler münhasıran çocukların ebeveyni tarafından te’diye edilen mektep ücretleriyle yaşarlar. O halde bu sırf müdür ile ebeveyni arasında bir iştir ve müdür mektebin kirasıyla tenvîr, teshin ve – eğer mektep leyli ise - iâşe masrafı, velhasıl muallimlerin maaşlarıyla kitapların parasını, etc, te’diye ettikten sonra elde edeceği temettuâtta istifade edecektir. Demek ki bu, sünüyetle sırf bir ticaret işidir. Bu suretle mektebin müdürü, eğer mektep muvaffak olmazsa iflas edebilir; binaenaleyh mektep de yalnız hâkim odur ve - her tacir gibi - yalnız müşterilerinin, yani o leyli etfâlin murakabesi altındadır.⁵⁴

Bu murakabe nasıl icra ediliyor?

Zahiren bu murakabe vukua gelmez; zira İngiliz an’anelerine göre bir müdür, tamamen mesul olduğu bir müessesede kendi hâkimiyetinden başka hiçbir hâkimiyet nüfuzunu kabul etmez. Bu keyfiyet, zahiren, bir istibdat-ı mutlaktır.

Buna mukabil ebeveyn, çocuklarını gönderecekleri mektebi intihap da tamamiyle serbesttirler. Onlar bir mektep müdürü üzerinde o müdürün nokta-i nazar veya tarz-ı idaresinden hiçbir şeyin değiştirilmesi hakkında hiçbir tazyik icra etmezler, fakat eğer bu tarz-ı idare veya nokta-i nazar hoşlarına gitmiyorsa ona çocuklarını tevdi’ etmezler.

[1] Üstte tarif-i mecmuamızın yirmi üçüncü nüshasında. Mamafih bu kısım cüz’inam hâlinedir, müstakilken de okunabilir. [**Sahife 830**] Bu hâlin neticesi şudur: yalnız ebeveynin fikirlerine tevafuk eden – yahut öyle görünen – mektepler muvaffak olurlar.⁵⁵

Pek doğrudur ki işlerin icapatına boğulmuş bulunan ebeveynin çoğu, hiçbir mektep üzerinde şahsi tahkikat yapmazlar ve çocuklarını, dostlarının çocuklarının gittiği mektebe göndermekle iktifa ederler; fakat bir gün hakiki suiistimaller görüldü mü artık o mektep, mevcut olan müşterisini kayıp etmekte gecikmez ve ondan sonra yenilerini bulmak da güçleşir.

Bu tarz hareket “ tam İngiliz vari “ dir ve “ Angola Saksonlar- Anglo Saxons” in her müessesesin de bulunur. İngilizlerin bu tarz hareketi, suiistimallere kapıyı açık bırakır; fakat bunlar kuvvetli bir surette tensik edilmiş bulunan bir muhit-i içtima’ iyenin العمل لهی عکس (?) er geç duçar te’diye olur, düzelirler.

1897 senesinde meydana çıkan bir nevi murakabe, tedrisat-ı zihniyenin seviyesi nokta-i nazarından, hususi mekteplerde gittikçe zaruri bir şekil almak isti’dâdını gösteriyor bu da Oxford yahut Cambridge darülfünunlarının murakabesidir; bu müesseseler, kendilerine müracaat eden mektepleri imtihan ediyorlar.

İmtihan iki derecedir: on beş yaşından küçük olan çocukların, “aşağı derece imtihanı – junior local examination [1]” ve on sekiz yaşından küçük olan çocukların “ yukarı derece imtihanı- senior local examination [2]” demek ki bu imtihan, “ hususi mütehasıslar “spéciaîlistes privées” in murakabesidir.

Middle sınıfın küçük hususi mekteplerinden her biri, alelade tek bir şahsa aittir; fakat ihzarı mekteplerde ekseriya iki ortak müdür vardır. Bu suretle “ East Born“ de ki “the grange”

⁵⁴ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Evvel 1924, S. 24, s. 829–851.

⁵⁵ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.830.

mektebi, “Frédérick Hollins” ile rahip” Rev. Frank W. Wright” tarafından idare edilmektedir; Brighton da ki “ Belvédère” mektebinde “ Carson” ile “ Sams” idare ediyorlar.

[1] Junior, son sınıftan evvelki sınıf.

[2] Senior, son sınıf. [**Sahife 831**] “**Vakıf mektepleri**- Endowed schools”.- vakıf mektepleri artık sırf ticaret işleri değildir. Bunlar mâlik oldukları emlak dolayısıyla - hususi mekteplerden daha ziyade müstakardırlar ve kuvâ-yı icraiye-i mahalliye’ ye istinat etmeden sağlam bir surette yerleşmeye muvaffak olmuşlardır; fakat bu husus kuvâ-yı icraiye-i mahalli’ yenin vakıf mektepleriyle meşgul olmadıkları manasını ifade etmez; zira hükümetin müsaadesi olmadıkça bir “heyet-i Hayriye - corporation de bien public” teşkil edemez; öyle iken hükümetin bunların idaresinde doğrudan doğruya hiçbir iştiraki yoktur.⁵⁶

Umumi hükümetler ile darülfünunlar ve büyük “ kız kolej” lerinden birçoğunun vakıf mektepleri olduğunu söylemiştik.

Bir vakıf mektebinin vesait-i maişetini nasıl bulduğunun tarzı ile nasıl idare edildiğine misal olarak bir umumi mektebi, “ Harrow “ da ki meşhur koleji alacağız. 1571 de “Harrow” da “ John Lyon” isminde bir “ köylü- yeoman[1]” topraklarını asar-ı hayriyeye vakıf ettiği vakit” Harrow on the hill [2] bir köyden başka bir şey değildi. Mumaileyhin tedricilerine (تدریجاً) tevfiikan toprakları iki müsavi kısma taksim edilmişti ki bunların varidatı o vakitten beri ber-vech-i ati kullanılmaktadır: Birinci kısmın varidatı [3] “Harrow” dan Londra’ya giden yolun hüsn-ü halde muhafaza ve idamesine, ikinci kısmın varidatı da, “kilise-i daire-i ruhaniye- paroisse” inde ki çocuklar için ücretsiz bir gramer mektebinin idame ve idaresine vakfin menabi varidatı sayesinde “Harrow” kolejinin rakiplerinden daha müsait bir mevkide bulunduğu anlaşılıyor ki bu keyfiyet, koleje miktarı gittikçe artan bir hamule-i şakirdani celb etmektedir. “Harrow” koleji kendisini koruyan daimi

[1] Yeomanary, İngiltere de bir nevi asâkir-i millîye süvarisine denir İngiltere de “ Gentry” den sonra gelen sınıf(kamus)

[2] Tepenin üzerinde ki “ Harrow” demektir.

[3] 16. ıncı asırdan beri toprakların kıymeti pek ziyade değiştiğinden birinci kısma ihale ve tefviz edilmiş bulunan menâbi’i varidat ikincisinden pek ziyade kesb-i ehemmiyet etmiştir. [**Sahife 832**] varidat-ı vakfiyenin tesiriyle âdi mekteb-i hususiyenin uğradığı sebatsızlığa maruz değildi.

Âdi mektepler elden ele geçerek tanınmaz bir hale gelir ve az çok uzun bir müddet içinde ortadan kalkarken “ Harrow” mevkiini muhafaza ediyor ve gittikçe (İngilizlerin nazarında pek ha’ iz ehemmiyet olan) eskilik beratını kazanıyordu “Harrow” artık an’anelere mâlik olmaya ve gittikçe asiller sınıfının çocuklarını daha ziyade celp etmeye başlamıştı:

Gramer mektebi, umumi mektebe tahavvül ediyordu.⁵⁷

Miktarı gittikçe artan varidat-ı arziyeden başka îanat-ı hususiye ile teberruâtı da nazarı dikkate almalıdır ki bunların miktarı, mektep müşterilerinin zenginliği ile mütenasiptir; zira bu îaneler ekseriya şakirdanın ebeveyni veyahut mektebin eski talebesi tarafından verilir.

İşte misal olarak birkaç vaka ki bunlar macerayı göstereceklerdir:

⁵⁶ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.831.

⁵⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.832.

Birkaç sene evvel bu kolejin resmi muallimi, dershanesinde ziyanın iyi tevzi' edilmemiş bulunmasından şikâyet ediyordu ki bu hal şakirdanın sa'yındaki muvaffakiyete pek ziyade mani oluyordu.

Mektebin eski talebesi arasında biri var ki resme pek meftun idi ve ara sıra mektebi ziyaret ettikçe daima bu şubedeki tedrisatın ne halde bulunduğunu sorardı. Bu zat memleketin zengin bir taciri bulunduğundan bu baptaki müşkülata galebe etmek hususunda kendisine güvenildi.

Daha ilk gelişinde kendisine dershanenin kusurları gösterildi ve aynı zaman da şakirdan arasında resme müstaaid çocuklar bulunduğu ve bunlardan birkaçının resme cidden pek düşkün oldukları esbab edildi; zira mükemmel bir resim dershanesi elde etmek için sarf-ı lazım gelen meblağı sordu. Bu 3 yahut 4000 liralık bir işti ve kendisinin teşvik ve himayesiyle açılacak îâne-i hususiyenin kolayca muvaffak olacağından şüphe yoktur. Bu hususu düşünceğini söyleyerek gitti. Sekiz gün sonra beyaz bir “çek- chèque” gönderdi ki bu çekin üzerine, resim dershanesinin ıslahı için sarf edilecek meblağa tam bizzat mektep müdürünün yazmasından başka yapılacak bir şey yoktur. [**Sahife 833**] İşte bir misal daha:

“Harrow” nın bir muallimi icrai vazife-i inasında vefat ettiğinden tezkârnamı için bir eser ikamesine karar verildi. Hem meslekârıyla talebesi arasından bir îâne-i hususiye toplandı ve elde edilen meblağa ile çoktan beri lüzumu hissedilen bir “ trabzan- balustrade” yapıldı. Pek güzel olan bu trabzanı bana gösterdiler ki üzerinde, vücuduna badi olan hadise-i müessifeyi muhtır bir “ kitabe- inscriptin” vardır. Birtakım îâne-i hususiyeler vasıtasıyla ki eski Johnlayn mektebinin çevresine mütemadiyen yeni binalar ilave ediliyor.⁵⁸

Bunlara aynen verilen hediyeleri de ilave etmelidir. “Harrow” nın sanatkârane eşyadan, kıymetli taşlardan, madenlerden, vahşilerin esliha ve aletinden velhasıl nebatat ile hayvanlardan müşekkel müteaddit koleksiyonları bu suretle vücuda gelmiştir.

1819 dan 1829 senesine kadar “Harrow” nın almış olduğu îâne-i hususiyelerin yekûnu 300,000 frank ve 1859 dan 1876 senesine kadar alınan miktar da 950,000 franktır.

Bütün eski umumi mekteplerin “Harrow” inkine az çok benzeyen birer tarihi vardı.

Mesela “ Rugby” mevcudiyetini ashâb-ı emlaktan “ Laurence Shireff” isminde bir bakkala medyundur ki bu adam bir mektep yapmak için bir çiftlik ile 50 lira, mekteple dört “ hastahane – hopsice[1]” ye mahsus arazi satın almak için yüz liradan ziyade bir meblağa velhasıl “middlesex” de mâlik olduğu bir toprağın da bir sülûsünü bırakmıştır. O devirde senede yalnız 200 frank varidatı olan bu toprak bugün [2] Londra ile ittisâlından dolayı 125,000 frank getiriyor.

Londra'nın “Saint- Paul” ve “ Westminster” mektepleriyle “Winchester” mektebi etc, gibi umumi mektebe tahavvül etmiş eski rahip mekteplerinin varidatı, kilise tarafından vakıf edilmişti.

[1] Yahut dârü'l-eytâm, darülaceze, İngilizesi: Almshouse (yardım evi)

[2] 1911 de [**Sahife 834**] Londra da ki “Merchant Taylors[1]” mektebi gibi diğer bir takımlarının varidatı heyet-i diniye tarafından vakıf edilmişti.

Meşhur “Collége d'Eton” na gelince bu mektebin varidatı da altıncı Henry tarafından vakıf edilmişti.⁵⁹

⁵⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.833.

⁵⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.834.

Gramer mektepleri bir suret-i mutalleka da umumi mektepler gibi müessesdirler: zaten umumi mektepler, ya mühim bir teberrua-ı nailiyet sebebiyle veyahut emlak-ı mevkufa kıymetinin külliyyetli bir miktarda artması yüzünden mazhar-ı muvaffakiyet olmuş eski gramer mekteplerinden başka bir şey değildirler.

Öyle iken meselesinin tek başına bir sebep olmadığını göreceğiz: bazı mekteplerin evkafı pekiyidir, öyle iken bunlar yine basit bir gramer mektebi hâlinde kalmışlardır. Filhakika 1662 da ikinci Charles tarafından tesis edilmiş bulunan “ Bradford” mektebi gibi mebâni mektebiyeden başka bir şeye mâlik olmayan gramer mekteplerinin yanında Manchester de ki “ [2] hulme grammar school” gibi birtakımları var ki bunların varidatı sene de 25,000 franktır ve hatta 1552 de altıncı Edward tarafından Birmingham da tesis edilmiş bulunan mektebin varidatı 100,000 franktır.

Şimdi eğer yeni mekteplere geçsek onlarda da hususat-ı mümaseleye tesadüf ederdi; fakat bu yeni mekteplerin emlak-ı kıymetlerini çok arttıracak zamanı bulamadıklarından bazı eski mekteplerin zenginliğine asla ha’ iz değildirler; öyle iken bu yeni mekteplerden birkaçı, bir taraftan müşterilerini azar azar istifâye tabi tutarak diğer taraftan da daha yüksek ücretli te’diye ettirmesine muvaffak olarak daha şimdiden umumi mektepler sırasına yükselmişlerdir.

[1] Marchant tailleur (terzi tüccar)

[2] 1691 de şehrin bir taciri tarafından tesis edilmişti. “Max Leclercq” in “İngiltere de sunûf-ı mutavassıt ve müdürenin terbiyesi- L’Education les classes moyennes et dirigeantes en Angleterre” namında ki kitabına bakınız sayfa 159 (A. Collin- 1894)[**Sahife 835**] Büyük kız mektepleri de yeni birtakım müesseselerdir ki bunlarda, yeni erkek mektepleri hakkında şimdi serd etmiş olduğumuz müteleat ve mülahazata ha’ izdirler. Elhasıl darülfünunlarda birtakım “ mekatib-i vakfiye- endovved schools” dır. Oxford darülfünunuyla Cambridge darülfünununun kurûn-u vustadan biri mevcut oldukları ve bu iki darülfünunun cismi varidattan istifade ettiği malumdur. On dokuzuncu asırda tesis eden yeni darülfünunlara [1] gelince bunlar mühim “ hibe-i irsiye –legs” lere nail olmuşlardır, bu suretle mesela Manchester de ki “ Ovvens College darülfünunu 1851 de Manchester de” “ Awonz” isminde bir tacirin vasiyetle bırakmış olduğu 2.400.000 frank sayesinde tesis edilmiştir.

Şimdi vakıf mektepleri teşkilatının teferruat ve tafsilatına geçelim.

Bir umumi mektep teşkilatının bariz vâsf-ı mümeyyizi, heyet-i me’muriyenin menzam-ı silsile-i mârâtibidir.⁶⁰

Badi-i amirede şunlar göze çarpar:

1 “Heyet-i idare- board of trustees [2]

2 “ Heyet-i mürebbiye (erkân-ı harbiye heyeti)- staff [3]

Heyet-i mürebbiyenin başında “müdür-headmaster” bulunur ki bu zat aynı zamanda heyet-i idarenin vekil idaresi ve terbiye sisteminin başlıca muratteb ve mihrekidir.

Derhal müdürü müteakip “ ev reisleri- housemasters” gelir ki bunların da her biri, bir evi idareye ve orada mektebin terbiye sistemini tatbik memurlardır; fakat onların da silsile-i meratibi vardır.

Bakalım, mesela “ Harrow” da bu teşkilat nasıldı.

⁶⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.835.

Bu kolejin heyet-i idaresine “heyet-i müdüran – board of governors

[1] University colleges

[2] Conseil d’administration

[3] État-majo of personnel éducateur [**Sahife 836**] Denir ki bu heyet 12 azadan mürekkeptir. Bu azadan birini Oxford darülfünunu, bir diğeri Cambridge darülfünunu ve bir üçüncüsünü de “ mâliye nazırı- Lord Chancellor” tayin eder, diğeri dokuz yeni, bir münhal vukua geldikçe bizzat heyet-i müdüran intihap eder.⁶¹

Heyet-i müdüranın başlıca meşguliyeti mektebin müdürünü tayin etmek ve kendisine muhassasat lâzıme vermektir. Hakikat-ı halde mektep müdür, İngiliz örf ve âdâtına göre hakiki bir reis bir nevi amir-i mutlaktır ki bu amir, hem kâmilen serbest hem de kâmilen mesuldür. Bu zat bir tarz-ı hususi de murakabe altına alınmaz, zira itimat-ı mutlaki ha’ izdir.

Öyle iken bilvasıta bir murakabe vardır. Evvel-i amire de bu zat ehemmiyeti daha az bir kolej müdürlüğünde isbât-ı ehliyet etmiş mütehasıslar arasından intihap olunur ve bir adamın, mazisini tekzip edemeyeceğine itimat olunur. Sonra diğeri bir murakabe-i muhtefiye vardır ki o da sui idare takdirinde baş gösterecek şikâyetdir. O halde tahkikat yapılır ve itimat ne kadar büyük idiye ceza da o kadar müthiş olur. Bu ceza artık yeni bir mevki bulmak imkânsızlığı içinde azalır.

Müdür kolejin muallimlerini tayin eder.

Müdürün bir sûret-i umumiye de mekteplere tatbik etmek istediği terbiye hakkında hususi birtakım fikirleri vardır; fakat bu fikirler mektebin an’anelerinden çok inhiraf etmezler. Müdür onları heyet-i ta’limiyenin vasıtasıyla talebenin zihninde infaz ettirmeyi tecrübe eder.

Vakıf mekteplerinde ki muallimler, darülfünunlardan ihraz-ı ru’s etmiş olanlardır ki bunlar “Master” ünvanına ha’ izdirler. Bu muallimler mektebi heyet-i mürebbiyesini yani erkân-ı harbiye heyetini teşkil ederler.

Filhakika bu heyet, göreceğimiz vecihle silsile-i meratibe tabi bir erkân-ı harp heyetidir.

Misalımız hep “Harrow” dır. 500 den fazla talebesi bulunan bu büyük umumi mektep 40 muallimden mürekkep bir heyet-i mürebbiyesi vardır. [**Sahife 837**] En aşağıda “mübtediler-débutants [1]” gelir, bunlar evvela üç ay ve sonra da bir sene için tecrübeye tabi bulunan muallimlerdir. Ancak bunlar tecrübe-i mütekkadimeden sonradır ki bunlar, kâti bir surette mektebe kabul olunur ve artık “master” ünvanını ihraz ederler.

Bu yeni “master” lar bir müddet geçtikten sonra bir sınıfın veya bir “ şube-i dersiye-Section de cours” nın reisi olabilirler. Elhasıl bunlar, bir ev reisliği mevki’inde isteyebilirler; fakat burada da tarik-i istifa ile icrai muâmele yapılıır.

“Harrow” da min-haysi mecmû’, muhtelif büyüklüğünde 18 ev vardır, bunların en küçükleri 10 ve en büyükleri de 40 talebeyi istiyab edebilir [2]. Bir küçük evin müdüriyetinde bir yer açıldığı vakit en eski “master” lar bu yere tâlip olabilir ve içlerinden biri, li- eclî alt tecrübe tayin olunur; fakat eğer muvaffak olmazsa artık bir evin idaresine hiç talep olmaz; aksi takdirde bir yer açılınca daha büyük bir eve tâlip olabilir.

⁶¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.836.

“Master” ların – vazifelerine ilk başlarken- maaş-ı maktuaları 5,000 frank ve bir müddet sonra da 7,500 franktır.⁶²

“Ev resileri- Housemasters” bilakis bir nevi “ müteahhid- Entrepreneur” dırlar. Bunlar taahhüt ettikleri evi [3] kendi hesaplarına kiraya verirler. Bu reisler hem bir nevi otelci hem de mürebbidirler. Bunlar mektep de ders vermeye devam ettiklerinden güzel bir temettü temin edebilirler ki bu temettü senede 50,000 frank’a kadar çıkabilir. “ Mektep müdürü- Headmaster” na gelince, bu zat sene de 175,000 frank kazanır.

Mektep müdürünün, mektebin heyet-i mürebbiyesi arasından değil; fakat diğer mekteplerin müdürleri arasından intihap edildiğini görmüştük.

[1] Bir seleke giren, yeni başlayan, tecrübesiz.

[2] Cheltenham da ki 600 talebe, muhtelif büyüklükte 18 eve taksim edilmişlerdir.

[3] Bu ev mektebin veya herhangi bir sahib-i mülkündür. [**Sahife 838**] Gramer mekteplerinde de heyet-i mürebbiye; - fakat yalnız tedrisat nokta-i nazarından- silsile-i meratibe ayrılmışlardır; zira bu mektepler daha küçüktürler ve yalnız bir eve mâliktirler ki bu ev, mektebin bir cüzi mütemmimidir bir surette yalnız bir “ev reisi” vardır ve bu reis mektebin müdürüdür.

“Master” ların maaş-ı tabi daha azdır, mesela “ Dean Close Collége” de vazifelerine ilk başlarken aldıkları maaş senede 5,000 franktır; fakat kendileri ne ibâte edilir ve ne de iaşe.

*
* *
*

“Devlet Mektepleri Provided Schools”.- buraya kadar muayene etmiş olduğumuz varidatın menşei hususidir; demek ki bunlar, bilhassa serbest mekteplerde taalluk ediyor.⁶³ Şimdi de menâbi’ hükümetten gelen varidata bakalım. Bunlar, eski bakınız sebebi nedir:

Eski zamanlarda tâlim ve terbiye, hayatta muvaffakiyetin bir unsuru gayri münfeki değildi ve ondan neşr ve ta’ mimne pek ehemmiyet verilmiyordu; fakat unsurdan beri [1] ticaret ve imalatın her şubesinde ki muâmelat-ı ticariyenin inkişâfi yüzünden tarz-ı mesaide husule gelen istihâleler neticesinde tâlim ve terbiye ihtiyacı kendince daha mübrem bir tarzda kendini hissettirmeye başladı. Kendisini mektebe göndermekte bir fayda beklemeyen gafil ve basiretsiz ebeveyn e mâlik olmak felaketine maruz kalmış bir adam kendi kabahati olmadığı halde, bizzat bu yüzden pek bariz bir surette diğerlerinden geride ve aşağıda kalmakta idi.

Teşebbüs-ü şahsi, herkesin tahsil-i ibtidaisini temin etmekten aciz bulunuyordu. İngilizlerin hasâil-i idariyesine göre hükümet, ancak geç ve tedrici bir surette müdahale eder. Ancak 1833 senesinde ki “ millet meclisi- parlement” serbest mekteb-i ibtidaiye, ilk defa olarak, mahsusat verdi. Her sene tecdid olunan bu mahsusat, gittikçe artmış ve 1833 de verilen 500,000 frank 1893 de 150.000.000 den ziyade bir meblağa yükselmiştir.

[1] Maden kömürünün makinelere tatbik olunduğu tarihtir. “ doktor sabri” [**Sahife 839**] 1870 de, meşhur “Forster” kanuna tevfikân, bu mahsusat yalnız tedrisat-ı diniyeyi mecbur tutmayı taahhüt eden mekteplere verildi. Vaka’ İngiliz hükümeti mekteplere mahsusat veriyorsa da bizzat kendisi hiçbir mektep tesis etmemiştir. Bu ihtimam, her şeyden evvel teşebbüs-ü şahsiye terke dilmiş ve ondan sonra, - bu teşebbüsün kifayet etmediği yerler de –

⁶² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.837.

⁶³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.838.

kuvâ-yı icraiye-i mahalliye'nin teşebbüslerine bırakmışlar dır ki bu ikincisi, 1870 den itibaren başlar.⁶⁴

Filhakika “ Forster” kanunudur ki lüzumu hissedilen her yerde “ cismani- non professionnel” bir takım mekteb-i ibtidai’yenin inşa ve idaresine mahsus hususi bir vergiyi [1] tahsil etmek hakkını ha’ iz mahalli bir “ mektep heyeti [2] school boards” nın vücuda getirilmesine mezuniyet vermiştir.

Mekteb-i ibtidai’yenin hükümet-i mahsusatına istihkakları, ehemmiyetleriyle mütenasiptir. Bundan başka bunlar, mebâdiye de, mektep ücreti almak hakkını da ha’iz idiler; fakat tedrisat-ı ibtidai’yenin meccaniyeti hakkında 1891 kanunundan beri bu mekteplerin yalnız iki menba varidatı kalmıştırki onlar, hükümetin mahsusatı ve – mütemmim kabilinden - mektep vergileridir.

1903 den beri mekteb-i ibtidaiye artık müstakil “ mektep heyetleri- school boards” tarafından değil; fakat – biraz aşağıda göreceğimiz vecihle – mahalli kuvâ-yı icraiye-i âdiye ye daha ziyade tabi bir takım teşkilat (kontluklar yahut şehirlerin mecâlis-i mahalliyesi) tarafından idare edilmektedir. İşte mektep vergilerini tahsil ile onları muhtelif mektepler arasında taksim etmeye memur olan heyetler bunlardır.

Diğer yerli vergiler gibi mektep vergileri de kiraların rayicine göre takdir olunur. Brighton da mektep vergisi, kira rayicinin %6,5 ne yükselir [3]. Birmingham’ın bazı “ kilise deva’ir-i ruhaniyesi- Paroisse” inde bu miktar “ % 8” e kadar çıkar.

*
* *

Şayan-ı dikkat bir keyfiyet: kuvâ-yı icraiye-i mahalliye tarafından tesis edilmiş bulunan

[1] Mektep vergisi- School rate

[2] Conseil scolaire

[3] İngiliz lirası başına 1,3 şiling [Sahife 840] mektepler, hatta icraatsız oldukları vakitte bile yalnız onlar tarafından idare edilmemektedir. Bâdi-i amire de unâmüzeci olan bu süngücülerini alalım: bunlar, 1870 de “Forster” kanunu ile “tedrisat-ı cismaniye- enseignement non confessinnel” ihtiyacını tatmin için tesis edilmiş olan ve tedrisat-ı ibtidai’yenin mecburiyeti hakkında ki 1876 kanunundan beri de pek ziyade inkişâf etmiş bulunan “ İbtidai mektepleri – elementary schools” dır.

Burada o leyli etfâlin artık mektebi intihap etmelerine hacet kalmıyor; zira zaten basit bir aylıkçıdan başka bir şeyi olmayan “ başmuallim – Instituteur en chef müdür” artık mektep de hâkim-i mutlak değildir. Demek ki burada ona nezaret eden ve – eğer menaf-i amihye muvaffak değilse- onun tarz-ı idaresini değiştirmeye kendisini mecbur edebilen yüksek bir hükümet var. Bu yüksek hükümet nedir?

İyi anlamak için – zira bu nokta pek naziktir- bazı izahata lüzum vardır.⁶⁵

1870 den 1903 e kadar İngiltere, bir takım “devâir-i mektebiye- districtes scolaires” ye münkasemdir. Nevahi ve kasabalarda [1] daire-i mektebiye umumiyetle kilise daire-i ruhaniyesiyle tetâbuk ediyordu. Bazı kere bir kilisenin daire-i ruhaniyesinde iki daire-i mektebiye vardı. Şehirler de bu tetâbuk daha nadirdir: daire-i mektebiye, şehirlerde

⁶⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.839.

⁶⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.840.

mekteplerin ihtiyaçlarına göre vâzih bir surette tahdid edilmiş daire-i tâliyeye münkasemdi. Her daire-i mektebiye de “mektep heyeti- school boards” denilen bir “mektep meclis idaresi- conseil d’administration scolaire” vardır ki bu meclisin azası doğrudan doğruya o dairenin “mükellefleri [2] contribuables” tarafından intihap olunurdu.

Bu mektep heyetleri neden ilga edildi? İşte anlatmayı tecrübe edeceğimiz şey budur. Her daire mücavirinde ki dairelerden müstakildi: bir surette ki menabi varidatı ihtiyacından fazla bulunan bir daire, diğer muhtaç olanlara yardım edemiyordu. Bazı yerlerde hiç hükmünde bulunan vergiler, diğer yerlerde yüksek bir rayici ha’izdir.

[1] Campagnes

[2] Vergi verenler [**Sahife 841**] Daireler (kontluklar yahut şehirler) birbirine rabt edilerek yekdiğerine müsavileştirildi. Demek ki yeni teşkilatta mektep vergilerini tahsil ile onları, sonra muhtelif daireler arasında taksim ve tevzi’ edenler, kontluklar (yahut şehirler) dir. İşte bunun neticesindedir ki dairelerin idareleri artık müstakil değil; fakat kontluk yahut şehir meclislerine tabidir. O vakit mektep heyetleri ilga edilerek yerlerine kontluk veya şehirlerin meclislerine tabi bir takım teşkilat edildi ki bu teşkilat, o meclislerin murakabesi altındadır.

Şimdi bakalım bu teşkilat nasıl işliyor.

Bu hususta mürekkep bir misal almaya mecburuz. Eğer muvaffak görürseniz misâlimiz bir şehir olsun.

Hâli hazırda [1] 600,00 sakini bulunan Birmingham’ı intihap edelim. Bütün mekatibi- i belediye bir “terbiye encümeni-[2] comité d’éducation” nın tabiiyeti altındadır.⁶⁶

Birmingham’ın terbiye encümeni zevat-ı atıye den müşekkeldir: beldenin “ şehir emini- Lord Maire” dört “ heyet-i ihtiyâriye azası- Alderman” on dört “ nahiye mecâlis idaresi azası- conseillers communal” ve meclisin haricinden alınmış on üç aza (üçü hanım) [3]. Bütün bu azayı her sene nahiye mecâlis-i idaresi tayin eder. Muallimlerle müfettişleri tayin eden ve maaşları kararlaştıran terbiye encümenidir.

Yine bu encümendir ki her sene “encümen şubeleri- sous comités” yeni tayin eder. Birmingham da on dört encümen şubesi vardır ki bunlar, mütakâbilen, ibtidai mektepler,

[1] 1911 de

[2] Education committee

[3] Birmingham da terbiye encümeni, heyet-i belediyeden on sekiz aza ile bu heyet tarafından intihap edilmiş dokuz “ âyan- notables” den müşekkeldir ki bunların ikisi hanımdır. Terbiye encümeni, muallimleri tayin eder ve her üç ayda bir tedrisat programını tertip eder. [**Sahife 842**] Tâli mektepler, teknik mektepler, hususi mektepler, mektep binaları, mekteplerin umur-u mâliyesi, mekteplere müdavemet ve heyet-i tâlimeye, etc ile iştiğal eder. Bu encümen şubeleri hadd-i asgarî de üç azadan müşekkeldir; fakat ekserisinin azası daha ziyadedir. Bu şubelerin azası doğrudan doğruya encümen azasından olabilir; fakat bu keyfiyet zaruri

⁶⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.841.

değildir. Mesela “ special school after car sub comitte [1]” şubesinde hiçbir encümen azası yoktur.

Bu şubeyi doktor ile bir “rahip-clergymen” yedi ayan ve otuz yedi hanımdan müşekkeldir ki bunlar arasında – Katolik an’asırını temsil eden- bir hemşire - soeur Marie George” vardı.

Her encümen şubesi ayda hiç olmazsa bir kere toplanır ve bu şube de – vazifesini kolaylaştırmak için- “tâli şubeler – sous –sous-comités” tesis edebilir.

Bundan başka bir şehrin mecâlis-i idaresi eğer lüzum görürse her birinin birer heyet-i idaresi olmak üzere bir takım “ devair-i mektebe – Districtes scolaires” tesis edebilir.⁶⁷

İptidai mektepler nokta-i nazarından Birmingham şehri üç daireye münkasemdir: “şimal dairesi- north district” , “merkezi daire- central district” ve “ cenup dairesi- south district” bunlardan her birinin hususi bir “ heyet idaresi- body of managers” vardır.

Cenup dairesini alalım.

Bu dairenin heyet-i idare reisi, nahiye mecâlis-i idaresi azasından “ Jephcott [2]” ın saye-i lütfunda o heyeti terkip eden azanın heyet-i tâmmesi göz önünde duruyor: bu heyet dört meclis-i idare azasından, üç mütehayyizan beldeden ve bir hanımdan (Mrs. J.H.Muirhead) müşekkeldir ki bunların hepsi, her sene Birmingham meclis-i idaresi tarafından tayin olunur.

[1] Tâli encümenin nezareti altında hususi mektep

[2] A.R. Jephcott J.P.[**Sahife 843**] Şayan-ı dikkat şey, meclis-i idare azası haricinden intihap edilmiş bulunan üç müteheyyizün üçü de “ sulh hâkimi- justice of the peace” ve meclis-i idare azası arasından alınan azanın dörtte ikisi de yine sulh hâkimidir.

Birmingham’ın diğer devair-i mektebiye heyet-i idareleri aynı tarzda müşekkeldir. Yalnız şimal dairesinde dört belediye azasından başka bir de “ Alderman [1]” vardır. Bunların her ikisinde de birer hanım vardır ve müteheyyizün arasında ki azadan birçoğu sulh hâkimidir.

“Hususi heyet-i idare azaları- managers” ne yaparlar?

Bunlar dairelerinde ki mektepleri ziyaret eder, o leyli etfal ile muallimler arasında ki ihtilafları halleder, muallim maaşlarının verilen kararlara tevafuk edip etmediğini tetkik eder ve nihayet tezyidini ve açık yerlerin namzetlerini teklif ederler. Elhasıl bunlar “ihtiyârî mektepler- voluntary schools” ın da heyet-i idareleri azası meyanındadır.

Hükümetin tesis ettiği “tâli mektepleri- seconary schools” ında her vakit heyet-i idare yoktur veya daha doğrusu bu heyet bazen “terbiye encümen-i tâliyesi – sous comitéd éducation” ile karışır ki mekteplere nezaret etmek bu encümenin vezâif-i cümlesindedir.⁶⁸

Birmingham da bu encümene terbiye-i tâliye encümen tâliyesi- higher education sub-comitte” denir ve – terbiye encümenine dâhil bulunan- sekiz azadan müşekkeldir. Bunların ikisi heyet-i ihtiyârîye azası ve üçü de meclis-i beledî azasındandır, reisi-i müheyyizan beldeden biridir; elhasıl son iki aza da kadın azadandır.

Birmingham da [2] bilakis, devlet-i ibtidai mektebinin “idare encümeni- comitte of governors” denilen bir meclis idaresi vardır ki bu meclis-i idare, bir heyet-i ihtiyârîye azasıyla

⁶⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.842.

⁶⁸ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.843.

üç belediye azasından, üç hanımdan, “chichester” ın muhterem başrahibinden ve belde müteheyyizanından beş azadan müşekkeldir.

[1] Heyet-i ihtiyâriye azası

[2] Birmingham’ın mekteb-i belediyesini, her ikisi de bu şehrin terbiye encümeni azasından bulunan mösyö “ M. Jenmings” ile refikası madam Jenmings sayesinde bir suret-i hususiye de tetkik edebildim. [Sahife 844] Demek ki bu suretle kuvâ-yı icraiye ve paranın menbaı, heyet-i belediyedir; fakat bu heyet mekteplerin idaresini bizzat deruhte etmiyor ve onları kendi tarafından intihap edilmiş bir dizi hususi encümenlere tevdi’ ediyor ki bu encümenler kısmen meclis-i beledi azasından ve kısmen de müteheyyizan beldededir.

Köylerle kasabalarda da keyfiyet böyledir; yalnız bunlarda belediye heyetleri yerine kontluk heyetleri kaim olmuştur. Fark bundan ibarettir; öyle iken köyler ve kasabalarda “daire-districte” lerin mevcudiyeti mecburi olduğundan “heyet-i idare body of manager” lerin de mevcudiyeti mecburidir. Bu heyetler hadd-i azamî de on azadan mürekkeptirler ki bunların hadd-i azamîde dördü “kontluk heyeti-conseil du comté” tarafından ve hadd-i azamî de ikisi de “nahiye heyeti [1] conseil communal” tarafından intihap olunur.

Eğer bu sistem iyi işliyorsa bunun sebebi, münthap mütehayyizanın makam-ı iktidar da bulunan siyasi fırkalara mensup zevat değil; fakat o fırkalarla – şahsi bir menfaat veya ihtiras yüzünden- hiçbir alakası olmayan adamlar olmasıdır. Bunlar yalnız terbiye mesâilelerine hasr-ı nüfuz etmiş insanlardır ve onlar da hiçbir dar fikirlik zihniyeti yoktur. Bu azad ki menfaat ve istiklal zihniyetini hızf ediniz, o takdir de İngiliz sistemi diğer herhangi bir sistemden fazla bir şeye yaramaz 69

“İhtiyari mektepler- Voluntary schools” bu mekteplerde evvelkiler gibi kontluk veya şehir heyetlerinin nezareti altındadır ve tarz-ı idareleri şimdi söylediğimiz hususattan ancak teferruatça fark ederler.

Farkla, hususat-ı atiyedir; binalar, ihtiyâri bir takım îâne-i hususiyelerin himayesi altındadır ve bu îânelerle idare olunurlar. Bu hususi îâneler, alelade, Anglikan kilisesi vasıtasıyla toplanır. Mekteplerin masrafı 1892 kanunundan beri münhasıran kontluk veya şehirlerin îâne-i nakdiyeleriyle temin edilmiştir.

[1] İfadeyi sadeleştirmek için “ nahiye heyeti” diyoruz. Hakikat-ı halde bunlara yerine göre yahut Paris counci, urban district council borough council denir. [Sahife 845] Görmüştük ki İbtidai mektepleri bulunan “ sahrai daireler – [1] districtes ruraux” de “idare heyetleri- body of managers”. hadd-i azamî de altı azadan müşekkeldir ki bunlar hadd-i azamî de dördü, kontluk meclisi tarafından ve hadd-i azamî de ikisi de nahiye meclisi tarafından tayin olunur.

İhtiyari mektepleri bulunan devâir-i sahrayede de idare heyetleri hadd-i azamîde altı azadan müşekkeldir; fakat burada kuvâ-yı icraiye-i mahalliye hadd-i azamîde yalnız iki azası vardır diğerlerine (hadd-i azamîde dört kişi) , “ vakıf müdürleri- foundation managers” denir ve bunlar bi’l-istisnâ kur’a ile intihap olunurlar. Hükümet-ı mahalliye tarafından intihap olunan iki azadan birini kontluk meclisi ve diğerini de nahiye meclisi intihap eder. Şehirlerde bunların her ikisini de intihap eden meclis belediyedir.

Darümualliminler- Écoles normales”. – İngiltere’de herkes muallim veya mürebbiye olabilir. Kanun tedris imtiyazını bir imtihan neticesinde ehil add edilen kimselere hasr etmiyor.70

69 Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.844.

70 Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.845.

Fakat eğer bir “diploma- diplomé” veya bir “şehadetname- certificat” yı ha’ iz olanlar hiçbir imtiyazdan müstefid olmuyorlarsa bunlar ahâli nezdinde diğerlerinden pek ziyade hürmet ve riayete mazhardırlar.

Ücretli mektepler de ve bilhassa asilzadelere mahsus olanlarında muallimler, bittedriç darülfünun rüesâlıları arasından intihap ediliyor. Bunlar ilmi terbiye-i etfal nokta-i nazarından hususi hiçbir tahsil de bulunmamışlardır; fakat Oxford yahut Cambridge darülfünunlarından birinin rüesini ha’ izdirler ki bu darülfünunlar, onlara hem iyi bir terbiye ve hem de kâfi derecede bir “hars-ı zihni –culture inellectuelle” vermişti. “mürebbi-instueurs” lara gelince bunlar vaktiyle yalnız âmeli bir mülazımatla yetişiyorlardı. Bunlar tahsillerini ikmal etmiş oldukları ihtiyârî veya resmi küçük mektepler de “mürebbi mülazımı- asistant master” gibi kalırlardı.

[1] Köy ve kasabalarda ki devâir-i mekatibe

[2] Muallim muavini [**Sahife 846**] Hocanın müteleat vesâyâsının yardımı ve her günün tecrübeleri sayesinde bu mürebbi mülazımları nihayet mü’annid seciyeleri ram eden ve genç zihinlere malumât-ı ibtidai’ ye yi yerleştiren sanatta da bir “mütehassıs- expert” oluyorlardı.

Bununla beraber dokuzuncu asrın içinde mürebbiler daha sağlam bir terbiye vermek için hususi bir takım darülmualiminler baş gösterdi. Bu “darülmualiminler – training colleges” hangi bir tariki mezhebinin himayesi altında alelade bir takım vakıf mektepleridir.

Cheltenham da 1847 senesinden beri mevcut olan ve heyet-i müessese tarafından intihap edilmiş bir “encümen-comité” tarafından idare olunan “Saint Paul’s traininig” ni ziyaret ettim; heyet-i müessese iki yüz aza [1] “life governors” dan mürekkeptir ki bunların yarısı “cismani- laic” ve diğer yarısı da Anglikan kilisesi rahiplerindedir. “müdür-principal” perrahibdir (şart).

Adetleri hadd-i azamîde yüz yirmi birden ibaret bulunan şakirdan, mektepte ikamet eder ve orada yerler. Dersler iki sene sürer ve takriben 700 frank’ a çıkar; fakat bunların çoğu hükümet tarafından müsbakaya konan bir “yardım kesesi [2] – bourse” ni kazanır ki bu kese onları her masraftan kurtarır.⁷¹

Aynı memlekette bir “darülmualimat – Saint Marry’s Hall” de var ki her hususta darülmualimine muâdildir ve aynı müessesenin aksamındadır.

Bu mektepler Oxford ile Cambridge den mümeyyiz davet ederler.

Darülmualiminlerin, tahsillerini ikmal etmiş talebesi bir mektepte âmeli mülazımattan istisna edecekleri zannedilebilir. Hiçte öyle değil; zira resmi bir mekteb-i ibtidai’ye de terbiye encümeninin tasdiki altında bir mülazımat-ı kâfiyede bulunmadıkça bu mekteplere girmek mümkün değildir. Demek ki maksat – bütün dünya da yapabildiği gibi- “mülazımat-ı nazariye – apprentissage théortique” yi “mülazımat-ı âmeliye – apprentissage pratique” nin

[1] Hayat müdürleri

[2] Hükümet tarafından te’diye olunan mektep ücreti. [**Sahife 847**] yerine ikame etmek değil; fakat ciddi bir mülazımat-ı âmeliyeyi kâfi bir tâlim ve terbiye ile ikmal etmektir.

⁷¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.846.

Ahiren bazı kuvâ-yı icraiye-i mahalliye kendi mekteplerine kâfi miktarda mürebbi temin etmek için bir takım darümualliminler tesisine başladılar; fakat yardım keselerini çoğaltarak maksat tecavüz edildi. “ Lower” sınıfının en mümtaz genç kızları bu mekteplere hücum ettiler; fakat hepsi birer yer bulamıyor. İşsiz mürebbilerin şikâyetler, istid’â lar ve mevkiblerle tezahür eden “müstahdem olmayan muallimler- unemployed teachers” [1] buhranı bundandır. Diplomalı mürebbilerden çoğu diplomasız mürebbilere mahsus cüzi bir maaşla bir iş bulunca kendilerini bahtiyar addediyor ve diğer bir takımları da bir hizmetçilik yeri bulmayı bir saadet gibi telakki ediyorlar.

Buhranın mürebbiler üzerinde ki şiddeti daha kuvvetsizdir; zira mükâfatı az olan bu meslek erkekleri hiç imrendirmiyor.⁷²

İşte Birmingham’ın erkek çocuk mekteplerinde mürebbilere tahsis edilen maaş cetveli:

“Mülazım-ı mürebbi –[2] pupil teachers” lerin tahsisatı, birinci senede 562 frank (22,10 İngiliz lirası) ikinci senede 625 frank.

“ Diplomalı muallim muavinleri- cetificated assistnt masters” nin mahsusatı 1,625 franktır. 3,750 frank’a kadar.

“ Başmuallim- head teachers” lerin mahsusatı 5,000 franktan 8,000 frank’a kadar.

İşte şimdi mürebbilerin ki:

“Mülazım-ı mürebbiler –pupil teachers” lerin mahsusatı birinci senede 410 frank 50 santim ikinci sene de 500 frank

[1] Bu makalelerde ki İngiliz kelimelerinin hakikati telaffuzlarına göre yazılmasını ve tercümelerini Robert koleji muallimlerinden Hazım Bey efendiye medyûnum, kendilerine bilhassa teşekkür ederim.

[2] Talebe muallimler. (Doktor Sabri) [**Sahife 848**] “Ehliyetnamesiz muallim muavinleri- uncertificated assistant mistresses” nin mahsusatı 1,000 franktan 1,500 frank’ a kadar.

“Darümuallimattan yetişmemiş muallim muavinleri [1] – non- collegess trained assistant mistresses” nin tahsisatı, 1,625 franktan 2,500 frank’ a kadar.

“Darümuallimattan yetişen muallim muavinleri-colleges trained assistant mistresses” nin mahsusatı 1,750 franktan 2,750 frank’ a kadar.

“Başmuallime- head mistresses” lerin mahsusatı 3,500 franktan 4,000 frank’ a kadar.

“**Teknik Mektepler-Écoles techniques**” gelecek fasılda göreceğiz ki İngiliz mektepleri, talebeyi “ sanayi mütedavle – métiers usuels” ye hazırlanmak. Bunlar ya bir maksadı istihdaf eden malumât-ı umumiye- enseignement utilitaire général” ile veya “ hiçbir maksat altında olmayan ve mücerrad tevsi-i malumât için yapılan tedrisat-ı hususiye – enseignement spécial désintéressé” ile işğal ederler. Sanatlara hazırlanma bilhassa “darülsanayi – atelier” lerde yahut “idare hane- burau” larda vücuda gelir.⁷³

⁷² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.847.

⁷³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.848.

Sanay-i cesimenin inkişâfı üzerine bu âmeli hazırlanma bazı sanayide nakâfî bir hale geldi ve ona nazarı bir hazırlanmanın yani “bir maksadı istihdaf eden hususi bir tedris – enseignement spécial militaire” ın ilavesi icap etti. İşte “ teknik mektepler – technical schools” ın hedefi budur.

Fakat bütün dünya da “ teknik” mekteplere, darülsanayiler veya idare hanelerde ki mülazım-ı âmeliyeyi hızf eden bir vasita nazarıyla bakılırken İngiltere de bunlar, bilakis bu mülazım-ı ikmalden başka bir hedefi takip etmiyorlar. İki tarz-ı teşekkül arasında bir “ inizal-divorce” yok (P.34)

Darümualliminler hakkında da aynı mülâhazayı yapmıştık. Bir sanata hazırlanma da ilk esasın o sanatta âmeli bir mülâzım-ı olmayışını Anglo-Sakson asla kabul etmeyecektir. Binaenaleyh bu âmeli mülâzım-ı yapılmış olmadıkça teknik bir mektebin diploması hiçtir.

[1] Bir muallim maiyetinde de mülâzım-ı yetişen muallim muavinleri [**Sahife 849**] “Tâlim-i fenni- instruction technique” nin inkişâfı batî bir terakki ile vukua gelmiştir ki bu tedrici terfide üç dört fark ve teşhis olunur:

1- “sanayi mütedavele- métiers usuels” esnaf heyetleriyle “ sanayi-i fikrîye- arts libéraux [1] ” heyetleri, heyetin mümtaz şahsiyetlerinden mürekkep bir “ heyet-i mümeyyize-jury” önünde geçirilen imtihanları tesis ettiler. Namzetler nerede ve nasıl beceribilirlerse öylece tâlim ederler, bunlar ya günün mesaiyesi akıbetinde yalnız akşamları çalışır veyahut hususi dersler alırlar.⁷⁴

2- Esnaf heyetleri, şimdi bahsettiğimiz imtihanları hazırlayan bir takım teknik mekteplere mahsusat-ı nakdiye verilir. Çoğu son asrın içinde tesis edilmiş bulunan bu mektepler, “ serbest vakıf mektepleri- écoles libres dotées” der ki bunlar, diğer mekatib ve vakfiye gibi idare olunur.

3- 1889 da hükümet kuvâ-yı icraiye-i mahalliyeyi mektep vergisi vazi’ ederek teknik mektepler tesisine mezuniyet verdi. Şehirler veya kontluklar tarafından tesis olunan bu teknik mektepleri mekatib-i resmiye-i ibtidaiye gibi birtakım “ terbiye encümen tâlileri- sous-comités d’education” idare eder.

Filhakika teknik mekteplerin müdavimleri mekatib-i resmiye-i ibtidaiye de olduğu gibi bilhassa “ lower middle” sınıfının çocuklarıdır. Ücretler sende 150 franktan 500 frank’ a kadar tahavvül eder.[2]

Bu mektepler, esnaf heyetleri, kuvâ-yı icraiye-i mahalliye, nezaretler veya Londra darülfünunu tarafından vazi’ edilmiş bulunan imtihanlara hazırlayan bir dizi tâli şubeler taksim edilmişlerdir.

[1] Elden ziyade âmeli fikre mütevaffik bulunan sanayi.

[2] Brighton da ki “ belediye teknik mektebi- municipal technical college” inde ücretler, her taksitte, beş “guinée” (İngiliz lirası) dır ki bunların yekun senevisi 400 franktır.

Birmingham da ki belediye teknik mektebinde de ücretler verilen derslere göre hafta da, beş “ shilling” den on shilling’e kadar tahavvül eder ki bunların yekûn senevisi, 200 franktan 375 frank’a kadar çıkar. [**Sahife 850**] Demek ki bunların birtakımlarında tebabat yahut fenn-i saydelani (eczacılık fenni), diğer bir takımlarında da mekanik, elektrik, fenn-i mimari, elh, tedris olunur. Hanımlara mahsus birtakım dersler hastahanelere “çocuk bakıcılar-nurses” ve umumi bir surette de “ terziler- counturières” , “modistraller- modistes”,

⁷⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.849.

“çamaşırcılar- blanchisseuses”, “ aşçılar- cuisnières” ve “ stenograflar-sténographes” yetiştirir.⁷⁵

Bazı derslerde posta ve telgraf memurları görülür ki bunlar, orada kendilerini daha yüksek meratib-i idariyeye yükseltecek bir imtihana hazırlanıyorlar. Diğerlerinde bir takım eczacı muavinleri, sanatlarında kesb-i mâlike ederler. Bunların birçoğu on dört yaşından on sekiz yaşına kadar birtakım gençlerdir ki bunlar gündüzlerinde işlerinde çalışır ve gece mektebe gelirler. Bu da en ziyade takip olunan derslerin akşam derslerini olduğunu gösterir.

Bu suretle Brighton da ki belediye teknik mektebinin gündüz derslerine devam eden 200 sâmi’ ve sâmi’a ya mukabil akşam derslerine gelenlerin adedi 900 dır. Bu mekteplere her yaştan kadınlar devam ediyor. Bir idare hane memuriyeti arayan genç kızlar, bu mekteplerde “ daktilografi- dactylographie” veya elsine-i ecnebiye öğrenmek ve birtakım otelci kadınlar da bir “misafirhane- boardng-house” yı idare etmek sanatı tâlim etmeye geliyorlar. Elhasıl yaşlı birtakım hanımlarda muayyen bir maksatları olmadığı halde hoşlarına giden veya kendilerini alakadar eden birtakım derslere devam ediyorlar. Brighton da yetmişlik iki hanım nebatat derslerini büyük bir ikdam ve gayretle takip ediyorlardı ki bu hanımlar o fenni bir hazz-ı zati ile öğreniyorlardı. [1]

Bazı derslerde erkeler ile kadınlar karışıktır. Brighton da kimya darülmesaiisinde genç şakirdanın yanında bir “muayene-i tıbbi dispensary” ye girmeyi arzu eden iki genç kız gördüm.

[1] 1905 de Pariste bulunan Hoca Kadri Efendi merhum o tarihte altmış yaşlarında varken böyle bir arzu-i zannı ile darülfünun hayatıyat şubelerine devam ediyor ve aynı zamanda benimle beraber tip fakültesinin fizyoloji laboratuvarına geliyor. (Doktor Sabri) [Sahife 851] İngiliz teknik mektepleri zengindir ve her türlü esbab-ı suhulet ve rahatı ha’ izdirler, “ darülmesaiiler- laboratoires” ile “ imalat haneler- ateliers” geniş ve muntazam aksama taksim edilmiştir.

Neticeler – teşebbüs-ü şahsinin İngiltere de mektepler üzerindeki tesiri büyük olmuştur ve işte bunun içindir ki bu memlekette mektep sistemi gayr-ı müntesik görünür. Bununla beraber teşebbüs-ü şahsi, umumi tedrisat-ı ibtidai’yeyi teminden aciz kalmıştır. Kuvâ-yı icraiye-i mahalliye’nin vesetâtı bu yüzdendir. Fakat bu vesetâtın İngiltere de vukua gelen tarzı, bütün dünya da yapılan tarzdan âmîkan farklıdır:

Her şeyden evvel bu vesetât geç vakitte ve bir çekingenlik içinde yapılmıştır. Sonra hükümet, yalnız intizam altına almak, nezaret etmek ve tahsisat vermeye iktifa etmiş ve mekatib-i umumiye’yi kuvâ-yı icraiye-i mahalliye’yi tevdi’ etmiştir.

Elhasıl -daha garip şey- mekatib-i umumiye’nin idaresi hususunda yalnız kuvâ-yı icraiye-i mahalliye’yi değil; fakat onlarla beraber çalışmak üzere hususi bir takım kuvvetlere de müracaat edilmiştir.

İngiltere’de umumi ve hususi kuvâ-yı icraiye ile kuvâ-yı icraiye-i mahalliye ve hükümet arasında bir muhalefet değil; fakat bir teâvün ve tenâsür vardır.⁷⁶

Hükümet terbiye sahasına girdiği vakit bazı sathi nazar-ı müşahideler, İngiltere’nin “hükümetçilik - etatisme” e temayülünden şikâyet ettiler. Eğer keyfiyet ta’mik olunursa görülür ki mevzu bahis olunan şey hükümetin mekatibler üzerine vazi’yet etmesi değil; fakat terbiye meselesinde hükümet ile kuvâ-yı icraiye-i mahalliye ve hususiye’nin teşrik mesai etmelerinden ibarettir.

⁷⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.850.

⁷⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.851.

Bunu anlamayan bir adam, İngiltere zihniyetinden hiçbir şey anlamış değildir.[1]

[1] Hükümetin icbar etmek istemediğini merkezini onlar (terbiye mesâilesine bila arz ve arz-ı vakıf nefis etmiş bulunan efradnas) bütün alakadarların muvaffakiyetle vücuda getirdiler; her yerde birden denenmiş olan tecrübeleri telif ederek ---- ahengi tesis ettiler. “(Max Leclercq, loc cit, p. 251 et 252)

3.1.4. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Hususi Mektepler)

III

Doktor Sabri Bey “ İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Hususi Mektepler)”

Erkek Çocuk Mekteplerinde Terbiye⁷⁷

[**Sahife 953**]Muhtelif mekteplerde ki teşkilatın o mekteplerin menâbi varidatına tabi bulunduğunu gördük. Varsın bu tabiat mevcut olsun, ondan tabi bir şey yoktur; fakat burada daha ziyade göze çarpan bir şey var ki o da, bu teşkilatın ayrıca bir takım uzviyetlere de tabi bulunmasıdır. Bunlar, yerine göre ya diğerlerin daha müteyakkız bulunan o leyli etfal veyahut – hem menâfi’i âmmeye kendilerini verişleri ve hem de terbiye mesai’lesinde ki vukuf ve salahiyetleri ile mümtaz- birtakım mütehayyizandır. Filhakika mektebin ifa edeceği vazife-i içtima’iye kendine birtakım varidat bulmak değil fakat o varidatı genç nesillere zamanın ihtiyaçlarına muvaffak ve – eğer mümkünse- âtiye uygun bir terbiyeyi temin yolunda kullanmak.

İşte gayet ağır (ve hatta tehlikeli) bir mesele. İngiltere bir taraftan icap eden parayı verenlere ve diğer taraftan da kayd-ı menfaatten azade birtakım mütehasıslara bir hisse-i idare ayırarak meseleye mesut bir suret-i hal bulmuş gibi görünüyor.

Bu mesâileyi şimdi daha yakından nazar-ı dikkate almamız lazım. İngiliz mektebinin oynadığı hakiki rolün ne olduğunu görelim:

Gözden geçireceğimiz şeyleri bitarafune muhakeme etmek için onları kendi nokta-i nazarından göz önüne getirmeliyiz. Bu hususta kendi zihniyetimizi nazar-ı itibare almak muvaffaktır; bir surette ki İngiliz mekteplerinin kendi mekteplerimizin oynadığı rolü oynayıp oynamadığına bakmalıyız. Bilakis keyfiyet- eğer mümkünse – İngiliz nokta-i nazarından muhakeme etmek lazım.[**Sahife 954**] O halde ilk vârid olan sual şudur:

-İngiliz, mektebinden ne bekliyor?

Ondan sonra da şu ikinci sual gelir:

Mektep, kendisinden beklenen şeyi veriyor mu?

Bu iki suâli pek umumi bir tarzda vazî’ eden kâri’ İngiltere de ki sınıf-ı içtima’iyenin silsile-i meratibi hakkında söylemiş olduğumuz hususata müstaniden – onu daha şimdiden keşif etmiştir: upper sınıfından bir İngiliz’in mektepten istediği şey, lower sınıfından bir İngiliz’in istediğinin aynı değildir.

Öyle iken bu “ infirâd-ı muhit [1] – milieu particulariste” de bir takım nukât-ı müştereke de vardır; fakat merhale ile yürümeli, muhtelif mektep tiplerini tetkik etmeli ve ondan sonra neticeleri çıkarmalıyız.

I- “Upper” Sınıfının Mektepleri⁷⁸

⁷⁷ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Sani 1924, S 25, s. 953–968.

⁷⁸ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Sani 1924, S 25, s. 954.

“Upper” sınıfı bilhassa debdebeli bir meşiyet hayatı muhafaza etmiş yoksa asilzadelerden müteşekkildir. İngiliz heyet-i içtima’iyenin bu kısmındadır ki eski İngiliz an’aneleri daha iyi idame edilmiştir. Bu sınıfın çocuklarını terbiyesinde bazen kurun vustadan kalma birtakım an’anelerin hatırat-ı bâidesi görülür; öyle iken bunlar daha asri o safi ha’ iz diğer birtakımlarıyla karıştı. Göreceğimiz şey işte budur.

Çocuğu hayatının muhtelif safhaları içinde takip edelim.

Çocuk takriben dokuz yaşına kadar, - şüphesiz birtakım mütehasısların yardımı ile- münhasıran aile içinde terbiye edilir: bu mütehasısların bâdi-i amire de ilk ihtimamları temin eden “ dadılar [2]- nurses” ve ondan sonra da okuyup yazmayı öğreten “ mürebbiler-gouvernantes” dir.

Dokuz yaşında çocuk, hususi bir mekteb-i leylie gitmek üzere aileyi terk eder ki orada evde temini mümkün olmayan hayat-ı umumiye hazırlanır.

[1]Angola- Saksonların seciye-i içtima’iyesi infirâdı bir seciyedir.

Doktor Sabri

[2] Teknik mekteplerde bu “dadı” ların hususi bir surette yetiştirildiğini biliyoruz.[**Sahife 955**] Bu mekteb evvel-i amire de, 9 yaşından 13 yaşına kadar olan çocuklara mahsus “ihzarı mektep” dir. Bu müessese “ upper middle” sınıfında ki çocukların gittiği ihzarı mekteplerden farksızdır. Eğer bir fark varsa da, evvelkilerin daha yüksek bir ücret almaları ve daha kibarane bir tarzı ha’ iz olmalarıdır.

Ondan sonra, 14 yaşından 18 yaşına kadar eski tipte “ umumi mektep” gelir ki bu takımında ki mekteplerin en farika evsafi ha’ iz bir misâli “ Eton” dur. Elhasıl çocuk, tahsilini Oxford yahut Cambridge gibi eski bir darülfünunda ikmal eder.

Demek ki mektepte terbiyenin en unâmüzeci devri, umumi mektepte geçiyor ve biz, bilhassa ondan bahsedeceğiz.⁷⁹

“ Winchester” ve “Eton” hem en eski ve en kibar ve hem de en az istihale etmiş umumi mekteplerdir.

“ Winchester” koleji 1387 de ve “Eton” da 1440 da tesis edilmiştir. Bizi hassaten “Madam, Mme Hugh Bell” in bize “ fen içtimai [1]-science sociale” de tarif ve tavsif ettiği ve mösyö “ Maks him Qherq” in de İngiltere de sınıf-ı mutavassıta ve müdirenin terbiyesi” [2] hakkında ki kitabında bahsetmiş olduğu “ Eton” dan bahsedeceğiz.

Evvela bir şeyi kaydedelim. “ Eton da iki türlü talebe var: bunların birtakımı hükümetten bir “ yardım kesesi – bourse” elde eden “ ücretsiz talebe – collegers bourcisrs” der ki bunların adedi, 70 dir. Diğer birtakımı da, adetleri mütemadiyen artan ve bugün takriben bini bulan “ ücretli talebe oppidans (élèves payants” dir. Yardım keseleri gayet ciddi bir temyiz ve tefrik imtihanından sonra en müstaid olanlara verilir. Zaten bu sebepten ücretsiz talebe bütün sınıf-ı içtima’iyeye mensup çocuklardan mürekkeptir. [3] Bunlar zeki çalışkan bir zümre-i mümtazayı teşkil ederler.

[1] 39 seneden beri Paris’te intişar eden aylık bir mecmua-i içtima’iyedir. Madam Hugh Bell’in Eton hakkında ki yazısı, bu mecmuanın ikinci devresi, 31. inci cüzünün 130. inci sahifesindedir.

⁷⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.955.

[2] Bu kitabı yukarıda da işaret etmiştik.

[3] “ Winchester” de de bu iki türlü talebe vardır; fakat bu mektepte oppidan lara commoner ler denir ve miktarları 400’i geçer. [Sahife 956] Madam Hugh Bell diyor ki: bir yardım kesesi – scholarshipe elde etmek yalnız bir berat-ı zekâ değil; fakat onu elde edenin çalışkan bir küçük zümreye mensup bulunduğu bir zamanıdır. “Bu hususta mösyö Maks him Qherq da: içlerinden birçoğu (collegers), Eton’u terk etmeden evvel öyle sağlam malumât iktisap ederler ki bu keyfiyet eski koleje şeref verir” diyor. [1]

Bilakis,” ücretli talebe- oppidan” olmak hususunda” neseb – naissance” malumâtta büyük bir rol oynuyor. Mösyö Maks him Qherq diyor ki: “ ücretli bir şakirdan gibi kabul olunmak için uzun seneler evvel sıraya girmek lazımdır. Bir pederin çocuğunu daha tevellüdü gününden itibaren Eton’un siciline kayıt ettirdiği nadir değildir. “ [2] ilave edeceğim ki talebelerin miktarı, efrat derecesindedir bu da intihap etmeye müsait düşüyor ve hakk-ı rüçhan, pederi Eton’a kabul edilmiş bulunan tâlibe veriliyor.⁸⁰

Bu heman da bir “sınıf-ı inhisarı-[3] exclusivisme de caste” dir ve Eton’un ücretli talebesi arasında ekseriyati teşkil edenler sahib-i arazi eski ailelerin ilk evlatlarıdır; zaten bunların birçoğunda en yüksek derecesine vardırılmış bir gurur-u mütekebbiraneyle tesadüf etmek bizi mütehayyır etmez. [3] Hülâsa bunlar, nazlı büyümüş birtakım şımarık çocuklardır ki onları ciddi bir surette çalıştırmak güçtür. Ceplerinde paraları boldur ve garip bir tarzda delicesine sarf ederler. [5]

Ücretli olan talebe ile ücretsizler beraber yaşamazlar. Kolejin binaları içinde sakin olanlar, ücretsiz talebedir. Diğerlerine gelince bunların mütemadiyen artan adedi yüzünden bir zaman geldi ki artık onları kolejde iskân etmeye imkân kalmadı ve 17. inci asırdan beri bunlar, şehirde mektebin “ tutor” ünvanını ha’ iz muallimleri tarafından idare olunan müteferrik birtakım evlerde ikamete mecbur oldular. Hâli hazırda

[1] Loc. Cit. , p. 91.

[2] Id. , p. 88.

[3] Caste, zadedânlık ve merâtibe çok riayet olunan yerlerde sınıf- ahâli.

[4] Loc. Cit. ,p. 80.

[5] Id. , p. 92. [Sahife 957] [1] Eton da asıl kolejden başka 26 “pansiyon evi- maisons de pension” vardır. “Rocheller mektebi” nin taklit etmiş olduğu bu sisteme “ tutorial sistemi- système tutorial” denir ki [2] bu sistem doğrudan doğruya bir merkezden idare olunan (centrâlisé) kışla tarzında ki büyük ve tek binaya fâiktir. İdare-i mâliye nokta-i nazarından Eton, bütün umumi mektepler gibi kendi kendini idareye muktedirdir ve hükümetin murakabesine tabi değildir.

Ücretli talebe tarafından te’ diye edilen ücretler pek yüksektir ve ücretsiz olan talebede Kral VI. Henry tarafından tesis edilmiş bulunan “ vakıf - endowment” in varidatıyla idare edilmektedir. Elhasıl mektep, hususi birtakım an’anelerden ve birtakım teberruâtdan müstefit oluyor.⁸¹

⁸⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.956.

⁸¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.957.

Mektep, Eton'un bekârlığa hasır etmiş eski muallimlerden bir heyet [3] tarafından idare edilmektedir. Bu heyet intihap tarikiyle teşekkül eder. Yani ne vakit azalıklardan biri inhilâl etse heyet, o münhal azalığa; mektebin en eski muallimleri arasından birini intihap eder.[4] Eton'un fena şeyleri arasında "kamçı- flogging" nin suiistimâlini kaydedelim. "bir darb-ı misal diyor ki her Etonlu ismini kamçı sapı - flogging block" na hak ettirinceye kadar dayak yemiştir. [5] Eton, " çömezlik- fagging" kaide-i kadimesini de muhafaza etmiştir; fakat bu kaide hal inhitatdadır.

Malumdur ki "çömezlik" bir küçüğün [fag] kendisini himaye eden bir büyüğe hizmetkar olması mecburiyetinden ibarettir. Bu, ezmine-i atikade bir "hâmî [6] patron"

[1] 1911 de

[2] Bu sistem "Winchester" de de mevcuttur ki asıl kolejden başka 9 müteferrik evi vardır.

[3] Bu heyete" college" deniyor ki bu kelime hem sınıf-ı adamlar-ı mecmu, zira meclis ve encümen manalarını ifade eder.

[4] "Winchester" da koleji idare eden heyet, katedrallik meclis-i ruhanisidir.

[5] Max Leclercq, loc. Cit. , p. 92

[6] Patron, kendi ismiyle müsemma bir kilise veya memleket hamisi tanılan aziz (burada umumiyetle diğer birini himayesi altında bulunduran zi nüfuz adam) [Sahife 958] ile bir "mahmi [1]-client" arasındaki rabitaları hatırlatan bir " âdet-coutume" dir ki bu da bir "normanlık menşei –origine normande" ni ifşa ediyor.

Bu adet eski umumi mekteplerde umumi idi ki el'an izleri bakidir. Bu suretle "Winchester" de (küçük çocuk) akşam yemeğinde hamisine hizmet etmek mecburiyeti 1838 ilga edilmişti; fakat bu hizmet sabah yemeğinde İbka edilmiştir. Yine bu kabilden 1840 da, Eton da küçük çocukların yerine hizmetçiler kaim oldular; fakat bazı evlerde bunlar, hala hamilerinin ekmeğini kızartmak ve çaylarını hazırlamak gibi hususatla mükelleftirler. Zannedilmesin ki "çömezlik" (küçüklerin büyüklere hizmet etmesi) yalnız fena neticeler veriyor. Bu adet küçükleri daha yaşlılara hizmet ve iyilik etmeyi sevmeye (hayr-ı hâhlığa) alıştıyor. Bu sistemin yalnız efradı ve – bazen vaki olduğu gibi- suistimallidir ki fenadır. İşte madam Hugh Bell'e nazaran Eton da kabul edilmiş bulunan saat cetveli:82

7.30–8,30 dersleri (yazın 7–8)

8.30 kahve altı

9.25 kilisede ayin

10.30 serbest zaman

11.15 -12 dersler

Öğle serbest zaman

2 öğle yemeği

2.45- 3.30 dersleri

⁸² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.958.

3.30 serbest zaman, sporlar (sports) haftada üç gün.

5-6 dersler

6 çay

9 akşam yemeği, 9.30 dua

Dersler ekseriyatle “ klasik-classique” dir; fakat ciddiyetle çalışan şakirdan yalnız ücretsiz olanlarıdır; bu nokta-i nazardan pek celb-i dikkattirler.

[1] client, (eski Romalılar an’anede) zadegândan birini himayesi altında bulunan adam. Şemseddin Sami Bey’in Kamusi.[Sahife 959] Sporlar Eton da pek mergubdur ve her zaman öyleydiler. 1787 den beri mevcut olan bir delil “ kriket – cricket” in Eton da çoktan beri tesis etmiş bulunduğunu gösteriyor [1] “ futbol- football” a gelince kurûn-i vüstdân beri mevcut olduğu şüphesizdir.[2]

Eton da bizzat talebe tarafından tesis edilmiş bulunan “münakaşa meclisleri- debating sciétés” ve “kulüpler – clubs” sayesinde hayat-ı âmeliyeye hazırlanma mükemmeldir.⁸³

Elhasıl, “sınıf başılar (çavuşlar) sistemi- systéme monitorial” tâbdâ eden biri, Eton da mevcuttur; fakat bu sistem Eton da evsaf-ı hususiye’nin muhafaza ettiği halde diğer umumi mektepler, badî-i amire de “ Rugby” de “Thomas Arnold” tarafından vücuda getirilmiş olan tadilat-ı tekmiye yi kabul etmişlerdi ki bu tadilattan gelecek fasılda mufassalan bahsedeceğiz. Sınıf başları sistemi, talebe arasında intihap edilen “ sınıf başı- moniteur” lerin çocuklara nezaret etmesinden ibarettir.

Her şey gibi bu sistem de iyi veya fena olabilir.

Eton da daha devir tesisinden beri “ mübassır talebe- praepositi” denilen birtakım talebe vardır ki bunlar, arkadaşlarının etvâr ve hareketinden mesul idiler. Bugün her evde bunlardan bir tane vardır; bu en eski şakird dir ve ona “ ev reisi” captain of the house” denir. Bu sistemin hem mesuliyet ve hem de amrit (komando) hususunda terbiyetkar bir tesiri vardır.

Eton hakkında ki reyler mütekanızdır ve bu keyfiyet – eğer bu kolejin eski ve yeni bir hâlita-i te’sirata uğramış bulunduğunu kabul edersek – anlaşılmaz bir şey değildir. Eton da birtakım ücretli talebe vardır ki bunlar, büyük bir şeyi öğrenmezler; zira hiç kimse çalışmaya icbâr edilmez; fakat ücretsiz talebe çalışkan bir zümre-i mümtazdır. En zekiler arasından seçilen bu talebe büyük rütbe veya servete nail olmak arzusuyla müteheyyiç dir

[1] (Iononn 1881) our great pulic schools

[2] “ J. Parmentier” ya nazaran (İngiltere de tarih-i terbiye, perron, tâbi’- histoire de l’education en angleterre, perrin, édié) İngiliz mekteplerinde oyunlar ve sporlar, bilâinkitâ kurûn-i vüstdân beri mevcuttur (s, 243) bilhassa futbol, daha 16. ıncı asırda oynanmıştı. [Sahife 960] ve daha ileri de darülfünun veya “ sandhurst” mektep askerisinde diğerlerine tefavvuk ederler.

Evvilkilerin kendilerini bekleyen hazır birer mevki vardır. İçlerinden birçoğu ailenin ilk evladıdır ki bunlar, nizamen kendilerine ait bulunan zengin birtakım arazi ve emlakın tasarrufuna namzettirler. Diğer birtakımları da ya ailenin delaleti veyahut birtakım tavsiyeleriyle ya kilise devâir-i ruhaniyesine veyahut devâir-i umumiye ye yerleştirilecektir;

⁸³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.959.

fakat İngiltere de imtiyazat-ı nesebiye gittikçe ortadan kalkıyor ve Eton bizzarura, diğer umumi mektepler gibi istihale edecektir.

Ücretli talebeye gelince, bunları bilahare ya orduda yahut hizmet-i mülkiye de veyahut Hindistan'ın devâir-i idariyesinde, ilâh, buluyoruz. Bunlar oralarda hakiki evsaf-ı memduha ibraz ediyorlar ve şüphesiz krâliyet-i müttehide ile müstemlikelerinde bugüne kadar umur-u amihe'nin hüsn-ü temşiyetine az yardım etmemişlerdir.

“Upper Middle” Sınıfının Mektepleri.⁸⁴

Gördük ki en eski umumi mektepler, eşgal-i maziye en ziyade hıfz etmiş olanlardır. Yeni umumi mektepler, yalnız daha yeni olanlar değil; fakat daha evvel tekâmül etmiş bulunanlardır. “asilzadeler sınıfı-nobilty” hayat-ı umumiye mülazımını Eton da yaparrken diğer umumi mektepler, bilhassa “gentry sınıfı- gentry” vücuda getirmeye hizmet ederler.

Gentry sınıfı, yalnız ha' iz-i asalet olmayan büyük eshâb-ı araziden değil; fakat serbest meslekler erbabından, büyük memurlar ve büyük patronlardan müteşekkildir “ çiftçi gentlmen- farmers gentlmen” eski ve mühim müessesat-ı sanayi ve ticariye' nin reisleri.

Bunlar payidar ve muteber bir zenginliğe yükselmeyi bilmiş “ muvaffak olmuş- arrivés” adamlardır.

Bu sınıfın çocukları dokuz yahut on yaşına kadar aile içinde “ dadı idaresi-nursery” inde [Sahife 961] terbiye edilir ve daha şimdiden inzibat-ı ihtiyârı ve “murakabe-i zâtiye – observation personelle” ye alıştırılır.

Ondan sonra leyli mektep gelir: on dört yaşına kadar ihzâri mektep ve ondan sonra da umumi mektep; nihayet darülfünun yahut hususi mektep. Artık bu muhtelif mektepler hakkında bazı tafsilat vermenin zamanı geldi.⁸⁵

*

* *

“İhzâri mektepleri- Preparatory schools” – İngiltere'nin cenubun da birçok ihzâri mektepler vardır; burada aklîm mu'tedil ve şerait-i sıhhiye eder. Bunlardan üçünü ziyaret ettim. Biri “ East Born” da ki “ The Grange” diğeri “ Brighton” da ki “ The Belvédère” ve üçüncüsü de “Cheltenham” da ki “Boys College [1]” e mülhak bir ihzâri mekteptir; bunların aralarında müteaddid müşabehet noktaları gördüm.

“Grange” de sekiz yaşından on dört yaşına kadar elli ile altmış şakirdan var ve mektep East Born'un “varoş-faubourg” larında kâindir; ebniye bir buçuk hektar sathinde geniş çemenzarlarla muhattır ki bunlar, oyun yerleridir.

1878 de inşa edilmiş bulunan ebniye, atide ki aksamı şamildir:

1 Müdürlerin uppertmanları

⁸⁴ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Teşrin-i Sani 1924, S 25, s. 960.

⁸⁵ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.961.

2 Dershaneler ve mütalaa haneler

3 Yemek haneler ve ber-vech-i âti müretteb yatak haneler:

Bunların üçü “cubicles” denilen sistemdedir, yani bunlar tahta hâcizlerle ayrılmış küçük birtakım “kamara- cabine” lere munkasemdirler; bir surette ki her şakirdanın kendi başına bir kamarası vardır, biri küçüklere mahsus alelade bir yatak haneden ve nihayet ikişer yahut üçer yataklı birkaç da oda vardır ki bu odalara kardeşler bir arada konur.

Bunlardan başka bir “yüzme salonu – salle de natation” ile bir “hasta hane pavyonu-pavillon d’infirmierie” vardır.

[1] Çocuklar koleji. [Sahife 962] “terbiye-i cismaniye – education physique” hususat-ı atiyeyi şamildir:

“Terbiye-i cismaniye- Education physique” hususat-ı atiyeyi şamildir: sporlar ve oyunlar (futbol, kriket ve fives) yüzme; jimnastik; el işleri (doğramacılık).

Ders programı, mevadd-ı atidden ibarettir: din, kıraât ve tahrir, Latin lisanı, Yunan lisanı, riyaziyat, İngiltere tarihi, coğrafya, Fransız lisanı ve taganni. Bunlardan başka ihtiyârî birtakım derslerde vardır ki bunlar, ayrıca ücrete tabi bulunan resim, Alman lisanı ve musiki aletidir.⁸⁶

Ziyaret ettiğim ihzarı mekteplerden birinin saat cetveli şudur:

İncil7,40

Dua7,55

Kahvaltı8,00

Dersler 9–11

İkinci kuşluk yemeği – Lunch 11.00

Dersler 11.20–12.20

İstihmâm, jimnastik yahut sporlar 12.20–12.40

Öğle yemeği 13.20

Sporlar 13.20–16.00

Dersler 16.00–18.00

Çay 18.20

Dersler19.00–20.00

Akşam yemeği 20.00

Dua, sonra yatmak 20.20

⁸⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.962.

On beş hafta ta'til vardır ki bunların dördü, “ paskalya- pâques” de yedisi yazın ve dördü de “ Miladi İsevi yuratosu – Noël” inindedir.

Kullanılan usul-ı tedris, umumiyetle İngiltere de kabul edilmiş bulunan usule muvaffaktır ve ber- vech-i âti ifade olunabilir:

[1] Küçükler 7,30 da yatmaya giderler ve zaten küçük bir yemek olan akşam yemeğini yemezler. [Sahife 963] Terbiye-i zihniye: malumâtın miktarından ziyade melakat-ı akliyenin inkişâfı istihdaf eder. Filhakika bakınız İngiliz usullerinin evsafı mümeyyizesi nedir:

Her şeyden evvel, melakat-ı akliye pek tazyik edilmez; bu keyfiyetin zaten İngiliz çocuğunda batî olan inkişâf-ı fikrîye te'hir etmekte elbette te'essiri olacaktır; fakat şu var ki bu çocuk şahsiyetini daha iyi muhafaza ediyordur.⁸⁷

Ziyaret ettiğim ihzarı veya umumi mekteplerin birçoğunda, talebe arasında, birkaç ecnebi vardı. Her ziyaretim de müdür veya muallimlerin intibâlarını sordum. Bu intibâlar daima tedabik ediyor: en çabuk inkişâf edenler, Slavlar ile Şarklılar dır; bunların pek “ temsil edeceği – assimilateur” ve pek parlak zihinleri var. Melakat-ı akliye nokta-i nazarından muallimleri en ziyade memnun edenler bunlardır. Ondandır Garplılar (Almanlar, Fransızlar, Elh) geliyor; bunlar aynı zamanda, hem dersler de ve hem de sporlar da parlaktırlar. Elhasıl en geç inkişâf edenler – Angola- Sakson’ lardır; fakat bunlar- uzun seneler içinde büyüyen ağaçlar gibi – süratle inkişâf da – ve tenevvü’ de gaip ettikleri şeyleri metanet ve salâbet de kazanıyorlar. Zekâları geç uyanıyor; zihni şeyleri güç temsil ediyor ve zihin oyunlarının da madûdal-i fikri ve az parlak kalıyorlar. Hatta sporlarda bile neş’e ve şetâretten ziyade metanet ve intizam gösteriyorlar.

Bu gecikme ebeveyni endişeye düşürür gibi gözüküyor. Bunlar, sath-ı arzda, oğullarının terakki-i seri’inden mağrur iken İngiltere de, bilakis, vaktinden evvel inkişâftan ve parlaklıktan nefret eder gibi görünüyorlar.

Muallimler de, zaman inkişâfı taaccüple çalışır gibi görünmüyorlar: on dört yaşından evvel derslane haricinde öğrenilecek derste ve evde yapılacak vazifeler yok ve – on dört yaşından sonra da – bu vazifeler, çocuğu sanki harap etmekten korkuluyormuş gibi daima az miktarlardadır. Bu da bir den bire yapılmıyor. Çocuğu, evvel-i amire de, derslane de yapılacak vazifeler veriliyor ki bunlar da, tedrici bir surette yapılıyor. Evvela muallim, bir vazifenin nasıl yapılacağını gösteriyor; sonra, kendilerine yardım ederek vazifeler yaptırıyor; nihayet onları kendi hallerine bırakıyor. Dersle içinde böyledir. Muallimin verdiği izahatı çocuk, ya derakap veyahut dersin nihayetinde kitaplara müracaat etmeden tekrar etmekle mükelleftir: Angola – Sakson zihniyetinin [Sahife 964] pek bariz bir vasf-ı mümeyyizi olan “ dikkat melekesinin inkişâf cebrisi” keyfiyeti bundan neş’et etmektedir.

İşte diğer bir mektep de bir vazife-i mevzui: bir at ayağını nasıl kaldırır, izah ediniz. Muallim, vazifeyi tashih ederken şakirdan verdiği cevap da meydana koyduğu kabiliyet-i şahsiyenin derecesini nazar-ı dikkate alır ve çocuğun, - kendisinde olmayan birtakım evsafı zihnine ilâştirmeye çalışmaktan ziyade – kendi isti'dad tab'iyesinden istifade etmeye ve o isti'dad-ı tabiye'yi inkişâf ettirmeye çalışır.

Bir çocuğun Fransa da yapıldığı gibi, kendisinde bulunmayan evsaf-ı zihnine yerleştirmekten maksat, herkesi aynı kalıba dökmektir: bu bir tesviye-i zihniye âmeliyesidir; hâlbuki İngiliz sistemi, birbirinden uzaklaşan kâbilliyat-ı tabîyyenin serbestçe inkişâflarına müsaittir.⁸⁸

⁸⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.963.

⁸⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.964.

Dehâ” dadı idaresi- nursery” inde ve “ çocuk bahçesi- kindergarten” inde iken, melakat-ı akliye nokta-i nazarından, “müşahede kabiliyeti- sens de i’bobservation” nın inkişâf ettirilmesine çalışılır. Bu maksatla çocuklara birtakım eşya veya canlı hayvanlar gösterilir; nazar-ı dikkatleri o eşya veya hayvanların hususiyetleri, müşabehet veya âdem-i müşabehetleri üzerine celp ve tevcih edilir ve bu suretle onların hiss-i tecessüs tab’ilerinden istifade olunur. Bu hususat da, icap-ı hale göre, ya eşyanın bizzat kendisi veyahut modelleriyle resimleri kullanılır. Kezâlik, birtakım çocuk hikâyelerinin yardımıyla tahayyülât ve hissiyatın inkişâfına da çalışılır ve bu hususta “harikulade- merveilleux” ve “hayâli-fantastique” şeylere müracaat edilir. [1] İngilizlere göre bu usullere âdemi müracaat, terbiye-i nokta-i nazarından, bir hatadır ve bazı ezhana mugayir

[1] Harikulade, hikâyeler, maddeten vukuuna imkân olmayan mâfevk el tab’iye birtakım hususatı çocuğun zihninde tecessüm ettirir ve bu suretle, daha pek küçük yaşında iken, onu birtakım evham ve hayâlâtta kaptırır; bu halde ki çocuk, kudret-i tahayyüliyesine göre, harikulade birtakım mahlukat ve hadisatı rüyasında görmeye başlar ve kendisinde hayâli birtakım mevcudattan korkma hissi peyda olur; zira bu rüyalar, umumiyetle, korkunç ve müheyyiçtirler. Daha fenası bu çocuk, büyüdükten sonra da harikulade inanır. (Doktor Sabri) [Sahife 965] akıl gibi gelebilen bu usullerin hazifi, çocuğun kalp ve ruhunu korkutarak onda ikamet-i fikriyeye bâdi olur.

Genç çocuk da müşâhede-i , tahayyüli ve hissi aynı evsafın inkişâf etmesine vesait-i mümasele (romanlar kırâat, edebi mümaseseler) ile devam edilir.

Terbiye-i ahlakiye’ye gelince, bu ilerde umumi mektepte daha vüs’atle inkişâf ettirilecek sistemin bir başlangıcından ibarettir ki bu sistemi, o mekteplerden bahsederken mufassalan yazacağız.⁸⁹

Burada şu kadarlık diyelim ki bu terbiye, hususat-ı atıye’ye istinâd eder:

1 sporların tesiri terbiyevîsine

2 terbiye-i zihniye’nin muayyen bir programı tedris etmekten ziyade melakat-ı akliyenin inkişâf ettirmeye sa’i oluşu maddesine;

3 mürebbilerle daimi temasa ve bunların şakirdana ilga ve ilham ettikleri muhalesat ve muhabbet-i tab’iye;

4 ilerde umumi mekteplerden bahsederken yazacağımız “sınıf başılar” sistemine;

5 mümkün olduğu kadar çocukların iyi hislerine müracaat etmek âdetine;

6 derece derece mütezayid bir zecir ve tenkil sistemine;

7 hissiyat-ı diniye’ye[1]

İlave edelim ki çocuklar, nezaret altında bulunmadan çıkmazlar ve her birine, cep parası olmak üzere, hafta da 60 santimlik muayyen bir meblağa mahsustur. Ziyaret etmiş olduğumuz diğer iki ihzârî mektep hakkında aynı mülâhazalar serd edilebilir.

“Umumi mektepler- Public schools” eski umumi mektepleri yenilerinden tefrik etmek lazımdır; yeni olanlar, 19. ıncı asırda vücuda getirilmişti; hâlbuki diğerleri- kurun-u vusta dan beri mevcut olduklarını gördüğümüz Winchester ile Eton tab’i müstesna “devr-i tecdid- renaissance” den beri mevcutturlar.

⁸⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.965.

[1] İhzarı mekteplerin müdürleri, umumiyetle Oxford veya Cambridge rüesalılarındandır ve binaenaleyh Anglikan mezhebini tadrise muktedirler ki bu mezhep, yüksek sınıfların büyük bir kısmının mezhebidir. Anglikan mezhebinde olmayanlara gelince, bunların da kendi umumi mekteplerine mülhak birkaç ihzarı mektepleri vardır ve bu mekteplerin de hususi bir küçük kilisesi mevcuttur. [Sahife 966] Eski umumi mekteplerin hepsi dokuz tanedir; fakat bunlardan evvelce vasıf ve tarif etmiş olduğumuz, “Winchester” ile “Eton” bir tarafa bırakılınca geride yedi tane kalır ki onlarda, eskilikleri sırasıyla ber-veçhe-i âtidir:

“Saint Paul” (1512), “Christ Hospital” (1553), “Westminster” (1560), “Rugby” (1567), “Harrow” (1571), “Charterhouse” (1611), “Shrewsbury”.

Yeniler arasında şunları zikrederim.⁹⁰

“Cheltenham” (1841), “Marlborough” (1843), “Clifton” (1862), “Haileybury” (1862), “Wellington”, “Bedfore”

Bunların evvelkileri de diğerleri de, hepsi gittikçe daha müntahip şakirdan celbine muvaffak olmuş ve neticesinde - daha mebzûl varidat sayesinde- “umumi” mektepler sırasına yükselmiş eski “gramer” mektepleridir.

Eski umumi mektepler, Winchester ile Eton’a çok benziyorlardı; fakat bunlar, bir tarihte istihale etmişlerdir. Bu istihalelerin en mühimi ve bu nokta-i nazardan en kat’isi büyük bir mürebbi tarafından vücuda getirilmiştir ki müşarünileyh hakkında birkaç kelime söylemeden geçmek mümkün değildir.

“Wight atası- Île de Wight” inde doğmuş bulunan “Thomas Arnold” (1790–1842) evvela ihzarı bir mektepte, sonra umumi bir mektepte (Westminster) ve nihayet Oxford darülfünununda terbiye edilmiş ve 1818 de bu darülfünununda diyakus-“diacre” tayin olunmuştur.

Daha 1817 de vâlidesiyle halası ve hemşiresinin yardımıyla ihzarı bir mektep tesisi eder. Bu mektepte evsaf-ı mümtazası sabit olduğundan 1828 de “ Rugby” mekteb-i umumiyesi’nin idaresini temine davet edilir ve artık ölünceye kadar bu vazifeyi muhafaza eder. İlk tensikatından beri, 16. ıncı asırdan beri Eton da meriyye olan [Sahife 967] “ tutor sistemi-système tutorial” ni kabul etmek oldu.⁹¹

Filhakika Rugby, o vakit nehari bir mektepten başka bir şey değildi; şakirdan şehirde mektepten müstakil bulunan “pansiyon- boarding house” ler de ikamet ediyorlardı. Arnold bu pansiyonları azar azar mektep namına satın aldı ve onlara “ tutors” olarak mektebin birtakım muallimlerini yerleştirdi ve bu evlerin vazife-i terbiyevîlerini onlara tevdi’ etti. “ Çömezlik-fagging” usulünü muhafaza etti; çünkü bu usul “ hodbinlik- egoisme” ve “mümtaziyat-privilége” hislerini ta’dil ve tahfif eder. “Kamçı- flogging” yi makul hatlar içine aldı; fakat müşarünileyhin en mühim tensiki, “sınıf başları-monitors” ne oynattığı yeni terbiyevî roldür ki Rugby de, bu sınıf başlarına, “prepostorlar-praepostors” denir. “Tutor” lar gibi “ prepostor” lar da birer vasita-i terbiyevî oldular ve hepsi birden silsile-i meratibe tabi bir heyet-i müdüreyi vücuda getirdiler.[1]

Fakat bütün bunları gelecek sahypelerde mufassalan yazacağız. Burada yalnız şunu kayıt etmekle iktifa edelim ki Thomas Arnold sistemi, Eton müstesna, bütün diğer

⁹⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.966.

⁹¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.967.

“umumi mektep- public schools” lar tarafından kabul edilmiştir. Bu sistem iki tarz da tamim etti:

1- Diğer umumi bir mektebi idareye davet edilen Rugby muallimlerinin bizzat tesiri ile 1852 de Rugby muallimlerinden biri, dokuz seneden beri mevcut olan fakat tedenni etmekte bulunan Marlborough’a davet edildi. Bu muallim orada Arnold sistemini tesis etti ve mektep süratle yükseldi. Bu muvaffakiyet 1860 da ki Cheltenham’ı da o süratle hareket etmeye sevk etti. Elhasıl 1862 de tesis edilen “Clifton” ve “Haileybury” de Rugby muallimleri marifetiyle aynı sistemi kabul ettiler.

2- Taklit ile

Eton müstesna, eski umumi mektepler, azar azar Thomas Arnold’un tensikatını kabul ettiler. Mesela “ Harrow” da mektebin zaman tesisinden beri mevcut olan

[1] Thomas Arnold’un tensiki, 1800 senesine doğru, “Bell” ve “Lancaster” taraflarından hazırlanmıştır. Bunlar daha o vakit sınıf başlarına yalnız bir vazife’i nezaret değil fakat terbiyevî bir rol ihale tefviz etmişlerdi. [**Sahife 968**] “sınıf başlar” muallimlere, arkadaşlarının yaptıkları kabahatleri haber veren birer hafiyeden başka bir şey değildirlir[1]; bunların şahsi hiçbir nüfuzu yoktu ve zaten o nüfuzu kullanacak bir tarzda terbiye edilmiş değillerd; fakat Harrow, tekâmül etti ve bugün sınıf başlar, tedricen mesuliyet ve amiriyet (kumanda) hususlarına ihzar edilmektedirler ki bunlar, küçüklerin terbiyesinde muallimlerin yardımcılarıdır.

Bu mukaddemat, “upper middle” sınıfı mekteplerinin 19. ıncı asır içinde nasıl hususi esaslara müsteniden tensik edilmiş bulduklarını göstermek için lazımdı. Artık mevzuun canlı kısmına girmek ve umumi mekteplerde, sıra ile terbiye-i cismaniye, terbiye-i zihniye ve terbiye-i ahlakiye’yi tavsif ve tarif etmek lazım.⁹²

Daha var

⁹² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.968.

3.2. Amerika Eğitim Tarihi

Amerikan Birleşik Devletleri kurulmadan önce, İngiliz sömürgesi altında bulunan bu topraklarda eğitim öğretim kilise'nin kontrolü altındaydı. Kiliseler arasında da mezhep farklılıklarının dolayı eğitimde farklılık vardır. Eğitimin büyük çoğunluğu İncil ve mezhep kurallarını öğrenmekten ibaretti.⁹³

Amerika'nın bağımsızlığını kazanmasından eyalet sistemine geçilmiştir. Amerika eğitim sistemi, ülke'nin siyasi yapısından ötürü federal bir eğitime sahiptir. Her eyalet kendi eğitim sistemine, hak ve sorumluluğuna sahiptir. Eğitim dili çoğunlukla İngilizcedir; ancak ülke'nin birçok etnik gruptan teşekkül etmesinden ötürü, diğer dillere ait eğitimde yapılmaktaydı. Eyaletler arasında kültürel ve coğrafi şartlardan ötürü eğitimde farklılıklar göze çarpmaktaydı. Eğitim her eyalette ücretsizdi. Amerika Birleşik Devletleri elli eyaletten meydana geldiği için Amerikan okul sistemi yerine elli değişik okul sisteminden bahsedilmesi gerekmektedir.⁹⁴ Okullar eyaletlerin kanunlarına göre yönetilmekteydi. Amerikan vatandaşları eğitim ile yakından ilgilidirler. Velilerin bu ilgisi mahalli okulların açılmasına sebep olmuştur. Ameikada devlete bağlı okulların yanı sıra kiliselere bağlı resmi olmayan okullar mevcuttur. Bu okullar devlet tarafından destek görmeselerde vergiden muaf tutulurlar.⁹⁵

Amerika'da resmi okul sayısı her yıl düzenli bir şekilde artmaktadır. Resmi okullara kayıt yaptıran öğrenci sayıları da kiliseye bağlı resmi olmayan okullara göre büyük çapta öğrenci kapasitesine ve imkana sahiptirler.

Okul öncesi eğitimde kilise'nin etkisi büyüktür. İlk ve orta öğrenim seviyesindeki okulların yaklaşık üçte ikisi Katolik kilisesi tarafından yönetilmektedir.⁹⁶

⁹³ **Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış** Ed: Sefer Ada, Nurdan Boysal, Ankara, Pegem Akademi, 2009, s. 116.

⁹⁴ J.F.Cramer, G.S.Browne, **Çağdaş Eğitim**, Çev: Ferhan Oğuzkan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s.49.

⁹⁵ Oğuzkan, **a.g.e.**, s.49

⁹⁶ Oğuzkan, **a.g.e.**, s.49

18.yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarında başlayan endüstrileşme hareketi eğitimde de etkisini göstermiştir. Mesleki eğitime bu yıllardan itibaren önem vermeye başlanmıştır.⁹⁷

Amerikan eğitim sistemi katı ve kitaplara bağlı kalınmasından ziyade, bağımsız olarak bilgi edinme metotlarının öğretilmesi ve gençlerde araştırma alışkanlıklarının kazandırılması yönü ağırlık kazanmıştır.

Diğer taraftan öğrencilerin erken yaşlarda tek konu üzerinde uzmanlaşmasından ziyade, birden çok konu ile ilgilenmesi ve araştırma yaparak geniş bilgi ve kültür birikimine sahip olunmasına özen gösterilmiştir.⁹⁸

Derslerin dışında, sosyal aktivitelere ve spor faaliyetlerine katılmayan öğrenci tipi amerika eğitim sisteminde hoş karşılanmayan bir durumdur. Öğrencilerden eğitim faaliyetlerinin yanısıra sportif faaliyetlerle birlikte kültürel, müzik, satranç ve tiyatro gibi faaliyetler içinde aktif bir şekilde rol alınması istenilmektedir.

Dersler tek bir kitaba bağlı kalınarak işlenmez, öğrencilerin derslerde aktif rol oynaması ve öğretmeni bir dost olarak görülmesi istenir. Öğretmenler öğrencilerin ruhsal ve fiziksel yapılarına göre yönlendirme yapmakta, öğrenciye en uygun pozisyonun seçilmesinde ailesi ile birlikte öğrenciye destek olmaktadır.

1991 yılında kabul edilen çağdaş Amerikan eğitim sisteminin temel ilkeleri şöyledir:

-herkes için eğitimde fırsat eşitliği

-psikolojik iyilik hali ve biyolojik gelişmenin sağlanması

-sosyal ve duygusal gelişmenin sağlanması

-her kültürden bireylerin kültürlerine uygun gelişmelerin sağlanması

-her bireyde konuşma ve yazma yetisinin geliştirilmesi

-günlük hayatta karşılaşılan problemlerin çözümüne ilişkin yöntem ve bilgilerin kazandırılması.⁹⁹

⁹⁷ Ada, Boysal, a.g.e., s.116.

⁹⁸ Ada, Boysal, a.g.e., s.117.

⁹⁹ Ada, Boysal, a.g.e., s.117.

3.2.1. Amerika Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler

Mustafa Remzi Bey tarafından kaleme alınan bu makalelerde, Amerikan eğitim sistemi üzerinde durulmuş, Amerika'nın eğitime yapmış olduğu yatırımlar ve bilimsel gözlemlere dikkat çekmiştir. Hakeza makalenin son bölümünde Türk eğitiminde aynı yolu izlemesi talep edilirken, izlenilecek yolunda nasıl olması gerektiği de ifade edilmiştir. Makaleye kısaca değinmek gerekirse;

Amerikan eğitim sistemine değinen bu makalede, Amerika'nın tarihsel süreç içerisinde eğitimde nasıl önemli gelişimlere kat ettiğini ifade etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri bağımsızlığını kazandıktan sonra dünyada meydana gelen gelişmelere, özellikle eğitim alanında, kayıtsız kalmamış, Alman düşünür Herbart'ın fikirleri Amerikan eğitimde yer tutmuştu. Amerika'nın eğitimde harikalar meydana getirmesinin başlıca sebepleri olarak, okul öncesi eğitim ile başlayan gelişme, ahlak çerçevesi içerisinde, öğrencilerin gelişmelerine uygun ortamların hazırlanması ve aile bireylerinin ve öğretmenlerin her daim irtibat halinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Amerika eğitimi de kişisel gelişmelerin önündeki engelleri ortadan kaldırmış, öğrencilerin araştırma ve soru sorma güdülerini daima taze ve canlı tutmayı başarmışlardı. Bunu gerçekleştirirken de hızla okullaşma faaliyetlerine gidilmiş, eğitim öğretime büyük yatırımlar gerçekleştirmişlerdi.

Amerika eğitim sisteminde her öğrenci kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde eğitim görmekte, öğrencilere bilgi ve beceriler hazır sunulmaktan ziyade, deneyerek ve araştırarak kendilerinin keşfetmeleri istenmekteydi. Böylelikle öğrencilerin ilgileri canlı tutulurken bilişsel gelişmelerine de katkı sağlanmış oluyordu.

Mustafa Remzi Bey'in "Amerika'da Terbiyenin Gayesi ve Amerika'da Terbiyenin Vasıtası: Cehd ve İş" başlıklı yazılarının transkripsiyonu aşağıdaki gibidir.

3.2.2. Amerika'da Terbiyenin Gayesi

Mustafa Remzi “ Amerika'da Terbiyenin Gayesi”

[Sahife 1031]Amerika terbiyede harikalar meydana getirdi. Ben bu birkaç makale ile Amerika'da terbiyenin gayesini ve vasıtalarını arz edeceğim.¹⁰⁰

Terbiyenin Gayesi: “mükemmel insan” yetiştirmektir. Lakin bu (mükemmel) den maksadın ne olduğu zaman ve mekân ile çok değişmiştir. Mesela kurun-u ula da, Isparta da (mükemmel insan) ile, zahmet ve meşakatlere dayanan insan kastedilir. Atina da: jimnastik ile bedenini güzelleştirmek, musiki ve diğer güzel sanatlar ile ruhunu yükseltmiş kimse, (mükemmel insan) idi.

Roma'da: inzibata hürmetkâr, mutî asker idi.

Kurun-u vusta da: dünyadan elini eteğini çekmiş ahiret adamı idi.

Amerika terbiyecileri, terbiyenin gayesi meselesini tetkik ederken, en ziyade revaçta Alman terbiyecilerinden (Herbart) ın terbiye usul ve gayesi bulunuyordu. Herbart, terbiyenin gayesi, diyordu, iyi ahlaklı insan yetiştirmektir ve (iyi ahlaklılık) ile şunu kast ediyordu: kendi kötü ihtiras ve arzularının zebûni olmayarak onlarla mücadele etmek ve bunları daima yüksek his ve fikirlerin kontrolü altında bulundurmaktır.

Herbart bu babta Aristo'dan mülhem olmuştu. Aristo,(ahlak) ında diyordu ki: insanda iki temâyül vardır: biri ihtirası ve hayvani diğeri fikri ve insanidir. Ahlaka esas olan bu sonrakidir ve insan da bunu tekâmül ettirmek, terbiyenin vazifesidir. (iyi ahlaklılık) ın ancak mümarese ve tecrübeler ile temin edilebileceğini en [Sahife 1032] hârr surette müdafaa edenlerden biri (Herbart) olmuştur. Herbart'a göre çocuk, dünyaya (iyi ahlaklı) olarak gelmez. (iyi ahlaklılık), uzun, yorucu ve can sıkıcı mümareselerden sonra elde edilebilir. İşte Herbart pedagojisi nin temel taşını teşkil eder.¹⁰¹

Amerika terbiyecileri: terbiyenin gayesi(içtimai) dir, dediler ki bu neve Herbart'ın tayin ettiği gaye de dâhildir. Amerika terbiyecilerine göre: çocuğun edineceği her i'tiyad, öğreneceği her ders; içtimai saati de termine hadim olmalıdır. Çocuğun bilgilerinden, i'tiyadlarından, aksülâmellerinden, bila âhire, cemiyet azamı istifade elde etmelidir.

İçtimai saatte hidmet eden kimlerdir?

Ya doğrudan doğruya veya bil vasıta (müstahsil) olanlardır.

Doğrudan doğruya müstahsil olanlar malum: çiftçiler di.

Bil vasıta müstahsiller, mesela hekimleri ile muallimler gibi. Hekimler, sıhhatlerini iade etmek yoluyla müstahsillere ve dolayısıyla içtimai saadet'te hadimdirler. Muallimler, şakirdlerini, istihsala Daha kahve getir hazırlamak ile istihsala ve içtimai saadete hidmet ederler.

Amerika terbiyecileri ne göre terbiyenin gayesi: ya doğrudan doğruya veya bilvasıta (saadet-i amih) yoluna çalışan, (istihsal)' a kabiliyetli insanlar yetiştirmektir. Bu terbiyeye göre: tuttuğu işi daima daha ileri götürmeyen, tecrübelerinden istifade etmeyen, amih'ye

¹⁰⁰ Mustafa Remzi, “ Amerika da Terbiyenin Gayesi”, **Muallimler Mecmuası**, Kanun-ı Evvel 1924, S. 26, s. 1031-1033.

¹⁰¹ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1031.

gittikçe daha ziyade nafi' olmayan bir insan, hakiki insan değildir. Amerika terbiyecileri ne göre, hakiki terbiye görmüş içtimai insan; kendinde şu üç hâli cem' edendir:

1- ya doğrudan doğruya istihsal-i âmeli olmak veya başkalarına rehber olmak, ilham vermek, terbiye etmek ile bilvasıta istihsal-i âmeli olmak.

2-Doğrudan doğruya veya bilvasıta istihsal-i âmeli olmakla beraber başkalarının mesaisine katiyen engel olmamak.

Yani başkasının hukukuna fevkalâde riayet etmek ve başka biri, (istihsal) **[Sahife 1033]** uğrunda mesa-i sarf ederken kendi huzûzatını terk etmek lazım gelse bunda tereddüt etmemek.¹⁰²

3- Zikrolunan bu iki vasfa mâlikiyet ile kalmayarak kendi azmini şuurlu ve devamlı bir surette (içtima ilk kuvvet) in artmasına yani cemiyetin teâlisine sarf etmek. Bu (müspet bir ahlaklılık) ister: başka insanlara hiçbir kötülük yapmak ile iktifa etmemeli. Onlara tuttukları işlerde ileri gitmelerine yardım etmeli. Cemiyete karşı yalnız huzûzatını feda etmeli. İşte hakiki insanın evsafı.

Amerika terbiyecileri ne göre: hakiki terbiye, böyle içtimai şuuru ve içtimai kültürü tekâmül ettiren terbiyedir.

Bununla beraber bu terbiye, kendini hiç düşünmeyerek yalnız (gayr-ı endiş) olmak demek değildir yani meleklerden istenilecek şeyleri Âdemoğlundan istemek demek değildir. Kendi saadetini, istihsal-i âmeli olmak tarikiyle (saadet) amih de arayıp bulmak demektir.

Bu terbiye sistemi (malumât) vermek esasına zıt değildir. Yalnız bu sistem ister ki: çocuklara verilecek malumât: (içtimai saadet) i temin edecek, (istihsal) vasıtası olacak malumât olsun. Hayatla ve çocukların entreleriyle münasebettar olmayan şeyler olmasın.

Kezâlik, termiyenin (ahenk mülakatı temin) nazariyesine de mugayyir değildir. Şu suretle ki çocuğun melâkatı öyle ahenkdar kılınmalıdır ki ahenkdarlık ile çocuğun cemiyeti daha ziyade hadim olabilirsiniz.

Amerika'yı terbiyecilerinin terbiye için teşebbüs ettikleri gaye hakkında böyle kısaca bir fikir edindikten sonra artık Amerika'da (içtimai hayat) ın ve (istihsal) ın niçin bu kadar iyi inkişâf ve tekâmül ettiğini ve ve etmekte olduğunu daha iyi kavrayabiliriz. Amerika terbiyecileri ne göre (içtimai hayat) a ve (istihsal) a hizmet, insanlığın en başındaki şartıdır, insanlık bu ruhudur. Bu uğurda çalışmayan insan, insan sayılamaz. Amerika'da terbiyeye bu cereyanı veren en mühim simalardan biri Profesör (John Dewey) idi. Çok yazık ki bizde kalmadı.

¹⁰² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1033.

3.2.3. Amerika'da Terbiyenin Vasıtası: Cehd Ve İş

Mustafa Remzi “ Amerika'da Terbiyenin Vasıtası: Cehd Ve İş”

[Sahife 1077] Amerikalıların fikri teşebbüs ve azim istidadlarına bir de terbiye gayelerinin- ki istihsal-i âmeli olmak tarikiyle ile içtimai saadeti temindir - bahsettiği kabiliyet-i inzımam edince hakikaten büyük işler meydana getirdiler. Malum olduğu üzere bugün Milletler arasındaki rekabet şudur: benim istihsalatım daha ziyade olsun ve benim emti'am, bütün dünyada, daha çok sürülsün, her millet bu gayeye ulaştıracak vasıtaları daha mükemmel ihzar etmeye uğraşiyor.¹⁰³

Bu mücadelede Amerikalılar, öyle usuller buldular ki, sanat ve ticarete, istihsalat da Avrupalıları geri bıraktılar. İstihsal cihangirliği bugün Amerikalıların elindedir. Amerika'nın Gittikçe daha ziyade inkişâf eden “ istihsal” kabiliyeti hakkında sarih bir fikir edilmek üzere şu rakamlara bir göz atalım:

1850 senesi

Mezrû arazi 118 milyon hektar
Bu arazinin kıymeti 20 milyon frank
1866 da 1200 milyon franklık zahire yetişmiştir.
1910 senesi

Mezrû arazi 331 milyon hektar
Bu arazinin kıymeti 224 milyon frank
Zahire 3100 milyon frank.

[Sahife 1078] 1899 senesinde 57 milyon franklık mensûcât imâl edilmişken 1909 da 103 milyara çıkmıştır ve bu müddet arasında âmele (1.669.000) den (2.298.000) a çıkmıştır.

1880 senesinde 63 milyon ton kömür çıkarılmışken 1910 senesinde bu miktar 447 milyon tona bâliğ olmuştur.

1900 de dökme demir ma'mûlatı 14 milyon ton iken 1911 de 24 milyon tona ulaşmıştır.¹⁰⁴

1890 ile 1910 arasında yani yirmi sene içinde (243,105) kilo metrelik şimendifer yapılmıştır.

Bu rakamlar, Amerikalıların ne mühim “istihsalçı” bir millet olduğunu göstermektedir. Amerikalıların tetkikat ve tahkikatına göre bu tezâyüdün başlıca esbabı: topraklarının münbet olması, madenlerinin zenginliği, deniz göl ve ırmak gibi esasen uygun olan tabii vesait nakliyecinin kanallar ve şimendiferler vasıtasıyla daha mükemmel bir hale getirilmiş olmasıdır.

Bu inkişâf da ki ruhi âmeller ise: Amerikalılarda ki teşebbüs fikri, teşkilatçılıktaki yüksek kabiliyetleri, yorulmak bilmeyen faâliyetleridir.

Kalbinde nikbinlik ve muvaffak olacağı ümidi ile daima faal ve huzuzatta aza kanaatkâr olması ile bir Amerikalı, yılmaz, daima ümitli bir (unmûzec beşer) i temsil etmektedir.

¹⁰³ Mustafa Remzi, “ Amerika da Terbiyenin Vasıtası: Cehd ve İş”, **Muallimler Mecmuası**, Kanun-ı Sani 1925, S. 27–28, s. 1077–1080.

¹⁰⁴ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1078.

Güç ve tehlikeli şerait arasında yeni bir hayat kurmak için eski i'tiyadlarını ve münasebetlerini terk etmekte tereddüt etmeyen dedelerinden irsen gelen evsaf-ı ırkıye. Faâliyet ve iradeyi tahrik eden mevani-i tibbi'yye kamçılayıcı bir muhit ve iklim: işte hakiki azmi tecessüd ettiren Amerikan unnmüzecini teşkil eden unsurlar bunlardır.

Sabık reis-i Cumhurlarından (Roosevelt), hakiki insanı şöyle tavsiye ediyor: “mütebezzil ve merdud bir rahat düşkünü değil; ulvi bir maksada ulaşmak uğrunda uğraşan bir cihat sahibi, öyle sevinçli bir cihette ki muvaffak olamayınca bile, merducesine hareket ettiği hissini duysun!”[**Sahife 1079**] Amerikalılar, çalışmaya âşıktırlar yine Roosevelt diyor:

“Erkekler ve kadınlar temiz bir hayat yaşamadıkça, çocuklara müşkülattan kaçmak değil, cihetleriyle her türlü müşkülata galebe çalmak alıştırılmadıkça rahatlarını aramak değil; meşakkat ve tehlikeler arasında yuvarlanmak diraheti bunda bulmak öğretilmedikçe asla sağlam bir hükümet teşekkül ve tesis edemez.”

Amerika'da aile ve mektep terbiyesi şöyle iki esas etrafında döner: soyu ve ceddini sevmek. Amerikalılar, çocuklarından miskinane bir itaat değil (teşebbüs), (istiklal), (nefse itimat) meziyetleri beklerler. Bu meziyetleri terbiye ederken çocuklarının inatçılıklarına, bu elhusluklarına (لهوسلکراینه) tahammül ederler. Çocuklarına daima her şeyin kendi cihetleriyle meydana gelebileceği hissini verirler. Bunu Amerika'nın büyük fabrikatörlerinden (Petros) pekiyi ifade etmektedir. Diyor ki:

“çocukken babama, patinaj için (paten) istediğimi söyledim. Babam: “işte orman karşıda. Bir balta al, dağa git. Bir büyük odun kes. Sat al” dedi.¹⁰⁵

Bu cevap, Amerikan terbiyesinin timsâlidir. İbtidai mekteplerinde dersler, çocukların faâliyetleri ve kendi cihetleri üzerine istinâd etmektedir. Dersler iş ve faâliyeti bağlıdır. Bu esas, çocuğun senniy ile mütenasiben artar. Muallimler, dersle beraber işleri tedrici bir surette güçleştirirler. Öyle ki bu dersler, zekâyı canlandırdığı ve alevlendirdiği kadar ellere de maharet verir. Amerika'da edebiyat dersi bile, bir laboratuvar işi olup faâliyete bağlanır.

Orta tahsil mekteplerinde kezâlik bu esas hâkim olmakla beraber burada gençler, daha güç mânia bile karşı karşıya bırakılır. Gençlere efkâr ve hayatı tedricen vesayetten azade bırakılarak istiklal, nefse itimat, mesuliyet hisleri inkişâf ettirilir.

Cihette müşkülât ile çarpışmada zevk duymak, nefesine sahip ve hâkim olmak (self kontrol), Amerika'nın bilhassa orta tahsil mekteplerinin en mühim hedefidir. [**Sahife 1080**] Tedrisat da şifahi tahrir değil, öğretilmek istenen şeyi çocukların yeniden keşfeder (rediscovery usulü) tecrübeler edip bulması yapması esastır.

Amerika'da mekteplerin şî'arı şudur:

Yaparak öğrenmek = learning by doing, sanat ve ticaret mekteplerinde ise (iş ve cihet) tamamen esastır.

Dünyada en ziyade çalışan sanat sahipleri Amerika'da dır: aynı müddet zarfında muhtelif milletlerden birer âmelenin meydana getirdiği imtia' üzerine bir göz atalım:

Bir Amerikan 9440 frank¹⁰⁶

Bir İngiliz 3950 frank

¹⁰⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1079.

¹⁰⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1080.

Bir Fransız ve Alman2050 frank

Amerikalı âmele, en yüksek ücret almakla beraber, meydana getirdiği kazancın yüzde on sekiz 'ini, Fransız âmele yüzde otuz iki 'sini, Alman âmele yüzde yirmi sekizini, İngiliz âmele yüzde yirmi altısını almaktadır.

Amerikan terbiyesi, böyle her türlü müşkülât ve mevani arasında çalışmak ve muvaffak olmak melekelerini inkişâf ettirmektedir.

Lakin şurasını hiç unutmayalım ki herhangi bir millet, Amerikan terbiye sistemini kopya etmek isterse bu, mümkün değildir. Çünkü bir memleketin terbiye ve maarifi, o memleketin tarihi, iktisadi, içtimai ve garîzi ahvâli ile alakalıdır.

Bir millet, diğer milletlerin terbiye usullerinden esaslar ve ilhamlar olabilir. Lakin bunları kendi ahval-i iktisadiye-i içtima'yesine göre izabeden sonradır ki kendi memleketinde onlardan istifade edebilir. Bunun için Maarif Vekâletin'de; Amerika'da, Almanya'da, İsviçre'de, Fransa'da Pedagoji yapmış kimselerden mürekkep bir (terbiyeciler encümeni) lazımdır ki bu heyet bu muhtelif milletlerin terbiye sistemlerini ve bütün dünyanın terbiye hareketlerini daima tetkik ederek bizde - şerait-i iktisadiye ve içtimai'yemize göre - kabulü tatbik olanlarını ayırsın ve bunlar tarafından her bahar ve yaz (terbiye maarif kursları) açılsın.

3.1.5. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Mekteplerde Maddi Şerait)

Doktor Sabri “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Mekteplerde Maddi Şerait)”

Mekteplerde Maddi Şera’it¹⁰⁷

[**Sahife 1081**] Bir İngiliz babanın çocuğunu koyacağı mektepten ilk istediğin şey, şerait-i maddiye’nin iyi olmasıdır. Bu adam tantana ve debdebe aramaz; fakat rahat ile refah ve hıfzıssıhha ister. Bir Fransız babadan ziyade gıdanın mükemmeliyetine ve vaziyet-i sıhhiye’ye ehemmiyet verir; bu nokta-i nazardan denilebilir ki “upper” sınıfı ile “upper middle” sınıfının mektepleri bu arzuyu yerine getiriyorlar.

Bu mekteplerin hepsi açık kırlarda müesses değildir; fakat birçoğu çemenzâr ve parklarla muhat küçük şehirlerin içindedir.

Yeni umumi mekteplerinin çoğu böyledir. İçlerinden “Marlborough” ve “Wellington” gibi birkaçı, açık kırdadır; fakat Cheltenham, Clifton, Haileybury, Bedford ve Bradford, etc, gibi diğer birçoğu küçük şehirlerdedir.

İngiliz mektep leyliyesinin ve hiç olmazsa bunlardan menşeleri kilisa olanların - ki ekserisi böyledir- havadan mevkilerde temâyülleri, vaktiyle bu kadar umumi değildi.

“Devr-i teceddüd-Renaissance” başlarken tesis edilmiş olan yedi umumi mektep arasında dördü, anasal, bir “manastır” veya bir katedrâlin aksamından edilir veyahut emval-i âmireye’ye tahvil edilen bir manastırın ebniyesi, onlara tahsis edilmişti. Bunların biri “Shrewsbury” de ve diğer ucu da Londra’da dır: “Saint Paul”, “Westminster” ve “Charterhouse”.

Londra’nın müteaddid kolejleri, ahiren kırlara çekilmişlerdir: Charterhouse, [**Sahife 1082**] 1876 da, “Godalming” a, “ Sent Paul”, 1884 de “ Hammersmith” a ve “Currys Hospital” da, 1892 de, “ Horsham” a nakil ettiler.

Diğer ikisi (Rugby ile Harrow), küçük bir şehrin içindedirler ki kır onlardan iki adımlık bir mesafededir. Bundan başka mesela Harrow koleji esasen kırdadır tesis edilmişti; fakat bu koleji tevsî’ ettikçe bir takım dükkânlarla otelleri kendine cebzetti sonra muvakkat-ı şera’it-i sıhhiyesine erzak tedarikinin kolaylığına meclûb olan bir takım irad sahipleri geldiler; elhasıl şimendiferler yapılabiri de Londra’nın küçük memurları, aynı sebepten dolayı, Harrow’a aktı. Bütün bunların neticesinde Harrow koleji bugün 10 bin kişilik küçük bir şehrin içinde birçok mebâni ile muhat bulunur.¹⁰⁸

Her mektepte gıdayı, sıhhi mezbûldür; İngiliz sistemine göre mektepte, müteaddid küçük yemekler tercih olunur ki bunların hiçbirisi, mideye ağırlık vermez; gıdalar daha iyi timsal eder ve vücut daha çevik ve daha hafif kalır.

Harrow gibi en zengin mekteplerde her şakirdin odası ayrıdır; fakat diğer mezheplerde 5 ile 10 yataklı küçük yatakhaneler var. Açık pencereler ile yatmak ve kışın, salonları (Dershaneler, mütalâahaneler, etc) sıcak su veya buhar sistemiyle ısıtmak umumi adettir.

¹⁰⁷ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Kanun-ı Sani 1925, S. 27–28, s. 1081–1096.

¹⁰⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1082.

Kezâlik hem mektepte istihmam salonları, sıhhi (lavabo) lar, yangın söndüren alet ve müteharrik tahlisiye merdivenleri var. Her mektepte, muallimleri idaresi altında, şakirdan dan müteşekkil bir tulumba takımı var. Bu takım, manevraları muntazaman yapar ve zaman zaman, ansızın imdat işareti verilir.

Muhasesat-ı cismaniye'yi, terbiyevi neticelerine göre ber-veçh'i âti tasnif ediyoruz: mecburi, mübah veya memnu'î oyunlar; jimnastik mümareseleri ve “mesa-i ilmiye- travaux pratiques”.

Oyunlar¹⁰⁹

Mecburi oyunlar, terbiyevi oyunlardır. Bütün erkek çocuk mekteplerinde iki oyun mecburidir [1]. Kışın futbol ve yazında kriket.

[1] oyunlar, esas itibariyle mecburidir; fakat zayıf çocukların istisna edinebileceği tabiidir. **[Sahife 1083]** Oyunlar mecburidir; zira bunlar basit bir ev mümarese-i cismaniye değildir; fakat terbiyevi birer hassayı da ha'izdirler. Bu oyunlar bazı evsaf-ı ahlakiye'yi inkişâf ettirirler. Futbol, inzibat fikrini inkişâf ettirir [1]. Gâlip çıkan taraf inzibatı en mükemmel olan taraftır; zira her oyuncu bizzat kendi kıymetini ortaya koymak için değil; fakat müşterek gaye'nin istihsâline sayı ve ikdam etmek için oynanmalıdır.

Kriket, dikkat melekesini ve “murakabe-i zatiye-self-control” yi inkişâf ettirir; filhakika bu oyunda her an harekete mahya iken, uzun müddet kımıldamadan durabilmeye muktedir olmak lazımdır. Demek ki bu oyunda galebe edenler, en az dalgın olanlardır.

Geçerken söyleyelim ki kriket, Fransa'da, futboldan pek güç tesis eder; hâlbuki bu oyun, İngiltere'de, hakiki milli oyundur; zira futbolda insan hareket eder, heyecanlı mühim dakikalar geçer; Hâlbuki kriket oyuncusunun uzun hareketsizliği İngiliz'den daha cevval ve daha çevik olan Fransız mizacına ağır gelir.

Oyunlar, kışın öğleden sonra ve yazın da çaydan sonra oynanır. Her şakird haftada hiç olmazsa üç kere oynar. Memnu' olmayan sporlar, bariz vasf-ı terbiyeleri olmadığı halde sabit olmuş hiçbir mahzurları da olmayan sporlardır. Mübah olan fakat mecburiye olmayan oyunlarda “hokey-hockey”, “golf” ve “fives” lerdir [2]. Bu oyunlardan her biri adaleleri, başka tarzda teşekkül ettirir; Fakat bunlar ahlaki nokta-i nazarından, bariz bir tesirleri yok gibi görünür.

Bu oyunlara, Transvaal harbinden beri “tüfikle nişan alma” yı da ilave etmelidir ki bu mümarese, bütün mekteplerde büyük bir rağbete ha'izdir.

Kezâlik yüzmede pek mergubtur ve - içtima'iyesi'nin büyüklüğü dolayısıyla kolejlerde bazen mecburi bir mahiyeti ha'izdir.

[1] Bu keyfiyet, ilmi içtimai dâhil olmadan, mösyö Maks Dö Qerq tarafından tetkik ve ispat edilmiştir.

[2] Harrow da “Racquet” ve “Vue” oyunları oynanır. **[Sahife 1084]** Memnu' olan oyunlar, gerek cismani ve gerek ahlaki nokta-i nazardan mahzurları sabit olan oyunlardır. Memnu' oyunlar, mekteplere ve ilcaâte göre değişir. Erkek çocuk mekteplerinde “tenis-tennis” memnu'dur; zira kâfi derecede “erkekçe-viril” bir oyun değildir; tenis genç kızlara mahsus bir oyun gibi telâkki olunur. Büyük bir şehre pek yakın bulunan bazı kolejlerde “bisiklet” memnu'dur; zira süratle saha-i rûiyetten çıkmaya elverişli bir vasıtaadır. Bundan

¹⁰⁹ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Kanun-ı Sani 1925, S. 27–28, s. 1083.

başka genç çocukların isteklerini tahrif ediyor; öyleyken bisiklet bazı mekteplerde bilakis pek ziyade rağbettedir.

Jimnastik mümareseleri, oyunların temin ettiği terbiye-i cismaniye'yi ikmal eder. Her ziyaret ettiğim mektepte bir jimnastik salonu vardı; filhakika sporlar, mükemmel ve makul bir terbiye-i cismaniye'yi temine kâfi değildirler. Oyunlara sırf maddi mümareselerin ilavesi lüzumu bundandır ki bu maddi mümareseler de, İsveç yahut “müller” sistemindeki jimnastiktir.

Şimdi bakalım terbiye-i zihniye'nin evsafı barizesi nedir.

Program¹¹⁰

Umumi mekteplerde programlar darülfünunlara tabiidir. Bu tabiiyet Darülfünunların, mekteb-i umumiyede tedrisat programlarını tertip etmek hakkını ha'iz olduklarından değil (zira böyle bir hakları yoktur); fakat mekteplerin talebesinden bir miktarını Darülfünun imtihanlarına hazırlanmasından ve bilnetice programlarında bir suret-i umumiye de ondan müteessir olmasındandır.

Dersler, Latin ve Yunan lisanları, İngiltere tarihi, coğrafya, riyaziyat, tabiat, Fransızca ve Almancadan ibarettir. Bu programı tabii bir surette İncili de ilave etmek lazımdır.

Burada nazar-ı dikkate alınması icap eden şey, tedris edilen mevâdın listesi değildir; zira bu tedrisatta da ha'iz-i ehemmiyet-i icbâr yoktur. Bilinmesi mühim olan keyfiyet, tedrisatın aldığı tarz-ı hususi ile ondan çıkan neticelerdir.

Serbest mesai

Ben, İngiliz'i, bil ihtiyâr, muzâ'af bir mütehassis veya tabir-i diğerle iki ihtisası [**Sahife 1085**] olan bir adam gibi tavsif edeceğim ki bu ihtisaslardan biri, menaf'-i zatiye'ye bağlı (spéciâlité intéressée) ve diğeri değildir (spéciâlité désintéressée).

Bunların birincisi kendi “sanatı” ikincisi ise onun “hobi- [1] - hobby” si yani, ibtilâ-i şahsi” sidir. İngiliz muhit-i içtima'iyesini tetkik ederken bu “ibtilâ-i şahsi” lerin misallerini göreceğiz. Burada sadece göstermek istediğimiz şey, İngiltere'de usul-u tedrisin, menaf'-i şahsiye'ye istinat etmeyen ihtisaslara inkişâf ettirmeye sa'i olmasıdır; hâlbuki Fransa'da tedrisat bir “ külliyat-ı fûnun fikri- esprit encyclopédique” ni inkişâf ettirmeye sa'idir. İhtimal ki her iki memleket, takriben aynı şeyleri tedris ediyor. Şu kadar var ki bu memleketlerden birinde şakirdan, tedris edilen mevâd-ı temsile şiddetle icbar edilirken diğer memlekette bu icbar zayıftır ve genç adam, bilhassa hoşuna giden şeyleri öğreniyor. Daha ileriye gidecek ve diyeceğim ki muallim, şakirdanlarından her birinin ibtilâ-i şahsisini keşfetmeye çalışır ve keşfettiği vakitte de ona ibtilâsının tatmininde, yardım eder. Hep aynı esas: kabiliyet-i şahsiye'ye inkişâf ettirmek.¹¹¹

Bu sistemde şakirdanın bir miktarı az öğreniyor; zira ibtilâ-i şahsi, daima bir ihtisastan ziyade zihni olmaktan uzaktır. Bu ibtilâ bir spor yahut doğramacılık veya daha ne bileyim başka şeyler olabilir. İbtılâları bu nev'i den olanlar, umumi mektepten kızıl cahil çıkarlar; öyleyken bunlar hiç olmazsa tahsil ve tâlimden bir nefret duymaz, mektebe karşı bir kin bağlamaz ve bize Angola- Sakson'lara has gibi görünen terâvet-ı intibâi muhafaza ederler. Hususıyla bunların hayatta kendilerini pek ziyade alakadar eden bir “hobi” leri, bir “ibtilâ” ları vardır ki ona, bütün umurlarını hasr ederler. Fransa'da da liselerden çıkan bir miktar

¹¹⁰ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, Kanun-ı Sani 1925, S. 27–28, s. 1084.

¹¹¹ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1085.

“tembeller- cancrs” var; fakat bunlar, mektepten fûnun ve edebiyattan nefret ve istikrah etmiş halde çıkarlar ve hayat onlara tatsız ve maksatsız gelir.

Şimdi kabiliyet-i zihniye ile müteessif olanları nazar-ı dikkate alalım. Fransa'da lise, bu gençlerde malumât-ı umumiye ve mütenevviyi, neşr ve tamim fikrini ve “usul endişesi - souci de la dorme” ni inkişâf ettirir.

[1] Heves [**Sahife 1086**] İngiltere'de umumi mektep, onlarda, bir “ihtisas-ı zihniye-spéciâlité intellectuëlle” yi inkişâf ettirir ki bu ihtisasa, bütün hayatlarını vakıf ederler. Aşağı bir seviyede bir genç adam mesela basit bir koleksiyoncudur; zira “ibtilâ” sı ya bir haşerat koleksiyonu, ya bir posta pulları koleksiyonu veyahut nihayet bir nebatat veya “mahkûkat-gravures” koleksiyonu olabilir. Yüksek seviyede bu ibtilâ ya bir alet-i musikidir ya resim veya bir ihtisas-ı sanatkâranedir veyahut bir ihtisas-ı edebi veya fennidir. Bu ibtilâ kezâlik dini veya ahlaki olabilir.¹¹²

Mektepte serbest zamanların tarz-ı isti'mâlinedir ki ibtilâ-i şahsi, en vazî' bir surette kendini gösterir.

Harrow kolejini, bu kolejin Fransızca muallimi İngiltere'de Fransız muallimleri cemiyet-i reisi mösyö “Minssen” i delalet-i lütüfkarisiyle ziyaret ettim. Şakirda'nın serbest zamanı idi. Girdiğimiz her salonda, kendini, kâmil-i gayretle “ibtilâ” sının huzûzana vermiş bir veya birkaç şakird vardı. Kiliseye bir “evrak-orgue” müptelası kapanmış, pek sevdiği aletin üzerinde memnuniyet ve itmi'nan ile temarus ediyordu. Resim salonunda birkaç genç şuraya buraya dağılmış asla kuvvetten düşmeyen bir dikkatle birtakım heykeltıraşlık modellerini kopya ediyorlardı. Daha ötede “bana” fen ve hüner ile etiketlenmiş bir “isdaf-coquilles” koleksiyonu gösterildi ve mösyö Minssen, bana, bu koleksiyonun tarihini anlattı. Bu koleksiyon mektepte ibtilâsı “mebhas elasedaf (الاصداف)” olan bir şakird tarafından büyük bir sebat ile toplanmış ve usul-ü dairesinde tertip ve tanzim edilmişti. Bu genç, kendi şubesinde hakiki bir âlim olmuştu. Hissettiği en büyük arzu Londra'da “south Kensington” da ka'in tarih-i tıbbiye müzesi'nin şayan-ı hayret koleksiyonunu ziyaret etmekte. Bir gün evin reisinden oraya gitmek için izin istemeye cesaret etmiş ve ibtilâsına vakıf olan reisi de, kendisine derhal izin vermişti.

Müzeye yalnız gitti; zira doğrusu, onun bu ibtilâsına hiç iştirak eden yoktu. Orada uzun saatler geçirdi ve neticesinde isdaf koleksiyonunun [**Sahife 1087**] iyi tertip ve tanzim edilmiş olduğu kanaatini hâsıl etti. Onun üzerine müzenin muhafızı ile görüşmeyi talep etti ve uzun bir münakaşadan sonra muhafız başını eğmeye mecbur oldu. İşte bu suretledir ki “South Kensington” ın isdafi şimdi iyi tasnif edilmiş bulunur.

Kendisinden bahsettiğimiz şakirdan, Harrow dan Cambridg'e gitti ve orada daha tahsilini bitirmeden Darülfünundaki koleksiyonların muhafızlığına tayin olundu. İngiltere'de “-----” işte böyle teşvik ediliyor.

Tedrisat böyle neticeler verince hiç midir denecek?

İşte bir salon ki orada Harrow'un eski şakirdanı'nın isimleri mahkûktur. İçlerinden birkaçı şüphesiz kari'k meçhuli değildir: “Lord Palmerston”, “Lord Aberdeen”, “Sheridan”, “Shaftesbury”, “Sir Robert Peel” ve “Lord Byron”.

Terbiye-i Ahlâkiye - Umumi mektepler, ihzarı mekteplerde başlayan terbiye sistemi tebaruz ve temâdi ettirirler. Bu sistemi tafsilatıyla yazmak zamanı geldi. İngiliz mektebinin en mühim noktası işte buradadır; zira tâlim, tâli ve fer'i bir unsurdan başka bir şey değildir.

¹¹² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1086.

Fakat bu terbiye kelimesi üzerine anlaşmak lazımdır. Dikkat edilmesi icap eden şey, bu kelimenin İngiltere'de aldığı manâ da ve bunun içinde bize düşen vazife, ona yardım eden bütün âmilleri tahlil etmektir.

İşte yapmasını tecrübe edeceğimiz budur.¹¹³

1-Sporlar, Mürebbiderler daha terbiye-i cismani'yeden bahsederken bu keyfiyeti izah etmiş ve mecburi sporların yalnız inkişâf-ı bedeniye istihdaf etmediklerini ve onların, bilhassa, bir gaye-i ahlakiyeleri bulunduğunu görmüştük.

Futbol, bütün oyuncular da bir fikir inzibatı ve oyunun kaptanlarında da kumanda fikrini inkişâf ettiriyor.

Kriket, dikkat melekelerini inkişâf ettiriyor. [**Sahife 1088**] Bundan başka sporlar, sure-i umumide, cesaretin maneviye'yi inkişâf ettirirler.

2-Tedrisat Usulleri, bazı melekâtın inkişâfına yardım ediyor: zekânın temerküzü sabit.

Bütün bunlar, terbiye-i zihniyeden bahsedilirken iyi izah edilmişti. Onları tekrar etmeyeceğiz.

3- "Tutor Sistemi- Systéme Tutorial" mürebbiye çocukların üzerinde büyük bir tesir icra etmeye müsaittir. - Daha "Eton" dan bahsederken bu sistem hakkında birkaç kelime söylemiştik. Bu sistem, çocukları bir "tutor" tarafından idare edilen birkaç eve taksim etmekten ibarettir ki bu çocuklar, o evlerde, tutorlarla daima bir temasta yaşarlar. Elhasıl tutor, ailenin pederi yerine ka'im olur ki bu sayede, nezdinde ikamet eden çocuğu, bir suret-i hususiyede tanır; onların sicillerini, terakkilerini ve buhrân ahlakilerini bilir; fakat her şeyden evvela - ve işte bilhassa bunun içindir ki ailenin pederi yerine ka'im olur - "çocukları - boys" na tabii bir his muhalasat ilga eder. İşte bu sebepten onların üzerindeki tesiri büyüktür; zira bittabii bu muhalasat mütekâbilidir: muhalasat muhalasatı davet eder. Şüphesiz bu muhalasat iltimasa mütemayil değildir ve muallim, çocuklarından her birinde muhalasatın doğabileceği bir noktayı keşfetmeye çalışıyor. Muallimler ekseriya çocuklar ile büyük çocuklar gibi oynar ve Fransız muâlimlerinden ziyade onların daire-i samimiyetine girerler [1].¹¹⁴

[1] Tehdit usulleri ile hiçbir vakit hiçbir çocuğun ahlakının tehzip etmek mümkün değildir; bilakis çocuk, bir taraftan tehdidin tesiri ve diğer taraftan da temâyülât-ı fikriyesinin ilcaâti altında kalır ki bu iki müessir, onu, nihayet yalancılığa ve hilekârlığa sevk ettirir. O çocuk, artık elinden çıkmış demektir; zira artık hayâsı kalmaz. Hâlbuki terbiye-i ahlaki'yenin esası, insanın izzet-i nefsi ve bizzat kendisinden utanmasıdır (heyecan vicdan), çünkü izzet-i nefis, vakar-ı beşerriyeti terfi eder ve bizzat kendinden utanan bir âdem'in, gizli bile olsa, bir kabahati mütemaden ika' etmesine imkân tasvir olunamaz. İşte bu sebepten terbiye-i ahlakiye bahsinde çocuk da izzet-i nefis hislerini serbestçe inkişâf ettirmeye ve bilnetice ondan bir "kendinden utanma" duygusunu hâsıl etmeye çalışmalıdır. Mücazat, şefkat ve muhabbetle tehzîb-i ahlak edemeyenlere münhasır kalmalıdır. Zaten bu kabil insanlar, ya "istihale-i reddiye'ye mübtela -dégénéré" dirler ve o halde şifahaneye sevk edilmeleri lazımdır veyahut "ahlaksız-démorâlisé" dirler ve o halde de te'dib edilmeleri iktiza eder; zira bunların heyet-i içtima'ye 'ye mazarratları başka türlü tâhdid edilemez. (Doktor Sabri) [**Sahife 1089**] Geçen bahisde umumi mekteplerinin teşkilatından bahsederken ev reislerinin (tutorların) tayininde istifai tabîi usulüne müracaat edildiğini söylemiştik ve onları-kendilerine muvaffakiyet veya âdem-i muvaffakiyet sebeplerini tayin etmeden - bir müddet

¹¹³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1087.

¹¹⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1088.

tecrübe altına aldıklarını söylemekle iktifa etmiştik. Pekâlâ, muvaffakiyetin esbab-ı esasiyesinden beri, tutorun, kendisiyle çocukları arasında bir muhalasat vücuda getirebilmesine mütevakıftır. Zaten muallimler içinde keyfiyet böyledir.

Tutor sistemi, yeni eski bütün umumi mekteplerde mevcuttur.

Bu suretle Harrow'nun 500 şakirdi şehir içinde 18 eve taksim edilmiştir. "Rugby" de min haysü el mecmu'i, 6 ev vardır ki bunların her birinde 30 ile 60 şakird vardır; evlerin en büyüğü, hususi bir tutorun yardımıyla bizzat müdür tarafından idare edilir.¹¹⁵

Cheltenham da, muhtelif cesâmette 14 ev vardır ki bunlar, bizzat şehrin içinde mütevazıdır.

"Mârlboro" da yalnız 4 ev vardır: bunların üçü, takriben kırkar şakirdli küçük ve biri de, 400 şakirdli büyüktür; fakat bu sonuncusu,- her biri bir tutorun idaresindedir- 30 ile 40 şakirdli bir takım tâli evlere münkasemdir. Tutor sistemi sayesinde aile, geniş bir mukayese de, mektep de devam eder ve Darülfünun da daha ziyade genişleyecektir [1].

[1] Kışla sistemindeki mekteplerde çocuk, serbest aile hayatından birdenbire hiç alışık olmadığı suret ve mihengi bir hayatın içine düşüyor ki bu hayat, onun bütün hürriyetlerini birdenbire selb ediyor; hâlbuki her çocukta ailesinin mevkiî ve müsellik içtima'yesine göre, bir takım i'tiyatlar ve der ki bunlar, kendisinde bâlvârâne aileden intikal etmiş bir takım hasâis fitriyedir ve işte bu hâsisalardır ki çocuğun hayatında, ailenin zihniyet ve seciye-i içtima'yesini temsil ederler. Bu suretle kışla sistemindeki mektep, çocuktan selb ettiği hürriyetlerle bu fitri i'tiyatlara bir set çekmiş olur ve artık onların inkişâf etmelerine ihtimal kalmıyor. Kışla sistemindeki mektebin en bariz hatası budur.

Bu hâsisalar, ailenin hususiyet-i içtima'yesine göre, birkaç tarzı tecelli edebilir; fakat terbiye-i içtima'ye nokta-i nazarından en mühimleri, zirai, sanayi ve ticari olan hâsisalardır. Asri mektebin rolü, içtimai mu'anesinde, işte bu hâsis-i fitriye'yi inkişâf ve tebellür ettirmektir. Zaten son yarım asır içinde, bilhassa, Angola- Sakson muhitinde bilâahire İngilizleri [Sahife 1090] ihzârı mekteplerde tutorlar yoktur; fakat o mekteplerde bu rolü oynayan bizzat müdürlerdir. Zira bu mekteplerin hiçbir vakit pek büyük olmadıklarını biliyoruz.

Tutor sistemi, tedricen tesis etmiştir. Bâdi-i âmire de mektepler, daha ziyade nehari idiler; kırlarda (köyler ve kasabalarda) yaşayan halkın çocukları, efrad-ı nas nezdinde veyahut (pansiyon) lar da ikamet etmeye mecbur oldular. Bu pansiyonlar, ekseriya mektep muallimlerinin idaresi altında idi ki onları, kendi hesaplarına işletiyorlardı; fakat kolejler, bir taraftan şakirdanın tezâyüd-ü mütemadiyesi yüzünden ve diğer taraftan çocuklar üzerinde daha müntazam bir nüfuz-u âmâlî etmek için bu pansiyonları azar azar satın alırlar ve onları, evvelce izah etmiş olduğumuz vecihle, müntahib bir takım muallimlerin idaresine tevdi' ettiler.¹¹⁶

Elhasıl leyli mekteplerde muallimler ile refikalarının delaleti ve aile hayatı sayesinde istikmal eden "usul-ü muaşeret-éducation mondaine" hakkında da bir kelime söylemek lazımdır. İngiliz leyli mektepleri, ekseriya evlere münkasemdir ve bunlardan her birinin içinde hayat, aile hayatının bir temsilidir; fakat burada aile hayatı geniştir, onu teşkil eden efrad müte'addiddir ve bu hayatta herkes, daima mevkinin şerefini muhafaza etmelidir. Bu hayatta da Angola- Sakson'ların evsaf-ı mümeyyizesi göze çarpıyor: "adab-ı muaşeret kaideleri-régles de la bonne tenue" pek müteaddit değil, fakat sıkıdır: sofrada şiddetli münakaşalar memnu'adır; çatal ve kaşığı iyi tanınmalıdır; mükerram ve mültefit olmalı, usul ve adaba

¹¹⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1089.

¹¹⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1090.

riayet etmelidir, etc; her masada bir şakird, meşrubi (şarap, bira, maden suyu...) tevzi' etmekle mükelleftir ve kimsenin meşrubsuz kalmamasına dikkat eder.

Hidmet ve iyilik etmek hissi (hayırhahlık) burada da “ çömezlik- fagging” usulüyle inkişâf ettirilmektedir.

“takliden -Fransa'da tesis edilen yeni sistem mekteplerde bu esas terbiyevi, mektep muhitine hâkimdir; zira bi'l-bedâhe görülüyor ki eski sistem mektepler ve bunlardan bilhassa kışla sisteminde olanları, yalnız melâkat-ı zihniyenin inkişâfına hizmet ediyor. Bilnetice çocukların kabiliyet fitriyelerini görüyorlar.” Doktor Sabri [**Sahife 1091**] Harrow da bu âdet mu'tedil dir; “ fag” (hizmetle mükellef olan küçük çocuk), kahvaltı ile iştiğal etmek, mübâyea'tı yapmak ve spor edavatini hazırlamak, etc, ile mükelleftir.

4- “Sınıf başları sistemi-système monitorial”, mesuliyet hissini inkişâf ettirir. - mesuliyet-i şahsiye fikrinin en münkeşif bulunduğu muhit, muhit-i infirâdî - milieu particulariste “ dir ve bu “hassa” hakkında oldukça umumi tafsilata girişmeden muhit efradı anlaşılabilir.

İşte bunun için bu hassanın, “infirâdilik -particularisme” in en esaslı vasf-ı mümeyyizi olduğunu söylemekte tereddüt etmiyorum.

Zaten bu sebepten onu biraz yakından tetkik etmemiz lazımdır. On dört yaşından evvel bilhassa inkişâf ettirilen şey - fakat mesuliyet hissiyle müterafik - itaat, yani “inzibat-ı ihtiyârî- discipline voulue” dir. Onu müteakip, umumi mekteplerde bu ilk meziyete, kumanda etmek iktidarı telkîh edilir; fakat bir daha söylüyoruz, mesuliyet hissiyle müterafik bir kumanda iktidarı. Bu iki noktayı birbirine müteakip, gözden geçireceğiz.¹¹⁷

Evvla aile içinde ve sonra da ibtidai mektep de çocuk, itaate alıştırılır. İhtimal ki ilk zamanlarda istenilen itaat tamamıyla bir “itaat mutâva'atkârane [1] - obéissance passive” dir; fakat bu bir merhaleden yani ilk adımdan başka bir şey değildir ki bu ilk adım atılmadıkça ondan sonrakiler atılamaz. İşte bu sebepten en muannid huyluları taht-ı itaate almak için tedrici mecazat-ı bedeniye'ye müracaat edilir. Fakat mümkün olduğu kadar evvela (daha pek taze bir yaşından itibaren) çocuğun iyi hislerine, haysiyet ve şerefine, doğruluk ve hakikatine müracaat edilir ve bu keyfiyet, her icap ettikçe asla ihmal edilmez [2].

[1] Bila itiraz-ı itaat

[2] tehdit vasıtalarıyla çocuğu terbiye etmeye çalışanlar, her icap ettikçe onunla hasbihal etmekten, onun hatalarını samimi bir surette tahlil ve tenkitden üşenenerlerdir, aksi takdirde acizdirler ve binaenaleyh mürebbi olamaz. (Doktor Sabri) [**Sahife 1092**] Mektebe gelen İngiliz çocuğu, o mektepte, itaat edilmesi icap eden bazı kava'id ve nizametin mevcut olduğunu bilir. Vaka' bunların hangileri vardır bilmez; zira bu kava'id ve nizamet, mektepten mektebi tahalüf eder; fakat herhalde onların bir takımlarının mevcut olduğunda şüphesi yoktur ve umumiyetle peşinden onlara imtisal etmeye hazırdır. Cezalar, bu çocuklardan henüz taht-ı inkiyâde alınmamış olanları içindir ki onlardan daha ileride bahsedeceğiz. Bundan başka kava'id ve nizamet mahduttur, fakat sarîh ve muayyendirler.

İhzarı mektepte her çocuk keyfi mailtifak bir mesuliyetle mükelleftir. Biri tebeşirden diğeri kapıdan ve diğeri salonun tecdit havasından mesuldür, etc. Burada pek mühim olan bir nokta vardır ki o da, bir mesuliyet ve mükellef olan çocuğun nezaret altında olmaması ve ancak kusuru görüldüğü vakit duçar ceza edilmesidir; fakat bidâyet de bilhassa hislerine

¹¹⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1091.

müracaat edenler: kendisine, kendisinin vazife fikrine itimat edilmişti; bir âdem muvacehesinde bulunduğu zannediliyordu; acaba kıymeti hakkında aldanılmış mıydı?

Fakat ikinci kısma geçelim ve bu hususta umumi mekteplerde ve misal Harrow da cereyan eden şeyleri görelim. Harrow'nun aşağı sınıflarında, ihtizar-ı mekteplerde başlanmış olan sistem temâdi ettirilir. İtaat isti'dadı ancak tedrici surette kumandanlık kabiliyetine tahvil edilir; zira burada itaat ve kumanda, fikri mesuliyetin iki şeklinden başka bir şey değildir.

İlk mesuliyet, eşya mesuliyetidir. “ şahıs” lardan mesuliyet sonra tevcih edilir.¹¹⁸

Evvela küçük “ bir şey” den sonra daha büyüğünden mesul edilir ve daha büyük bir insan grubunun idaresi tevdi' edilmeden evvela küçük bir grubun idaresi'nden mesul edilir. Mösyö “Mansen” bana dedi ki: “ burada herkes bir şeyden mesuldür. Dershanede biri defter veya kitaplardan, diğeri siyah tahtanın temizliği veya tecdit havadan mesuldür. Evlerde kimi futbol toplarından kimi “ camehane- vestaire” den kimi de bir anahtar veya herhangi bir hizmetten mesuldür. [Sahife 1093] Azar azar seciyeleri teşkil ettikçe onlar, ya bir “ koridor” veya bir salonun intizamından mesul edilirler.

İşte artık sınıf başı muavindirler ve işte artık kumandanlık mülazımını yapıyorlar. Son merhalede bunlar kabiliyetlerine göre ya bir oyun kaptanı veya bir evin sınıf başı veyahut küçük bir kulübün reisedirler.

Bunlar el'an terbiye olunmak da devam ettikleri halde artık terbiye âmili olurlar. Terbiyeleri el'an devam eder; zira bu evin sınıf başı olmak için “ arkadaşları-condisciples” üzerinde bir tesir-i maneviyeleri olmak ve evin reisinden gelen mevc-i terbiyeyi diğerlerine nakil etmek lazımdır. Bundan başka mektep zihniyetine tasarruf etmeli, yani onun an'anelerinin müdafai olmalıdır.¹¹⁹

Baştan mektebin sınıf başı gelir ki bütün mektebin kumandası, yed iktidarındadır. Sınıf başıların vezaifinden bilhassa hatırdaki kalması icap eden şey, onların vazife-i nezaretlerinin tâli bir vazife olmasıdır. Bunlar her şeyden evvel birer terbiye-i âmeliyedirler. Muallim dershanede bulunmayabilir; orada intizama hâlel gelmez; zira orada intizamdan mesul bir sınıf başı vardır. Evin reisi bulunmadığı vakit sınıf başı evi idareye muktedirdir.

5-Şakirdan kulüpleri, onları hayat-ı umumiye'ye hazırlar. - Küçük şakirdan kulüpleri, birer terbiye-i içtima'îye mektebi ve hayatı umumiyenin birer timsâlidirler. Mesela “ münakaşa meclisleri” aynı zamanda hem bir kulüp ve hem de birer “ parleman- parlament” derler. Bu münakaşa meclislerine kabul olunmak için, tıpkı kulüplerde olduğu gibi, iki aza tarafından takdim edilmek ve heyet-i umumiye'nin reyi alınmak lazımdır.

Heyet-i umumiye, reis ile reis vekiline, kâtibi ve veznedarı intihab eder. Burada sebbahsalar intizam ve inzibat ile idare olunur. Gerek hatip ve gerek hatibin takrir edeceği meselenin leh veya aleyhinde idare-i kelam edecek olanlar evvelinden kayıt olunurlar. Her birinin irad edeceği nutuk'un müddeti katî bir surette tahdîd edilmiştir ve sözü kesmek hakkı yoktur. Hatibin takrir ettiği mevzu'un leh veya aleyhinde söz söyleyecek hatiplere münâvebeten ile söz verilir. Elhasıl heyet-i umumiye'nin reyi (vote) mübaheseye hitam verir. [Sahife 1094] Bu kulüpler, “muhtar - autonomes dir ve tamamen şakirdanın teşebbüs ve mesuliyetine bırakılmışlardır. Mektebin salâhiyattar memurları asla müdahale etmez ve her şey muntazaman cereyan eder. İleride bu gençlerin birçoğu Meb'us olacaktır ve işte burada, -İrlandalılar müstesna- Britanya Parlament'in de görülen o muazzam ve muntazam tavır ve koranna'nın sebebi, en canlı noktasında kavranılır.

¹¹⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1092.

¹¹⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1093.

Daha şahsi bir manzara-i hususiye de nazar-ı dikkate alınan bu inzibat ihtiyârî, bir “murakabe-i zatiye - self-control” den yani derûnî (vicdani) bir inzibattan, insanlık bizzat nefesine hâkimiyetinden başka bir şey değildir. İşte bu keyfiyet infirâd-ı eşhâsın bir seciye-i esasiyesidir. “itirazsız itaat - obéissance passive”, zahiri inzibatı pek âla temin eder; fakat murakabe-i zatiye’yi temin etmez. Derûnî inzibat, Angola- Sakson’lara onları soğuk ve lakayt gösteren bir hâsseyi verir ki bu hâsse, basit düşünen müşahadelere, onları hissizlik ve hodbinlikle itham ettirmiştir.

6- ceza sistemi, bir kaide altında ve tedricidir. İngiltere’de terbiye sistemi, her şeyden evvel terbiye eden ile terbiye edilen arasında bir muhalefet ve muhabbet-i tabi’ye esasî üzerine istinat eder. Sevimli olmayan bir muallim, dershanesinde inzibata asla muvafık olamaz; Fakat diğer taraftan gerek gürültücü bir ceza’i kâlîli taht-ı itaatte tutmak ne gerek heyet-i umumiye’yi hüsnu halde idare etmek için en sevimli bir muallimin bile birtakım vesait-i ceza’iye mâlîk olması lazımdır.¹²⁰

Burada şayan-ı ehemmiyet olan şey, cezaları kuru bir ta’dâdı değil; fakat onların tarz-ı tatbikindeki zihniyettir.

Terbiye hülâsaten bir “ sıkıştırma- contrainte” dir yani birine karşı cebir ve şiddet isti’mâlîdir. İngiltere’de bu sıkıştırma, ekseriya muhalesatkarane bir “ikna’ - persuasion” ile ve zaman zaman da vesait-i ceza’iye ile yapılır; fakat o halde bile muallim şakird diye cezalandırırken kendisine muhabbeti olduğunu göstermelidir; çocuk bu suretle, kendisinin iyiliği için çalıştığını hisseder: “ görüyor musunuz, oğlum, şu kabahati yaptığınız acaba bu hareketin iyi bir şey olduğu fikrinde misiniz? Bunun bir cezayı müstelzim olacağını zannediyor musunuz?

Böyle bir şeyi cezasız bırakmak mümkün müdür” hülâsa mümkün olduğu kadar çocuğun vicdanına müracaat olunur. Bize göre cezanın tayini bizzat mücrimin hâkimine bırakılır. [Sahife 1095] Bittabi çalışmadaki ihmal ve kusurları ait cezaları, hatiat-ı ahlakiye’ye müteallik olanlarından temyiz ve tefrik etmek lazımdır.¹²¹

İngiltere’de mektep mesaisine müteallik hatâ ve kusurlara Fransa’da olduğu kadar ehemmiyet verilmez; fakat ahlaki hata ve kusurlar hakkında keyfiyet aksinedir.

Zaten biliyoruz ki İngiltere’de, çocuklara çok vazife verildiği gibi dersleri de zorla öğretmek cihetine gidilmez. Mektepte tevkif cezasından başka ceza yok gibidir. Bu ceza da şakirdi bir izin günü ve mesela bir Cumartesi günü öğleden sonra yapılmamış bulunan vazifeyi yapmaya lazım olan müddet zarfında tevkif etmekten ibarettir. Eğer şakirdin çalışmamak itiyadı varsa o takdirde ağır cezalara zaruret hâsıl olur; fakat o halde bu ceza seyyiât-ı ahlakiye meyanında ki cezalar sırasında geçer; zira burada ıslahî icat eden şey, tembelliktir.

Hatîyât-ı ahlakiye hakkındaki ceza sistemi atide ki esaslara istinat eder:

a) Tesadüfi kabahatle mu’tad kabahat birbirinden temyiz ve tefrik olunur. Birincisi tecziye edilmez; fakat baş başa bir nutka bâdi olur ki bu nutukta mürebbi, şakirdin iyi hislerine müracaat eder.

Kabahat tekrarı daha uzun ve daha sert bir nutuk’a meydan verir.

¹²⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1094.

¹²¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1095.

b) cezalara ancak itiyat edilmiş kabahatler hakkında müracaat olunur. Bunlar da ancak noktaların semereleri görünmediği vakit mevkiî faale konur; Zira kabahatin artık itiyadı bulunduğuna hüküm edilir.

t) cezalar hafiftir; fakat bunlar kabahat ne kadar yerleşmiş ve ne kadar sökülmez bir hale gelmişse o kadar şiddetlerini artırırlar. Bu ceza bâd-i âmirede ilaveten yaptırılan jimnastiktir ki gittikçe artan müracaat edilen vesaitlerin hepsi tesirsiz kalmadıkça aleni tevbih, kamçı ve tard gibi ağır vasıtalara müracaat edilmez.

s) ağır cezalar ancak muâmelat-ı an'aneviye'ye tevfiken verilebilir. Cezalar mesul "daire reisi- chef de service" tarafından derhal tatbik olunabilir; mesela "yatakhane kaptanı- capitaine de dortoir" orada intizamı ihlal edenlere "savate" cezasını tatbik eder; evin reisi, evin nizamına muhâlif harekette bulunan ilaveten jimnastik cezası ile cezalandırır, etc. [Sahife 1096] Daha ağır cezalar hakkında iş değişir. Artık daire reisi, bizzat tecziye etmek hakkını ha'iz değildir. Yalnız şakird'e cezasının icrası hakkında "meklep müdürü-headmaster" ne müracaat edeceğini söyleyebilir ve müdürlerin bu müracaatı is'af edeceği de muhakkak değildir; filhakika müdür evvela tahkikat yapar; müthemmin ikamet ettiği evin reisinden onun seciyesiyle etvâr ve ahvâli hakkında malumât alır ve kendisine isnat olunan kabahatin hakikaten mu'tad bir kabahat olup olmadığını öğrenmeye çalışır. Diğer taraftan müthemmi huzuruna çıkarır ki mumâileyh, İngiliz muhakemeleri huzurunda yapıldığı gibi, masumiyetini müdafaa edebilir, işte ancak bundan sonradır ki müdür - hâkim diyecektim-hükümünü verir. Harrow da bu taâmmülleri riayet etmeden bir şakirde bizzat kamçı cezasını takdir etmiş bulunan bir muallim, çocuğun ebeveyni tarafından aleyhinde bir şikâyetin ikame edilmiş bulunduğunu görmüş de müdür, muallimi haksız çıkarmıştır. Kamçı cezası ancak İngilizlerce telakki edilen muayyen bazı hallerde tatbik olunabilir; filhakika, birkaç müstesnadan sarf-ı nazar [1] bu hallerin adedi üçtür:

- 1- yalan ve âdem-i hâlûs, hilekârlık ve fenalık etmek tamamıyla münasebetdar her şeyi;
- 2- bir büyüğün bir küçüğe karşı merhametsizlik ve gaddarlığı;
- 3- ahlaksızlık (fasık)

İlave edelim ki kamçı cezasını istilzâm eden sebepler sık sık vuku'a gelmez; olsa olsa her taksit de bir veya nihayet iki defa.¹²²

Cezalardan sonra mükâfatlar. Bunlar, bittercih nadirdir ve gurur ile tefâhüre pek müracaat edilmesi. Vaki' mükâfatlar vardır; fakat bunlar yalnız "mesa-i ilmiye" içindir. Bir duhûl imtihanı vardır; fakat hurûc imtihanı yoktur; binaenaleyh diplomalarda yoktur; fakat umumi mekteplerin son sınıfları, Darülfünunlarla hususi mekteplerin duhûl imtihanına hazırlar. En çalışkanlar, bir "yardım kesesi- bourse" elde etmek için müsabakata girişirler.

[1] mesela Eton gibi [Sahife 1097] 7 Tessür-ü dini, her birinin küçük bir kilisesi bulunan umumi mekteplerde daima pek büyüktür. Din terbiye-i ahlakiye de en eski bir âmel gibi telakki olunur.

*
* *
*

Eski Darülfünunlarda terbiye-i cismaniye hakkında burada umumi mekteplerde görmüş olduğumuz sporlarla oyunlara devam edildiğini; fakat artık ne jimnastik ve nede -

¹²² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1096.

tabi-i fenni laboratuvarlar müstesna- mesa-i âmeliye'nin bulunduğunu söylemekle iktifa edelim.

Terbiye-i zihniye 'ye gelince, bu hususta Oxford ile Cambridge de mühim tebeddüller vukua' gelmiştir.

Uzun zamanlar “klasik” tedrisat Oxford ile Cambridge hâkim olmuştur ki bu darülfünunlar o esnada Anglikan kilisesi'nin birer “ruhban mektebi- séminaires” inde ve tedrisat-ı âliye ile tedrisat-ı tâliye için muallim yetiştiren birer darülfünundan başka bir şey değildiler. Demek ki darülfünunda ki terbiye-i zihniye, yetişecek rahiplerle muallimler için bâdi-i istifade bir esas sanatın bir nevi “mülazemet-ı nazariye - apprentissage théorique” sini ha'iz değildi; fakat kendilerinde hususi bir “iptila-yı zihniye - hobby intellectuel” inkişâf edenler istisna edilince denilebilir ki terbiye-i zihniye'nin hakiki hedefi, hayat-ı umumiye ve hayat-ı kibarane mülazemetini ikmal etmekte; filhakika meb'uslarla ekâbir memurin ve avukatlar bilhassa Darülfünunlular arasından çıkıyordu.

Diğer memleketlerde olduğu gibi tedrisat azar azar fenleri ihâta etti; fakat “klasik” tedrisatın fenni tedrisata doğru tekâmülü daha batı ve daha geç oldu. Bunun sebebi iki dir: birinci sebep, İngilizlerin muhafazakâr zihniyetidir; ikinci sebep ise İngiliz zihniyetinin mesâlik-i fenniye (tabâbet, mühendislik) mülazemetin de âmeli terbiye'yi nazar-ı terbiye'ye hâkim kılması hususiyettir.¹²³

Ancak On sekizinci asırda Cambridge, riyaziyat imtihanlarını ciddiyetle tensik etmeye başlıyor ve ancak On dokuzuncu asırda ulûm-u tabi'ye tedrisatı meydana çıkıyor.

Tedrisat-ı fenniye, gittikçe mütezâyid bir halde “klasik” tedrisatın zararına tevessü ediyor [1] ve bu keyfiyet umumi mektepler ile ihzarı mekteplerin programları üzerinde te'essür mütevazısını gösteriyor. **[Sahife 1098]** Bununla beraber bu tedrisat-ı fenniye'nin “teknik” bir mülazemet vücuda getirmediğini ehemmiyetle kaydetmek lazımdır. Bunlarda “klasik” tedrisatın ha'iz olduğu vas-ı mücerredî ha'izdirler (bir kaide-i mesâlikiye'ye istihdaf etmiyorlar demek istiyorum; zira bunlarda tıpkı “klasik” tedrisat gibi, sarf-ı tevsih malumât kabilinden tedris ediliyorlar- Sabri)

Denilebilir ki seciye'nin inkişâfı bilhassa umumi mektepte vuku'a geliyor. Darülfünun da ha'iz rüchan olan terbiye, terbiye-i zihniyedir; fakat bu keyfiyet nokta-i nazar ahlakının ihmal edilmiş bulunduğu manasını ifhâm etmez.¹²⁴

“Sınıf başı sistemi- systéme monitorial” yoktur; fakat sporlarla kalıp hayatına devam edilir “tutor sistemi -système tutorial” meriyyedir; bir surette ki talebenin hürriyeti, bizim darülfünunlarımızda ki talebenin hürriyetine nispeten maksurdur; hâlbuki bizinkiler liselerin inkiyâdı idaresi'nden hürriyet-i mütealleke birdenbire (yani bir devre-i intikâle tabii olmadan) geçerler. Genç İngiliz bunların birinden diğerine gayrı mahsus bir tarzda geçiyor.

Erkan-ı tedrisiyenin “cismaniyeleştirilmesi - laïcication” ne rağmen din, hassaten “tutor sistemi” nin teessürü altında Darülfünun hayatında büyük bir rol oynamakta devam ediyor; her pek sarîh bir muhit-i diniye'yi muhafaza etmektedir; bunların çoğu Anglikan'dır; fakat “wesleyen” ve “unitarienne”, etc, mezheplerine salık bulunan evlerde vardır. Hâkim olan zihniyet, elhamd zihniyeti değil fakat serbesti mezahib zihniyettir.

[1] O vakitten beri lisan-ı Yunanı mecburi değildir.

¹²³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1097.

¹²⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1098.

Hamaş (ها مش): Bu yazıyı geçen nüşa için dizilmişti, tehir etmeye mecbur olduk bundan sonra muntazaman neşir edeceğiz...

3.1.6. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Middle Sınıfının Mektepleri)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Middle Sınıfının Mektepleri)”

III.”Middle” Sınıfı'nın mektepleri¹²⁵

[Sahife 1268] “Middle” sınıfı esasen tarik-i itilada bulunan birtakım ailelerden müteşekkildir. Bunlar “Uppermiddle” sınıfını teşkil eden patronların yesâr ve istikrarına henüz ha'iz olmayan yeni yetişmiş büyük patron vardır.

Umumiyetle İngiliz'in ve bilhassa “yeni yükselen ingilizin” müfred azimet furuşluğu saikasıyla middle sınıfının terbiyesi Upper middle sınıfının terbiyesini taklide sai bulunuyorsa da bu terbiyeye hasır ve tahsis edilen zaman ve para daha azdır. Buda middle sınıfı mekteplerinin upper middle sınıfındaki mektepleri küçük mukayese de ve natamam birer kopyası oldukları hakkında tespit edeceğimiz hususatı izah ediyor.

İhzarı mektep “preparatory” (yahut büyük husus mekteb) “crande private school” yerine (küçük husus mektep) “petit private school” (small Private school) kaim olmuştur ki bu müessese ekseriya nehari küçük bir mektebidir.

Umumi mektep “public school” yerine gramer mektebi “gramer school” kaim olmuştur ki bu müesseseden çıkanlar doğrudan doğruya ticaret veya sanayi veyahut hususi bir mektebe ve bazen de yeni tipte bir Darülfünuna giderler. Oxford'a veya Cambridge'e gidenler oldukça nadirdir.

Gramer mektepleri “middle” sınıfının en unmûzeci mektebi gramer mektebidir. Biz bittercih bu mektebi umumi mektep ile mukayese ederek tarif edeceğiz.

Gramer mekteplerinin iki tipi vardır.[Sahife 1269] 1 Eski tip, küçük şehirdeki leyli mekteptir. “umumi mektepler” işte bu tipten çıkmışlardır, zaten bunları da tahrik ve teşvik eden zihniyet aynı zihniyettir; fakat şu farkla ki bunların manbi' ve iradeti ve şakirdlerinin adedi azdır. Bu sebepten bunlar umumi mektepler gibi evlere inkisam edememişlerdir. Bütün binalar mesakin ve mektep bir camia teşkil eder.

2 yeni tip şehridir ve leyli şakirdanı pek mahkûmdur. Varidatı vakfiyeleri zayıf olan bu mektepler ekseriya hükümetin mahsus adına arz iftihar ederler hatta bu mekteplerin ahvale nazaran kuvve-i icra ile tarafından satın alınmasına bir temayül var. Brighton'daki gramer mektebinin başına gelen budur. Henüz bir vakıf mektebi iken ziyaret etmiş olduğum bu müessese şimdi ibtidai bir mektep gibi idare edilen bir nevi devlet mektebi “proided school” hâline inkılap etmiştir.¹²⁶

Cheltenham da birinci neviden bir mekteb “din kolej kolec- Dean Close College” ziyaret ettim ve evvela onu muhtasaran tarif edeceğim.

Bu mektep şehirden bir kilometrelik mesafede tarlaların ortasında kâindir; fakat civarında şurada burada hususi birtakım emakin kümeleri mevcuttur. Mektepte minhalsül mecmu' 8 yaşından 16 yaşına kadar 200 şakird var. Kolej kapalıdır ve çocuklar izin almadan çıkamazlar. Binalar sıktır ve aksam atiye'den ibarettir. Müdür ile birkaç muallimin ikametgâhı

¹²⁵ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mart 1925, s. 1268–1279

¹²⁶ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1269.

dershaneler (her muallimin kendi Dershanesi vardır) laboratuvarlar ve mütalahaneler umuma mahsus büyük bir yemekhane (müdür ile ailesi muallimler şakirdler vezairler burada hep beraber yemek yerler), küçük hücrelere münkasem yatak odaları.

Teshin her tarafta buharlıdır ve elektrik tenviratı şehrin merkezi elektrik istasyonu tarafından idare olunur. Mutat yangın merdivenleri ile yangın söndüren aletleri de kayıt edelim. İşte şimdi de yeni tipte bir gramer mektebi “Brighton gramer mektebi - Brighton grammer school” bu mektep şehrin içinde şimendifer mevkiinin civarında kâindir. Dokuz yaşından 18 yaşına kadar 300 şakirdi vardır; fakat leyli olanları yalnız 50 tanedir diğerleri ya bizzat şehirde veyahut civarında sakindiler. [Sahife 1270] Haricen binalar şehri diğer evlerinden farklı değildir; fakat arka tarafında geniş binalar ve meydanlar vardır.

Bu mektepte her çocuğun ayrı bir hücreyi yoktur, fakat yatakhaneler küçüktür ve ancak 6 ila 10 yatağa havidirler.

Leyli şakirdleri izin almadan çıkabilirler bu mektepte kimya ve hikmet laboratuvarları bir jimnastik salonu ve mütalaa haneler etc, vardır.

Sporlar için mektep şehrin civarında bir tarlayı kiralyor. Bu iki tip gramer mektepleri arasında mutavassıt tiplerde vardır. Mösyö Paul Bureau 1888 de bu mekteplerde birini ziyaret etmiş ve ilmi içtima - science sociale - mecmuasında onu mükemmelen tasvir etmiştir. (1) Bu mektebi küçük şehre mahsus küçük gramer mektebi tipi gibi telakki etmek mümkündür ve kâr’i, onu burada tarif ettiğimiz mektepler ile mukayese edebilir.¹²⁷

Şimdi bakalım umumi mekteplerde verilen terbiyeye nazaran gramer mekteplerinde ki terbiye nedir?

1- Mümarese-i bedeniyeler gramer mektepleri ile umumi mekteplerde yekdiğerine müşabihtir. Burada da aynı oyunları biliyoruz ki bunlar terbiyede aynı rolü oynuyorlar. Futbol ile kriket mecburidir ve her gün oynanır. Bunların yanında müsaade veya teşvik edilen diye birtakım oyun veya sporlarla memnun olan sporlar ve nihayet jimnastiğin mümareseleri vardır.

2- Gramer mekteplerinde ki terbiye-i zihniye umumi mekteplerde ki terbiye-i zihniyenin evsafına ha’izdir. Programlar umumi mekteplerin programları kadar müphem ve tedrisat da Darülfünunlarla hususi mekteplere ihzar eden sınıflar müstesna o mekteplerin tedrisatı kadar az tedrisidir. “Peu-didactique”

Hususi ibtilalar “hobbies bu mekteplerde de teşvik edilir ve bunlar serbest zamanlarda inkişaf edebilirler; fakat onları tatmin edecek vasıtalar şüphesiz daha azdır demek ki bunlar elcayı mecburiyetle daha mütevazı bir muhitte idare olunuyorlar. [Sahife 1271] 3- “tevatür sistemi” umumi mekteplere nazaran gramer mekteplerinde natamamdır. Zaten söylemiştik burada yalnız bir ev ve yalnız bir tevatür vardır. Demek ki tevatürün çocuklar “Boys” ile teması daha azdır fakat mektebe daha körpe yaşta çocuklar alınarak bu mezuniyetin telafisine çalışılıyor bir surette ki çocuğun mektepte geçireceği zaman uzatılıyor.

Yeni tip gramer mekteplerinde müdürün nüfuzu nehari talebe üzerinde daha az müessirdir; fakat bu keyfiyet adetleri daha az bulunan leyli talebe üzerindeki nüfuzunu o kadar ziyade arttırmaya elverişlidir.¹²⁸

4- Sınıf başı sistemi gramer mekteplerinde umumi mekteplerde ki sistemin aynıdır. Gramer mekteplerinde de çocuklarla gençlerin terbiyesi iki maksadı istihdaf ediyor mesuliyet ve kumanda.

¹²⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1270.

¹²⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1271.

Çocuklarda mesuliyet fikri yukarıda yazmış olduğumuz usullerle inkişaf ettiriliyor.

Kumandaya gelince, bu hususta talebeye oyun kaptanlığı sınıf başılık veya o riyaseti terbiyesi ve nehari talebeye de yalnız oyun kaptanlığı ve sınıf başılık terbiyesi veriliyor ki bu terbiye onlar da kumanda etmek kabiliyetinin vücuda getiriyor.

Talebe kalıpları umumi mekteplerde olduğu gibi genç çocukları hayat-ı umumiye' ye hazırlar; fakat menabi' varidatın kifayetsizliği yüzünden bu hazırlama daha dar hudut içinde vukua gelir.

6- Ceza sistemi evvelkinin aynıdır. Umumi mektepler hakkında söylemiş olduğumuz şeyleri tekrar etmekten başka bir şey yapmış olmayacağız.

7- Din nokta-i nazarından her gramer mektebi umumiyetle muayyen bir mezhebi takip eder; fakat serbesti mezhebe riayet olunur her şakird kendi mezhebini takipte tamamen serbesttir.

Yeni tip darülfünunlarının dokuzuncu asırda tesis edilmiş bulunan darülfünunlar birer terbiye "education" müessesesi olmaktan ziyade birer tâlim ve tedris "instruction" müesseseleridirler ve bunlar ileride bahsedeceğimiz teknik mekteplere belki de biraz daha zihni bir iddia ile yaklaşılır. [Sahife 1272]

IV "Lower Middle" Sınıfının Mektepleri¹²⁹

"Lower middle" sınıfın esasen küçük patronlardan büyük patronların yardımcılarında mürekkeptir. Bu tip kırlarda dağılık bir haldedir ve hususi mekteplere temellük edemeyecek derecede nadirdirler. Çocuklar sadece kasabanın ibtidai mektebine giderler içlerinden yalnız birkaç ailenin verememiş bulunduğu daha nazik bir terbiyeyi iktisap etmek üzere leyli bir mektepte (bir gramer mektebinde) kısa bir müddet kalırlar.

Şehirde çocukların iktidar ve istidatlarıyla mütenasip nehari ve küçük müteaddit mektepler (private day schools) vardır.

Elhasıl hakim olan müessese nehari mekteptir. Terbiye mektep terbiyesi olmaktan ziyade aile terbiyesidir ve bu suretle lower sınıfının terbiyesine yaklaşır hususi mektepler sisteminin en az istifadeli neticeleri burada görülüyor. Bu da iki sebeptendir.

1- mekteplerin yalnız cezai ücretlerden ibaret bulunan menâbi' varidatı kâfi değildir.

2- o leyli etfâlin boş vakitleri pek azdır ve bizzat mektepleri vakıfane bir murakabe altına alacak iktidarları yoktur.

Bu vaziyet nihayet kuvay-ı icraiye-i mahalliyeye "lower middle" sınıfına mahsus mektepleri vücuda getirmeye sevk etmiştir. Bu mektepler yenidir ve hususi küçük mektepleri ortadan kaldıracak sırrına henüz ha'iz değildirler; fakat bunlar günden güne hususi mektepleri ricat ettirmektedir; bir surette ki bu sınıfın çocuklarının kısmı azamını taht-ı inhisarlarına alacakları zamanı şimdiden istidlal etmek mümkündür. Bu sebepten en yeni ve en bariz evsaf fırkayı ha'iz tipi vücuda getiren bu mektepleri bittercih tarif edeceğiz.

" ücretli tâli mektep -secondary school" Bunlara tâli mektepler denir. O leyli etfâlin te'diye ettiği ücretler ve kuva-yı icraiyenin verdiği iane nakdiyelerle yaşarlar. [Sahife 1273] Yine biliyoruz ki bunlar şehirlerde kâ'in nehari birtakım mekteplerdir ve heyeti mürebbiyeleri (staff ou etat major) darülfünunlardan değil fakat mürebbiyeleri arasından intihap olunur mektebin terbiyeyi rolü çok zayıftır fakat bu rolün mümkün olduğu kadar inkişaf ettirilmesine

¹²⁹ Doktor Sabri, "İngiliz Mekteplerinde Terbiye", **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mart 1925, s. 1272.

çalışılıyor eğer tâli mektepleri gramer mektepleri ile mukayese edersek atideki hususâtı tespit ederiz.¹³⁰

1- Mümareset-i bedeniye daha az menkeşiftir. Burada mecburi oyunlar sırasında futbol ile kriketi biliyoruz; fakat bunlar haftada yalnız bir kere oynanıyor jimnastik mümareseleri tezyit edilerek bu mağduriyetin telafisine çalışılıyor. Bunlar sporların ha'iz oldukları tesire tamamen ha'iz değildirlir. Jimnastik mümareselerinin temin ettiği inzibat deruni az ve inzibat harici daha çoktur.

2- Terbiye-i zihniye kabiliyet-i şahsiye' yi umumi mekteplerdeki derec-i barize de inkişaf ettirmez. Her ne kadar icbarı zihniye umumiyetle Fransa'dakinden daha az ise de yine umumi mekteplerdekine nispeten daha ziyadedir.

Bâdi-i âmire de muallimin takibe mecbur olduğu daha sabit bir program vardır ki bu program heyeti idare marifetiyle tanzim edilmiştir.

Bakınız bir Birmingham'ın tâli mekteplerinde program neden müşküldür. İngiliz lisan ve edebiyatı İngiliz tarihi coğrafya muhtasar fûnun ve riyaziyat resim.

Bundan başka bu umumi derslerden talebe âtideki fenni veya ticari ihtisaslardan birini intihab edebilir fenni kısımda mihanik nazarı ve âmeli hükümeti tabiiye (bilhassa elektrik), hendese, makinelerin terkibi ve resim öğrenebilir ticari kısımda usul defteri stenografi ve elsine-i hazıradan biri öğrenilir.

Brighton'daki tâli mektepte Fransızca ile kimya ve hikmet-i tabiiyye herkes için mecburdur. Bir de ihtiyârî olarak daktilografi ile usul defteri vardır. Dersler 9 da başlar ve 12 de yahut 1 de biter, öğleden sonra da 2,40' dan 4, 15' e veyahut üçten beşe kadar devam eder. Tâli mekteplerde 2 yarım izin günü vardır ve haftada bir günün öğleden sonrası sporlarla tahsis edilmiştir.(*).

(*) Brighton'da ki tâli mektepte izinler cuma ve cumartesi günleri verilir ve sporlar çarşamba günü öğleden sonra yapılır. [Sahife 1274] 3- Tevatür sistemi, yoktur. Burada yalnız aile der ki tevatürün umumi mekteplerde yaptığı şeyi yapmakla mükelleftir.

Tevatür ile yapılan terbiyenin aile ile yapılan terbiyeye tercih olduğunu iddia etmiyoruz. Sistemlerin kıymeti onları tatbik ile mükellef bulunan insanların kıymetinden ibarettir aile terbiyesinin kıymetini baba ile ananın kıymetinden ve tevatür terbiyesinin kıymeti de tevatürün kıymetinden ibarettir.¹³¹

Yalnız şu keyfiyeti kayıt edelim hâli refahta bulunan ailelerde tufuliyet terbiyesi aile tarafından ve murâhıklık (gençlik) terbiyesi de tevatür tarafından verilir mağdun aileler de bu terbiyelerin her ikisi de aile tarafından verilir. Demek ki yüksek sınıflar mağdun sınıfların mâliki olmadıkları yeni bir vasıta-i terbiyeye mâliktirlir. Bu keyfiyet mağdun sınıfların hayat-ı umumiye ile usulü muaşeret'e ve kibar âlemi hayatına daha az hazırlanmış bulduklarını izah ediyor.

Hükümet münhasıran asilzadelerin elinde kaldıkça ve şerait-i iktisadiye de sa'i ile yükselmeye kolaylıkla müsait bulunmadıkça bu mahzurlar pek büyük değildir; fakat bugün artık öyle değil. Bir taraftan halk mesail-i siyasiye de gittikçe daha büyük bir rol oynuyor ve diğer taraftan da vesait istihsâlin gittikçe daha ziyade ticarileşmesi erbabı saik mümtaz olanlarını daha çabuk yükseltiyor. Binaenaleyh bunların hem şimdiye kadar bilhassa asilzadelere münhasır bir imtiyaz gibi kalan mesâlih-i umumiye' yi ihata etmeleri ve hem de bu yeni sınıfta centilmen liyakatini ibraza müsait etvar ve adabı muaşereti iktisap eylemeleri

¹³⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1273.

¹³¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1274.

şayanı arzudur; zira bu yeni yetişme “pervenüs”lerin kabiliyetleri kendilerini saha-i mesaiye de yükseltmeye saidir.

4- sınıf başı sistemi imkân derecesinde tatbik edilmektedir burada sınıf başları “reis - prefects” ler deniyor. Şüphesiz burada “reis evleri- house prefects” olamaz; fakat koridorlarda ve umumiyetle muallimlerinin nezaretlerinin cari olamayacağı her yerde inzibati temin etmek için reisler vardır ve bunlar yukarıda söylemiş olduğumuz usullerle tedricen mesuliyeti alıştırlarak yetiştiriliyor. **[Sahife 1275]**

5- Kulüp hayatı imkân derecesinde inkişaf ettiriliyor. Brighton’daki tâli mektebin şakirdanı futbol kriket ve yüzme kulüplerinden başka edebi ve fenni kulüpler, santranç, posta pulları ve cyclism kulüpleri ile “münakaşa meclisleri -departing societies” vücuda getirmişlerdir. (1) Bu kulüpler çocukları hayat-ı umumiye’ ye hazırladıktan başka onların ibtila-i şahsilerini inkişaf ettirmeye vesile olurlar ve hele-i evlada zan edemiş olacağı vecihle mektep bu müesseseler sayesinde yeknesak terbiye sistemine düşmez.

6- Mecazat ve mükâfat sistemi yukarıda yazmış olduğumuz sisteme muadildir.

7- Tâli mekteplerde dini bir taraflık meşhuddur; fakat bu bir taraflık din aleyhtarlığı manasını ifade etmez. Yalnız çocuklar mesâlik-i diniyeyi mektep haricinde takip etmelidirler zaten cemaatin sınıf süfliyesinde bilhassa şehirlerde Anglikan mezhebine sâlik olmayanların adedi daha ziyadedir. Mezahibin bu çokluğu mekteplerde bu bitarafılığı zaruri bir hale getirmiştir.

Darümualliminler ve teknik mektepler burada bilhassa tâli mekteplerden çıkmış ve ekseriyat itibariyle bir iş başına geçmiş bulunan lower middle sınıfına mensup gençlerin devam ettikleri darümualliminlerle teknik mekteplerde bir hatıra kabilinden bahsedeceğiz. İbtidai mekteplerin bir “yardım kesesi –bourse” elde etmiş bulunan mümtaz şakirdleri de bu mekteplere gelir ve bu suretle serbest mesleklere yükselebilir.

Geçen bahis de bu mektepler hakkında bazı malumât vermiştik bu hususta daha ziyade ısrar etmeyeceğiz; zira bu mektepler asıl terbiyeden ziyade tâlim nazarı ile meşguldürler. Ziraat darümualliminler sınıf başı sistemini takip eden leyli birtakım mektepler dir.

V. “Lower” Sınıfının Mektepleri ¹³²

Lower sınıfı küçük gündelikçilerden müteşekkildir. Bu sınıf âmele sınıfıdır.

(1) Bunlardan başka bir orkestra ile eski talebe cemiyeti bir mektep gazetesini ve tatil içtima bakanları vardır. **[Sahife 1276]** Bu sınıfta tedrisatın meccani olduğunu ve kuva-yı icraiye-i mahalliye ile idare edildiğini görmüştük.

Buradan umumi mektepler kâtibine mukabil bulunan kâtipte bulunuyoruz. Tâli mekteplerin umumi mekteplere nazaran izhar ettikleri farklar göreceğimiz vecihle burada daha ziyade teberrüz edecektir.

1- Mümaresat-ı bedeniye hadd-ı asgariye düşmüştür. Bunlar artık yalnız jimnastik mümareselerinden ve çocukların kuvvetleriyle uygun küçük bir kaç el işinden ibarettir. 13 yaşından itibaren resim dersleri tatbikatı kabilinden doğramacılık yapılır; ilave edelim şehirler ibtidai mektepleri mezunlarına meccanen yerler vererek onlar arasında futbol oyununu inkişaf etmesini tecrübe ediyorlar.

¹³² Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mart 1925, s. 1275.

2- Terbiye-i zihniye badiimenfaat mevat-ı umumiye' yi ihata eder; fakat aynı zamanda çocuğun kabiliyet-i şahsiyesinin inkişaf ettirilmesine de çalışılır.

Evvela ders programlarına bakalım.

Kuvay-i icraiye-i mahâliye (kontluklar veya şehirler) tarafından idame edilen mekteplerde programlar “terbiye encümenleri - comites d'éducation” tarafından tayin edilir ki bunlar şehirlere göre az çok değişirler.¹³³

İşte misal olarak Birmingham'daki programlar.

“Etfal mektepleri -infant séhools” kıraat yazı imla ve “ezber söyleme- recitation” hesap zihni ve tahriri eşya dersleri, ganâ, resim, eşkâl ve elvan. (1)

İbtidai mektepler sarf ve inşa, hesap, coğrafya, tarih, kimya, ganâ, resim “el ve göz terbiyesi –“hand and eye training”(2)

Tatbik olunan icbar zihni burada ihzarı mektepleri nispeten belki biraz daha şiddetlidir; zira ibtidai mektebi lower sınıfı çocuklarının kısmi azamının gittiği yegâne mekteptir. Binaenaleyh bunların 14 yaşından evvel terbiye-i umumiye-i esasiye' nin bütün an'asını almış olmaları lazımdır.

(1) Bunlara ileride bahsedeceğimiz terbiye iyi dini ile bugün ahlak derslerini ve mümarese-i bedeniyeleri ilave etmelidir.

(2) bunlara terbiyeli dini ile ahlak derslerini ve mümarese-i bedeniyeleri ilave etmelidir. [Sahife 1277] Öyle iken burada da kabiliyeti şahsiyenin hususiyetlerinden istifade edilmeye çalışılır. Zekâ nokta-i nazarından en mümtaz çocuklar kuvay-ı icraiye-i mahalliye' nin verdiği yardım keseleri imtihanlarına teşvik ve ihzar edilirler ki bu keseler onların cezai bir ücretle veyahut meccanen tâli mekteplerde tahsillerine devam etmelerine hizmet ederler.

Brighton'daki ibtidai mekteplerden yerinde 13–14 yaşındaki çocukların yaptığı vazifeleri den birkaçını gözden geçirdim. Bunların temizliğine usul ve intizam içinde iyi yazılmış olmalarına çok ehemmiyet veriliyor işte mevzu en çok hoşunuza giden hangisidir? ve niçin? Cevap seyahatler ile harikuladelikler zevkinin gâlip olduğunu gösteriyor. Okuduğum ilk cevap mükâfatı bir Fransız muharririne, “jül vernik” “Denizler Altında 20.000 Fersah” sernâmeli kitabını veriyor “Mayne Reid” de büyük bir rekabeti ha'iz her şeyden evvel bir rey-i şahsi dermiyan ettirmeye ehemmiyet veriliyor.¹³⁴

3- “tevatür” sistemi yoktur. Buda tâli mektepler münasebetiyle serd etmiş olduğumuz mütalaaların aynını istilzam eder.

4- sınıf başı sistemi hemen de yok gibidir. Zaten bu sistem daha tâli mekteplerde bile pek nakâfi idi. İbtidai mekteplerde bittabi daha az tatbik olunmaktadır. Öyle iken şakirdanı küçük bir takım mesuliyetler verilmeye çalışılır; fakat mektepte geçirilen zamanın azlığına ve sınıflarda çocukların çokluğuna (1) binaen bu sistem inkişaf namına yani insanlara kumanda etmek derecesine kadar ileriye götürülemez zaten bunların çoğu hayatta hemen de hiç kumanda etmeyecektir; zira unutmayalım burada âmele sınıfından bahis olunuyor. Bu nakisanın vahameti dünyanın sahte sınıf müdüresine nispeten bu sınıf hakkında daha az bir ehemmiyeti ha'izdir.

5 Ne gelip hayatına ve ne de hayat kibarana dediğimiz hayata hiçbir hazırlık yoktur.

¹³³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1276.

¹³⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1277.

6 Cezalar ve mükâfatlar hakkında evvelce söylemiş olduğumuz hususattan başka söyleyecek bir şey yoktur.

- (1) Sınıflarda çocukların adedi ekseriya 50 ilan 70 dir. **[Sahife 1278]** 7 dini nokta-i nazar da her mektepte bir tedris dininin mevcut olabileceğini kaydetmek lazımdır; fakat hiçbir vakit mecburi olamaz.

İhtiyarı mekteplerde bu tedris tabii mektebin ha'iz olduğu meslek diniye tabidir. Devlet mekteplerinde hiçbir tedri-is diniye'nin verilemeyeceğine (bu pek nadirdir) yahut din derslerinin hususi bir mezhep tarafından verileceğine veyahut yalnız kitabı Mukaddes'in tedris edileceğine karar veren heyet terbiye encümenidir.

VI. Netice¹³⁵

Erkek çocuk mekteplerinde ki terbiyenin neticeleri hakkında birkaç kelime.

Zihni nokta-i nazardan mektepte tedrisatın bütün malumât-ı beşeriyeyi ihata etmesi lüzumuna dâhil olanlarla cihanşümül ansiklopedik tedrisata taraftar olanlar bu mekteplerin seviyesini düşün bulurlar.

Fakat İngilizlere göre zekâ ciheti tâlidir. Bundan başka ansiklopedik tedrisat onların gaye-i âmeli değildir. İngilizler her şahsın ha'iz olduğu kabiliyet tabiiyye-i hususiyenin hadd-i azminde inkişaf etmesini isterler; fakat İngiliz mekteplerinin hakikaten yüksek tarafı seciye karakterinin teşkiline taalluk eden tarafıdır dünyayı malumâtı nazariyenin değil; fakat seciyenin idare ettiği bir kere anlaşılınca bu hususta İngilizlere hak vermemek mümkün değildir.

Bir de seciye de ibtidai (aslı) gibi görünen bir nokta var, oda hiss mesuliyetidir. Bu hassanın inkişafı olan ailenin içinde vukua gelir ve sonra "Dumas Arnold" dan beri mektepte temadi eder; fakat mesuliyet hususunda 2 derece kayıt etmiştik evvela eşyadan mesuliyet sonra da insanlardan mesuliyet.

Aşağı sınıflarda birinci merhale hemen de tecavüz edilmez yüksek sınıfların terbiyesinde ikinci merhale ye kadar gidilir ki bu merhalede ki ikinci inkişaf (insanlardan mesuliyet hissini inkişafı) büyük bir mektepte küçük bir mektepten ziyade ve mektepte aile içindekinden ziyade bir mükemmiyetle vukua gelir zira aile pek mahduttur. **[Sahife 1279]** Düşüncemiz su'i tefsir edilmesin ve mekteb-i aileye tercih etmekle itham edilmeyelim. Aile terbiyesi kaide-i esasiye nedir ve bu terbiye şüphesiz birçoklarımız için kâfidir; fakat idareye mükellef sınıflarda aile terbiyesinin bir idareye hazırlama terbiyesiyle ikmâli lazımdır. İşte bu son hazırlama İngiliz asilzadeler mekteplerinde husule gelir.

Yüksek sınıflara mensup genç İngiliz aileden küçük bir mektebe geçer sonra geniş zümreler içine girmeden evvel büyük bir mektebe girer ki bu zümreler artık hayatı hususiyenin olduğu kadar hayatı umumiyenin evsafi farikasına ha'izdirler.¹³⁶

Bir millet kâfi derecede müteaddit ver rolünü ifaya muktedir mümtaz bir sınıfa mâlik değilse o millet tam değildir.

¹³⁵ Doktor Sabri, "İngiliz Mekteplerinde Terbiye", **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mart 1925, s. 1278.

¹³⁶ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1279.

3.1.7 . İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Kız Mektepleri)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Kız Mektepleri)”

[Sahife 1327] İngiltere'de genç kız mektepleri cinsiyet farkı nazarı dikkate alınmak şartıyla erkek mekteplerinde ki aynı esaslar üzerine müessesedir. Atideki sahifeler de göreceğimiz şey işte budur.

Mekteplerinin içtimai sınıflara göre tasnifini gelince bu keyfiyet göreceğimiz veçhile yukarıdan aşağıya doğru tetkik olunur elhasıl batı ve mütemadi tekâmüle gelince onu da müşahede edeceğiz. Öyle iken kız mekteplerinde tekâmülün erkek mekteplerinde ki tekâmül den daha geç vukua geldiğini kayıt edelim.¹³⁷

Hülasa erkek çocukların terbiyesi hangi veçhe de tadil olunur?

Vaktiyle çocukları terbiye etmek vazifesini aile deruhte ederd ve hala aşağı içtimai sınıfların büyük bir kısmında keyfiyet böyledir. Bugün mektep aile terbiyesini mektepte yapılan bir terbiye ile ikmal etmeye çalışıyor ve bu keyfiyet “sınıf müdürü -classes dirigentes” hakkında çoktan beri bir emrivakidir.

Genç kız için aile terbiyesi bu son senelere gelinceye kadar hâkim olmakta devam ediyordu; zira bilhassa kadının içtimai olmaktan ziyade ailevi bir rol oynamaya namzet olduğu kabul oluyordu.

On dokuzuncu asırda kadının içtimai rolü - hasılatı sanaiyenin asri tarzından doğan teşevvüşat-ı hayatiye neticesinde çok inkişaf etti. Kadına içtimai ve hatta siyasi bir terbiyenin durumu gittikçe daha ziyade his olunuyor. [Sahife 1328] Zaten kadınların daha şimdiden bir suret-i mecburiye de terbiye encümenlerine iştirak ettiklerini görmüştük. Onların devair-i ruhaiye ile şehirler ve kontluklar kuvay-ı icraiyesi intihabatında rey vermek hakkına ha'iz olduklarını herkes biliyor. Nasıl ki bu mahalle heyetleri intihap olunmak hakkına da ha'izdirler. Kadınların “mütevelli- trustee” olabildiklerini ve belki de yarın parlemen intihabatına rey vermek hakkına ha'iz olacaklarını ilave edelim. (1)

Bu halde aile terbiyesi artık kâfi değildir. Kız iyi bir zevce ve iyi bir ev kadını olmak liyakatini ihraz ettiği halde umur-u ammeye hakiki bir surette hazırlanamaz.¹³⁸ Mesela bu tahvillerin iyi veya fena olduklarını bilmekte değildir. Bilinmesi lazım olan şey bu tahvillerin gayri kabili içtinap oluşudur. Binaenaleyh onlara intibak etmekte ve çocukları da bu tahvillere göre hazırlamakta fayda vardır. Böyle hareket etmek eski halleri meddah ve senâ ile vakit geçirmekten ve çocuklarımızı giden bir âleme (maziye karışan bir hayata) hazırlamaya devam etmekten daha akilânedir. Tahviller şüphesiz bazıları için fena ise diğerleri içinde iyidir.

Bugün İngiltere'de “umumi mektepler-public school” erkek çocukların terbiyesinde hangi rolü oynuyorsa genç kızlar için de o rolü oynayacak mekteplere kat'i ihtiyaç bulunduğu umumiyetle kabul olunmuştur.

Güçlük bu tarz terbiyeyi vermeye muktedir kadınlar bulmakta idi. Kadınların darülfünunlara kabulü hakkındaki temâyülat ve teşvikat bundan ileri gelmişti.

Bütün bu şeyler İngiliz an'anelerine göre tedricen vukua geldi. Bâdi-i âmire de genç kızlar için bir takım darülfünun kolejlere vücuda getirildi ki bunların biri 1869 da “Hitchin” de

¹³⁷ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Kız Mektepleri”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Nisan 1925, s.1327-1337.

¹³⁸ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1328.

ve bir diğeri de 1871 de Cambridge de açıldı. Darülfünunlar azar azar bu kolejlere tasdik ettiler. Yani bu kolejlerin şakirdanı erkek çocuklarla beraber bazı dersleri takibe kabul olundular. Bu suretle ki 1873' te bu bahs ettiğimiz iki darülfünun koleji'nden birincisi “Girton college” ve ikincisi de “Newnhan college”.

Bu tetkik yapılaberi İngiltere'de birtakım tahviller vukua geldi. Bunun İngiliz parlamentoda kadın mebuslar bulunduğunu herkes biliyor. [Sahife 1329] istihale etti. Bunların ikisi de Cambridge de dir, aynı suretle Oxford darülfünunu da 1879 da tesis edilmiş bulunan “Somerville holl ile Lady Margaret Hall” ve 1886 da tesis edilmiş bulunan “St Hugh’s Hall” tasdik etti.

O vakitten beri kız mektepleri harici hayata hazırlayan asar-ı terbiye’ yi neşr ve tamimi muktedir mürebbiyeler bulmaya muvaffak oldular.

İnsan, an’anelere bu kadar bağlı bir milletin tehaddüs eden yeni meseleleri nasıl karşılamayı bildiğine ve onları nasıl kolaylıkla hak ettiğine hayretle mümtezi bir takdir ile bakmaktan kendini mani edemez.

Erkek çocukları için mektep terbiyesi müreffeh sınıflar hakkında artık eski bir vakıadır, bir suretteki halk mekteplerinin uzaktan kopya etmeye çalıştıkları terbiye işte bu terbiyedir. Zaten bu sebepten değil midir ki biz evvela ikmal edilmiş tipi teşkil eden birincilerini tarif ettik, maksadımız ikincilerinin onları nasıl ve ne dereceye kadar takip ve muvaffak olduklarını göstermek idi.

Kız mekteplerinde mektep terbiyesi tecrübeleri yüksek sınıflarda olduğu kadar diğerlerinde de yenidir. Bu nokta-i nazardan henüz teşkilat devresindedirler ve bu hususta biz makûs bir tertibi takip etmeyi daha mantıki buluyoruz. Zannımıza göre bu tertip asarı İngiliz heyet-i içtimai’yesinin genç kızdan beklediği rolü oynaması için sarf edilen mesainin şiddetini daha bariz bir surette gösterecektir.

O halde lower sınıfı mekteplerinde başlayacağız ve onları kendilerine tekabül eden erkek çocuk mektepleri ile mukayese edeceğiz.

I- Lower Sınıfı Mektepleri¹³⁹

Bu mektepler aynı sınıftaki erkek çocukların mektepleri gibi terbiye ile az iştilal ederler. Burada hâkim olan terbiye aile terbiyesidir, zira bu sınıfın mektepleri hep neharidir.

İhtiyâri ve ibtidai kız mektepleri vesait-i mevcudiyet ve tarz idarelerince erkek çocuklarınkine tamamıyla müşabihdirler. [Sahife 1330] Bunlar umumiyetle erkek çocuk mekteplerine bitişiktirler ve aynı zamanda aynı heyetler tarafından inşa ettirilmişlerdir. Tesisat-ı maddiye birbirinin aynıdır.

Muallimeler, erkek muallim mekteplerine muadil bulunan kız muallim mekteplerinde yetiştirilir. Burada efrad-ı muhit içtima’iyenin aile nokta-i nazarından muallimelerin vaziyeti üzerine icra ettiği tesir garibi kayıtlı edelim. Muallimler bekâr olmalıdır. Bir muallime evlendiği vakit mesleğini terk etmelidir. Bu keyfiyet izdivaçları belki tehir eder, fakat talebe hakkında müracch görünüyor, zira bir ailenin vâlidesi diğerlerinin çocuklarından ziyade daima kendi çocuklarının terbiyesi ile iştilal eder, bundan başka o gaileleri ilca’at-ı meslekiye ile pek kabil telif değildir.(1)

¹³⁹ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Kız Mektepleri”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Nisan 1925, s.1329.

Bakalım şimdi kız ve erkek ibtidai mektepleri arasındaki mukayeseden istinad edebileceğimiz şey nedir?

Evvela kız ve erkek ibtidai mektepleri arasındaki müşabehetin pek ziyade olduğunu söyleyelim. Mümarese-i bedeniyeleri aleltakrip birbirinin aynıdır ve bunlar jimnastik ile raks dan ibarettir. Erkek çocuklar kadar kızlarda yüzmeyi öğrenmeye teşvik olunur. Ders programları da birbirinin aynıdır yalnız el işleri birbirinden farklıdır, doğramacılık ve demircilik yerine tabâhat idare-i beytiye ve iğne işleri kâim olur.¹⁴⁰

Terbiye usulleri birbirine müşabihtir. Evvela itaat ve sonra mesuliyet hisleri ve nihayet (en ziyade müsait olanlarda) kumanda etmek kabiliyeti inkişaf ettirilir; zira bir takım “kız reisleri -girls prefects” vardır ki bunlar “erkek reisler-boys prefects” ha’iz oldukları salahiyetleri ha’izdirler.

Ceza sistemi de erkek çocuk mekteplerinde mer’i bulunan sistemin istinat ettiği esaslara müstenittir.

(1) Hollanda muallimlerine izdivacın memnuniyeti, Amsterdam 2 Teşrin-i Sani 1924 bir müddetten beri maarif nazırı müteehhil muallimelerin azl edilmesine karar vermiş bulunduğundan muallimelerin büyük bir kısmı boşandılar; fakat sabık zevceleri ile yaşamak da devam ediyorlar. Nazır “Hot Volk”a göre bu kabilden muallimelerin tedrisatı terk etmelerine karar vermiştir. (Paris’te intişar eden maten gazetesinin 3 teşrinisani 1924 tarihli nüshasından.) [Sahife 1331] O fark ile ki burada mücazat-ı bedeniye yoktur. Umumiyetle tevbih ve takdirler ve fena notalar kifayet ediyor.

İngiliz kızını aile içinde bir İngiliz genci kadar; fakat itirazsız itaate biraz daha mütemayil bir fark ile inzibata alıştırmıştır.

Hülâsa kız ibtidai mekteplerinin bilhassa mesa-i âmeliye ile ceza sisteminde cinsiyet farkı gözetilmeksizin erkek ibtidai mekteplerine müşabih oldukları söylenebilir. Tâli mekteplerde aynı hususatı meydana çıkaracağız.

II- “Lower Middle” Sınıfının Mektepleri¹⁴¹

Kız ve erkek ibtidai mekteplerinin arasında gördüğümüz aynı mevazad-ı tâli mekteplerde de mevcuttur. Bunlar da yan yana ve aynı zamanda inşa edilmişlerdir ve aynı heyetler tarafından aynı tarzda idare edilmektedirler. Tesisatı maddeye yekdiğerine muadildir ve heyet-i tâlimiye aynı tarzda intihap olunur. Tedrisat programlarıyla mesuliyeti alıştırmaya hakkında kullanılan usullerde birbirinin aynıdır.

Farklar yalnız mesa-i âmeliye ile ceza sisteminde vardır ve bu farklar ibtidai mektepleri hakkında kaydettiğimiz farkların aynıdır.

Kız muallim mektepleri erkek muallim mekteplerine müşabihtir. Bu hususta kârı’n nazarını erkek muallim mektepleri hakkında yazdığımız mevada irca’ ederiz.

Bazı şubelerine “lower middle” sınıfına mensup genç kız veya hanımların devam ettiği teknik mektepler üzerine de her ne kadar bu mekteplerde tâli mekteplere nazaran kızlarla erkeklerin ihtiladı daha bariz ise de yine tekrar dönecek değiliz.

III- Middle Sınıfının Mektepleri

¹⁴⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1330.

¹⁴¹ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Kız Mektepleri”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Nisan 1925, s.1331.

Usullerdeki mevazad işte burada birbirinden uzaklaşmaya başlıyor ve bu da aşağıdaki sebepten neş'et ediyor. Çoktan beri bu sınıfı içtima'iyeye mahsus hususi bir takım "pansiyonlar (1) pensionnats" var bu pansiyonlar kızlara bir nevi terbiye' yi mektebiye vermektedir ki bu terbiye kadını, hayatı içtima'iyeye-i umumiyeye hazırlamaya deruhte eden yeni esaslarla şüphesiz tevafuk etmemektedir.

Hususi leyli mektepler¹⁴²

[Sahife 1332] Eski tip den başlayacağım. "Leydi (1) Lady" lik nasıl ihraz edilir biliyoruz ki "middle" sınıfı başlıca itilada bulunan birtakım ailelerden mürekkeptir, binaenaleyh bu aileler çocuklarına daha nazik bir terbiye vermeyi arzu ederler; fakat bu daha nazik terbiyeyi bizzat kendileri vermeye muktedir değillerdir. Maksat genç çocuğun centilmenleşmesi yahut kibar kadınlık mevkiine yükselmesidir. Bu hususta pansiyonlara müracaat edilir.(2)

Eski tip gramer mekteplerinde birtakım centilmenler yetiştirilir öyle centilmenler ki bunların hayat-ı umumiye de oynayacak bir rolü vardır.

Eski tip genç kız pansiyonlarında "Leydi" ler yetiştirilir; fakat hayat-ı umumiye' ye ihzar edilmezler. Zaten bu sebepten değil midir ki gramer mektepleri ile küçük genç kız pansiyonları arasında mühim farklar tesadüf edeceğiz.

Bu farkları tenvire çalışacağız. Her şeyden evvel bunlar vakıf mektepleri değil; fakat hususi mekteplerdir. Münhasıran talebenin ebeveyni tarafından tediye edilen ücretlerle yaşarlar ve pek küçüktürler. Bu mektepler umumiyeti itibariyle küçük şehirlerde veyahut büyük şehirlerin varoşlarında kâindirler.

Ziyaret ettiğim mektep kâin bulunduğu sokağın diğer binalarından hiç farklı değil bir parmaklık ile bir bahçe onu târik-i âmmdan ayırıyor, filhakika müdüre mücavir iki evi isticar etmiş bu evlerin biri kendi hususi meskeni ve diğeri de bizzat mekteptir evin evvelki "oturma odaları -Sitting rooms" ile "yemek odaları- dinning rooms"un içine birtakım sıralarla rahleler konmuş ve yatak odaları da yatakhaneler hâline ifrağ olunmuştur.(1)

(1) Kibar Kadın

(2) Fransız ebeveyninden daha az mağrur bulunan İngiliz ebeveyn çocuklarına kendilerinin almış buldukları terbiyeden daha yüksek bir terbiye vermeyi arzu ettikleri vakit bu husustaki kabiliyetsizliklerini itirafta tereddüt etmezler ve bu halde bir takım mütehasıslara müracaatı daha ziyade iltizam ederler. İngiliz ebeveynin rehberi bu mesuliyeti üzerinden atmak arzusu değil fakat tedbirli bir siyasettir. [Sahife 1333] Müdire (2) yüksek kız mektepleri "high schools"nın kuvvetli rekabetine maruz bulunduğunu itiraf ediyor. Zaten artık kendi mektebi gibi mektepler açılmıyor; fakat kendi mektebi kendisinin ihtiyârî uzlet edeceği yaşa kadar payidar olacaktır. Zira işler tedricen yapılır, kendisi de mektebini yüksek kız mektebi derecesine yükseltmeye muktedir değil, fakat tedbirli bir vâlîde sıfatıyla kızını kendisinin alamadığı bir terbiye ile yetiştirmiştir.

Mumaileyh kızının tahsilini "Nswnham college" kadar ilerletmiş yani bu tahsili darülfünun tedrisatına kadar takip ettirmiştir. Bu suretle genç kız değil yalnız yüksek kız mekteplerinde fakat asarı büyük bir kolejde icra-i tedrise lazım olan evsafi ha'izdir. Fakat yakınlarda bir mehami ile evlenmiş bulunduğundan bu mesleği tabii bir surette bırakmıştır.

¹⁴² Doktor Sabri, "İngiliz Mekteplerinde Terbiye Kız Mektepleri", **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Nisan 1925, s.1332.

Mektepte 30 leyli ve 35 nehari talebe var. Bunların çoğu çiftçi kızı veya zenginleşmiş tüccar kızlarıdır.¹⁴³

Mektebi idare eden esaslar üçtür:

1- Şakirdana iyi bir yemek vermek ve onlara rahat ve refahı kefil malzemeyi temin etmek.

2- sessizlik ve sükûtu veya daha iyisi rahat ve huzurlu gürültüsüzlüğü elde etmek.

3- kibar bir kadına (bir leydi'ye) “layık adab-ı hariciye- te..ue exterieure” yi öğretmek.

Hepsi bu kadar.

Bu hem az ve hem de çoktur. “tâlim ve tedris -instruction” vazih değildir. Zira o leyli eîfâli buna ehemmiyet vermiyor. Fakat burada köylü bir kız kibar bir kadına (leydi ye) tahvil edilir.

(1) yatakhaneler 3 ile 7 yatağa havidir.

(2) Mektebin müdüresi duldur. Kendisinden bahis ettiğiniz kızından başka Cambridge ten re'si ha'iz bir de oğlu var ki bu genç hâlihazırda bir mehaminin nezdinde mülazımattadır. **[Sahife 1334]** Burada eğer mümkünse bu neviden bir mektebi bir gramer mektebi ile mukayese etmeyi tecrübe edelim. İşte kayıt etmeye layık gördüğümüz noktalar:

1- Mümareset-ı cismaniye az münkeşifdir. Futbol ve kriket nev'inden mürebbi oyunları yoktur. Buradaki oyunlar pek zahmetli olmayan basit eğlence oyunlarıdır. Eskiden bir mürebbiyenin nezareti altında şehir içinde gezintiden başka bir şey yoktu, fakat bir zamandan beri yeni meyl ve heveslere düşülmüş ve “hokey- hockoy” kabul edilmiştir. Öyleyken jimnastik ile raksın her vakit mevkii şerif ve itibarda bulunmuş olduklarını kayıt etmek lazımdır.

Bundan başka jimnastik musikinin refakati ile yapılır. Mesa-i âmeliye arasında değişen başka söylenecek bir şey yoktur. İdare-i beytiye-i aile içinde öğrenilir.

2- Terbiye i zihniye az münkeşif ve bilhassa sanayii nefiseye ait ve edebidir. Ne mektebe girmek imtihanı ve nede ders programı vardır. Mühim bir surette edebiyat biraz tarih musiki ve resim öğrenilir. Vaktiyle şakirdanı imtihan için Oxford dan bir müderris getirtilirdi. Fakat bugün bu müşkülpesentliğimiz daha ziyade artmış bulunduğundan mektep bu murakabe ile karşılaşmamayı tercih ediyor.

Sınıf geçmek için de imtihan yok. Mürebbiye bir talebenin üstteki sınıfa geçmeye ehliyeti peyda ettiğine ne vakit hüküm ederse o vakit o talebe bir sınıf yukarı geçer.¹⁴⁴

3- Küçük pansiyon imkân derecesinde ailevidir. Zaten “upper middle” (1) sınıfına mensup kimselerin ikamet ettiği bir sokakta kâin bulunan bu pansiyon sokağın bütün diğer evlerine benziyor ve tarzı maişette takriben müşabihtir. Mektebin başlıca hedefi bulunan “terbiye-i kibarane- education mondaine” “sofra adabı - La bonn tenue â table” “etvarı nazikâne- Les manières réservées” ve “hayırhahlık- serviabilite” bilhassa bu vasita ile husule gelir. Mürebbiyelerle eski talebeler yenilere numunei imtisal olurlar.

(1)Upper middle sınıftan başka birtakım tahvillerin zevcelerinin zaman hayatında geçirdikleri hayatı sorabilmek üzere bir mektep tesis veya bir pansiyon idaresini deruhte

¹⁴³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1333.

¹⁴⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1334.

ettiklerini görmek nadir değildir. [Sahife 1335] Yani yeniler mürebbiyelerle eskilerin tarzı maişetine imtisal ile yetişirler başka bir sır yoktur.

4- Sınıf başı sistemi yoktur filhakika burada kadına ne hayatı umumiye de bir rol oynamaya ve nede birtakım “heyetleri -groupements” idare veya teşkil etmeye hazırlamak kast edilmiyor.

Bu vazifeleri deruhte etmeye vakitleri yalnız erkekler namzet idi. kadının esaslı rolü billhasa “mesken-home” ni tezyin etmektir. İdare-i beytiye’ nin ufak tefek mesuliyetlerine mülazımata-ı aileviye (aile terbiyesi) kifayet ediyor ve bu hususta mektebin müdahale etmesine lüzum görülüyordu.¹⁴⁵

5- Aynı sebeplerden dolayı ne kulüpler ve ne de “cemiyet fikri - esprit d’association” inkişaf ettirmek mevzubahis değildir.

6- Ceza sistemi pek mutedildir. Çocuğun iyi hislerine hitap eden noktalar müstesna ceza yoktur. Ekseriya bir leydi bunu yapmaz veyahut eğer bu tarzda hareket ederseniz asla bir leydi olamazsınız demek kifayet eder. Bu bir hücceti katıdır ve tesirini yapar. Zira genç kızlar lady olmayı hakiki ve samimi bir surette isterler demek ki onların idaresinde bir kolaylık var ve bu da inzibatı kolaylaştırır. Bundan başka genç İngiliz kızı zaten ailesi tarafından inzibatı ve hatta itaate alıştırılmıştır. Mektebin bazen genç Fransız talebatı bulunmuş. Mektep bunlar hakkında genç İngiliz kızlarının kolayca alıştığı sert kaideleri tamamen tatbik etmemiştir. Bu hususta mektepce mar’ı huzur ve sükûn kaidelerinin birçoğundan sarfınazar edilmiştir. Mektep onları müthiş bir takım çocuklar gibi telakki ediyor ve kendilerini şiddetli kaideler içinde hakkıyla tutmaya çalışmaya beyhude addediyordu.

“Yüksek kız mektepleri-high school” (1) bakalım şimdi tarif ettiğimiz mektepler ile rekabet eden yüksek kız mektepleri nedir.

Brighton’da bir yüksek kız mektebini ziyaret ettim bu mektep elli seneden beri mevcuttur fakat azar azar istihale etmiş takriben 200 şakirdi var ki bunların içinden yalnız 15’i leylidir.

(1)tâli mektepler mukabildir. [Sahife 1336] (1) mektep 4 yaşından 17 yaşına kadar olan genç kızları kabul ediyor. Bunlar umumiyetle büyük tüccarlar erbab-ı sanat, eczacılar ve tabiplerin kızlarıdır.

Yüksek kız mektebi Brighton da “gramer- grammar” mektebi gibi hükümetin muaveneti nakdiyesinden istifade eden bir “vakıf mektebi- endowed school” dir ve binaenaleyh “terbiye encümeni-board of education” müfettişlerinin teftişine tabidirler. Şimdi bakalım bu mektebin eski tipteki mektepler den farkı nedir ve aynı zamanda bu mektebin aynı sınıf içtima’iye mensup erkek çocukların devam ettikleri gramer mektepleri ile mukayese edelim.

1- Mümarese-i bedeniyeler eski tip mekteplerde ki mümareselere nazaran daha ziyade tevsii’ edilmişlerdir. Fakat bunlar gramer mekteplerinde ki mümareseler derecesine isal edilmezler.

Cebri sporlar yoktur fakat şakirda’ nın çoğu hokey ve tenis etc, oynarlar, en az mutedil olan oyundur fakat idare ve tedbir ile oynanır oyun ortada bir diklenme ve sırasıyla nihayet 50 dakika sürer.

2-Terbiye i zihniyede daha ziyade tevsii edilmiştir. Dersler yalnız sabahları dokuzdan 12 buçuğa kadar verilir. Öğleden sonra ki vakit oyunlara ve akşamda mütalaalara tahsis

¹⁴⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1335.

edilmiştir. Ciddi bir tarzda edebiyat coğrafya tarih ve Fransızca tedrisi olunur Hatta “Cambridge” imtihanlarına hazırlayan hususi bir sınıf vardır kezâlik resim (karakalem boya) ve musiki dersleri de verilir.¹⁴⁶

Sınıflarda 15 ile 25 şakird vardır ve seyyar sınıflar “classes mobiles” sistemi takip olunur.

Mektebe bir “çocuk bahçesi-kindergarten” ilhak edilmiştir ki bu kısım bir salondan ibarettir. Bu salonda her iki cinsten 15 kadar küçük çocuk sepet örmeye ve model üzerine ufak mukayesede inas-ı beytiye ve küçük bebek yatağı imal etmeyi öğrenirler.

(1) Talebat arasında şehre muttasıl mahallat-ı mücavireden ve misalen “lowers” den gelen yarım pansiyonlarda vardır. [**Sahife 1337**] Mesa-i âmeliye daha ziyade ehemmiyete ha’izdir yakınlarda tabahat ve “elbiseçilik-confection” dersleri ihdas edilmiştir. İngiltere’de kız mekteplerinde bu mesainin ihdasına doğru bir temayül umumiye’ nin mevcudiyetini göreceğiz.

3 Pansiyonun mahiyeti aileviyesi idame edilmiştir. Bu mekteplerde leyli şakirdanın az olduğunu söylemiştik, bir surette ki pansiyonun mahiyeti aileviyesi kolayca idame edilebilir bu hususta kayıt edecek hususi hiçbir şeyimiz yoktur. Eski kolejlerde verilen “hanımca ladylike” terbiyenin bu mekteplerde de verilmesine hiçbir şey mani değildir ve tesisatta eder.

4 Sınıf başı sistemi kabul edilmiştir. Bir kaç seneden beri Brighton’da ki yüksek kız mektebinde erkek mekteplerde muvaffakiyetle kullanılan mesuliyet terbiyesi sistemi kabul edilmiştir.

Tecrübe tedricen yapılmıştır. Evvela “sınıf başları-Monitrices” ve yakınlarda da “reiseler-Prefectes” yetiştirilmiştir.¹⁴⁷

Küçük kızlar bâdi-i âmire de bir şeyden (kapı pencere etc) mesuldürler. Sonra sınıf başı olurlar, yani “koridor- corridor” ları nezaret altında bulundurmak ve dersanelere giriş ve çıkışlara intizamı muhafaza etmek gibi hususatla mükellef olurlar.

Reislerin sınıf başlarından farkı daha büyük bir mesuliyeti ha’iz olmalarıdır mesela muallimenin kıyısında saha nerede intizamı temin eder yahut mütalaa saatlerine nezaret ederler Bu sistemin neticeleri erkek mekteplerinde olduğu kadar eder. Dersanelerden çıkışta hazır bulundum ve bunun en mükemmel bir intizam ile vukua geldiğini gördüm. İngiltere’de umumiyetle takip edilen âdete göre nehari talebat evden mektebe yalnız giderler yani yolda kendilerine kimseye refakat etmez.

5 Ceza sistemi pek mutedil olmakta devam eder. Bu hususta eski tip mektepler ile yenileri arasında şayanı dikkat bir fark yoktur.

Az ceza vardır. “nutuklar- sermons” ile ve çocuğun iyi hislerine müracaat etmekle veyahut ağır tektir ve tabirler ile iktifa edilir. Fena notalarda verilir fakat genç kızlar hakkında ne aile içinde ve ne de mektepte mecazat-ı bedeniyeye asla müracaat edilmez..

Daha var

¹⁴⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1336.

¹⁴⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1337.

3.1.8. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri)”

[Sahife 1393] Vaktiyle İngiliz asil zadedân sınıfına mensup genç kızlar bilhassa evde “dadılar- nurses” mürebbiye müdüreler- Gouvnanter” ve “mürebbiyeleri-İnstitutrics” vasıtasıyla terbiye edilirdi. Mektep bir kaide olmaktan ziyade bir istisna idi ve Evvelce “middle” sınıfı dolayısıyla yazmış olduğumuz eski tarz mekteb-i leyliye’ye fakat daha mutantan bir mükemmeliyet ile benziyordu. Orada sakin ve latif ahlak ve adaba muvaffak bir hayat geçiriliyordu. Sanay-i nefise edebiyat ve etvar-ı kibariye orada verilen terbiyenin en mühim maddelerini teşkil ediyordu.¹⁴⁸

Fakat Bütün bunlar tedricen değişmiş ve evde yahut bu eski tarz pansiyonlarda verilen terbiye mevkiini gittikçe yeni kolejlere terk etmiştir ki bunlar cinsiyet farkı nazarı itibara alınmak şartıyla “umumi mektepler- public school” oynadığı rolü oynamak iddiasındadırlar.

Tetkik edeceğimiz kolejler işte bunlardır.

Bunlardan “Eastborn” da bulunan “West Hill House koleji ile “St Winifred” kolejini, “Brighton” da bulunan “Roedean” koleji ile “st Michel” kolejini ve “Cheltenham” da da “Ladies college” ziyaret ettim. Başka mesela “Rugby” de bulunan kolej gibi diğer bir kaç hakkında da malumât aldım.

Burada erkek çocuklarda olduğu gibi üç mütevelli mektep var:

1 Junior schools; [Sahife 1394]

2 Senior schools;

3 Darülfünun kolejleri - Colleges universitaires.

“Junior mektepleri”. Junior mektepleri ekseriya senyör mekteplerine mülhaktır. “Rodin” ile “st Michel” de böyledir. Hatta Cheltenham da olduğu gibi bazen bu iki mektep arasında fark yoktur.

Rodin koleje mülhak bulunan junior mektebini süratle tarif edelim. Zira bu mektep diğerleri arasında en bariz evsaf farikaya ha’iz olanıdır. Her ne kadar aynı arsa üzerinde ve Koleji’nin yanında mebnî ise de tamamen ayrı bulunan bu mektep 8 ile 14 yaşında 60 pansiyoner (leyli şakird) alabilir.

İşte saat cetvelinin hülâsası:

7.15 kahvaltı

¹⁴⁸ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye VI. Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri, **Muallimler Mecmuası**, Mayıs 1925, S.31, s. 1393–1402.

9.00 ibadet, sonra ortada 20 dakikalık bir fasıla ile saat bire kadar dersler ortadaki 20 dakikalık fasıla esnasında talebat dinlenir ve süt ile bisküviden mürekkep hafif bir yemek yerler.

Saat 1.00 de yemek sonra açık havada oyunlar

3.40 çay¹⁴⁹

4 ila 6 dersler bilhassa musiki ve el işleri

6.15 yemek 7.30 ile 8.00 yatmak.

Tedris edilen maddeler bilhassa şunlardan ibarettir: kıraat yazı imla sarf ezber söyleme (recitation) tarih coğrafya ulum-u tabiiyye hesap hendese Fransızca Almanca Latince resim gano

Elsine-i ecnebiye bilhassa muhavere ile öğrenilir.

El işlerinde hassaten maksat göz ile el terbiyesi sabrın inkişaf velhasıl mesai zihniyeden husule gelmiş bulunan yorgunluğun izalesidir.

El işleri başlıca resim “Modelage” ve yani kil vesairenden mücessem numuneler imâli, iğne işleri bahçe mesaisi doğramacılık ve arıcılıktan ibarettir. Bunlara raks jimnastik ve yüzmeyi ilave edelim. [Sahife 1395] Serbest zamanlarda ya kır tenzihleri yapılır veyahut raks kulübü kıraat kulübü gibi birtakım kulüpler teşkil edilir.

“Senyör Mektepleri”- Asilzadeler sınıfından 14 ile 18 yaşında bulunan genç kız büyük bir takım kolejlere giderler ki bu kolejler bir nevi umumi mekteplerdir.

“Rodin” de junior mektebinde olanlardan başka 200 şakird vardır. Cheltenham da ki “lady kolej” de de adetleri bine yakındır.

Umumi mektepler gibi bu mekteplerde küçük şehirlerde yahut küçük parkların veya çimenlikler in ortasında ve herhalde kırdan pek uzak olmayan bir yerde iyi bir şerait-i sıhhiye içinde müessestirler. Bu hususta “Rodin” unmuzeci bir meseledir. 42 “ acres” vüsaâtinde [1] bir arsa üzerinde mebnidir. Bir tarafı “sasekos” tebeşiri inşibasıyla muhattır. Diğer tarafta da parlak bir deniz manzarası gözleri okşar yatakhaneler hücreler sistemindedir. “systeme a cubicles” [2] koridorların nihayetinde de bir muallime odası vardır, bazı kere bir suret istisnaiye de ve bilhassa talebatı az olan mekteplerde hususi odaları veyahut üç dört yataklı küçük yatakhanelere tesadüf olunur.

Tetkik icap eden ilk mesele mümarese-i bedeniyeler meselesidir ki itina ile muayene edilmeye lâyıktır.¹⁵⁰

Fadinin takriben 64 sene evvel vesayetten kurtuluşunun mebadisinde bazı mübalağalara düşüldü ve alelekseri “yeni kız- new girl” Her hususta delikanlıları taklit etmek istedi bu suretle diğer suistimaller arasında süperler ve Mümarese i bedeniyerlerde de ifrat edildi; fakat Sonra Azar azar makul haller içine girildi.

Başlıca oyunları “net-ball” [3] ile “kriket” dir. Yukarıda Erkek mekteplerini yazarken kırıketten bahsetmiştik biliyoruz ki kriket yazın oynanır ve dikkat kabiliyetini inkişaf ettirir.

¹⁴⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1394.

¹⁵⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1395.

15 hektardan ziyadedir.

Yatakhaneler tahtadan birtakım hacizlerle küçük bir takım makaralara taksim edilmişlerdir, bir surette ki her talebenin kendi başına bir makarası vardır. Ağ topu. **[Sahife 1396]** “Netball” yahut basketbol bilakis kışın oynanır ve bu oyunun kadın kuvvetine tevafuk eden bir futbol olduğu söylenebilir oynanışı futbol kadar güç ve zahmetli değildir. Öyle iken futbol kadar inzibat fikrini inkişaf ettirir.

Bu oyunlarla beraber tenis (bu oyun erkek mekteplerinde memnudur zira pek kolaydır) çomak ve bazı kere de hokey oynanır. “hokey” kız mekteplerinde kabul olunan oyunları en güçlü ve en zahmetlisidir. Fakat idareli bir surette ve kâfi istirahat fasıllarıyla oynanır. Mektebin doktoru bu oyunu ne derecede oynanabileceğini tayin ettiği gibi talebattan da hangilerinin oynayabileceklerini tayin eder. “West Hill” (Eastborn) gibi bazı mekteplerde kâmil memnudur.¹⁵¹

İlave edelim ki bütün mekteplerde jimnastik yapılır raks edilir ve alelekseri yazma (1) binicilik ve bisiklet mümareseleri yapılır. Bazı kere de buz üzerinde kayma “skating- rink” mûmarisine tesadüf olunur.

Hülasaten denebilir ki mûmarese-i bedeniyeler, burada da erkek mekteplerinde oynadıkları terbiyekâr rolü oynarlar fakat cinsiyet farkı nazarı dikkate alınır.

Âmelin el işleri de aynı mahiyette ha’izdir demek istiyorum ki bunlar da aynı rolü oynarlar.

Cheltenham da ki “lady kolej” de el işlerini bir suret hususiye de itina edilir. Bu mektepte tahta üzerine oymacılık “sculpture sur bois” sedefçilik “marquetrie” mecaldilik iğne ile yapılan el işleri fotoğrafçılık cevahircilik öğrenilir.

Her mektepte keyfiyet böyle değildir; fakat Daima bu işlerden birkaçı veya hiç olmazsa West Hill (Eastborn) olduğu gibi iğne ile yapılan el işleri ve Rodin de olduğu gibi de arıcılık ve oymacılık vardır.

Şimdi terbiyeyi zihniye ye geçelim.

(1) Sahillerdeki mekteplerin ve bilhassa Brighton’da ki mektebin havuzlarında deniz suyu vardır. **[Sahife 1397]** İşte saat cetvellerinde birkaç misal. St Michael (Brighton) 7:15 de kalkar, 8 de kahvaltı dersler sabahleyin dokuzdan bire kadar devam eder oyunlar kışın öğleden sonra ve yazında çaydan sonra, mütalaalar akşamları yapılır.

“Lady kolej”(Cheltenham) da Saat altı yahut yedide kalkılır. Kahvaltı 8 dedir. Ondan sonra talebat dershaneler binasına giderler ki bu binada 9 da ibadet edilir. Dersler 9.20 de başlar, bir de biter. Saat 11 de bisküvi ile çaydan mürekkep küçük bir yemek için kısa bir fasıla vardır. O vakit şakirdan mensup oldukları evlere giderler ki orada bir 15' te öğle yemeğini yerler çay dört buçukta açılır ve akşam yemeği de 8 dedir.

Öğleden sonraki vakit oyuna ve mütalaaları mahsustur. En küçükleri 8 de yatmaya giderler daha büyüklere gelince bunlar dokuzda bazen ona kadar çalışabilirler fakat geceleri yatılacak zamana kadar geçen müddet alelade rakslara ve eğlencelere tahsis edilmiştir.

“Lady kolej” 3 şubesi vardır 8 den 12 yaşına kadar olan talebat 12 den 16 yaşına kadar olan talebat ve 16 dan 20 yaşına kadar olan talebat.¹⁵²

¹⁵¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1396.

¹⁵² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1397.

Adi dersler mevad-ı atiyeden ibarettir: İncil ve merasim-i diniyenin usul ve sırası Tarih ve Coğrafya İngilizce ve Riyaziye, Hikmet-i Tabiiye, Kimya, Nebatat, Hayvanat, Fransızca, Almanca, Latince, Yunanca, müşterek Gano.

Bundan başka atideki hususi dersler vardır ilmi belagat musiki aleti ve “Lecture a vue”.

Mektepten neş’et imtihanları için Oxford darülfünundan bir müderris getirdiler Darülfünun imtihanlarına hazırlayan hususi bir sınıf vardır. Zaten müteharrik sınıflar “classes mobiles” sistemi takip oluyor sınıflar pek müteaddit değil ve umumiyetle 12 şakirden ibarettir bir Coğrafya dersinde bulundum. Yalnız üç şakird var fakat ders aynı zamanda Diğer derslerinde verildiği pek büyük bir salonda veriliyor. Her şakirdin gözü önünde bir Atlas var ki çocuk onun üzerinde muallimenin verdiği izahatı takip ediyor ve zaman zaman malumât-ı mütimme istiyor. **[Sahife 1398]** Tarzı tâlim az tedris “peu didactipue” fakat pek canlı bu tarz usulü dairesinde yapılan muntazam bir seyahatten ziyade vakay-ı melhuzanın zuhurunu tecviz eden bir gezinti “excursion” ye benziyor.

“Rodin” de okunan dersler şunlardır: Din, İngilizce, Latince, Yunanca, Fransızca, Almanca, Tarih, Coğrafya, Nebatat, Kimya, riyaziyat, resim. Atideki hususi derslerde vardır. Musiki resim belagat, etc.¹⁵³

Neş’et imtihanları için Oxford ve Cambridge imtihan heyeti (1) neden azaları getirdiler ve her sene nizamen Oxford a ve Cambridge birer şakird kabul olunur.

Hususi birtakım sınıflar Londra Darülfünunlarıyla Oxford ve Cambridge Darülfünunları imtihanlarına hazırladıkları gibi “Newnham” ve “Girton” kolejleri imtihanlarına da hazırlarlar. (1)

Diğer mekteplerde de bütün bu fırsat cezai feriklerle hemen de aynı tarzda cereyan eder.

Bu mektepler hakkında söylenecek umumi bir mütalaa varsa o da bunlar da tâlim ve tedrisin imtihana hazırlayan sınıflar müstesna- ne “bir maksadı istihdaf eden -interesse” ve ne de “âmeli -pratique” bir gayesi olmamasıdır. Bu mekteplerde ilme fikrin bir ziyneti nazarıyla bakılır. İşte fikrin bir ziyneti kabilindendir ki bu mekteplerde umumiyetle Fransızca’yı öğreniyorlar. Bu da Fransız edebiyatının ve mâlik-i ccnebiye de mazhar olduğu şöhretten ileriye geliyor. Alıncayı öğrenenlerin adedi Bilakis azdır öyleyken bu lisanda gittikçe daha ziyade tamim etmektedir.

Bu keyfiyet muallimliğe intisap edenler müstesna genç kızların bilhassa tatbikat edebiyeye ve tarihiye ye ve musiki ile sanayii nefiseye meclub olduklarını izah ediyor. Lady kolejde Cheltenham 12 ev vardır ki bunlar şehrin içinde dağınıktır ve her birinde 20 ile 49 Leyli şakird vardır.

(1) Oxford and Cambridge schools examination board.

(1) Bu son iki kolejin ikisinin de birer kız darülfünunu olduğunu yukarıda görmüştük. **[Sahife 1399]** Rodin de 50 şer şakirdlik 4 ev vardır ki bunlar yan yana mebnidir ve hepsi kapalı bir takım geçitlerle dersaneler binasına iştirak eder. Küçük mekteplerde yalnız bir ev vardır mesela “West Hill” (Eastborn) yalnız bir evden ibarettir. Fakat bu halde evin reisliği rolünü oynayan bizzat müdüredir ki bu rol erkek kolejlerinde ki “Tutor” rolüne az çok muadildir. Mektep hayatı ev hayatının temadisi olduğundan genç kızın terbiyeyi kibaranesi bu suretle istihsal edilir.

¹⁵³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1398.

Zaman zaman resmî kabulleri yapılır ki bu resmî kabullerde mektebe hariçten misafirler gelir. Diğer taraftan müdüre veya ev Reis sesi Umumiyyet üzere genç kız ları bir münavebe kendisiyle hususi bir surette yemeğe davet eder mesela “St Michael” de her Cuma talebattan bir kaçı müdüre tarafından davetlidir ki bunlar o halde en itinalı elbiselerini giymelidirler.

Ekseriya küçük eğlenceler veya içtimalar tertip olunur. İşte bu suretle “Rodin” de her pazar akşamı bir müsamere vardır ki bu müsamere ya musikiye ya kıraate veyahut tiyatroya mütealliktir.¹⁵⁴

Genç kızların birtakım kulüpleri ve bilhassa münakaşa meclisleri vardır bu suretle onlar ileride ileri de terbiye encümenlerin de kilise devahir-i ruhaniyesi meclislerinde ve müessesat-ı hayriye idarelerinde ibrazı ehliyet ediyorlar. Ve belki de yarın bu ehliyet ve liyakatı paralandırmak göstereceklerdir. (1)

Genç kız kolejlere sınıf başı sistemini kabul ettiler genç kızlar yukarıda gördüğümüz usullerle şuurulu itaate mesuliyet ve emriyete alıştırlır. Bir sabah “Cheltenham” da “Lady kolej” in dershaneler binasını ders saatleri esnasında ziyaret ettim her dersten sonra koridorlarda bir gidip gelme var. Zira talebat dershaneleri değiştiriyorlar koridorların faal bulunduğu bu birkaç dakika içinde en kati bir intizamın hüküm sürdüğünü gördüm. Talebat hiç gürültü etmeden başlarını çevirmeden sessizce geçiyorlar.

Bu tetkik içtimai 1911 de neşredilmiştir. O vakitten beri İngiltere’de kadınlık âlemi çok inkişaf etti bugün İngiliz Parlamentoda kadınlar müteaddit sandalyeler işgal ediyorlar. [Sahife 1400] Bana mektebin kati sükûtu emreden bir nizamnameden bahis ettiler. Genç İngiliz kızların pek muti olduklarını ve birde koridorlarda konuşan veya ne suretle olursa olsun intizamı ihlal eden talebatı cezalandırmak hakkını ha’iz bir takım “talebe amireler yahut reisler- prefects” bulunduğunu söylediler.¹⁵⁵

Öğleden sonra aynı kolejin evlerinden birini ziyaret ettim bu ev “suffolk square” de şehrin varoşları içinde kâindir ve büyük bir bahçe ile muhattır. Bu evi idare eden miss “draper” Bey’e yalnız büyük ve mühim işlerle meşgul olduğunu söyledi. Ekseriya ahvalde talebe amireler den birini kendi yerine ikame ediyor demek ki talebatı ekseriya kendi hallerine bırakıyor. Fakat her vakit mesul talebe amireler vardır. Öyle iken Leyli talebeler yalnız başlarına şehre çıkamazlar mesela dershaneler binasının gitmek için bir Mürebbiye hem gidış ve hem de gelişte onlara refakat eder.

Eastborn da ki St Michael de de talebe amireler’ in bulunduğunu gördüm ki bunlarda aynı kudret ve salahiyeti ha’iz.

“ Rodin” de talebe amirelerin adları ile mektebin nizamları büyük salon da duvarda ilan edilmiştir. Her türlü hususa da ait muayyen nizamları var mektebin en eski talebeleri arasından İltihab edilmiş bulunan talebe amireler arkadaşlarını o nizamlara riayet ettirmekle mükelleftirler.

“St Michael” de bir “ baş kız var- “head girl” bu kızı müdüre talebatın seciyesi en metin olanları arasından intihab eder. Baş kız mektepte büyük bir hüküm ve iktidarı ha’izdir ve muhitinde talebe amireleri vardır. Bundan başka diğer mekteplerde olduğu gibi oyun kaptanları vardır ki bunlardan evvelce bahsetmiştik. Cezalar nadirdir ve bunlar bilhassa tevbih ve tekdirden ibarettir. Zaten genç İngiliz kızının Tabii bir surette itaatkâr olduğunu ve mektebin nizamlarına tevfiik harekete amade bulunduğunu görmüşüktük. Buna talebe amirelerinin büyük bir nüfuzu olduğunu ve rollerini ciddiyetle oynadıklarını ilave ediniz o

¹⁵⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1399.

¹⁵⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1400.

[Sahife 1401 vakit o reislerin ancak az çok sert ve az çok uzun nutuklar (1) şeklindeki müdahalelerinden başka bir müdahaleleri kalmayacağını anlarsınız.¹⁵⁶

Mecazatı bedeniye yoktur. İntihai cezalar şunlardır: bedii emirde alenen tevbih ve tekdir sonra tart.

Darülfünun Kolejleri. Bu faslın başında genç kız darülfünun kolejlerinin son asrın nihayetinde evvela Cambridge ve sonra Oxford da nasıl zuhur ettiklerini hatırlatmıştık.

Bu kolejlere bilhassa “Upper Middle” sınıfına mensup genç kızlar devam ederler. Bunların içinden birkaçı kendilerini muallimlik mesleğine verir ve sonra biraz yukarıda bahsettiğimiz yüksek kız mektepleri ile büyük mekteplerde icra tedrise giderler diğerleri sade terbiyelerini ikmal etmek için gelirler. Zira “Newnham” ve “Girton” da tahsil etmek kadına öyle bir şeref imtiyazı verir ki bu imtiyaz Cambridge veya Oxford da tahsilin erkeğe verdiği Şeref imtiyazına muadildir.

Newnham” ve “Girton” kolejlerini ziyaret etmiş bulunan “Leon Poincard” bu kolejleri “ilmi içtimai” nüshalarının birinde pekiyi tarif ve tavsif etmiştir ki bu keyfiyet bizi bu hususta daha ziyade ısrardan kurtarmıştır. [1]

yalnız diyeceğiz ki bu kolejlerdeki hayat “upper middle” sınıfının büyük mekteplerinde görmüş olduğumuz hayata pek benzer bu kolejlerde hep birden Zihni bir hayat ile beraber spor hayatı kulüp hayatı ve kibarane bir hayat geçirilir.

V. Neticeler¹⁵⁷

Eğer genç kız mekteplerini erkek mektepleri ile mukayese edersek bunların mevazi bir yolu takip ettiklerini görürüz. Bu mekteplerin istinat ettikleri esasat-ı umumiye, Aynı esasladır.

Kabahatli talebe ile kabahati hakkında baş başa konuşmak.

[1] Science sociale, t. XXI. P. 357 et suiv. [Sahife 1402] Fakat bu esasların tarzi tatbikinde cinsiyetler arasındaki ihtilaf tabii nazarı dikkate alınır.

Aşağı sınıf içtima’iye de genç kızların terbiyesi bilhassa aile tarafından verilmekte devam eder.

Zengin ailelerde ilk aile terbiyesinin üzerine mektepte verilen ikinci bir terbiye inzımam eder ki bu ikinci terbiye çocuğu hayatı umumiye ye hazırlar.

bu suretle hayatı umumiye de birtakım mesuliyetleri deruhte etmeye İngiltere’de pek mebzul olan birçok asar ve müessesat içtima’iyeyi idare etmeye ve ileride idare-i Devlete iştirak etmeye muntazıran kuvay-ı icraiye-i mahalliye idarelerinde bir rol oynamaya müsteit bir kadın nesli hazırlanıyor.

İngiltere’de kadınlığın inkişafı tetkik edildiği vakit bu keyfiyeti gözden gayip etmemek lazımdır.

-Daha var-

¹⁵⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1401.

¹⁵⁷ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye VI. Upper Middle Sınıfıyla Upper Sınıfının Mektepleri, Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.31, s.1402.

3.1.9. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Yeni Mektepler)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Yeni Mektepler)

Yeni Mektepler

[Sahife 1432] Her sistemde faydaların yanında daima mahsurlar vardır. Denebilir ki her sistem meziyetlerin nekâyızı ha’izdir. O nekâyız ki onlar meziyetler ile beraber bilzarure aynı zamanda vücuda gelirler.¹⁵⁸

Fransız mektup sisteminin kendine has meziyetleri ve kendine has nekâyızı vardır. İngiliz sistemi de kendine has diğer bir takım meziyetleri ve onlarla mütenasip diğer bir takım nekâyızı ha’izdir.

Heyeti umumiyesi içinde her millet kabul etmiş bulunduğu sistemin faydalarının mahsurlarına galebe olduğuna zehaptır; zira muhakeme-i miyârı ırklara ve muhite göre değişir.

Bir suret zaruriye de her memleketinde nekâyız-ı tashihe onları mümkün olduğu kadar azaltmaya velhasıl her şeye ekseriyatin verdiği kıymetten başka bir kıymet verdiği için bugünkü sistemde mahzurların faydaları gâlip olduğuna gail bir akliyet vardır. İşte her memlekette bir “tensikat- reform” hareketinin tevellüdü bundan ileri geliyor ki bu hareket nevahi ye göre muhtelif şekillere girmektedir. Zira muhtelif efratlara karşı mücadele etmek icap ediyor.

Fakat memleketten memlekete gittikçe daha sıkı teati edilen fikirlerin doğurduğu müşterek bir gaye muhtelif tensikat hareketlerini ittihat ettirmeye ve bu ittihattan da yeni mektepler vücuda getirmeye muvaffak oldu.

Burada alelumum yeni mektepleri değil fakat yalnız yeni İngiliz mekteplerini tetkik edeceğiz. Tetkik edeceğimiz şey İngiltere’de meselenin aldığı tarz hususudur. [Sahife 1433] Evvela bu memlekette iki nevi yeni mektep bulunduğunu söyleyeceğiz: erkek çocuk mektepleri ve muhtelit mektepler.¹⁵⁹

İlave edelim ki bu mektepler âdi mekteplerde olduğu derecede sıkı bir surette muayyen bir sınıf-ı içtima’iye mahsus değillerdir. Öyleyken bu mektepler sınıf müdüre ye müracaat ediyor ve Bilfiil müşterilerini “middle” sınıfı veya “upper middle” sınıfı içinde topluyorlar ki bunların miktarı hâlihazırda bu sınıflar arasında hükmü cari efkâr sahifeden sıyrılmış efradın adedine göre pek hususi bir takım nispetlerdedir.

Yeni erkek çocuk mektepleri

Yeni erkek çocukları mektepleri müteaddittir:

“abbotsholme” 1889 da doktor “sesil reddie” tarafından “derbyshire” de tesis edilmiştir. “Clavesmore” 1896 da muallim “A. Devine Professeur” tarafından “berkshire” de tesis edilmiştir.

“Ruskin Home school” “Norfolk” dâhilinde “Heacham on sea “ de.

¹⁵⁸ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Yeni Mektepler”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Temmuz 1925, s.1432-1441.

¹⁵⁹ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1433.

“Westdowns school” “Winchester” garbında ve belki unuttuklarımız da var.

Bâdi-i âmire de bu mekteplerin sebebi vücudunu bilmemiz lazım ve bu hususta müesseseleri isticvab edelim.

Evvela “Abbotsholme” ziyaret ettim. Zaten Doktor Roddi pek müdellel bir kitapta kendi fikirlerini ortaya koymuş (1) ve Edmond Molande “Angola-Saksonların faikiyet içtima’iyesi nedendir”? Kitabında ve bahusus “ yeni terbiye” sinde Abbotsholme den uzun uzadıya bahsetmiştir. Mösyö Dhoy’n’a gelince, müşarünileyhin fikirlerinin hûlasası “İngiltere müdürananın terbiyesindeki buhran “A crisis in the education of the governing classes of England”(2) sernâmeli küçük bir kitapta buluyoruz.

(1) Abbotsholm (George Allan, edit, Londre, 1900).

(2) Brochure editée à la Garden City Presse, Letchworth. **[Sahife 1434]** Yeni mektepler hareketinin müteşebbisi bulunan Doktor Roddin’in pek hususi simasını karilere takdim etmek faydasız değildir. Doktor Roddi menşei itibariyle İskoçyalı olması muhtemel bulunan bir İngiliz’dir. Bu zat Oxford veyahut Cambridge darülfünundan değil fakat “Edimbourg” ve “Göttingue” Darülfünunlarından ru’sludur.

1858 de Londra civarında tevellüt etmiş bulunan Roddi (1) “Edimbourgda ki Fettes College” e bir yardım kesesiyle girmiş ve orada 14 yaşından 20 yaşına kadar 6 sene kalmıştır müşarünileyh tahsiline bu memleketin darülfünunda devam etmiş ve 24 yaşında bu darülfünundan “fünundan mezuniyet Bachelie és science” payesi ile çıkmıştır. Roddi ondan sonra göttingue de doktorluk payesini ihraz etmiştir.¹⁶⁰

Demek ki Doktor Roddi “umumi mektup public schools” ların zayıf noktalarını bulmak için onları muhakeme edecek iyi bir mevki de bulunuyordu. Bundan başka bu zat Almanya ile Alman idaresinin ve Alman fünunu’ nun büyük bir hayranıdır.

Bu keyfiyet Alman ve İngiliz mekteplerinde en iyi olan şeyler ne ise onları mezc ve terkip etmek fikrinin nasıl doğduğunu izah ediyor: “ Alman fenni İngiliz hayat mektebiyesiyle Alman inzibatını İngiliz itaat-ı ihtiyâriyesiyle, Alman intizam fikriyesini İngiliz fikir teşebbüsü ile Almanların hükümete olan merbutiyetlerini İngiliz’in bizzat kendi nefesine olan itimadı ile mezc ve terkip etmek.” [1]

Biz İngilizleri hiç şüphe yok “iştiraki hayatı -vie collective” kâfi derecede anlamıyoruz. Siz Almanlar kendi başınıza bir şey yapmaya kâfi derecede alışık değilsiniz. Eğer hasâil müteakabilemiz birleşebilseydi German ummanı’nın her iki tarafında daha kabiliyetli bir nesil yaşardı...” [2]

Umumi Mekteplerinin İyi Cihetleri. - Umumi mekteplere atfettiğimiz meziyetler,

(1) Pederi Victoria enstitüsünde ve Bahriye nezaretinde aza idi.

[1] Abbotsholme, p. 594.

[2] Id., p. 381. **[Sahife 1435]** Umumi bir surette ve hatta “tensikatçılar - Reformateurs” tarafından böyle tasdik ve kabul olunmuştur. Zaten böyle olduğu için değil midir ki tensikatçılar yıkıp imha etmeyi değil fakat esasen ehemmiyetli bir takım meziyetleri ha’iz bulunan bir şeyi islah etmeyi istiyorlar.

Bakınız Abbotsholme’nin müessesesi bu hususta ne diyor:

¹⁶⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1434.

İhtimal ki dünyanın bütün mektepleri içinde çocukların yalnız kudret zekâyesini değil fakat onların mülakat cismaniyeleriyle kabiliyet içtima'ye ve ahlakiyelerini teşkil ve inkişaf ettirmeyi istihdaf eden tek mektepler İngiltere'nin büyük umumi mektepleridir. En iyi muvaffak oldukları şey bunların “ daha geniş bir evi” ve bir “ Dünya minyatürünü” icat etmiş olmaları ve en büyük aileyi en küçük hükümetle mec-ü terhib ederek İngiliz çocuklarına onları hayata hazırlayan erkekçe ve müstakil itiyatları vermekte bulunmalarıdır. Bu mektepler, o çocuklardan yalnız talebe değil fakat insanlar yapmaktadır. [1]

Mösyö Alexander Devlin de şöyle yazıyor: “dünyanın hiç bir kısmının müesseseleri içinde hiçbir sanat hükümet ve icrai hâkimiyete ihzar hususunda bizim umumi mekteplerimizle kabil kıyas olamaz.; Zira eğer bu mekteplerin bazı nekâyızı varsa onlar bu nekâyıza rağmen seciyeyi inkişaf ettirmek hususunda rakipsizdirler.” [1] demek ki İngiltere'de sınıf-ı âliye ye mahsus mektepler maksatlarında muvaffak oluyorlar: Müdür bir sınıf vücuda getirmek fakat bu hususi maksada başka şeyler ilavesi mümkün ve hatta şayan arzu değil midir?

İşte tensikatçıların düşündükleri şey budur ve şimdi de onların tenkitlerini dinlemek lazımdır ¹⁶¹.

Umumi mekteplerin zayıf noktaları. - bakalım şimdi doktor Roddinin evvela terbiyeyi cismaniye ve sonra terbiye-i zihniye ve nihayet terbiyeyi ahlakiye ve içtima'ye nokta-i nazarlarından umumi mekteplere tevciye ettiği tenkitler nedir.

1- “terbiye-i cismaniye -Education physique” ve “el terbiye - education manuelle” nokta-i nazarından Doktor Roddi,

[1] Abbotsholme, p. 22.

[1] Loc. Cit.p. 32 [Sahife 1436] Bu terbiyenin yalnız sporlara değil fakat bir dereceye kadar da el işlerine istinat etmesi lazım geldiğini düşünüyor. [1] el işleri temkin ve vakarın teşkilini, fikri ve zekânın tekâsüfünü azim ve iradeyi ve doğruluk ile intizam itiyadını intac eder. [2]

Demek ki bu keyfiyet seciyenin teşkili nokta-i nazarından süperlerin tesirini takviye ediyor: “ çocuklar hizmetçiler den beklemeye alışmış oldukları bir sürü şeyi yapmayı öğreniyorlar.” [3] zaten bu sebepten Abbotsholme müessesesinin projeleri içinde müstemlekelerde yaşayan halka pek lazım olan ziraattan başka kundura ve elbise imâli çiraklığı ile bazı mesai-i beytiye de vardır. Şimdi göreceğimiz vecihle Doktor Roddi, “Raskin” bir telmizidir: Raskin herkesin hiçbir hususta başkasına Muhtaç olmamasının (Yani herkesin her hususta bizzat nefesine itimad etmesinin) şayan-ı arzu olduğunu nasihat ve tavsiye etmişti geçerken kaydedelim ki bu keyfiyet İngiliz muhitini sürükleyen temayülün aksini temsil ediyor ki bu muhit daha şimdiden taksim saiy'in pek mütebariz bir sahasıdır ve bu taksim saiy temayülü İngiltere'de günden güne daha ziyade artmaktadır. ¹⁶²

2 Terbiyeyi zihniye nokta-i nazarından Doktor Roddi güzelliğin zevkini inkişaf ettirmek ve bedi'i hisleri uyandırmak lüzumuna gaildir: “ bu hususta Raskin ile örneği takip ediyoruz.” diyor.(4)

Umumi mekteplerde ki tedrisat kendisine pek az “faidevi -utilitaire” gözükyor zira siyasi fenni ve ticari nokta-i nazardan elzemiyyeti günden güne daha ziyade hiç edilen Fransızca ile Almancanın ciddi tahlillerini pek ziyade iltizam ediyor. (5) kezâlik fûnununda

¹⁶¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1435.

¹⁶² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1436.

daha derin ve daha usul dairesinde taksilerinin şiddetle iltizam ediyor. Tabir diğerle usul tahsilde âlimi ve bilhassa Almanya'yı numune ittihaz etmek lüzumunu ileriye sürüyor.

[1] Abbotsholme, P. 25

[2] Id., P. 25

[3] Id., P. 25

(1) Abbostholme, P.27

(2) Id, P. 28 [**Sahife 1437**] Doktor Roddiye göre tedrisat umumiye veya daha muayyen bir tabir ile bir maksada istinat etmeyen ve mücerret tevsiî malumât için tedrisat 15. yaşında bitmelidir. Zira bu yaşta her çocuk kendini herhangi mesleğe verecekse artık ona karar vermelidir. İşte o vakit Darülfünun imtihanlarına yahut ticarete yahut ziraata veyahut sanata hazırlayan “faidevi tahsil- instruction utilitaire” başlar. Fakat yeni mektep programının belki de en mühim noktası “müşahhas - concret” ve “hususî- particulier” den manevî (mücerred) abstrait” ve “umumi- general” ye giden tedaris usullerindedir. (1)

3 Terbiyeyi ahlakiye nokta-i nazarından ahlak Doktor Roddiye göre esasat-ı diniyeye istinat etmelidir. Fakat mumaileyh Umumi mekteplerde dinin pek ziyade itikat ve ahlaka boğulmuş olmasını muahheze ediyor ve diyor ki: “ Hazreti İsa'nın tâlimi vecihle “insan yalnız muhabbetle halas olur.” kaideyi esasiyesi tedrisatın merkezini teşkil edecektir. Hristiyan kilisesi'nin tarihi ile dünyanın büyük dinlerinden bazı muktesebat Tedrisat programının aksamından olacaktır. Ayin-i diniye ye gelince bu ayinde musiki ile sanayi-i nefisenin tesiri, hüsnühal kanunlarının tâlim-i âmeliyesi ile mezci edilmiş bulunduğundan güzel fakat sade olacaktır. (2) Doktor Roddi hulasaten şunları istiyor:

1 Mesai i âmeliye ye daha ziyade ehemmiyet vermek.

2 His bediyyi inkişaf ettirmek.¹⁶³

3 Daha esash ve daha devamlı malumât ı umumiye vermek.

4 “Müşahhas” din “ mücerret” giden tedaris usullerini kabul etmek.

5 Ahlaki daha sade esasat-ı diniye ye istinat ettirmek.

Mösyö Davine gelince, bu zat daha faidevi bir nokta-i nazar iltizam ediyor. Mumaileyhin zihni, cemahir mütehadde sanayi gibi sanayi-i ecnebiyenin ve bilhassa Almanya sanayinin terakkiyatıyla meşhundur. :

Yeni Alman çok inkişaf etmiş bir adamdır. Bu adam şuurlu bir terbiyenin mahsulüdür ki

(1) I.Abbostholme, P. 29.

(2) I.Abbostholme, P. 32. [**Sahife 1438**] Bu terbiye kendisine terakkiyat-ı ilmiyenin seviyesinde tutunmayı tekmiat-ı âmeliyeye temsil etmeyi ve bilfiil mevcut usulleri kabul etmeyi öğretmiştir: bir kelime ile söyleyelim asrı Alman, hayat işlerine hazırlanmıştır. Esash bir surette fenni bir fikri vardır. (1)

¹⁶³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1437.

Doktor Roddi, daha ileride sınıf müdüre mekteplerinde tedrisatın pek edebi oluşunu vaktinden evvel ihtisasa başlayışlarını (1) ve imtihanlara hazırlayan sınıflardaki ferd-i ta'bi tenkit ediyor(2).

Elhasıl bu mektepleri mümtaz talebeye diğerlerini feda etmekle itham ediyor. İstiyor ki her çocuğun bütün mülakat zihniyesinin inkişafı tecrübe edilsin. Elhasıl Roddi' nin bu teşebbüsü yukarıda kaydettiğimiz ihtisas temayülüne karşı bir taksi, daha umumi ve daha fenni bir tahsil etmek arzusudur. (3)

Abbotsholme de terbiye-i cismaniye ve el işi terbiyesi.- Çizilen programa göre sporlar (futbol ve kriket) ehemmiyetlerini az çok kayıp etmişlerdir. Bunlar mecburi olan mesai-i âmeliye ile takip ediyorlar. Öyle iken bu mesai Raski' nin fikirlerini kuvveden fiile çıkarmaktan uzaktır: Abbotsholme de ciddi bir surette ne ayakkabı yapılmış ve nede elbise imal edilmiştir. Bu mektepte bilhassa bahçıvanlık ve doğramacılık yapılıyor.¹⁶⁴

Mektebin ilk zamanlarda şakirdan doğrudan doğruya mektebe faydası olan mesai-i mevki fiile koymuşlardır. Yolların açılması ebniye' nin boyanması, bir oyun sahasının duvarla ihata edilmesi küçük vasatı bir göl yerinin kazılması velhasıl sıralarla rahleler ve masalar gibi mektep eşyasının imâli etc, bu kabildendir.

Bugün bile imkân dairesinde mektebe faydası olan işleri yapmak prensibi caridir ki bundan maksat hodbinliğin önünü almaktır.

Demek ki gâlip ve hâkim olan şey faidevi noktayı nazardır; fakat bu faide

(1) umumi mekteplerin son sınıfları talebeyi Darülfünunlarla hususi bir takım mekteplerin imtihanlarına hazırlamakta ha'iz ihtisastırlar.

(2) Abbotsholme, P. 15 et 16

(1) Abbotsholme, P. 17 [**Sahife 1439**] Şahsi değil içtimaidir. Bu tarz telakkiyi tasvip ve takdir etmekten başka bir şey yapamayız ki bu keyfiyet sporların tesirini mesut bir tarzda kuvvetlendiriyor. Zaten biliyoruz ki İngiliz mektepleri ve hatta umumi mektepler el işlerini kabul ettiler ve pek bi muhtemeldir ki bunlar o mekteplerde gittikçe daha büyük bir mevki işgal etsinler.

Abbotsholme yüzme, sandal ile gezme (sandal sevk ve İdaresi) binicilik, bisiklet ve fotoğrafı gibi daha bir takım husus atın mevcudiyeti söylemeye lüzum var mı? fakat burada artık ibtilai şahıslara temas etmiş bulunuyoruz.¹⁶⁵

Abbotsholme de terbiye-i zihniye.- Doktor Roddi'nin hiss-i bedi' nin inkişaf etmesine büyük bir ehemmiyet verdiğini görmüştük. Gene mecburidir ve şakirdanın çoğu alet-i musikiye den birini çalar; "içtimalar –seances" ile kıraatler mümkün olduğu kadar çoğaltılır. Resim (kara kalem ve boya) de pek ziyade rağbettedir. Elhasıl mektebin tertibat dâhiliyesi de iktibas edilen sanatkârane asar-ı nefise' nin tesiri altında imkân derecesinde ilhamkârdır.

Bakalım şimdi bizzat tâlim ve tedrise. İlk projeye göre mektep 2 " devre- stage" ye taksim edilmişti. Birincisi 15 yaşına kadar devam eden tedrisat umumiye devresi ikincisi- ki bir takım şubelere münkasemdi. İngiliz veya Alman darülfünunlarına veyahut hususi birtakım mekteplere ihzara mahsus bir devre idi. Fakat bu fikirden çabuk vazgeçildi; zira tedrisat umumiye devresi 18 yaşına kadar uzatılmadıkça umumi ve kâfi bir terbiye verilmesine imkân

¹⁶⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1438.

¹⁶⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1439.

olmadığı anlaşıldı öyleyken İngiltere’de “ meslek- carriere” lerin hâlihazır nazarı dikkate alınarak en yaşlı şakirdan’ ın imtihanlara hazırlanmalarına müsaade edildi.

Elhasıl mektep riyaziyatta bile “meşhus- concret” den “mücerred- abstrait” giden yeni usul tedrisi kullanıyor. Tarih ile coğrafyada mevkiin kesirlerinin tâlim ve tedrisi tecrübe ediliyor. Lisanların tâliminde sarf-ı izah edilmeden evvel konuşmak öğretiliyor. Ulum-u tabiiyye’ nin tetkik ve mütalaası âdi hayatın alışık olduğumuz vaka ile başlar.

Abbotsholme de muallimler hiçbir şube i ilmiyede mütehasıs değildirlir ve daima müteaddit şubelerde icra i tedrisat ediyorlar. [Sahife 1440] Bunun şüphesiz faydaları var fakat mahzurları da var. Bilhassa burada Fransızcanın bir Alman muallim tarafından tedris edildiğini gördüm.

Abbotsholme de terbiye i ahlakiye- ahlak ve din, - if’al-i beşeriye den maadi misaller alınarak tarihle olan rabıta ve münasebetlerine göre tedris edilir. Bütün İncil bilinmez fakat içinden müntehib birtakım parçalar öğrenilir ve akaide ait münazaraların hepsi bir tarafa bırakılır.

Mektebin kilisesinde mezhep Hristiyanlıktır fakat “bitaraf- unsectarian” dır. Bir taraftan mezamir-i davend, dualar, Anglikan merasim-i diniyesin den alınmış ilahiler okunurken diğer taraftan müfettisat-ı ahlakiye ve necib fikirler okunur. İngiliz veya ecnebi azam şurasının asarından bir takım parçalar teganni edilir. [1]

İşte umumi mektepler ile tezat teşkil eden yeni bir tahvil; umumi mekteplerde de Şüphesiz büyük bir tesamü’ dini caridir. Öyle içen onlar da şakirdan Anglikanlık Metodistlik, Katoliklik ve Yahudilik gibi sarahaten muayyen bir mezhebi takip ederler. İşte yeni mektebi İngiltere’de o her şeyi pek sıkı tasnif edilmiş bulunan memlekette çerçevenin dışında bırakan bir sebep daha. bu nokta-i nazardan mektep sınıfların meratice-i müfrid teslisline karşı bir aksülameldir.

Kaydı icat eden hususattan biri de Doktor Roddi’ nin erkek çocukları azar azar mesele-i cinsiye ye bizzat vakıf etmesidir bu surette ki bu meselenin müşkülâtı sahte fazilet furuşluklara düşülmeksizin cepheden karşılanmaktadır. ¹⁶⁶

Geriye kalan hususat da mektep umumi mektepler sistemini ve bu meyanda bilhassa mesuliyet hissini inkişafına temin etmek için sınıf başları sistemini kopya etmiştir. Filhakika yatakhanelerin kaptanları ile muavinleri ev reisleri oyun kaptanları ve kulüp reisleri etc, vardır. Buda tedricen yapılır 11 yaşından 13 yaşına kadar şakirdan “çömez- fag” dirler. Yani büyüklere itaatle mükelleftirler ve onların himayesi altındadırlar.

[1] Kilisede bir akşam ayininde bulunurken Protestanlığın mezhep kisviyesinden birinin mabedinde bulunduğum tesirini his etmiştim ki bu kisve -i mezheplerde akaide ait ahkâm ortadan kalkıyor, fakat hissiyat diniye pek müfridanedir. [Sahife 1441] Daha şimdiden uhdelinde küçük bir takım mesuliyetleri vardır. 13 yaşından 15 yaşına kadar “ ortalar- mids” dirki bunlar kumandanlık mülazemetini yaparlar.

En yaşlıları ve isterler ve bunların arasında en iyi yetişenlerin de “ Yıldız- stars” olurlar cezalara gelince, bunları mümkün olduğu kadar az müracaat olunur. Cezalar ilave vazifelerinden ve ağır ahvalde de bizzat Doktor Roddi tarafından vurulan baston zorbalarından ibarettir. Elhasıl son ceza mektepten kovmaktır. (1)

Neticeler: yeni mekteplerin vâlidı bulunan bu gurup Abbotsholme mektebi işte böyledir. Cihanın ve İngilizlerin fikirlerinden mürekkep bir hâlita teşkil ediyor. Umumi

¹⁶⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1440.

mekteplerin bazı efratlarına karşı aksi tesir yapan bu mektep onların bazı noktalar üzerindeki temayülat-ı hazırasını teberrüz ettirmiştir.¹⁶⁷

Yeni şeyler hakkında bir hüküm vermek daima güçtür; fakat Doktor Roddinin eserinin faydasız olmadığını düşünmek caizdir.

Eğer İngiltere yeni şeyler tecrübe eden ve kendisine yeni çığırlar açan insanlara mâlik olmasaydı bu memleket an'anelere edilen umumi hürmet muvacehesinde acaba ne olurdu?

(1) Mösyö Arundher Bir şakirdin mugayir edep sözlerinden ve bir diğlerinin de hayırsızlıktan dolayı kovulduklarını zikir ediyor.

¹⁶⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1441.

3.1.10. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler1)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler1)”

Muhtelit Mektepler-II

[Sahife 1555] “ Kuveykırlar- [2] Quakers” ve “terbiye-i müşterek- co éducation” mekteplerin istihâlesi pekiyi olduğundan olacaktır ki yeni kız mektebi yoktur; fakat muhtelit mektepler vardır.

Terbiye-i müştereke yeni mektebin bir neticesi değildir [3] ; fakat onun üzerine aşılanmıştır.

İngiltere'de gençlerin terbiye-i müşterekesinin ilk tecrübe olduğu “ Bedales-bedales” den uzun uzadıya bahsedeceğiz. Ondan evvel kuveykırlar üzerine birkaç kelime söylememiz lazım; zira bunlar, çocukların terbiye-i müşterekesini çoktan beri tatbik etmekte ve o terbiyeyi takriben sekiz seneden beri de “ sidcot school” da azar azar gençler üzerinde tecrübe etmektedirler. Civardan topladığım malumâta göre bu mektebin şöhret'i pekiyi ve içindeki hevay-ı ahlakı da gayet mükemmeldir.¹⁶⁸

Malumdur ki kuveykırlar, uzun seneler taziye uğrayan bir Protestan mezhebini teşkil ederler. Bu mezhebin vaktiyle hidemât-ı umumiye'ye kabul edilmeyen sâlikleri bu hizmetlerden ne kadar uzak tutuldularsa o nispette artan bir kuvvetle mütedavel sanatlara atıldılar [1] demek ki kuveykırlar, bu nokta-ı nazardan, protestanların Fransa'da oynamış oldukları rolü İngiltere'de oynamışlardır.

[1] baş tarafı 32 sayıda

[2] Bu kelime İngilizlerce de “ titreyenler” mânâsına geliyor. kuveykırlar, on yedinci asırda tesis edilmiş bulunan ve başlıca İngiltere ile cemâhir-i müttehidge de olan bir mezhebi diniyenin sâlikleridir.

[3] Doktor Roddi terbiye-i müşterekeyi her ne kadar çocuk mekteplerinde ve Darülfünunlarda kabul ediyorsa da 1 yaşından 18 yaşına kadar olan gençlerin terbiye-i müşterekelerine daima maruz kalmıştır. [Sahife 1556] Terbiye-i müşterekenin muvaffakiyeti kuveykırlar nezdinde müsait bir takım şeraitlere tesadüf ediyordu. Kuveykır ailelerinde terbiye-i ahlaki'ye kuvvetlidir ve bu terbiye, çalışma zevki ile sade hayata doğru imâle edilmiştir; bu aileler samimi fakat ciddi ve vakur ve bir dereceye kadar da mazhar-ı istifâ olmuş bir muhiti teşkil ediyorlar.

Kuveykırlar erkeklerle kadınların müsâvât-ı prensibini daima kabul etmişlerdir ve böyle bir muhitte terbiye-i müştereke yapılması pek tabiidir.¹⁶⁹

Kuveykırların başlıca mektepleri bulunan “ ackworth school”, “ Yorkshire” dâhilindedir. Bu mektepte yüz seksen erkek çocuk ve yüz yirmi de kız vardır; fakat bu mektepte terbiye-i müştereke yalnız küçükler hakkında caridir ve kızlarla erkekler yemek salonunda ayrıdır. Burada daha yaşlılar hakkında terbiye-i müşterekeyi ta'mime ve bu suretle “sidcot schhol” da yapılan şeyi taklide bir temâyül var. Eğer bu sistem bütün kuveykır mekteplerinde ta'mim etseydi beni hiç düşar-ı hayret etmezdi. Zaten daha şimdiden

¹⁶⁸ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye Muhtelit Mektepler”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Teşrin-i Sani, 1925, s. 1555–1559.

¹⁶⁹ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1556.

bu mekteplerinin birçoğunda- fakat yalnız küçükler hakkında- az çok terbiye-i müştereke'nin tatbikine yeltenilmektedir.

“sidcot school” bir asır evvel tesis edilmişti. Bu mektep, kuveykır mekteplerinin birçoğu gibi “middle” sınıfına mahsustur. mektep ücreti, - yemek de dahil olduğu halde- 45 lira (takriben 1,100 Frank) dır. Burada talebe Oxford yahut Cambridge Darülfünunları imtihanlarına ihzar edilmez. (sidcot school) da daima erkek çocuklar ve kızlar bulunmuştur; fakat bunlar, ayrı ayrı yaşarlardı.

Mektebin müdürü hazırı mösyö “M. Bevan Lean” dır ki 1902 de mektebe gelince, terbiye-i müşterekeyi tesis etmiş ve bu terbiye prensibini - ziyaret etmiş olduğumuz ve şimdi yazacağımız- “Bedales” mektebi'nden daha ziyade ileriye sürmüştür.

[1] Birçok kuveykır erbab-ı sanayi vardır. Bunlardan çikolata imal edenleri arasında “Cadbury” leri, “Rawntree” leri ve hardal imal edenleri arasında da “Coleman” ları zikrederler. Pek meşhur bir kuveykır müessesesi de “Huntley and Palmers” i bisküvi fabrikasıdır. [Sahife 1557] “Bedales” mektebini yazarken onu “sidcot school” da cereyan eden şeylerle mukayese edeceğiz.

“**Bedales**” Yeni Mektep Kuveykırlar da muhit, tabii bir surette “sélectionné” dir. İşte terbiye-i müştereke'nin muvaffakiyetine elverişli birtakım şartlar!.. “Bedales” de halka müracaat edilmişti; fakat mektep, - şimdi göreceğimiz vecihle- istifayı bizzat yapmaya mecbur olmuştur.¹⁷⁰

Kâri'lerimizden birçoğu,[2] Edmond Domolon'un bu mektep hakkında verdiği tafsilattan “Bedales” i tanırlar; Fakat o tarihte “Bedales”, “Abbotsholme” nev'andan erkek çocuklara mahsus basit bir yeni mektepten başka bir şey değildi. Filhakika “Bedales” 1893'te “Abbotsholme” muallimlerinden ve Cambridge darülfünunu rüesâlarından mösyö “H. Badley- M.y” tarafından tesis edilmiştir. Bâdi-i âmire de Brighton” civarında “Hayward s'Heath” da tesis edilmiş bulunan bu mektep bilahire “Hampshire” dâhilinde “Petersfild” e nakil edilmiştir.

Mösyö Badley, daha bidâyette iken “Bedales” de terbiye-i müşterekeyi tesis etmek niyetinde idi; fakat projesini derhal mevki-i icrâye koyamadı. Evvela mektebi yürütmek lazımdı ki bu hususta, mümkün olduğu kadar az ihtilatla işe başlamak icap ediyordu: “Bir şeyi birden yapmak” bir hamlede çok deruhte etmemektir, düsturu gâliba İngilizlerin İntiba ettiği bir kaide-i hâkimiyedir.

Ancak 1898 de dir ki terbiye-i müştereke büyük bir ihtiyat ile tecrübe edildi. İlk sene yalnız altı genç kız kabul olundu; fakat bunların adedi azar azar çoğaldı.

Bugün 60 kız yüz erkek çocuk var [3]. İleri - ekseriyat hep erkeklerde kalmak üzere- bu nispetin tezyîd edilmesi pek muhtemeldir.

“Bedales” i söhret ve muvaffakiyetini temin eden sebeplerden biri de, şüphesiz terbiye-i müştereke dir ki

[1] istifâ geçirmiş, istifaya uğramış.

[2] science sociale mecmuasının kâri'leri.

[3]” sidcot school” da 80 erkek ve 50 kız var. [Sahife 1558] bu terbiye'nin İngiltere'de gittikçe artan kadın mürrevveçleri arasında kâni taraftarları var. demek ki arz, - daha şimdiden taaddüd eden muhtelit mekteplerin mevcudiyetine rağmen - talepten dündür.

¹⁷⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1557.

Bu muhtelit mektepler şunlardır: İngiltere'nin şimal kolları, kazası dâhilinde 1899 da tesis edilmiş bulunan “ Keswick school” ; - “Hertfordshire” dâhilinde “ Harpenden” de “ Keswick” i eski müdürü tarafından 1907 de tesis edilmiş bulunan “Saint George school” ; Londra civarında “ Hampestead” da 5 yahut 6 seneden beri mevcut olan “King Alfred school”. Bana bunlardan başka bir hassa “ Folkestone yabancı [1]” da diğer bir takım muhtelit mekteplerin daha mevcudiyeti de yaptırılmıştı.

Talep arzı geçiyor ve bu da bir istifa yapmaya, tâlipleri seçmeye ve en ehemmiyetsiz bir budalaca harekette mektepten çıkarmaya müsaittir.

İşte bir ilk merhale: Çocukların ahlak nokta-i nazarından istifası. Bu istifa tahkikat-ı ibtidaiye ile ve şüpheli anasırın reddi ile icra edilir.¹⁷¹

Bu husustaki müşkülât, - zannedileceğinin aksine - erkek çocuklardan ziyade ekseriya genç kızlardan ileriye geliyor. Erkek çocuklar, daha pek genç yaşlarında iken kızlar hürmet etmeye alıştırılıyor; hâlbuki kızlar daha serbest bırakılıyor ve içlerinden yalnız birkaçının bu serbestliği suistimal etmesi bâis-i hayret olur.

İkinci merhale: terbiye-i müşterekenin ancak kısmen mevki-i icraiye konmasıdır. Fikrimce bu başlangıç, muhtelif mektep taraftarı za'irlerin rey ve mütalâaları hilafına pek âkilanedir. Bu za'irler, ekseriya, inkisâr- hayale uğruyorlar; zira mektepte tam bir terbiye-i müştereke göreceklerini zannediyorlar.

Terbiye-i müştereke'nin hâli hazırı hakkında bir fikir peyda etmek için bir genç kızın

[1] Bunlara “ reaing” de bulunan bir mektepte ilave etmek mümkündür; fakat bu mektepte terbiye-i müştereke, 11 yaşından küçük olan çocuklar hakkında tatbik ediliyor zannederim. **[Sahife 1559]** Kötü tasvir etmekten iyi hiçbir şey olamaz; fakat bu hususta evvela mektep heyetini irâh ve mektebi de tavsif ve tarif etmemiz lazım.

Mektep kırdâ “ Petersfild” civarında kâindir. Mektebin etrafında, şurada burada küçük bir takım sayfiyeler ve birkaç dizi ev var.¹⁷²

Mâlikâne 1 parktan ibarettir ki içinde, birbirinden takriben yüzer metre uzakta 3 ev toplanmıştır. Ortada olanı - ki en mühimleridir hem dershaneleri, hem umumi yemekhaneyi ve hemde erkek çocukların ikametgâhını havidir. Bu eve “Bedales House “ denir. “Stuphurst House” denilen ikincisi, genç kızların hususi ikametgâhıdır. elhasıl üçüncüsü 7 yaşından 12 yaşına kadar olan çocuklara mahsus ihzarı bir mekteptir: bu da “ Jonior school” dır. Bu sonuncusu, bir “çocuk bahçesi - kindergarten” ile erkek ve kız çocuklardan mürekkep birkaç leyli şakirde mahsus ibtidai mektepten ibarettir. Hülâsa bu, bir çocuk mektebidir ve bu yaşta terbiye-i i müşterekenin müşkülâtı ehemmiyetsizdir. Binaenaleyh biz, hassaten, ilk iki evden ve 12 yaşıyla on sekiz yaşına kadar olan (erkek ve kız) gençlerden bahsedeceğiz.

Daha var.

¹⁷¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1558.

¹⁷² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1559.

3.1.11. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler 2)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Muhtelit Mektepler 2)”

[**Sahife 1587**] Yukarıda demiş olduğumuz vecihle genç kızların “ Stuphurst House” da 7 ile 8 yataklı yatakhanelerde yatarlar; bu yatakhanelerden her biri, bir “ yatakhane kaptanı”nın mesuliyeti altındadır ki bu kaptanın maiyetinde, bazen mesuliyet mülazımını yapan bir muavin bulunur. Yatakhane kaptanı, bilhassa, intizama ve temizliğe nezaret eder.¹⁷³

Kalkma, saat 6,00 da ve kahvaltıda 7,30 da dır. Kahvaltı, “ [1] porridge” ile bir et yemeğinden yahut yumurtadan ve meyvelerden mürekkebirdir; küçük bir yemek odasında yenir. bundan sonra genç kızlar tekrar yatakhaneye çıkarlar de orada,her biri kendi yatağını yapar ve ondan sonra da - saat sekiz’i kırk beş geçinceye kadar- serbest zamandan istifade ederler. Saat 8.30 da dersanelere giderler ki bunlar, yukarıda demiş olduğumuz vecihle, “ Bedalas House” kâ’nidir.

Erkek çocuklara gelince, bunlar, “ Bedalas House” i bir cenahın da ikamet eder ve vakitlerini tıpkı genç kızlar gibi geçirirler.

Dersaneler, mürebbi bir avlunun çevresinde kâ’indir ki bu avluya, iki kapı açılır: bunların biri kızlara ve diğeri de erkek çocuklara mahsustur. Bu kapılardan her birinin hizasında muntazam birer “ cânehabe - vestiaire” bulunur.

Avluda ve koridorlarda inzibat, “ mektep reisleri- sekool prefects”nin nezaretiyle temin edilmiştir ki bunların adedi, - biri kız ve ikisi de erkek olmak üzere-üçtür; zira, bildiğimiz vecihle erkek çocuklar daha çoktur. Az meriyye fakat müesser olan bu nezaretin altında her iki cinsten gençler, sessizce ve sükûnetle dersanelerine giderler.

[*] baş tarafı 35. inci sayıdadır.

[1] Buğday ve süten karışık bir yemek [**Sahife 1588**] 12 den 15 yaşına kadar olan sınıflar, karışık sınıflardır [1]; “orta mektep middle school” i teşkil edenler bunlardır. 15 yaşından 18 yaşına kadar olan “ yüksek mektep - upper school” da ihtisaslara göre ikinci bir taksim vardır.¹⁷⁴

Tedrisat-ı zihniye, saat 9 dan 1 e kadar devam eder. Yalnız arada, bisküvi yahut “ [2] brioche” den ibaret hafif bir kahvaltı için küçük bir fasıla vardır.

Saat 1 de “Bedalas House” ın büyük yemek salonunda hep beraber öyle yemeği yenir; fakat daha evvel şakirdanın geçireceği bir temizlik teftişi vardır: bunlar, mektep reislerinin önünde bir bir ve intizam ile geçerler ki bu reisler, derece-i lazıme de temiz olmayanları “ lavabo” lara gönderirler.

Öğle yemeği, sebzelerle beraber bir tabak etten ve bir “ puding [3] -pudding” den ibarettir; fakat münhasıran sebze yiyenlere (végétariens) ayrıca hususi yemekler verilir. Yemekhane hizmetini hizmetçiler görür. her masada erkek ve kız şakirdan vardır ki bunların arasında, hiç olmazsa, bir muallim veya bir muallime bulunur. herkesin yeri muayyendir ve bu hususta yaş, arkadaşlık ve “ tabi-i münafarat - inimitiés” etc, nazar-ı dikkate alınır [3], bu keyfiyete, terbiyevi nokta-i nazardan, büyük bir ehemmiyet atfedilir; bir derecedeki sofrada yerlerin tayinine karar veren bizzat “evbaşı- house master” dır.

¹⁷³ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Kanun-ı Evvel 1925, s. 1587–1592.

¹⁷⁴ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1588.

Saat ikiden altıya kadar sporlarla el işleri yapılır: erkekler futbol ve kızlarda “crosse” oynarlar. Yazın herkes “kriket” oynar. El işlerine gelince, bunlardan bahçıvanlık ve kalıp alma gibileri hem erkekler ve hem de kızlar tarafından yapılır.

[1] “sidcot school” da terbiye-i müştereke sonuncu seneye, yani takriben 18. inci yaşına kadar devam eder.

[2] birinci nevi un ile yağ ve yumurtadan yapılan bir nevi pasta

[3] Corinth üzümü ile undan. etc mürekkeb İngilizce yemeği.

[4] “ sidcot school” da, yemek masasında, kızları erkekleri mümkün olduğu kadar tenâvüb ettiriyorlar. “ Bedales” de bilakis, 2 yahut 3 kızın ekseriyatle yan yana oturduğu görülüyor. [Sahife 1589] Doğramacılığa bir suret-i hususiye de erkek çocuklar, tâbâhatle idare-i bittiye’ye de kızlar devam eder.

Saat dörtte bisküvi yahut bir yuvuşdan (بی وشدن) ibaret hafif bir kahvaltı vardır ve 6 da da akşam yemeği gelir ki bu yemeği, muallimler, küçük bir yemek salonunda kendi başlarına yaparlar mösyö ve madam Badley, yemeği umumi büyük yemek salonunda tüm şakirdan ile beraber yerler ve bu yemek, aleltakrib, öğle yemeği gibi geçer.

Akşam yemeğinden sonra genç kızlar, bazen, derhal “Stuphurst House” a döner ve yatacakları saate kadar vakitlerini mütalaa ile, musiki ile ve müsahebetle geçirirler; fakat (على الاكثر) (?) birtakım konferanslarla “musiki müsamereleri- concerts” umumi yahut hususi birtakım toplanmalar, onları, “Bedalas House” da alıkor. Elhasıl saat dokuzda yatılır.

175

Pazarlar ibadete yahut kıraata veyahut civarda gezintilere hasr edilir. Şimdi de “ Bedales” i heyet-i ta’limiyesi üzerine birkaç kelime söyleyelim. Bu heyet, diğerİngiliz kolejlerinde olduğu gibi, silsile-i meratibe bağlıdır ve hassaten Oxford veya Cambridge rüesâlarından mürekkepdır.

En aşağıda “ tecrübeye tabi muallimler - professeurs â l’essai” mübtediler gelir. Bunlar senede, 150 lira (3,750 frank) kazanırlar ve maaşları her sene artar. Bunların üstünde “ sınıf muallimleri- form masters” gelir ki bunların aidatı 5000 Frank ile 7000 Frank arasında tahallüf eder. Bunlardan her birinin bir sınıfın bütün dürus-u zihniyesi üzerinde hüküm ve nüfuzu caridir.

“Birinci derecede muallimler- senior masters” i muhassasatı, 9000 franktır ki bunlar, aynı zamanda, bir silsile teşkil eden ve müte’adid sınıflardan müteşekkil bulunan bir “ zümre- croupe” nin de müdüriyetini ha’izirler.

Artık mektebin bir “ başmuallim - hea master” ile- ki bu zat, bizzat mösyö Bedeli dir - iki müdür muavininden mürekkeb bulunan müdüriyet ailesine geldiler. Müdür muavinlerinin muhassasatı, 12500 franktır. Bunlardan biri “ ev reisi - house master” ünvanına ha’izdir. Bu zatın daha hususi bir surette iştigal ettiği hususat, terbiye-i umumiye mesa’ileleri, intizam dâhili ve tenzihlerdir. diğer “müdür muavini -directeur sous” yahut” ikinci muallim- second master” dir. Bu zat da sporlarla içtimai eğlenceleri idare ve şakirdanın etvâr-ı harekâtını murakabe eder, etc. [Sahife 1590] Ev reisliği makamını bugün işgal eden zat, mösyö “ Casey” ve müdür muavinliği makamını işgal eden zat da mösyö “ Powell” dir.

175 Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1589.

Mösyö Badley gaybûbet ettiği vakit bu iki muavinden biri kendisine vekâlet eder ki bu zat, şüphesiz, müşarünileyhin vefatından sonra da yerine kâ'im olacaktır.

Başlangıçta mösyö Badley, birçok şeylerle bizzat iştilal ederdi; fakat artık muâmelata hakkıyla vakıf bir erkân-ı harp heyeti (heyet-i mürebbi) teşkil edeli ve mektepte artık bir takım an'anelere mâlik olalı beri kendisi işten çekilmiştir. Mösyö Badley, artık yalnız yemeklerde ve içtimailerde bulunmaktadır. İngiliz mekteplerinin birçoğunda olduğu gibi “ Bedeliz” de de her şeyi sanki mihaniki bir surette işlemektedir.¹⁷⁶

Her İngiliz gibi mösyö Badley de zamanını müfritane bir imsak ile idare ediyor. Bir derecedeki bizzat mösyö Powell ile genç kızların müdüresi bile kendisiyle haftada ancak bir kere telakkî edebilirler.[1] birinci derecedeki muallimler kendisini daha nadir görürler. Sınıfın muallimlerine gelince, bunların kendisiyle mu'ayyen bir mülakat zamanları yoktur; sınıf muallimlerinin kendisiyle mülakat edebilmeleri herhangi bir sebebe bağlıdır. Mübtediller ise kendisiyle ancak mektebe hîn muvasalatlarında konuşabilirler. Mösyö Badley yeni hiçbir muallimi bizzat görüp kendisiyle konuşmadan istihdam etmez ve hatta talep ecnebi olup da pek uzaklarda ikamet etse bile kendisince matlub-u evsaf-ı ha'iz olduğuna kani' ise ücret-i seyahati te'diye etmekte asla tereddüt etmez.

Evli muallimlerinin muhassasat-ı manzumeleri vardır ve mektep civarında kâ'in küçük sayfiyelerde ikamet ederler.

Mösyö Badley muhassasat hususunda ve nede deruhte edilecek vazife hakkında erkek yahut kadın muallimler arasında hiçbir fark gözetmez. Yeter ki kabiliyetleri ta'ayyün etsin. Mösyö-Badley, kadınların, büyük çocuklardan ziyade, küçüklerin tâlim ve terbiyesine daha uygun olduklarını görmüştür. Kadınlar, büyüklerin inzibatını daha ziyade müşkûlatla elde ediyorlar.

[1] Öyle iken mülakat-ı icap ettiren bir sebep zuhur ederse kendisinden bu hususta müsaade almak mümkün olabilir. [Sahife 1591] Tadrileri daha tasviri (subjectif) ve murakâbe-i zatiyeleri de daha azdır. Elhasıl kadınlar daha şahsidirler ve “iştirak-i hayat - vie collective” in ilcaâtına daha güçlkle alışıyorlar; fakat mösyö Badley'nin bu hususta zehâb-ı batılı yoktur ve bir kadın ha'iz -i kabiliyeti ise ona büyük mesuliyetler vermekte tereddüt etmez.

Hizmetçiler hakkında da birkaç kelime söyleyelim. bunların muhassasatı, ayda 25 Frank ile 50 Frank arasında tahallûf eder; zira her sene hafif bir zamları vardır ki bu zam onları, mektebe rabt eder. Bunlar bittabi mektepte ikamet ederler, yerler içerler ve çamaşırları da yıkanır.

“ Bedales” de hayat işte böyledir. Şimdi bizi en ziyade alakadar eden şeye bakalım.

“ Bedales” de Verilen Terbiye Nedir?

“ Bedales” de terbiye-i cismaniye ve el işleri - bu nokta-ı nazardan “ Bedales” “ Abbotsholme” de mevki-i tatbiki konulan esasları takip ediyor. Burada da sporlara, umumi mekteplerden daha az ehemmiyet veriliyor ve bunlar kısmen el işleri ile mübadele edilmiştir ki bu ev işleri mücellerlik ile kalıp alma ve “ örücülük- tressage” den ibarettir. Erkek çocuklar fazla olarak doğramacılık ve demircilikle ve genç kızlarda dikiş, nakış, tabâhat ve idare-i beytiye ile iştilal ederler.¹⁷⁷

Filhakika mösyö Badley, cinsiyet farkı daima nazar-ı dikkat de tutuluyor. Bilhassa terbiye-i cismaniye nokta-i nazarından genç kızlar, umumiyetle, İngiltere'de, genç kız

¹⁷⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1590.

¹⁷⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1591.

mekteplerinde yapılan sporlarla müsaiden başka bir şey yapamazlar. Şakirdan , “ Abbotsholme” de olduğu gibi, doğrudan doğruya faydalı işleri yaparlar. İşte bu kâbilden yüzme havuzunu kazanlar onlardır. Kezâlik bir tulumbacı takımı da teşkil etmişlerdir. Elhasıl şakirdan, bahçıvanlık yapar, tavuklar ve inekler besler ve mektebin müzesi'ne koleksiyonlar toplarlar, etc.

“**Bedales “ de terbiye-i zihniye** - “Junior school” i bir tarafa bırakınca tâlim-i zihmiye, “Abbotsholme” de olduğu gibi, iki devreye taksim edilmiştir; biri, 15 yaşına kadar süren tedrisat-ı umumiye ve diğeri de, imtihanlara hazırlayan tedrisat. [**Sahife 1592**] Birinci devre esnasında erkek çocuklar az çalışır ve - zihinleri daha çabuk inkişâf eden ve daha cevval olan- kızların rekabeti, onları biraz teşvik ve tahrik eder. İkinci devre esnasında, bilakis, imtihanlara ihzal edilir ve - ihtisasın icabatın neticesi olarak - terbiye-i müstereke, artık pek umumi değildir; fakat bu devrede erkek çocukları işe tahrik eden diğeri bir sebep vardır: herhangi bir meslekte muvaffak olmak arzusu [1]. İşte yalnız bu devre içindedir ki şakirdana, evvela muallimlerin yardımıyla, birtakım vazifeler verilir ve sonra bunlar, azar azar kendi hallerine bırakılır. Asla “ rekabet notları- notes d’emulation” yoktur [2]; fakat her sene Miladi İsevi yurtosunda haricinden bir muallim, şakirdanı imtihana gelir.

Usul-u tedrise gelince, bunun da “Abbotsholme” da kullanılan usul ile müşebeheti çoktur. Bildiğimiz vecihle bu usul, maddiyeden mücerrede, hususi den umumiye gitmekten ibarettir.

Bütün İngiliz mekteplerinde olduğu gibi şakirdan, serbest vakitlerini “ hususi merak” larına hasır ederler. Zaten onların serbest zamanları esnasında herhangi mu’ayyen bir şeyi yapmakla mükellef olmaları bir kaidedir ve işte yalnız bu müsaidir ki birer mükâfat ile mükâfatlandırılır. Şakirdanın bir takımı edebi tetkikat ve tenkidat ile iştilal eder; diğeri bir takımı el işleriyle meşgul olur ve diğeri bir takımları da koleksiyonlar yaparlar.

[1] Usul-u terbiye de bu noktanın ehemmiyeti pek barizdir; zira şakirdan, mektep hayatında, bir “ aferin” bir “not” veya bir “ mükâfat” almak için değil; fakat bizzat kendileri için çalışmanın lüzumunu hiss ediyorlar.¹⁷⁸

[2] Şakirdan’ a gerek derslerinden ve gerekli vazifelerinden dolayı not vermek, onlar arasında rekabete yol açmak demektir. Mektep hayatında bu rekabetin tesiri hiç de iyi değildir; zira çocukların bir kısmını mağrur ve diğeri bir kısmını da - ki ekseriyat bu ikinci kısımdadır- me’yüs eder. Bunlar, kendilerine artık diğeri lerinin mâdunun de hiss ederler. Buna meydan vermemek için şakirdana hiç not vermemek lazımdır. Zaten çocuk not için değil; fakat bizzat kendisi için çalıştığını bilmelidir. Bu sebepten de çocuğu bizzat kendi nefsiyle mukayese etmek lazımdır: dün vazifemizi daha iyi yapmıştınız. Bugün neden muvaffak olamadınız? Acaba seviyeniz mi düşüyor? Tarzında mukayeseler çocuğun nazar-ı dikkati kendi üzerine celp edilmelidir.

¹⁷⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1592.

3.1.12. İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Bedales de Terbiye-i Ahlakiye)

Doktor Sabri Bey “İngiliz Mekteplerinde Terbiye (Bedales de Terbiye-i Ahlakiye)”

[Sahife 1607] “ Bedales” de Terbiye-i Ahlakiye. — terbiye-i ahlakiye aşağıdaki esaslara istinâd eder:

1- Sporlarla el işleri terbiyevi bir rol oynarlar ki bu rolü, bu tetkikimizin içinde, birçok defalar kayıt etmiştik;

2 Usul-u tedaris hakkında da keyfiyet böyledir;

3 Gördüğümüz vecihle “ tutor sistemi” ,” Bedales” de mevcuttur.

Hayat burada, belki de diğer mezheplerden daha ziyade aile hayatına yaklaşıyor; zira burada her iki cins de temsil edilmiştir; fakat bunu daha ileride tetkik edeceğiz;¹⁷⁹

4 “ sınıf başı sistemi”, “ Bedales” de mevki-i icrâdadır ve kızlarda erkekler gibi, azar azar mesuliyete iliştilir. Bunlar evvela, kaptan muavini ve sonra yatakhane kaptanı olurlar. Bunların rolünü daha yukarıda tarif ve tasrih etmiştik. Artık ev reisi olmak mümkündür. Bu hususta mösyö Badley tarafından teklif ve takdim edilmiş olmak, diğer reisler tarafından kabul edilmek ve elhasıl tecrübe müddeti içinde de bu işin ehli bulunduğunu ispat etmek lazımdır. Reis olmayı reddetmek mümkündür; fakat bu vazife bir şeref gibi telakki ediliyor. Ev reisleri mensup oldukları evin intizam ve inzibatından mesuldürler. Zaten bunlara salâhiyat ve vazifelerini bildiren mufassal birer risale verilir. “Stuphurst House” da bir takım kızlar ve “ Bedales House” de de bir takım erkek çocuklar reistirler. Bunlar münakaşa etmek ve kararlar vermek üzere her hafta birleşirler.

Ondan sonra mektep reisi olmak mümkündür. Buda bütün mektebe kumanda etmek salâhiyatı ha’iz olmak demektir. Üç mektep reisi vardır: bir kız ve iki erkek; mektep reisi bulunan genç kızın, kızlara olduğu kadar erkek çocuklara da kumanda etmek salâhiyatı vardır.

[*] baş tarafı 36 sayıdadır. [Sahife 1608] Mektep reisleri, bir suret-i umumiye de, tenefüs zamanlarında mektepte intizam’dan ve talebenin tavır ve hareketinden mesuldurlar, etc. Yemeklerden evvel ellerin temizliğini teftiş edenlerin bunlar olduğunu görmüştük.

Fakat mektep reisleri, her şeyden evvel, birer terbiye vasıtasıdır. Bunlar mektebin an’anelerini muhafaza ve idame ederler ve arkadaşlarının üzerinde kuvvetli bir tesir-i maneviye ha’iz olmaları lazımdır. Zaten mösyö Badley onları sık sık korur; zira onlara birer “ terbiye vasıtası” olmak üzere büyük bir ehemmiyet atfediyor: onların var vesâtatıyladır ki kendi nüfus-u şahsisi mektep içinde yayılır. Onları haftada bir kere müctemian görür ve bundan başka onlarla müte’addid şahsi mülakatları vardır.¹⁸⁰

En başta “ baş reis -head prefect” gelir. Bu alelade, en yaşlı olan (kız veya erkek) şakird dir; meker ki aşikâr bir kabiliyetsizliği olsun. Bazı seneler bu “ baş” bir erkektir (baş çocuk- headboy) ; fakat benim ziyaretimi esnasında bu, bir kızdı (baş kız - headgirl)

¹⁷⁹ Doktor Sabri, “İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Kanun-ı Sani 1926, s. 1607–1612.

¹⁸⁰ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1608.

ki bütün mektebe kumanda etmek hakkını ha'izdi ve kendisine pek ziyade hürmet ve riayet ediliyordu.

İşte şakirda'nın silsile-i meratibi.

Bu silsile-i meratibin seciye-i mesuliyete alıştırmannın diğer vesaiti de vardır.

Evvela spor kaptanları vardır ki bunlar, en iyi oyunculardır. Kezâlik birtakım “ sınıf başları - monitors” vardır ki bunlarda, dershanede, pencerelerden, tebeşirden defterlerden ve dershanenin derece-i suhûnetinden mesuldürler ve fena notların listesini tutarlar, etc. Elhasıl muhtelif kulüplerin, münakaşa meclislerinin ve kütüphanenin, etc, reisleri ile kâtipleri vardır. Bütün bu imkân, muhtar birer tarzda bizzat şakirdan tarafından idare olunur. Bunlardan başka evlerde “ lavabo” dan, kunduraların mevzii bulunduğu mahalleden, havayı tecdid eden cihazdan ve “ Porç [1]” den etc, mesul diler şakird vardır.

Hülâsa sınıf başları sistemi, “ Bedales” usul-ü dairesinde tetkik edilmektedir.

[1] Buğday ve sütün karışık bir yemek olduğunu yukarıda görmüştük. **[Sahife 1609]** Son bir mülahaza: eğer genç kızların, bir suret-i umumiye de, erkek çocuklardan ziyade temsil edici ve onlardan daha çabuk alaycı bir zihni varsa ve eğer genç kızlar tedrisat-ı zihniye de muallimleri daha ziyade tatmin ediyorlarsa bunların, bilakis, murakâbe-i zatiyeleri daha azdır ve onları mesuliyet ve kumandaya alıştırmak daha güçtür. O halde seciye'nin teşkil sahasında “ kuvvet cins - sexe fort” dir ki “ sınıf cinsi - sexe faible” menbahlık vazifesini görüyor.¹⁸¹

5 Kalıp hayatı da, - şimdi söylemiştik- teşkil edilmiştir ki bu hayat, hayat-i umumiye' ye hazırlar. Geçerken kayıt edelim ki münakaşalara hâkim olan fikirler, serbest fikirlerle “ kadın mürevvicliği fikirleri - idées féministes” dir; halbuki umumiye mekteplerde keyfiyet aksinedir; zira umumi mekteplerin kalıplarında münakaşalara hâkim olan fikirler, umumiyetle, muhafazakar olan fikirlerdir.

6 Ceza sistemi, diğer mekteplerde ki sistemlerin evsafına ha'izdir. Burada da cismani cezalar hâkimdir ki bunlar, kabahatin ağırlığıyla tekrarının sıklığına göre derece derece artar.

Mektep hâkimiyetinin infazı aşağıdaki esaslara müstenittir:

1 kat'i ve değişmez bir karar vermek;

2 muhasalat ve muahbbetle tecziye etmek;

3 âdil ve bitaraf olmak.

Cezalar, mesela bahçıvanlık mesaisiyle işgal etmek, tatlılar veya yemişlerden mahrum etmek, ilave jimnastikler yaptırmak, 15 dakika içinde hiçbir kelime söylememek ve müte'addid defalar elbisede değiştirmek kabilinden bir takım hususattır.

Reisler, - fakat silsile-i meratibede ki dereceleriyle mütenasip bir surette- tecziye etmek hakkına ha'izdirler. Bu kabilden yatakhane kaptanları, “ pabuç darbeleri ?- coupe de sandales” ile cezalandırılabilirler.

Yalnız baş reis, bastonla dövmek hakkına ha'izdir; fakat bu hususta başmuallimin muvaffakatını istihsal etmek lazımdır.

¹⁸¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1609.

7 Dinde “ Bedales” de büyük bir rol oynar ve Abbotsholme de olduğu gibi-bitaraftır. **[Sahife 1610]** Bu aka’itsiz ve gayr-ı mu’ayyen bir nevi Hristiyanlıktır; fakat derin bir şevk-i dini vücuda getirilmesi tecrübe olunur.

“ Badley ” de terbiye-i müşterekenin neticeleri. - Latin zihniyeti ile düşünenlerin muhtelit mektebe isnad ettikleri esaslı kusur, böyle bir muhitte iyi bir ahlakın muhafaza ve idamesine hâil olan müşkülattır.¹⁸²

Doğrusunu söyleyelim ki Angola- Saksonlar, bu hususta, bir suret-i umumiye de bizden daha az mütaraddidler. Onlara göre işleri kendi hâline bırakılırsa hüsn-ü ahlakın muhafaza ve idamesi mümkündür. Angola- Saksonlar, bu hususta sarf edilecek bir gayrete ihtiyaç bulunmadığını itiraf ediyorlar; fakat bu gayretin, iyi şerait içinde tatbik edildiği takdirde, müesser olduğuna da kâ’ildirler.

İngiltere’de herkes bu fikirde olduğunu zannediyorum; zira hiçbir yerde kimsenin ve hatta terbiye-i müştereke muhâliflerinin bile bu hususta sert tenkidat ettiklerini işitmedim.

Bu netice, ailenin sağlam terbiyesiyle ihzar edilmiştir ki bu terbiye, daha bidâyetinde, ciddiyet, hürmet ve muarakâbe-i zatiye’yi teşekkül ettirmiştir.

O netice ki mürebbilerin ehliyeti ve huzumu ve ihtiyadı ile itmam edilmiştir. Terbiye-i müştereke tedricen tatbik edilmiş ve bu terbiyeye tabi tutulanlar da itinalı bir surette istifaya mashar edilmişlerdir.

“ Terbiye-i cinsiye - education sexuelle” diye bileceğimiz keyfiyeti deruhte eden bizzat mösyö Badley. Bu hususta vakti geldiğine hüküm ettikçe her şakirdi ayrıca yanına çağırıyor. Angola- Sakson zihniyetine göre müşkülât savuşturulamaz; fakat cepheden karşılanır.

Bu hususta işittiğim tek müvahıza, genç kızların erkekleştirilmesine aittir.

Güzel cinsin, - hiç olmazsa İngiltere’de- kuvvetli cinse icra ettiği tesirden ziyade onun tesirini tabii bulunduğu şüphesizdir. Genç kızların, bizzat tedrisat nokta-i nazarından erkeklerin müşevvik ve mahr-u kâridir; fakat erkek çocuklar kadınlaşıyor denemez. **[Sahife 1611]** Genç kızların seciyesi daha metin bir hale gelmeye mütemayildir; fakat bu keyfiyet bir kusur değildir. Olsa olsa onların ancak tavr-ı zahirelerinde bir kusur teşkil edebilir.

Beşeri hiçbir şeyi yoktur ki faidelerinin yanında mahzurları olmasın. Zihniyetinize göre faidelerle mahzurların ehemmiyetine muhtelif kıymetler atfeder ve ona göre de bir şeyin leh veya aleyhine bir hüküm veririz. İşte “ Bedales” in zâ’irleri de terbiye-i müşterekenin leh veya aleyhinde böyle birer hüküm veriyorlar.

Bundan başka “ Bedales” ziyaret edilince insanın hissettiği ilk te’essür, bir nevi inkisâr-ı hayâlidir: burada terbiye-i müştereke esasları, zannedildiğinden az ileriye sürülmüştür ve bütün bunlar gayet tabii ve gayet tabîve gayet külfetsiz ve kolay görünür! İlk te’essür geçtikten sonra düşünme başlar ve o vakit anlaşılır ki “ Bedales” in teşkilatına huzum ve ihtiyat hâkim olmuştur.¹⁸³

Her iki cins serbest zamanlarda, teneffüs zamanlarında az birleşiyorlar; böyle iken buna dair hiçbir emir yoktur; fakat genç kızlar, tabii bir sevk ile erkek çocukların daha kaba

¹⁸² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1610.

¹⁸³

Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1611.

ve sert olan oyunlarından uzaklaşıyorlar. Erkeklerle gelince, bunlarda, gezerlerken pek çabuk yorulan kızların betâetinden sabırsızlanıyorlar.

Bazen “ Bedales” de, - bütün dünyada olduğu gibi- birtakım âşıklar (des idylles) baş gösteriyor ki bunlar, ileride, bir izdivaç ile nihayetleniyor. Mösyö Badley bunları fena bir gözle görmüyor. Kendisine göre bu ittihatlar, diğerlerinden daha iyi şerait içinde akd edilmiştir; zira zevceyn (یكدی كرىنك) (?) seciyesini daha muayyen bir tarzda takdir etmiştir.

Muhtelit mektepler, daha şimdiden, İngiltere de şayan-ı hürmet bir nam kazanmışlardır ki bu keyfiyet, Angola- Sakson muhitin de pek ziyade ha’iz ehemmiyettir. Artık bu mektepleri hesaba katmak lazımdır. Bu, terbiye-i milliye’ye giren yeni bir “ âmil- facteur” dir ki bu âmelin elbette bir takım netayihbi olacaktır.

Ne gariptir o memleket ki orada, bu kadar an’anelerin yanında bu kadar cesurane yeni tecrübelerle tesadüf olunuyor! **[Sahife 1612]** Merkeziyetin fikdâni yüzünden herkes aynı adımı atamıyor ve görünüşe göre her biri kendi hususi bulunu takip ediyor; fakat hendesi zihniyetlere bir hercümerç şeklinde gözükken bu kadar tenevvü’lerin ortasında bir unsur ittihâd meydana çıkıyor.¹⁸⁴

Bu, mesuliyet-i şahsiye nokta-i nazarından “ seciyenin terbiyesi - education du caractère” dir ve fa’ikiyet-i içtima’iye işte bununla kâ’imdir

Son

Değişen koşullarıyla İngiliz eğitim sistemi önemli ilerlemeler kaydetmişti. İngiliz eğitim sisteminde liyakat çok önemli yer tutmakta. Öğrencilerin yetenekleri ve kişisel becerileri göz ardı edilmemekteydi.

Eğitimde gelişimlerin meydana gelmesi içinde uygun ortamın hazırlanmasında tereddüt edilmemiş, öğrencilere her türlü imkan sağlanmaya çalışılmıştı.

İngiliz eğitimi çok yönlü bir sistemdir. Bu eğitim anlayışı içerisinde, kalıplaşmış düşünce sistemi yerine, kişisel gelişim ve yeteneklerin ön planda tutulduğu, öğrenci merkezli eğitim ön planda yer almaktadır.

Eğitim resmi ve şahsi eğitim kurumlarına gerçekleştirilmekte; ancak her eğitim kurumu devlete bağlılık arz etmekteydi. Bu eğitim kurumlarında dersler, genellikle sohbet edası içerisinde, öğrencilerin katılımı yüksek ve ilgilerinin her daim canlı tutulduğu derslerle işlenmiştir. Bu anlayış öğrencilerin derslere katılımını arttırmış ve ilgilerine yönelik eğitimler sayesinde bilgileri hafızalarında uzun süre muhafaza edebilmişlerdi.

İngilizler eğitime ve uygulamalarına diğer ülkelere göre daha fazla önem vermişlerdi. Örnek olarak her öğrenci bir spor dalı ile ilgilenmesi mecburdu. Buradaki amaç sadece bedeni geliştirmek değil, spor faaliyetleri içerisinde öğrencinin nefsine ve duygularına hakim olması, sabrını ve azmini geliştirmeleri hedeflenmişti. Ayrıca her öğrencinin bir enstrüman ile ilgilenmesi de sosyal hayata hazırlama faaliyetleri arasında önemli yer tutmaktadır.

İngiliz eğitiminde sessiz, sosyal aktivitelerden uzak, şahsi görüşlerini ifade edemeyen öğrenci modeli tasvip edilmezdi. İngiliz eğitim sisteminin temelinde öğrenci, başkalarına ihtiyaç duymayan, kendi ayakları üzerinde durabilen, dönemin ihtiyaçlarına ayak uydurabilen öğrenci hedeflenmiştir ki bunu da gerek okul öncesi eğitim gerekse spor ve müzik faaliyetleri

¹⁸⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1612.

ve okullarda öğrenciye verilen değer ile gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir ki bundan da başarılı olmuşlardır.

İngiliz eğitim sisteminde korku ve ceza yerine, sevgi ve ilgi uyandırmayla eğitim verilmesi öğrencileri okula ve derslere çeken bir diğer etken olmuştur. Tutor sistemiyle mevcutları fazla olan ve okullarda yer bulamayan öğrenciler, evlerin kiralanarak okullara bağlı bir yer haline getirilmiş ve öğretmenle öğrencilerin birlikte yaşamaları da, öğrenci ve öğretmen ilişkilerinin geliştirilmesine vesile olmuştur.

İngiliz okullarının yatılı olması, diğer ülkelere göre avantaj sağlamıştır. Burada ki eğitim askeri ve katı disiplin yerine, aile ortamı oluşturarak bağlılığı ve ilgiyi uyandırması hasebiyle diğer ülkelerin yatılı okullarından ayrılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA, ALMANYA VE İNGİLTERE MEKTEPLERİNİN TALEBE YETİŞTİRME SİSTEMLERİ

4.1. Almanya Eğitim Tarihi

Bu bölümde Muallimler Mecmuas'ında ki bölümlerde Fransa ve İngiltere eğitimine değinildiği için bu bölümde sadece Alman eğitimine değinilecektir. Aydınlanma çağı ile başlayan eğitim öğretimde değişiklik Almanya'da da etkisini göstermiştir. 18. Yüzyıla kadar üzerinde önemle durulan aristokratik eğitim artık geri plana atılmaktadır.¹⁸⁵ Eğitimde kişisel kanılar bir kenara bırakılarak bilimsel ve psikolojik verilere önem verilmiştir.¹⁸⁶ İngiltere'de buharla çalışan ilk lokomotifin icat edilmesi endüstrileşmeyi başlattı. Eğitimde bilimsel araştırmaların önem kazanmasıyla bilim ve teknik gelişmeler yeni bir endüstrinin doğmasına ve eğitim görüşlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹⁸⁷

Bu devrin eğitim düşüncesinde insan, mesleki eğitim yerine öncelikle insan olarak eğitilmek istenmişti. Böylelikle eğitimin ana merkezini insan ve insanın kişisel değeri olmuştur.¹⁸⁸ Çocuğa ve çocuğun gelişimine yer veren eğitim anlayışı da olmuştur.¹⁸⁹ Pestalozzi, Fröbel, Spencer gibi düşünürler eğitim görüşlerini ortaya atmışlardır. Eğitim çocukların ve ömesleke gruplarının ihtiyaçlarına göre şekil almaya başlamıştı. Psikoloji ve sosyoloji alanlarının ortaya çıkması, çocukların düşünsel yapılarına daha çok eğilmeye, çocuk yetişkinlerin küçültülmüşü olmaktan kurtarılmaya çalışılmıştır.¹⁹⁰ Eğitim'in herkes için eşit ve özgür olması fikri de ortaya çıkan bir diğer konudur ki günümüzde hala etkisini korumaktadır. Bu dönem düşünürlerinin eğitim felsefeleri şöyledir:

Pestalozzi: Eğitim ve öğretimin asıl amacı, insanların akıl mükemmelleştirilmesi değil, aynı zamanda maddi sefaletten kurtarılması ve manevi-

¹⁸⁵ Kemal Aytaç, *Avrupa Eğitim Tarihi Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, Ankara, Phonix Yayınevi, 2012, s.215.

¹⁸⁵ Cavit Binbaşıoğlu, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara, Binbaşıoğlu Yayınevi, 1982, s.106.

¹⁸⁶ Binbaşıoğlu, a.g.e., s.104

¹⁸⁷ Binbaşıoğlu, a.g.e., s.115

¹⁸⁸ Aytaç, a.g.e.,s.215

¹⁸⁹ Binbaşıoğlu, a.g.e., s.115

¹⁹⁰ Binbaşıoğlu, a.g.e., s.116

beşeri yönden de bağımsız kılınmasıdır.¹⁹¹ Pestalozzi eğitim sorunlarının asıl nedeni olarak sosyal, kültürel ve ekonomik eksiklikleri görmekteydi. Bu nedenle halk zümresinin eğitilmesine önem vermiş, her zümrenin kendi şartlarında ve ihtiyaçlarına yönelik olarak eğitilmesi fikrini savunmuştur. “Yoksullar yoksulluğa uygun düşen şekilde eğitilmelidir.” Pestalozzi, genel ve kalıplaşmış eğitimden ziyade kişisel ve somut eğitimden yanaydı. Bu eğitim insanları kalıplaşmış düşüncelere göre değil, kişisel gelişimi şekillendirecek tarzda olmalıdır.¹⁹²

Wilhwm Fröbel: Fröbel, Pestalozzi'nin eğitim düşünceleri geliştirmişti. Fröbel, eğitim amacı yönünden bireyin toplum içerisinde ortaya çıkarma ve keşfetme gücüne inanmaktadır. İnsan deneyerek ve uygulayarak keşfetme yetisi kazanabilir. Bireylerde bu yetinin kazanılması toplumsal olarak kalkınmanın da habercisi olarak görülmüştü. Bireyin keşfetme ve uygulama eğitimi için özgür eğitim ortamının olması ve eğitim kurumlarının bu anlayışa göre şekillendirmesi gerekmektedir. Fröbel'in eğitime en önemli katkısı okul öncesi eğitim fikrini keşfeden ve uygulayan olmasıdır. Almanya da okul öncesi eğitimin kurucu olarak ele alınır.¹⁹³ Fröbel'in okul öncesi eğitim fikri Amerika ve İngiltereye¹⁹⁴ ve dünya'nın çeşitli ülkelerinde kullanılmaya ve günümüzde de geçerliliğini korumaya devam etmiştir.

Almanya'da ortaya çıkan Yeni Hümanizm akımı, Alman eğitim sisteminde önemli mihenk taşlarından biri olmuştur. Yeni Hümanizm Orta Çağ eserlerine olan hayranlıklar ve Latince gibi kullanım alanları sınırlı olan dillerin öğretilmesi yerine, çağın sorunlarına eğilen, bireye ve bireyin kişisel görüşüne önem veren bir eğitim anlayışı geliştirmiştir.

Günümüz Alman eğitimini şekillendiren bu gelişmeler neticesinde Almanya'da özgür ve eşit eğitim hakkı mevcuttur. Eğitim öğretim zorunlu ve ücretsizdir. Almanya'nın da tıpkı Amerika'da olduğu federal yapısından ötürü, eyaletler arasında eğitim farklılıkları göze çarpmaktadır. Almanya'nın eğitim politikası, her bireye kendi yetenek ve ilgi alanına göre en uygun eğitim imkanı sağlamak ilkesi üzerine kurulmuştur.¹⁹⁵ Endüstrileşmenin başlamasıyla mesleki eğitim faaliyetlerinin en önemli

¹⁹¹ Aytaç, a.g.e.,s.256

¹⁹² Aytaç, a.g.e.,s.257

¹⁹³ Aytaç, a.g.e.,s.270.

¹⁹⁴ Binbaşıoğlu, a.g.e., s.106.

¹⁹⁵ Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış Ed: Sefer Ada, Nurdan Boysal, Ankara, Pegem Akademi, 2009, s. 97.

örneklerinden biri de Almanya olmuştur. Almanya'nın bu başarısında yönlendirmeye erken başlaması ve yönlendirmeyi başarılı bir şekilde uygulması¹⁹⁶ önemli bir etken olmuştur.

¹⁹⁶ Ada, Boysal, **a.g.e.**, s. 99

4.1.2. Fransa, Almanya ve İngiltere Eğitimine İlişkin Özgün Metinler

Doktor Sabri Bey tarafından kaleme alınan bu makalede Fransa, Almanya ve İngiltere eğitim sistemlerine değinilmiş, bu sistemlerin artı ve eksi yönleri ifade edilmiştir. Kısaca değinmek gerekirse, Fransa eğitim sistemi günümüz eğitim sistemiyle benzerlik göstermekte, verilen eğitim öğrenme ve öğretme kaygısından uzak, meslek edinme telaşı içerisinde gerçekleştirilmişti. Devlet dairelerinde iş sahibi olmak için verilmesi gereken sınava hazırlık, eğitimin ana faktörünü oluşturmakta, sınav ve meslek edinme kaygısı eğitimde liyakatin önüne geçmişti. Kızdırma sistemi ile sınava yakın zamanlarda öğrencilere bilgi yüklemesi yapılmakta, öğrencilerin sınava yönelik her konuya hâkim olmaları hedeflenmekteydi; ancak bu eğitim sınavdan sonra uçup gitmekte. Sınavı kazananlar hedefine ulaşmış, kaybedenler ise serbest meslek erbabı içerisinde kendilerine yer aramışlardı.

Fransa eğitim sistemi de yatılı okulları bünyesinde barındırmakta. Bu yatılı okullar askeri tertip ile idare edilmekte ve kati bir disiplin ile eğitimler gerçekleştirilmekteydi. Bu sistem içerisinde Fransa pek başarılı olamamıştı.

Almanya eğitim sistemi klasik eserlere ve Latin diline hayranlık duyan, kilisenin kontrolünde bir eğitim içermekteydi. Bu eğitimin dönemin ihtiyaçlarına karşılık vermediği anlaşılmış ve uygulamalardan vazgeçilmeye çalışılmıştı. Almanya'da ortaya çıkan okul öncesi eğitim ile öğrencilerin eski sistemden ziyade yeni eğitim anlayışları içerisinde temelden gelen bir eğitim ile yetiştirilmesi hedeflenmişti. Bu eğitim sistemi ile kaybolan bir neslin evlatlarının kazanılması hedeflenmişti.

Almanya'da geliştirilen bu sistem bütün Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya da sirayet etmiş, ilerleyen dönemlerde pedagoji ve psikoloji gibi bilimlerin gelişmesiyle de okul öncesi eğitimde önemli başarılar yakalayan Almanya bu bilimlerin yardımı ile de öğrencileri yönlendirmede ve gelişmelere ayak uydurmalarında başarılı olmuştu.

Daha öncede değindiğimiz gibi İngiliz eğitim sistemi eski kalıplarından kurtulmuş, çağın gereklerine ayak uyduran ve gerçek hayatta kullanılan bilgiye, iş

bilgisine ve Almanya'dan ihraç ettiği okul öncesi eğitime önem vermişti. Bu eğitim sırasında katı disiplin yerine sevgi ve ilgiyi ön planda tutmuş, öğrencinin ilgisini uyandırarak derslere katılımını arttırmışlardı. Diğer ülkelerin aksine yatılı okullarda sevgi ve ahlak seviyesi üst düzeyde tutulmuş ve öğrencilerin gelişimleri için her türlü ortam hazır edilmeye çalışılmıştı. Bu sistem ve düşünce içerisinde gerçekleştirilen İngiliz eğitimi önemli başarılar kat etmişti.

Doktor Sabri Bey'in kaleme aldığı "İngiliz, Fransız ve Alman Mektepleri Adam Yetiştiriyor mu" başlıklı yazılarının transkripsiyonu aşağıdaki gibidir.

4.1.3. Üç Terbiye (Fransız Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye (Fransız Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)”

(Fransız, Alman ve İngiliz Terbiyeleri)

[Sahife 1632] İngiltere ile diğer garp milletleri arasındaki tezd, daha mektepten itibaren kendini gösterir. Bu tezdı şiddetli ve keskindir; bir haldeki Anglo-sakson fa’ikiyatının Sebeplerini daha doğarlarken yakalamaya müsaidir.¹⁹⁷

Her millet terbiyeyi ahlak ve hasaili ve ihtiyatları nokta-i nazarından kendi tasvirlerine göre tertip ve tanzim eder; terbiye de kendi sırasında, halet içtima’iye üzerinde te’sirini gösterir.

Fransa’da, Almanya’da İngiltere’de terbiye üzerine yapılan üç tetkik, bu hususta bize bir fikir verecektir.

Birinci fasıl

Fransız Mektebi Rejimi adam yetiştiriyor mu?

1

Kolejden çıkarken yüz genç Fransız’a hangi mesleğe gireceğini sorunuz; yetmiş beşi, size, hükümet memuriyetlerine namzed olduklarını söyler.

Çoğunun arzusu, orduya, hâkimliğe, nezaretlere, idare kalemlerine, umur-u mâliyyeye, konsolosluklara turuk ve maâbir idaresine, madenler, tütün, sular ve ormanlar idarelerine, darülfünuna, kütüphaneler idaresine ve hâsılı hazine-i evraka, ah ah girmektir.

1- “üç terbiye” surnamesi altında tercüme ettiğim bu kısım, Admon Domolon’ nın “Anglo - Saksonlarının fa’ikiyat-ı içtima’iyesi nedendir?” namındaki eserinin birinci kitabının ilk üç faslını teşkil ediyor. [Sahife 1633] Serbest meslekler erbabı, umumiyetle, bu memuriyetlerden birine girmeye muvaffak olamayan gençler arasından çıkar.¹⁹⁸

Takdir edersiniz ki hükümet bütün bu namzedlere memuriyetler alamaz. İçlerinden bir kaçını intihab etmeye aralarında bir istifa yapmaya mecburdur.

Pekâlâ, bu istifa, ya imtihanlarla, ya himayelerle veyahut veladet (asalet) ile icra olunabilir.

Veladet yahut himayelerle istifa ancak istisnai ve tâli bir surette vukua gelir. Bu muhtelif meslek memuriyetinin büyük kapısı imtihandır.

Demek ki genç Fransız’ın başlıca meşgale-i zihniyesi imtihanda muvaffak olmaktır.

¹⁹⁷ Doktor Sabri, Üç Terbiye (Fransız, Alman ve İngiliz Terbiyeleri)”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Şubat 1926, s. 1632–1640.

¹⁹⁸ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1633.

Zira bütün âtisi bu ilk muvaffakiyete bağlıdır.

Fransız'ın mektebe verdiği ehemmiyet işte bundandır. Zira munhasıran mektebtir ki arzu olunan mesleklere yol açar ve yine mekteplerdeki tasnif içtimai husule gelir.

Diğer taraftan bizzat mektepte imtihanlarda muvaffakiyeti te'min edecek en müsait şartlar içinde tesis edecektir. Zaten başka türlü olamaz. Zira aileler mektep müesseselerine her sene muhtelif müsabakalarda kabul ettirdikleri talebenin adedine göre bir kıymet veriyorlar. Bu tarafta ki yarış ta muvaffak olamayan bir kolejin talebesi çok geçmeden hiç kalmaz. Demek ki bu mesele kendisi için bir ölüm dirim meselesidir.

Pekala, imtihanlara muvaffakiyetle hazırlanmanın en emin çaresi, “kızdırma – chauffage-“[1] usulüdür. Kendisini ifade eden tabir kadar barbar olan bu usul öyle mübrem bir tarzda kendini ihsas ediyor ki darülfunun ile serbest kolejler onu bir has rekabetle icra etmektedirler.

“Kızdırma nedir?”

Kızdırma, mümkün olduğu kadar az bir zaman içinde bir imtihanın maddeleri hakkında sathi fakat muvakkaten kâfi malumâtı vermekten ibarettir.

[1] Burada “kızdırma” tabirinden maksat, “hız verme, şiddetlendirme, kızıştırma ve tağcil etme”dir. Bu usule “usulü tağcil” demekte mümkünse de evvelki tabir daha kuvvetlidir. [Sahife 1634] Bu malumât iki sebepten dolayı mümkün olduğu kadar az bir zaman içinde verilmelidir. Evvela, mesâliki hükümetin çoğuna girmek için tahdid edilmiş bulunan yaş, acele etmeye elzem ettiriyor. Yaşın bu tahdidinden maksat namzedlerin mütezayid bulunan adedini azaltmak ve kabul şartlarını daha ziyade güçleştirmektir.¹⁹⁹

Saniyen, yaş tahdidi edilmiş olmasaydı bile namzedlerin imtihanlarını ayrı kendine geçirmeye menfaatleri vardı. Zira tekaüd olmak için tertibat edilmiş bulunan yaştan evvel meslekte daha yüksek bir mevki işgal edebilmek buna mütevakkıftır.

Bu şartlar içinde tedrislere bil zarure sathidir. Zaten programların müfredatı bir derecede tevsii edilmiş olması da buna intac edecekti. Namzedlerin adedi ne kadar artıyorsa – müşkilatı çoğaltmak için- programlarda o kadar tevsii ediliyor. Bu suretle nihayet hiçbir zekâyı beşerin teammik edemeyeceği “ansiklopedik” programlar vücuda getirilmiş oluyor. O halde bu programları ancak sathiyeye gözden geçirmekten başka bir şey yapılamaz.

Hiç şüphe yok ki bu imtihanları yapan muallimler kendileri de, programın birçok suallerine cevap vermekte düçar-ı müşkilat olur ve şayet imtihan ettikleri namzedlerle müsabakaya alınsalar “red olunma” tehlikesine pek ziyade maruz kalırlardı. Şimdi “kızdırma” usulünün neden imtihan maddeleri hakkında “muvakkat” bir malumât verdiği izah etmek lazım. Eğer bu usul tedrisin gayesi, hakiki ve teammik edilmiş malumâtı vermek ve mümarese ile zihnin yüksek mülükalarını inkişâf ettirmek olsaydı neticesi tabii sürekli olurdu. Fakat bu usul bilhassa hafızanın cihet ve ikdamından ibarettir. Onun için de tesiri tamamen sathidir ve zekâyı nüfuz etmez: hatıraların tazeliği gibi geçer. Zaten maksat sadece, imtihanda muvaffak olmaktan ibaret olduğu için bunun hiçbir mahzuru yoktur. O halde muayyen bir zamanda bu imtihanı atlabilecek bir halde bulunmak kifayet eder. Bir kere bu netice elde edildi mi artık sonrası tâlidir. Zira artık meslek temin edilmiştir.

İmtihanlar, “kızdırma” sistemini işte böyle doğurmuştur. Bundan başka bunlar “büyük leyli mektep –La Grand internat” denilen husus bir mektep rejimini de teşkil ve inkişâf ettirmiştir. [Sahife 1635] Bir memlekette ki orada en büyük bir hırs ile göz dikilen mesleklere

¹⁹⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1634.

yalnız imtihanlar yol açar. O memlekette o leyli etfal çocuklarının terbiyesi hususunda tamamen koleje kabullerini bağlarlar. Filhakika “kızdırma” usulü ailelerin bilmediği hususu bir takım kuvâid-i tâlimiyeyi, malumâtı zorla hafızaya yerleştiren sınavi bir takım usulleri [1] istilzam ederek aileler bu usullerine tatbik edebilir ve nede tatbikine nezaret edebilirler. Zaten maksat vakit kaybetmemek ve diğer meşâgil zihniye ile zihni işgal etmemektir.²⁰⁰

2

İtiraf etmelidir ki bu mektep rejimi takip edilen maksada, yani mülki ve askeri memurlar yetiştirmeye tamamiyle uygundur.

Hakiki memurlar iradesinden feragat etmelidir. İtaate alıştırmalıdır. Mâfevklerin emirlerini münakaşasız icra etmelidir. Esasen kendisi, diğer bir adamın elleri arasında bir alettir.

Bakınız “büyük leyli mektep” bu terbiyeyi vermeye ne kadar elverişlidir. Evvela bu mektep sanki bir kışla modelinde teşkilata tabidir: trampet yahut çan sedasıyla kalkılır. Bir vazifeden diğerine gitmek için dizi ile yürünür. Gezintiler bile bir alayın geçişine benzer. Teneffüsler, ekseriya yüksek binalarla muhat bir avluda geçer. Genç çocuklar burada oyundan ziyade takım takım gezmekle vakit geçirirler. Zaten bu teneffüs zamanları pek kısadır. Bir suret umumiye de sabahları yarım saat, öğle yemekten sonra bir saat ve saat 4 kahve altısı esnasında da yarım saattir. Çıkışlar nadirdir. Vasatî ayda bir gün o leyli etfal çocuklarını haftada ancak iki defa görebilirler ki bu görüşme kalabalık ve adi bir mükâleme odasında vukua gelir ve bira saatten ziyade süremez. Etrafınızda oturanlar muhaverenizi işitip takip edebilirler.

[1] Procèdes mnemotechniques. **[Sahife 1636]** Bu rejim bittabi çocukta serbest ve ihtiyârî hareket itiyadını hususan zatiyeyi azar. Bir haldeki aile nüfuzundan gelebilecek hususları silmeye sai eder. Bütün bozukları yeknesak bir kalıpta eritir ve onlardan kendilerine intikal ettirilecek iradelere itaate hazır hakiki birer alet vücuda getirir.

İmtihanlar rejimi, tefekkür ve muhakeme itiyadını ne kadar inkişâf ettirmese itaate o kadar itirazsız olur. İyi kötü cisim bir kitle-i malumât alelacele zabt olundu: işleyen yalnız hafızadır. Programların hazırlanmış tedrisatı nasıl münakaşasız kabul edildiye ruesay-ı aklam dan gelen emirlerde öylece tereddütsüz kabul edilecektir. Zaten bu tedrisat ile bu emirler hep aynı menbadan, Devletten gelmiyor mu? Henüz talebe bulunduğunuz esnada devlet size mesleğini (Doctrine) telkin etti. Memur olduğunuz vakitte size emirlerini tevdi ediyor: demek değişen bir şey yok.

Kolejin memur yetiştirmek hususunda oynayabileceği rolün ilk müteşebbisi birinci Napolyon’dur. On yedinci ve on sekizinci asırlarda büyük leyli mektepleri henüz bir istisna idi. Bunlar ancak birinci imparatorlukta inkişâf ettiler. Birinci Napolyon darülfünunu yeniden tesis ederek bu tipi temim etti. Filhakika kendi hükümeti gibi merkezden idare olunan bir hükümet ancak pek büyük miktarda memurların vasıtasıyla yürüyebiliyordu. Demek ki hükümetin ileride istihdam edeceği gençleri bizzat terbiye etmekte menfaati vardı. O halde bir hükümetin bittabi erkenden yani fikirlerin henüz teşkil etmemiş bulunduğu bir yaşta onların zihnine iyi memur yetiştiren akait ve itiyadatı birleştirmeye yani onlardan fikir teşebbüsü selb ile kendilerine bila itiraz itaat itiyadını vermeye fikir ve hislerini yeknesak bir kalıba dökmeye velhâsıl bir kelime ile söyleyelim. İnsandan şahsiyetini kaldıran her şeyi yapmaya saidir.²⁰¹

Birinci imparatorlukta beri Fransa da takip eden hükümetler muhtelif tarzlarına rağmen hep Napolyon tertibinde tesis etmişlerdir ki bu tertip hâlâ bu gün binayı siyasiyemizi teşkil etmektedir. Bu asrın başlangıcından beri merkezîyet hükümeti ve memurların adedi

²⁰⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1635.

²⁰¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1636.

azalacağına kendince çoğaldı. Bu sebepten “kızdırma” siyasetimi ve büyük leyli mektep kendince inkişâf etti.

3

[Sahife 1637] İşte devlet mesleklerine yol açan imtihanlarda muvaffakiyet ümidi ile birçok Fransız’ın kendini tabii kıldığı rejim, fakat hepsinin bu ümitte olmasıyla hepsinin kabul edilebilmesi arasında çok mesafe var. Muvaffak olamayanlar başka yerlerde temin mevki etmelidirler.

Bu dakikadan itibaren ağır bir mesele meydana çıkıyor. Memur yetiştirmeye pek elverişli olan bu mektep rejimi acaba kendilerine müstakil mevkiler yaratmaya yani kendilerinden işin içinden çıkılmaya hayatın güçlüklerini iftihama müstaid insanları da hazırlamaya elverişlimidir?

İnsanın kendine müstakil mevkiler yaranması için ona her şeyden evvel teşebbüs kudreti irade ve nefesine itimat etmek ihtiyacı lazımdır.

Pekâlâ, tarif ettiğimiz rejim bu kabiliyetleri inkişâf ettirmek şöyle dursun onları üzer boğar Bundan başka bu rejim fikri kendiliğinden hazır bulunan mevkilerin uzaktan görünen manzaralarına ağır ağır alıştırmıştır.²⁰²

O mevkiler ki terk etmek hususunda mütemadi bir sai ve gayrete değil fakat sabretmeye bağlıdır. Filhakika nezaretler ile Ordu’da bilhassa kadim ve himayelerle terk edilir. iş oraya girmektedir bir kere memuriyette geçirdi mi Artık sizi rütbeden rütbeye sürükleyen mukavemet söz muntazam ve mihaniki bir kuvvete kendinizi terk etmekten başka bir şey kalmaz bedihidir ki böyle bir manzara kahraman ruhlara ve fatih kalpler yaratmaz

Bundan başka müstakil mesleklere teşebbüs etmek için genç olmak lazımdır ancak bu şartlar ki her teşebbüsün başlangıcında baş gösteren müşkülât kaşlar çatılmadan iktiham edilir. Herhangi bir sanatı öğrenmek içinde genç olmak lazımdır. Pekâlâ, memur namzedi hiç olmazsa 20 ekseriya 25 bazen 30 yaşında ve hatta bazen daha ziyada bir yaşa kadar intizarda bırakılır. **[Sahife 1638]** Bu adam muvaffak olmaktan büsbütün ümidini kestiği vakit Artık birçok mesleklerde kendisi için kapanmış bulunur o mesleklere teşebbüse artık vakti kalmamıştır. Zira onların başlangıcı üzüm uzun güç ve az kazançlıdır. Bundan başka yaş arttıkça müşkülpesentlik artar ve müşkülpesentlik ne kadar artarsa bir iş bulmak ihtimâli de o kadar azalır. Zaman bu suretle geçer seneler takip eder ve güçlükler artar.²⁰³

Fakat genç olmak da kifayet etmez gençlikle beraber birtakım kabiliyetler meyl ve hevesleri ve malumât fenniye ye ha’iz olmak lazımdır. Hemen bir günün ferdâsında insan çiftçi sanatkâr veya tüccar olamaz. Bütün bu mesleklerin hepsi bir mülazemeti istilzam eder ki bu mülazemet bilhassa âmeliyat ile ve ailenin inayetleriyle iktisab edilir

Pekâlâ, tarif ettiğimiz mektep rejimi bu muhâlif mesleklere hazırlamaz Bilakis o mesleklerden bir nefret hissi verir ve memuriyetlerin fa’ikiyatı zehabını zihinlere yerleştirir. Vaziyetleri Ziraat sanayi veya ticarete istinat eden ne kadar babalar kolejden çıkan oğullarının mesleği pedere devamdan imtina edişleri karşısında düçar hayret olmuşlardır! Kolej onlara bu mesleklerden nefret etmek hissini vermiştir kolejin bu tesiri Öyle bir şiddetle çoğalıyor ki bugün Fransız gençliğinin sanayi mu’taddan uzaklaşması bedii teessüf oluyor o sanayi metadaki onlar ve hiç şüphe yok daha faydalı ve daha şerefli dir.

²⁰² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1637.

²⁰³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1638.

Zaten imtihanlarda muvaffak olamayıp da bu sanatlara atılmaya mecbur olan gençler onları kâfi kabiliyet ve hazırlık olmaksızın kerhen ve cebri bir halde yapıyorlar. Bir kelimeyle söyleyelim muvaffakiyetin en fena şartları içinde bu işlere giriyorlar.

*
* *

Öyle iken mektep rejimin memuriyetçilik haricinde bir suret hususiye de hazırladığı iki meslek daha var: serbest idareler [1] ve serbest meslekler. Keyfiyet serbest iradeler hakkında kolayca kabul izahıdır zira bunlar hükümet idarelerine mümessildirler Bunlar da aynı kabiliyetleri istilzam ederler. Ne kudret teşebbüseye ‘ye ne iradeye ve ne de cehdi ve kâdemeye lüzum gösterirler. Buna mukabil aynı emniyeti temin ederler bu idarelerden de elcay-ı umur ile ağır ağır fakat emin bir surette terk edilir

[1] Kampanyalar: demir yolları ve tramvay idareleri gibi. **[Sahife 1639]** Zaten bu sebepten imtihanlarda muvaffak olamayan genç Fransızlar bittercih bu idarelere doğru tevaccüh ederler. Bu idarelerinde hepsini yerleştirmeye imkân olmayan birçok namzetlerle muhat oldukları malumdur.²⁰⁴

Serbest mesleklere doğru sürüklenme de bizdeki mektep rejiminin tabii bir neticesidir bu rejimin evsaf fırkasından biri de imtihan maddelerinin mütezayit inkişâfı neticesinde “ansiklopedik” olmasıdır. Bu halde genç Fransız kolejden her şeyi bildiği kanaatiyle çıkar Zira her şeyi gözden geçirmiştir bilhassa yazabilir ve hitabete mukadderdir ve işte herhangi bir dereceden edeptir. Zaten kolej kendisini müstakil herhangi bir mesleğe iyi hazırlanmamış veya daha doğrusu Onu o mesleğe naehil bir hale koymuş bulunduğundan genç Fransız ister istemez bu serbest mesleği içinde sıkışıp kalmıştır

Fakat eğer mektep resmimiz kendilerini serbest mesleklere veren zevatın adedini bu suretle namahdud bir miktarda çoğalıyorsa onlara hususi bir teşkil dâhiyi de verdiği görülüyor.

Alâmet-i mümeyyizemize bir meseleyi umkan tetkikteki müşkülât ve ekseriya bu husustaki adam iktidara mutalliktir. Fransız bilhassa mesai tasavvuriye de seri ve binaenaleyh muvaffakatı şüpheli tamimlerde parlar. Bu nokta-i nazardan Fransa hasılat-ı edebiyesinin haftalık cetvelini neşir eden kitapçı gazetesi-journal de la librairie- ni mütalaa etmek kadar hiçbir şeyi istifadeli değildir Bu gazetede sai ile zaman ile husule gelmiş mufassal eserler gittikçe kesb nedret ediyor ve tesadüf edildiği vakit de bunlar umumiyet itibariyle az çok ansiklopedinin bir vasfı ha’iz büyük bir takım mülakattan başka bir şey değildir. Bunlar uzun tefekkürlere müstelzem şahsi eserler değil fakat bir heyet umumiye’ yi vaka-i en kolayı kabul temsil bir şekilde iradeye mahsus büyük bir takım kitaplardır. Peki, nadir istisnalardan sarfinazar artık Fransa'da şahsı uzun mesai için ne müellif var ve ne de kârı. Zaten bu sebepten değil midir ki bir tabii Bir tab-ı müteaddit ciltlerden mürekkep bir eserin tab-ı teklifi karşısında korkusundan geri geri çekiliyor. **[Sahife 1640]** Amik tetkikata girişmek hususundaki bu iktidarsızlık bir “hadise-i irkiye” değildir. Bu hususta son iki asır ile bu asrın mebadisindeki hasılatı bu son 40 senenin hasılatı ile mukayese ederek kesb-i itminan etmek mümkündür.

Bu keyfiyet en ziyade imtihanların icap ettirdiği “kızdırma” siyasetimizden ileriye geliyor. Zihin sadece eşyanın sabahında dolaşmaya yalnız kitap içinden öğrenmeye âmele edilir ve muhakeme etmekten ziyade çabuk anlamaya ve mümkün olduğu kadar fazla miktarda malumâtı güç hazım olunur bir şekilde fakat seri bir surette temsil etmeye alıştırıldı mı artık usul dairesinde ve derin her tetkik gayri mümkün bir halde gelir teşebbüs kudreti münasip olur.²⁰⁵

²⁰⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1639.

²⁰⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1640.

Bu kudretsizlik tabii kızdırma ve imtihanlar rejiminin müddet ve şiddetine tabiidir kızdırma rejimi ve imtihanlarına ne kadar artar. Bu hadise büyük mekteplerimizin talebesinden en yüksek derecesi ne kadar götürülmüştür. Bunlar hafızaları ile sürat-i intikalleri ile ve bir izahı anlamak kabiliyetleri ile ha'iz-i fa'kiyettedirler zaten onlar da tek inkişâf ettirilen evsaf bunlardır ve insanlardaki muvaffak etlerini işte bu evsaf medyundurlar fakat sağlam olmaktan ziyade parlak olan bu evsaf-ı âmeli sahaya koymak icab etti mi artık fa'kiyetleri kalmıyor. Nakliyyat sahasında kıymetleri düşkündür.

Bu halde hâlihazırdaki mektep rejimimiz esasen, memurlar yetiştiriyor başka hasılat vermeye az müsaittir bahusus âdem yetiştirmeye hiç elverişli değildir.

4.1.4. Üç Terbiye I (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye I (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)”

İkinci Fasl

Alman mektep rejimi adam yetiştiriyor mu?

[Sahife 1667] Sanki bir iffet bütün esnafımızı birbiri ardı sıra kayırmaktan şirretkâr bir hat alıyor. Sıra şimdi mektebindir.²⁰⁶

Mektep acaba bu müessesenin sâlik-i terbiyesinde hakkıyla terbiye edilmiş miydik; eğer Almanlar bizi mağlup ettilerse [1] bunun sebebi hiç şüphe yok Alman mekteplerinin bizimkilere fa’ik olmasıydı hemen programları tavsiye ettik ve hemen mekteplerin çoğalttık bir haldeki bir kere mektep mevzubahis oldu mu artık bu uğur da hiçbir ziynet ve haşmet hiçbir sehâvet çok görünmüyordu bir haldeki artık saray mektepleri devrine girmiştik bir masraf kendini bundan daha süratli bir faâliyetle batıramaz

Ve bu bir milan-ı umumi idi: mektebin mecani olması kâfi değildi mecbur olması da lazımdı. Herkes mektebe köylülerde şehir çocukları da oraya sevk olunuyordu bu kadar okuduk mektebin katil tesiri hakkında en hafif şüpheye izhara cesaret edenin vay başına!

Zira o zaman umumen kabul olunan şey Almanya'yı taklit etmektir Alman pedagojisi ve Alman filolojisi tıpkı öyle taklit ediliyordu. Tesiri o kadar çok ve çabuk o kadar nafiz ve derin olan meşhur Alman filolojisi Darülfünun medreseleri 6 sene çocuklarına iyi Latin metinleri öğretiniz memleketin nasıl yükseldiğini görürseniz diyorlar ve takdirleri içinde hayran Fransa bu seherkar (سحرکار) düsturu tekrar ediyordu.

[1] 1870–1871 muharebesi [Sahife 1668] Daha dün itirazda vareste olan hakikat acaba bugün nasıl bir hata olmuştu? Fakat bunda aldanacak bir şey yok zira Ren nehri'nin her iki tarafında bulunanlar onu itiraf ve ikrar ediyorlardı.

Fransa'da bu bâdi-i âmirede sağır bir Daddy Cool kodi şeklinde kendini gösterdi mektebin kendinden ümit edilen neticeleri vermemekte olduğu söyleniyordu tedrisatı ile programların inkişâfı tahsilin aşikâr bir zaifi ile tedabik ediyor imtihanların vasıtası şayan-ı endişe bir tarzda düşüyordu rakamlar ve vakalar zikr olunuyordu daha ileriye gidiliyor mektebin inkişâfı mevki-i içtima'ilerinden düşen ehliyetsizlerin miktarını çoğaltıyor, mektep ağır bir tehlike vücuda getiriyor deniyordu.²⁰⁷

Öyleyken bu kilükallar heyet-i tedriseye veya muhafil-i resmiye'ye yabancı zevat tarafından inşa edilmekte bulunduğundan onları dinlemekten içtinap ediyor kendileri tarafgirlikler itham ediliyordu.

Fakat işte Fransız darülfünunun en güzide azası heyeti tedriseye' nin bizzat reisleri ve eski maarif nazırları sözlerini yükselterek aynı şikâyetleri işittirmeye başladılar. Bizzat

²⁰⁶ Doktor Sabri, “Üç Terbiye (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mart 1926, s. 1667–1671.

²⁰⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1668.

Surbonne de hatipler ıslahat lüzumunu bildiriyor ve bu ıslahatın elzem ve acil bulunduğunu söylüyorlardı.

Fakat bu keyfiyetin daima bir fikirden diğer bir fikre bir müntehadan diğer bir müntehadaya süratle geçmeye hazır bulunan bir Fransız mübalası olduğu zannedilebiliyorken nagühan aynı itirazın Almanya'nın göbeğinde Berlin'de infilak ettiği haber alındı.

Bu vecihle bu son seneler içinde mektebin Fazilet mailesini en yüksek mertebede ilan eden bu iki memleket şimdide mektebin kendisinden beklenen şeyi vermediğini aynı kuvvetle ilan ediyordu.

Almanya İmparatorluğunun ümitleri acaba ne cihetten boşa çıkmıştı?

Acaba mektepten beklediği şey nedir? Tetkik faydalı olan keyfiyet işte budur. İmparatorun programını öğrenmek ümit ettiği şeyin vücuda gelip gelmeyeceğini bilmek az faydalı değildir. [Sahife 1669]

1

Politikanın birinci kısmı şu fikri tenkide matuftur.

Mektep Kendisinden Beklediğimiz Şeyi Vermedi.

İmparator mektebin bâdi-i âmire de bizzat tedrisat nafia Nazırından bilgi nokta-i nazardan ve elhasıl bir kelime ile söyleyelim “teknik-Technique” nokta-i nazardan muvaffak olamadığını meydana çıkarıyor.

Diyor ki eğer mektep yükselmesi icat eden seviyeye çıkmış olsaydı Nazır Efendi'nin evvelce hatırlatmak lütfunda bulunduğu heyet ukala kararını ortaya atmaya belki hüznün görmezdi. Evvela şunu nazarı dikkati celp etmek isterim; eğer şiddetli görünmek mecburiyetinde isem bu doğrudan doğruya kimseyi istihdam etmeyecek fakat siyasetime vaziyet-i umumiye raci' olacaktır mektep kendisinden beklenen şeyi vermedi.²⁰⁸

“kusur nereden geliyor?” İmparator bu suâli kendi kendine sorduktan sonra diyor ki: “hakikat şudur birçok noktalarda hata edildikten sonra İmparator hemen tedrisatı tedris edilen maddeleri ve kullanılan usulleri ele alıyor ve işe filoloji ile başlıyor, o filoloji ki -dendiğine göre- elini yıkadığını tâlihimin bir ilmin mertebesine yükseltiyor ve genç nesillerin terbiyeye de birisine büyük bir kudretle yardım ediyor.

İmparator diyor ki:

Esaslı nokta şudur filologlar 1870 senesinden beri mevcut ile iktifa ettiler ve dikkatlerini şimdiki hayatın ihtiyaçlarına ve seciyenin teşkiline değil fakat başlıca tedris edilen maddeye tedrisat ve bilgiye atfettiler. Siz nedim hasım “heyns peter-hinzpeter” siz “hayalperest ideâlist bir filologsunuz; fakat benim noktay-ı nazarım a göre mesela öyle bir hale geldi ki artık bu haddi geçmeye imkân yoktur.” [Sahife 1670] Usul hakkında İmparatorun düşüncesi işte böyle görülüyor ki bu hususta mülayemet göstermiyor; fakat İmparator şimdiye kadar tedrisatın esasını teşkil eden mevad-ı dersiye hakkında daha fazla mülayim değildir. Mevzubahis olan şey Latince'dir. Almanların filozoflarıyla ne kadar mağrur iseler Latinistler ile de o kadar mağrur oldukları malumdur; fakat artık bu masaldan da sarfinazar etmelidir işte İmparatorun bu hususta bize öğrettiği şey:

²⁰⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1669.

“ fakat Efendiler itiraz edilip birçok şeyler söyleniyor Latin kompozisyonu insanı ecnebi bir lisanı öğrenmeye ne kadar iyi hazırlıyormuş bu nokta-i nazardan ne kadar mühim ve alâ imiş ve ne bileyim daha neler!”

“ Evet, efendiler bütün bu şeyleri vaktiyle bende yaptım. Latin kompozisyonu acaba neden ibarettir? Ekseriya bir gencin mesela Alman kompozisyonundan (dört vasatı karip i’la) ve Latin kompozisyonundan da iki âliyyülâlâ aldığını gördüm. Böyle bir genç tebrikten ziyade bir cezaya müstahaktır; zira Latin kompozisyonunu hatasız bir tarzda ve yardımcısı yapmadığı bedihidi. Yazmış olduğumuz Latin kompozisyonları’nın hangisi olursa olsun bunların on ikide biri yoktu ki bu tarzda yapılmış olmasın. Böyle kompozisyonlar i’la gibi telakki edilirdi Latin kompozisyonu işte böyle idi.²⁰⁹

Fakat vaktâki lise de “Minna de Bernhelm ile de Lessing” üzerine kompozisyonlar yazmak icab etti; o vakit ancak “geçebilir – passable” notunu alabiliyorsunuz. İşte bunun için diyorum ki yıkılsın Latin kompozisyonu. Bizi rahatsız ediyor ve onunla vaktimizi kayıp ediyoruz.”

Demek filoloji kendilerinden beklenen şeyi vermemişlerdir. Almanya İmparatorunun meydana çıkardığı ilk hakikat işte böyle.

Bir ikincisi de var.

İmparator mektebin âmeli nokta-i nazardan yani adam yetiştirmek ve onun hayatta muvaffakiyetini temin etmek nokta-i nazardan da âdem-i muvaffakiyetini ilan ediyor.

Nutuk’un en canlı kısmı işte burada hiç olmazsa bu âdem-i muvaffakiyet üzerindedir ki imparator bir suret-i hususiye de ısrar ediyor. [Sahife 1671] Mezahip ve maarif nazırı fikri hümayuna tercüman olan nutuk’u iftitâhsında Prusya ile Almanya’nın vaziyetinde husule getirilen tahlilden sonra da Alman milletinin şimdi de mazide olduğu gibi mütefekkir ve hoşnudiyesini bizzat kendinde arayan bir millet hâlinde mi kalması icap ettiğini kendi kendine sormuş ve bu suale hayır cevabını vermiştir; çünkü Alman milletinin bugün gözleri dışarıya ve hatta müstemlekeler tesisine matuftur.”

işte sözün açığı maksadı Alman ırkının sath-ı arzda yapılmasını kolaylaştırmak ve onların hâlihazırda (1) Avrupalı milletlerin münazara ettikleri feth-i âlem mücadelelerine iştiraka elverişli bir hale getirmektir.²¹⁰

Nihayet Nazır tedrisat-ı âliye hakkında olan cari bulunan hükümetten sakât eski sisteme artık nihayet verilmesi lazım geldiği neticesini veriyor.

Nutkunun daha ilk sözlerinde İmparator da kendi sırasında tedrisata verilmiş bulunan az âmeli tarz (caractère) üzerinde ısrar ediyor ve diyor ki:

“ her şeyden evvel şuna nazarı dikkati celp etmek isterim burada münhasıran mevzubahis olan şey yetişmekte olan gençlerimize vatanın alemde işgal ettiği vaziyetin ihtiyacın hazirasına cevap verecek ve onları cidâl-ı hayatta muvaffakiyet i temin eden bir seviyeye yükseltmek terbiye’yi vermek için cihazı icat eden teknik ve pedagojik terbiyelerdir.”

İşte ortaya atılan büyük söz:

²⁰⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1670.

²¹⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1671.

“Genç nesiller cidâl-i hayat” hazırlamak lazım onlardan işin içinden bizzat sıyrılmaya kabiliyetli ve hatta hariçte bile diğer aşkların en iyi mücevher muhacirlerine baş tutmaya kadar âmeli âdemleri yetiştirmek lazım.

[daha var]

4.1.5. Üç Terbiye II (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye II (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)”

Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor Mu?

[Sahife 1699] Pekâlâ, mektep bu husustaki rolünde de iflas etmiştir; zira bu müessesenin mevki-i icma'illerinden inhiraf etmiş birtakım “sınıf düşkünleri – déclassés” inden âdem-i muvaffakiyete mahkûm bir takım ha'ibler “râtés” den birtakım gazetecilerden başka bir şey yetiştirdiği yok. Daha da beteri zira mektep efrat derecede yorgunluktan Ruhun ve bedenen yıpranmış sakat gözlü [2] Öyle “vücut düşkünleri - surmenés” yetiştiriyor ki bunlar yüksek bir himmete bağlı hiçbir şey icra ya muktedir değildirler:

Bu keyfiyeti de kendine has tabirler ile ispat eden yine imparatordur.²¹¹

İmparator bâdi-i âmire de efrat derecesindeki yorgunluğu ortaya atıyor ki bu ferd-ü ta'ab vücudu harap eder ve “ irade – volenté” teşkiline elverişli değildir.

Gençlerimizin işgal etine gelince evdeki mesai saatleri adedinin yeniden tetkik edilmesi lüzum katiyesine kaniyim. Müşavir hasım “Haynes Peter” hatırlar ki o leyli etfal ve ailelerin ilk sayha-i itirazı benim henüz “cassel” Lisesi'nde bulunduğum zamana tesadüf eder bu itiraz üzerine hükümet bir tahkikat emrini verdi. Her sabah müdürümüze ertesi gün için verilen vazifeleri yapmak hususunda kaç saate muhtaç olduğumuzu müş'ar bir bilet vermeye mecbur idi. Pekâlâ, Efendiler ben müşavir “Haynes Peter” de beni gözetleyebilirdi, evde yedi saat çalışmaya mecbur idim! Buna 6 saat ders ile 2 saatte yemek vakitlerini ilave ediniz o vakit bana kalmakta bulunan zamanı hesap edebilirsiniz.

[1] Ön tarafı evvelki sayıda

[2] kasıralbesar (قصیر البصر) [Sahife 1700] İmparator esasen talebeden birçoğunun istitaâtı fevkinde bulunan hususi bir vesile ile ferd-ü ta'abın önünü alabildiğini itiraf ediyor da diyor ki: “eğer ata binmek ve serbestçe hareket etmek fırsatına nail olmasaydım “dünyada olup biten şeylerden bir sureti umumiye de haberim olmayacaktı.”

Filhakika at mümaresesi ferd-ü ta'ab tesirlerini tahfif etmek hususunda aladır Fakat bu mümaresenin dünyayı ve hayatı tanımayaya tamamen kâfi olmadığı da bedihidir.²¹²

İmparator hiç olmazsa fenalığı gösteriyor ve diyor ki bana kalırsa bu gidişin katil bir surette çaresi bulunmalıdır. Efendiler yayı daha ziyade germek mümkün değildir ve onu bu kadar gergin bir halde bırakma ya da imkân yoktur. Hadd-ı kasvayı çoktan geçtik.

“mektepler kudreti beşeriye' nin fevkinde olan şeyi yaptılar ve kendi nokta-i nazarima göre erbab-ı âlemden külli bir fazile-i hasılat husule getirdiler buna ne milletin tahammülü var ve ne de bizzat efradın.”

²¹¹ Doktor Sabri, “Üç Terbiye (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Nisan-Mayıs 1926, s.1699–1712.

²¹² Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1700.

Bir milletin büyüklük ve kudret hayatiyesini o millette erbab-ı âlem ve edebın adediyle takdir etmeyi iddia edenler acaba ne diyecekler!

İmparator devam ederek diyor ki:

“Bu hususta Prens Bismarck'ın (1) le proletariat des bacheliers sözü doğrudur proleterler sınıfını bizde mekteplerimiz vücuda getirmiştir bu açıklık namzetlerinin birçoğu (kelime serttir) ve bilhassa gazeteci efendiler “haip - rate” liselilerden başka bir şey değildirler kelime yalnız sert değil kısmen doğrudur bizim için tehlike işte burada daha şimdiden haddini geçmiş bulunan bu efrat vatanımızı artık su vermeye tahammülü kalmayan – meşbû’ bir tarlaya benzetiyor. İşte bu sebepten bana sebebi vücutlarıyla elzemiyetleri kâmilen ispat edilemeyen liseler liselerin (harfiyen jimnarların) açılmasına artık müsaade etmeyeceğim bunun mevcut olanları bile çok.”

[1] Türkçe de muakbilleri yok. Prolétaire ler, eski Roma da, ancak yetiştirdikleri zürriyet dolayısıyla faydeli addedilen fikir adamları. Zamanımızda ahâlinin en aşağı ve en fakir sınıfına mensub adam.

Bachelier ünvanı, edebiyat veya fünundan mezun olanlara Darülfunun’un verdiği ilk payedir. Laraousse Kamusi [**Sahife 1701**] Bir milletin büyüklük ve kuvve-i hayatiysin'in mekteplerinin adedi ile takdir edilmesini ilan ve beyan edenler de kendi sıralarında acaba ne diyecekler ve onları mahkum eden zat, Germanya ormanlarından terbiye görmeden çıkmış bir barbar değil fakat sathı arz da asla görülmemiş bir şiddette teşkil ve inkişâf etmiş mektep rejimi mahsullerinden biridir öyle bir zat ki muntebii Dar'ülfünuncu ve patentesin (1) Almanyaya'nın mahsullerinden biridir.

İmparator lütfunun sonunda tedrisatın bugünkü sisteminden doğan maddi ve maneviyatına üzerine tekrar dönüyor ve diyor ki gözleriyle görmeyen bir adamın ne yaptığını istiyorsunuz mekteplerimizde yüzde 74 miyop var. Kassel Lisesi’nde şakird olduğum vakit vâlidemin arzu'yu hususiyesi üzerine dersler havadar bir salonda yapılıyordu, peki 21 ders arkadaşından 18 gözlük taşıyordu!

Bütün bu şeyler kalbimi dikkate getirdi sizi temin ederim ki o leyli etfalden yığınlarla istid’alar ricalar ve temenniler aldım.

Mâdemki vatanın babasıyım bu keyfiyet bana aittir. Ahvâlîm böyle devam etmeyeceğini söylemek vazifemdir²¹³

Efendiler insanlar dünyayı gözlüklerinin arkasından değil fakat bizzat gözleriyle görmelidir.. Şimdi buna çalışılacaktır bunu size vaat ediyorum. İşte İmparatorun tespiti ettiği ikinci keyfiyet mektep teknik nokta-i nazardan olduğu gibi âmeli nokta-i nazarında da iflas etti.

Fakat hepsi bu kadar değil mektebin bir üçüncü âdem-i muvaffakiyeti daha var: mektep, siyasi nokta-i nazardan da münezzehdir.

Bu itap ağırdır.

Filhakika genç nesillerin zihnine “işe gelen” temayülât-ı siyasi yerleştirmek ususunda mektebe ne kadar İtimat edilmiş olduğu malumdur.

[1] Kendini âlim zanneden ve ağır duran cahil adama müteallik veya şayeste olan. Şemsettin Sami Bey’ in Kamusi. [**Sahife 1702**] Mektebe vaziyet etmek bütün fırkalar ve bilhassa hükümetler için muvaffakiyetin en emin çaresiydi. Bu itiraz kabul etmez itirazdan

²¹³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1701.

vareste bir “âkide- doctrine” idi. Zaten bu sebepten Fransa ile Almanya'da mektebin etrafında ne şiddetli mücadeleler olmadı, mektep “intihabatın mühim bir atlama nahitesi - Grand tremplin elctoral” (1) oldu:

En ziyade tefrikaya düşüren mesele bu meseledir. Biz de Fransa'da bu mesele yeni mektep kanunu ve meşhur yedinci maddeyi ve Almanya'da da “Culturkampf” i doğurdu.

Almanya İmparatoru hükümetimiz gibi (Fransız hükümeti) mekteb-i siyasi maksatlarına Prusyalı bir tarz-ı âmirane de alet etti. Nasıl ki bizde mektebi “jakoben- Jacobine” tarzında bir âmiriyetle makasid-ı siyasi yerimize alet etmiştik; zira bu iki tarz esasen mümessildir.²¹⁴

Öyle iken işte bu aynı Almanya İmparatoru mektebin kendisine siyasi nokta-i nazardan beklediği şeyi vermediğini resmi ve aleni bir surette söylüyor ve bunu bilmek için de kendisi en iyi bir mevkidedir Bundan başka bana öyle geliyor ki bizim rical-i siyasiyemiz de Fransa'ya müteallik hususta aynı itirafı yapmaya başladılar; zira ekseriyat azalarının bir kısmı en zekileri mektep zemini üzerinde terk-i salah etme durumunda açıktan açığa bahis ediyorlar mektep kanunlarının kendilerine celp ettiği taraftarlarından ziyade fikirleri aleyhlerine teşvik ettiğini görüyorlar. O halde Almanya İmparatoru siyaset nokta-i nazardan mektepten ne bekliyordu?

Onu kendisi söyleyecek:

Eğer mektep kendisinden beklemeye hakkımız olan şeyi yapmış olsaydı size bu hususta vakifane söz söyleyebilirim; zira lisede şakird idim ve orada olup biten şeyleri bilirim. Her şeyden evvel demokrasiye karşı ilanı harp etmesi lazım gelirdi.

Fransa'da da şimdiki ekalliyetin mevki iktidarda iken söylediği şey buydu.

[1] Canbazların, çok fırlayabilmek üzere, üzerine basıp atıldıkları ma'il ve elastik tahta. Şemsettin Sami Bey' in Kamusi [Sahife 1703] Ekseriyat diyordu ki: “hükümet mutlaka ve ruhbaniyet partilerine ilanı harp etmelidir.

Bu her iki memlekette muhtelif fırkalar arasında daima aynı desturdur. Bu hep aynı fikirdir. Mektebi tagallüb-ü siyasiye alet yapmak.

Fakat İmparatorun düşüncesini sonuna kadar takip edelim diyor ki:

Kolejler ve Darülfünunlar meseleye ciddi bir surette sarılmalı ve doğmakta bulunan nesli öyle bir surette tâlim ve terbiye etmeliydi ki

benim yaşımda bulunan gençler yani takriben 30 yaşında olanlar devletin tedvirinde kullanacağım vesaiti bana bizzat kendiliğinden hazırla malıydı.

Ta ki bana daha seri bir surette hareketi hâkim kılmalı idi.²¹⁵

İmparatoru hiç olmazsa düşüncesini saklıyor diye muaheze etmek mümkün değil: istiyor ki mekteplerde kendisine bilakayıt ve şart bir takım yardımcıları imal edilsin.

Ta ki bunlar kendisini harekete hâkim kılsınlar. işte İmparatorun tâlim ve tedrisi hakkındaki fikri işte mektep için tasvir ettiği rol! Eğer bu husus Alman muallimlerle Alman ailelerin işine geliyorsa fihâ bu kendi işleridir!

²¹⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1702.

²¹⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1703.

İmparator mektepten beklediği şeyin bildirdikten sonra mektebin o şeyi kendisine vermemiş olduğunu ortaya koyar ve: “ bu böyle olmayacaktı diyor.”

Sonra hemen şunları ilave ediyor: “bütün hayat vatan perveranemiz ve bütün inkişâfımız hakkında mektebin en mahsuldar olduğu son zaman 1864 ile 1866 ve 1870 seneleri içindeydi. O zaman Prusya mektepleri ile Prusya’ca tedrisi eden kolejler ittihat fikrinin emin mukarrirleri idi ki bu fikir her yerde tâlim ve tedris edilmişti.”

Prusya da herkesin tek bir fikri vardı: Alman İmparatorluğu'nu ihya etmek ve Alsas Loreni almak. Bütün bunlar 1871 den beri kesildi imparatorluk tesis etmiş ve istediğimizi elde etmiştik fakat işte orada kaldık. Hâlbuki şimdi gençler ki kazanılan şeyin muhafazasını bilmeyi öğretmek lazımdı. Bu hususta hiçbir şey yapılmadı ve bir müddetten beri de merkezden ayrılma temayülleri kendini hissettiriyor. **[Sahife 1704]** Bu şeyleri muhakeme edebilecek bir mevkiyim; zira ilk safta bulunuyorum ve bu meseleleri meselelerle iştigal ettim bu keyfiyet gençliğin terbiyesinden neş’et ediyor o vakit imparator kendi kendine kusurun nereden geldiğini sorduktan sonra meseleyi tedrisatın tabiatı keyfiyeti ve bizzat tedrisi edilen maddelerle izah ediyor işte buradadır ki İmparator yukarıda söylemiş olduğumuz gibi filologlarla Latince aleyhine ilanı harp ediyor ve “mektebin vazifesi esasen bir idman-ı zihniyedir” demeye cesaret eden muallimler sertlikle çıkışıyor ve derhal artık bu prensiplere göre hareket edilemez diyor.²¹⁶

Şüphe yoktur ki “idman-ı zihni” kudret ve azameti salahların kuvvetiyle tesis eden Prusyalı bir hükümdara zayıf bir alet istila gibi gelir. Prusya'nın azar azar bütün Almanya'yı yutması ve Berlin'de hüküm süren (Esasen askeri) hükümetin tesis etmesi bu idman-ı zihni ile değildir. Nasıl ki bu vaziyeti idare edebilmek de onunla mümkün değil. İşte Almanya imparatoru teknik ve âmeli noktayı nazarlardan olduğu kadar siyaset nokta-i nazarından da mektepten beklediği şeyi mektebin kendisine vermemiş olduğuna böyle hüküm ediyor. Hem teknik hem âmeli ve hem de siyaset nokta-i nazarından âdem-i muvaffakiyet demek ki bu bütün hata üzerinde bir iflastır.

II

İşler böyle gidemez onları intizam altına almak lazım zaten İmparatorun bu husustaki kararı kat'idir. Bunun iradeleri kendi iradesi önünde gelmelidir kendisi İmparator değil mi?

O halde bakalım İmparatorun istediği nedir, bakalım mesele-i mektebiye' yi hal etmek ve teknik âmeli siyasi nokta-i nazarlardan mektebi iyi bir mecraya koymak için neleri emir ediyor.

Teknik nokta-i nazardan tarzı hâli basit; fakat cezridir: Latinceyi kaldırıyor asıl “jimnaz” olmayan ne varsa hepsini çıkarıyor ve daha yukarıda görmüştük Jimnazların çoğalmasının önüne geçiyor. Jimnaz, yüksek sınıf içtimai ye ye yahut Muallimliğe sülûk edecek gençlere tahsis edilmiş bulunan mekteptir. İmparator diyor ki: **[Sahife 1705]**“bana sebebi vücutlarıyla elzemiyetleri tamamen ispat edilemeyen jimnazların açılmasına artık müsaade etmeyeceğim. Bunun mevcut olanları bile çok.” İmparator Latinceyi bazı hususi nahiyelere hasır ettikten sonra doğrudan doğruya maksadına geçiyor ve diyor ki yıkılsın Latin kompozisyonu bizi rahatsız ediyor ve onunla vaktimizi kayıp ediyoruz... artık kurun-u vusta'nın biraz Rumca ile beraber- Latinceyi tedris eden ve asırlarca devam etmiş bulunan eski manastır terbiyesinin esasını terk etmeliyiz.

Burada Latin mesele-i mühimmesini tetkik edecek değilim. Bahusus onun pek âdi neticeler veren tarz-ı tetris ile zihinleri işgal eden hudutsuz intişarını müdafaa etmek istemem; fakat İmparatorun gerek teknik tabir ettiğim nokta-i nazardan gerek mektebe has nokta-i

²¹⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1704.

nazardan ve gerek âmelelik nokta-i nazardan bütün ıslahatının yalnız hızf etmekten âbat bulunduğuna nazar-ı dikkati celp etmekten de kendimi alamam.

Kayıt edelim teknik nokta-i nazardan ıslahat sarf menfidir.

Fakat bilakis âmeli nokta-i nazardan öyle değildir.²¹⁷

Görmüştük İmparatoru başlıca maddi emel'i bu noktaya matuftur: İmparator gençleri hayat için mücadeleye hazırlamak iddiasındadır. Alman ırkının hariçte yayılmasını kolaylaştırmak iddiasındadır; hâlihazırda sathı arz paylaşmak da rekabet ve münazaaya düşen diğer ırklara karşı Alman ırkının muvaffak etiyile baş tutacak bir hale gelmesi iddiasındadır. Elhasıl İmparator hayatta kendini işin içinden bizzat sıyırmaya kabiliyetli ve âmeli birtakım zekâları vücuda getirmek istiyor ve bizzat kendisinin âlemi ancak atla yaptığı gezintiler sayesinde tanıdığına teessüf ettiği hatıralardadır.

İmparatorun bu muhteşem programı hakikileştirmek hususunda teklif ettiği çareyi mümkün değil keşf edemezsiniz.

Bir çocuğa yürümeyi öğretmek isteyen bir adamın bu işe o çocuğun bacaklarını sağlam bir surette bağlamakla başlamasına veyahut o çocuğa geniş ufuklar açmak isterken onu dar bir odanın içine kapayıp da o odanın dışarıya bakan bütün deliklerini sıkı sıkıya tıkamasına ne dersiniz? **[Sahife 1706]** Almanya imparatorunun tasvir ettiği usul tamamen böyledir; fakat burada yeniden İmparatorun sözlerini istihsad etmek lazım, zira sözüme inanmaya bilirsiniz ve hakkınızda olabilir.

Diyor ki Almancayı tedrisatın esası gibi almalıyız. Alman kompozisyonu etrafında her şeyi kendine imâle ettiren bir nokta-i merkeziye almalıdır. Bakalora imtihanında bir genç sayan-ı itiraz hiçbir şeyi almayan bir Alman kompozisyonu getirdiği vakit bu gencin hırs zihniyesinin derecesi takdir olunabilir ve kendisinin bir şeye yarayıp yaramadığı muhakeme edilebilir... Almancaya hasri icap eden zamanımızı Latince ile kayıp ediyoruz.”

Dikkat ediniz ki burada İmparatorun maksadı Almanlara ana dillerini hakkıyla öğretmek âmeli meşru değil; fakat Alman olmayan ne varsa hepsine karşı saf bir “hiss-i tecrit – sentiment d'exclusivisme” dir. Bu Almanya'ya yabancı her anasır ve her bilginin nüfuzuna mani bir niyet katıyedir.

Aynı nutuk bu nokta-i nazardan şu acayip beyyineyi havidir: “ eğer bu mütalaa ve mülahazaları Fransızca bir kelime den alınan “schulenquète” terkibi ile zikir edeceğimize onu Almanca bir kelime olan “schulfrage” (mesele- frage) terkibi ile ifade etseydik ne kadar memnun olurum. “Frage” tahrirat manasını ifade eden eski bir Alman kelimesidir.²¹⁸

O halde sadece “ schulfrage [1]” kelimesini kullanalım.

Ecnebi kelimeler aleyhindeki bu takip belki hararetli bir vatanperver neyin ifadesi gibi telâkki edilir öyleyken İmparatorun tedrisata koymak istediği yeni şartlar daha iyi ve daha sarih bir surette teberrüz ettiren şeye bakınız.

“Memleketimizin tarih ve coğrafyasında ve esâtîre ait hususatta anasır-ı Milliyet'in daha ziyade inkişâf ettiğini görmek isterim vatanımızda olan kendi evimizi tanımakla işe başlayalım.”

Hükmümüzü biraz daha teşhir ediniz; zira göreceksiniz ki donanması matlup olan o eski Alman evi değil; fakat yakınında Prusya prensesler tarafından tesis edilen ve içine tav'an

²¹⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1705.

²¹⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1706.

veya cebren bütün Alman halkı idhâl olunan evdir. Tâlim ve tedrisi icap eden şey tarih hazırdır.

[1] Mektep meselesi [**Sahife 1707**] Yani Prusya'nın azar azar bütün Almanya'yı zapt ile kendi hâkimiyeti altına aldığı devrin tarihidir. İşte geç nesillerin zihnine Prusya idaresi aşk ve iptilasını erkenden ilga edebilmek için yapılacak şey; zaten İmparator düşüncesini saklamıyor, diyor ki:

“ Koleje devam ettiğim zamanda büyük müntehab (1) Le Grand E lecteur” mazlum bir hayaletten başka bir şey değildi. Yedi sene muharebesi henüz her türlü tasavvurun haricinde idi ve tarih geçen asrın sonunda, Fransız ihtilâli ile bitiyordu Her genç Alman için pek büyük bir ehemmiyeti ha'iz olan 1813 ile 1815 muharebeleri tedrisi edilmiyordu ve ben bu şeyleri ancak hususi ve pek celb-i dikkat birtakım dersler sayesinde öğrenmişim.”²¹⁹

Burada İmparator istihdaf ettiği gaye-i intihaiye' yi artık ortaya atıyor diyor ki:

Göze çarpan şey hassaten budur. Bu halde gençlerimiz neden hataya sevk ediliyor. Hükümetimiz neden bu kadar muaheze ediliyor da ecnebi ye bu kadar itimat olunuyor?

Kâfi derecede vazıh değil mi? Kendisini iyice anlıyor musunuz?

Evet, işte itiraf ecnebiye den hariçte olup biten şeyden nazarı dikkati çevirmek ve onu münhasıran yeni Almanya üzerinde teksif etmek lazım. Prusya'nın tefavvukuna intac eden hadiseleri hayretle takdir etmeyi öğrenmek lazım; zira göze çarpan şey işte budur. Deruhteler içinde Alman fikrinin bu mahirane tecrid ile “hükümete karşı takdirler” in durduğu görülecek ve “gençler zaman hazır meselelerini başka türlü muhakeme edeceklerdir.” (2)

- (1) “Müntahibler – Electeurs” Almanya'da İmparatoru intihar etmek hakkını ha'iz olan Alman prensleridir. Adetleri 1356 da “ Kanuni Esasi - Bulled'or” ile de tahdit edilmiş bulunan müttefiklerin miktarı bilahare 9 ve 10 a çıkarıldı. Bu rütbe 1806 da birinci Napolyon tarafından ilga edildi; fakat “Hasse –Cassel” “electorat” ismini 1865 senesine kadar muhafaza etti. “Brandebourg” müntahibi büyük müntahip idi.
- (2) İmparatorun nutkundan Larous Kamusi- Tarihi kısım [**Sahife 1708**] Elbette gençler gözleri önüne Prusya tarihinin devr-i kahramanesinden başka bir şeyi konmadıkça günün meselelerini başka türlü nasıl muhakeme edebilirler. Bizzat eski Almanya böyle uzun ve Latif serbestileri'nin hatıralarıyla artık ruhlarını taciz etmeyecektir, artık İmparatorun terbiyey-i âmeliyeden maksadı nedir biliyoruz. Açıkça diyor ki: “Efendiler bana asker lazım kuvvetli ve memlekete hizmet etmeye elverişli bir nesle ihtiyacım var.. âli mektepleri, terbiyeyi askeriye evlerimizin ve zâdegân mekteplerimizin teşkilatı tatbik edilmelidir.”

Hay Allah razı olsun; fakat bu terbiye ile midir ki Alman gençliği hakiki âleme atılacak bir hale gelecek? O âlem ki orada öldürülmez fakat medar-ı maişet kazanılır. Bu terbiye ile midir ki onlardan müsmir bir sayı elverişli ve faâliyet-i asriyeden doğan inkişâf cihanşumulün istilzam ettiği her teşebbüse kadar âmeli âdemler yetişecek? İsteniyor ki Alman gençliğinin kudreti tesviyesi inkişâf etsin; fakat o gençliğin gözü önüne Prusya inzibat örneklerinden başka bir şey konulmuyor; bir halde ki onlara, ideal olarak “askeri terbiye evler” inin rejimi teklif olunuyor onların zihinlerini açmak ufuklarını genişletmek ve kendilerini bir ırkın daha az inkişâf etmiş diğer ırklara faikiyetini (fakat askeri değil içtimai faikiyetini) temin eden her türlü faydalı teşebbüsleri alıştırmak lazım iken gözlerinin önüne bilakis ne eski âlemi ve nede memleketlerinin haricinde bulunan bugünkü âlemi dikkatli görememek üzere perdeler geriliyor. Bütün bu muhteşem istifadeli manzara içinde ancak Prusya tarihinin küçük

²¹⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1707.

menkıbesinden başka bir şeyi göremeyecekleri yok! Sa'y ile sebat ile gayret ile teşebbüs ile velhasıl irade ile elde edilen zaferleri değil; fakat top ile elde edilen zaferleri öğrenecekler!

Hindistan'da bir takım fakirler vardır ki bunlar hayatlarını göbeklerine bakarak derin bir istiğrak içinde geçirirler; zira bu suretle hayat-ı cavidanı yolunda bulduklarına kanidirler; fakat bu bir çareler Hindistan'da bile hal nedrette bir takım acubelerdir. ²²⁰Almanya imparatoru payansız kâinatın ancak bir noktasını bizzat kendisini istiğrak içinde görmeye Almanları mecbur ederek koca bir milleti bu fakirlerin rejimine koymayı tahayyül etmişe benzemiyor mu? **[Sahife 1709]** Bu rüyanın tahkik edip etmemesine karar vermek Alman milletini aittir; fakat bu keyfiyet yapacağımız şeyleri mülhaza etmeye bizi de davet etmelidir; zira biz Fransızlarda hiç bir endişeye düşmeden münhasıran kendi kendimizi hayret ve takdir ile temasa etmekten büyük millet olduğumuzu ve her milletten ileride bulunduğumuzu tekrar etmekten etc, ibaret olan kaide-i müşkafeneyi biliyoruz. Yine biz her şeyin yeni bir devirden yani 1789 ihtilâlinden itibaren başladığını zan etmeye ve yeni nesillere bu zannımızı tedris ve telkine başladık farkında değiliz ki biz böyle tefahür ederken âlem ilerliyor hem bizsiz ilerliyor.²²¹

Almanya imparatorunun irade ve ittihaz ettiği ıslahat teknik nokta-i nazardan menfi ise ve eğer bu ıslahat âmeli nokta-i nazardan esassız ve hayâli ise bari bunlar hiç olmazsa siyaset nokta-i nazardan müsmir midirler?

Böyle olmaması Alman devleti reisi için cidden bade-i hüsrân olurdu; zira kendisinin ıslahat projesi bilnetice menafi'yi siyasetten veya hiç olmazsa kendisinin siyasi zannettiği hususattan mülhemdir.

Zaten İmparator bunu teyit ediyor diyor ki:

Şimdi maksat kazanılan şeyi muhafaza etmeyi bilmeyi gençliğe öğretmektir. Bu hususta hiçbir şey yapılmamış ve bir müddetten beri merkezden ayrılma temayülleri kendini hissettiriyor.”

O halde bu bad-i endişe merkezden ayrılma temayüllerinin önü alınmak üzeredir ki bu esas mektebi tasvir ve tertip edilmiştir. Bu nokta-i nazar bir kere anlaşıldı mı artık imparatorunun nutku, gözleri kamaştırıcı bir sarâhat peyda ediyor. Bir haldeki önde artık her şeyi bırak ve sanki her şey artık menba' dan akıyor.

Filhakika arzu'yu imparatoru tahkik edebilmek için mektep kendisinin istediği tesiri tamamıyla ha'iz olmalıdır. Pekâlâ, mektep bu tesiri ha'iz değildir, zaten bunun tecrübesini bizzat kendisi yapmıştır; zira kendisinin ıslahat projesi halasatan Prusya krallığı vaktiyle müessir bir surette muzafferiyet tevcih etmiş bulunan bir terbiye sistemini kuvvetlendirmekten ibarettir ki bu sistemin müdürü ve mülhemleri hakikat halde imparatorlardı. **[Sahife 1710]** İmparatorun nutkuna Berlin jimnaz (lise) lerindeki muallimler itiraz ettiler. Kendilerine tevcih edilen serzenişlere teessüflerimi izhar da müttehit edilir:

“ gençlikte münhat Almanya aşkını telkin etmeyi ve intizamı içtimai muhafaza etmek hususunda ihtilal kâr'i mesaiye' ye mukavemet edecek” müdafileri hazırlamayı daima vazifelerinin en mukaddesi gibi telâkki ettiklerini makamı itirazda sert ettiler.²²²

²²⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1708.

²²¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1709.

²²² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1710.

Pekâlâ, bu sistem tamamiyle muvaffak işsizliğe uğramıştır ki bu muvaffak işsizliği bizzat İmparator bize oldukça müessir bir tarzda bildirmişti öyleyken İmparator bu sistemi hala daha ileriye götürmeyi tecrübe ediyor.

Bu sistemle İmparator değil yalnız beklediği neticeyi elde edemeyecek fakat pek korkulur ki bu sistem kendisini tamamen aksi bir netice ile karşılaştırılacaktır. İmparatorun tesis edeceği tecrübe sistemi medar-ı maişetlerini müstakil mesleklerde aramakta zaten zayıf bulunan Alman burjuvazi sınıflarının bu zaafını daha ileriye götürmekten başka bir şeye yaramayacaktır; zira İmparatorun programlarını yaptığı mektepler işte tarik-i i'tila da bulunan bu ailelere mahsus mekteplerdir. Bu program onları “cidal-i hayat” a muvaffakiyetle atılmaya hariçte yayılmaya ve orada içtimai nokta-i nazardan kendilerinden daha iyi mücehhez bulunan rakiplerine baş tutmaya daha az kabiliyetli kılacaktır. Mösyö ponsard -” (1) Alman müreffih sınıflarının bu kabiliyetsizliğini ve onların hem kendilerine ve hem de cemiyete en faydalı olan “sanayi mütedavile - professions usuelles” ye bedel-i bittercih askeri idari ve serbest meslekleri sülûk ettiklerini pekiyi meydana çıkarmıştır.

Bu sınıfların bu nokta-i nazardan mezuniyetlerini daha ziyade arttıracak olan yeni tedrisat planı süratle bir halet tedenni ve meşakkati doğuracaktır.

Alman devleti adetleri daha şimdiden kaç olursa olsun bu derece az âmeli ve o nispette mahdud bir tarz-ı tedrisin yetiştirileceği bütün bu ehliyetsizlerin bütün bu acizlerin hepsini ordusunda ve kalemlerinde besleyemez.

[1] Voir La Science sociale: “ Les Allemands hers de chez enx. – Les recentes tentatives coloniales du gouvernement imperial”, T. IX, P. 426. **[Sahife 1711]** Bu ehliyetsizler bu “ha’ibler” hayattaki muvaffakiyetsizliklerinin mesuliyetini tabii bir surette hükümete atıf edeceklerdir; zira bütün muhâlifleri etraflarında toplamak “haib – Rates” lerin işidir. O halde İmparatorun daha şimdiden gördüğü memnuniyetsizlik i’razi gittikçe artacaktır.

Bir hükümette tesir mahalli ve teşebbüs şahsi yerine aleltemadi şahıs hükümdarını münasebetle veya münasebetsiz bir surette kaim olması kadar hiçbir şey o hükümetin fesat ben eve iyisini daha iyi göstermez. Filhakika eğer ahval-i mahalleye’ye ve ailelere esaslı bir surette taalluk eden bir mesele varsa o da şüphesiz terbiye meselesidir. Bu sahada devletin tesiri her nokta-i nazardan daima meş’um olmuştur. Almanya imparatoru bunu bir kere daha tecrübe edecektir.

Eğer bu satırlar Almanya imparatorunun gözleri altına düşseydi tabi oldukları tenkit den elbette pek müteaccip olacaktı. Zira İmparator bu mektep programının yeni yolu “milletlerin sülûk ettiği yeni yol” açtığına kanidir veya hiç olmazsa kendisi öyle söylüyor. Bu program kendisi ince İstikbal’in programıdır mübalağa etmiyorum.²²³

İmparator konferansı'na hitam verirken şu sözleri irad ediyor: “ Efendiler bir intikal anında yeni bir asra girme anında bulunuyoruz zamanın icat ve temayül altını hissetmek ve yeni bir gayeye doğru sevk ve idare etmeyi tazmin ettikleri hareketin başında bulunmak öteden beri hanedanımın yani ecdadımın bir hissesi idi.

“ Yeni fikirlerin temayülünü bitmek üzere bulunan asrın istihdam ettiği gayeyi fark ve teşhis ettiğimi zannediyorum ıslahat içtima’iye meselesini derpiş ettiğim zamanında olduğu kadar şimdi de gençlerimizin terbiyesine taalluk eden husus hatta yeni yolların tesisinin katil bir azim ile tazmin ettim. Bu yolları mutlaka görmeliyiz. Zira Eğer şimdiden girmezsek 20 sene içinde buna mecbur olacağız.”

²²³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1711.

Tedrisatı bizzat ecdadı tarafından yapılmış fütuhât-ı askeriyenin hayret ve istiğrak içinde temasına hasreden bir hükümdarın ağzından bu sözleri işitmek bâis hayrettir. O hükümdar ki aynı darbeye teknik terbiyeyi hız etmiş ve büyük bir memleketin bütün yeni nesillerini şu meşhur cidal-i hayata girişmekten aciz bir hale koymuşken - ne acı istihza - gelmeyi bu kadar yüksek çınlatıyor!

[Sahife 1712]

Fakat itiraf etmelidir ki İmparatorun görüntüsü bizi hayrete düşürmez bir Prusya için bu görüntü tabiidir. Eğer diplomatlar gibi konuşmak lazımsa diyelim ki: Almanya'nın müntehasında yaşayan bu yarı yarıya şarklı küçük millet Avrupalı büyük devletler heyetine en sonra girmiş bulundu. Bütün diğer büyük milletlerden sonra büyük bir millet hâlinde tesis eden Prusya tıpkı bir çeyrek saat sonra doğan ve bu bir çeyrek saati bir türlü telafi edemeyen adam gibi garp saatinden ve yeni dünyadan tamamen iki asır geride kaldı: "Siper (1) Spree" sahillerinde en büyük bir ciddiyetle hala ikinci Philip ve 14 Louis rol oynuyor. Hiç düşünülüyor ki Bu pek meşhur ulular usul-u siyasetleri ile beraber çoktan ve bir daha dönmek üzere gömüldüler ve yine hiçbir endişeye düşülmeden bu uzak maziye istikbal namı veriliyor.²²⁴

Mademki burada İstikbal'den cidal-i hayattan Alman ırkı harice yaymak ve orada onlara bugün dünyayı zapt eden ırklara baş tutturmadan bahis ediliyor o halde bu dünyayı zapt eden ırkların her yerde gâlip bir fa'kini temin etmek hususunda genç nesillerini bu sert ve muhteşem cidale nasıl hazırladıklarını öğrenmek faydalı olacaktır. Bunların terbiye sisteminin Almanya imparatorunun teklif ettiği sistemden ne kadar farklı olduğunu göreceğiz.

Daha var

²²⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1712.

4.1.6. Üç Terbiye III (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye III (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)”

Alman mektepleri adam yetiştiriyor mu?

III

[Sahife 1768] Bu satırları yazarken dostlarımdan biri geldi ki bu zat da çocuğunu cidal-i hayata hazırlamak fikrindedir. Bu adam Fransa'da nadir bir keyfiyet çocuğunu memur yapmak istemiyor; fakat onu işten bizzat sıyrılacak bir hale koymak istiyor. O halde bu adamda fakat Almanya imparatorundan daha ciddi bir surette şu herkesin bahsedip de hemen de hiç kimsenin tatbik etmediği âmeli terbiyeyi arıyor.

İşte bu suretle der ki bu zat birkaç ecnebi mektebinin programlarını getirmişti. Bunlardan biri bir suret hususiye de nazarı dikkatini celp etmiş ve onu bana göndermeyi düşünmüş burada bizzat kendimin de doğrudan doğruya edinebildiğim malumâtın yardımıyla bu programın bir tahlilini yapmayı faydalı addediyorum.²²⁵

Bu programda mevzu bahis olan şey İngiliz gençlerini hariçte kendi başlarına bir müessese vücuda getirmeye ve Angolo - Sakson ırkının diğer ırkları uzaklaştırarak azar azar dünyayı zapt etmesini vasıta olmakta bulunan şu “zer-ı işletme – exploitations agricoles” leri muhtelif memleketlerde tesis etmeye ihzar etmek için bir suret-i mahsusa da vücuda getirilmiş bir İngiliz kolejidir. Demek ki bu mektep tipi Almanya imparatorunun kendi programıyla kuvveden fiile çıkaracağını iddia ettiği mektep tipine tevafuk ediyor. Fakat bu İngiliz koleji'nde kullanılan vasıtaların İmparatorun kilerden ne kadar farklı olduğunu şimdi göreceğiz program “epigraf- Epigraphe [2]” tarzında mevzu 2 fıkra istihsadi y ile açılıyor.

[1] Ön taraf geçen sayıda

[2] Bir kitabın, bir babanın, bir eserin başına onun ruhunu hülasa edecek surette yazılan veyahut bir yerden nakil edilen cümle.Şemsettin Sami Bey Kamusi [Sahife 1769] Birincisi “John Situart Mill” kadar:

“dünyanın hâli hazırda hiç tereddüt etmeden iddia edilebilir eski ve zengin bir hatta sermayelerinin muvaffakiyet ile tahsis edilebileceği en mükemmel teşebbüs müstamere tesistir.”

İkinci fıkroda “E. Forester-” kadar:

Hicret yalnız âmele sınıfı için değil; fakat her sınıf için kendince daha ziyade bir zaruret hâlini alıyor.

Program bâdi-i âmire de istihdaf edilen gayeyi bildiriyor. Bu müessese kolej terbiyesindeki noksanları itmam etmek üzere daha hususi bir terbiye formasyon almak isteyen gençlere müracaat eder.²²⁶

Öyle iken dikkat ediniz ki İngiliz kolejlerinde ki terbiye esasen pek âmelidir. [1] bir kelime ile söyleyelim maksat “cidâl-ı hayat -Lutte pour la vie” muvaffakiyetiyle atılmak

²²⁵ Doktor Sabri, “Üç Terbiye (Alman Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?)”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Haziran 1926, s. 1768–1776

²²⁶ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1769.

hususunda gençlere lazım olan evsaf (Quâlication) vermekten ibarettir. Hayata atılmak kelime Almanya imparatorunun programında olduğu gibi bu programda da var: The struggle for existence

Müdürler bütün müstemlekeler le hala muharebede diriler bu muharebeler gençlere - değil Fakat ne yaptıklarını bilerek alacakları şu veya bu istikameti ta'yine yardım ediyor. Bu suretledir ki daha şimdiden eski talebenin büyük bir kısmı hariçte muvaffakiyetler işe başlamış ve yerleşmişlerdir.

Ondan sonra koleji mevzu bulunduğu vaziyet hakkında malumât veriliyor ve buna her şeyi tamamiyle takdir edebilmek için bir de plan ilave oluyor ki bu plan mektebin teşkilat maddesi hakkında bir fikir vermeye elverişlidir.

Evvela bu kolej kırd müessesedir sakın bunun pek tabii olduğunu söylemeyiniz; zira bizim Fransa'nın ziraat enstitümüz Paris'in göbeğinde kâindir. [2]

[1] Bu hususta “ ilm-i içtima- La science sociale” de mösyö “ Bureau” nın makalelerine bakınız:

La science sociale, T. IX, P. 52, 256, T. X, P. 68.

Librairie de Paris, 56, Rue Jacob, Paris

[2] “Claude Bernard” sokağındadır. Doktor Sabri [Sahife 1770] İngiliz müessesesi bir tarafta deniz (open sea) ile bir nehir (Navigable river lade) ve diğer taraftan esasen zirai bir nahiye arasında kâin bir tepenin üzerine inşa edilmiştir. İşte iki şart ki bunlar Alman talebenin şehirlerde birikmesine mukabil muhacirleri yani müstemlekelerle hicretle oraları imar edecek “müsta'merler -colons” hazırlamaya daha elverişlidir.

Plan zirai mâlikânenin vesayeti gösteriyor ki bu mâlikâne bütün ziraat sistemleriyle muhâlif mahsulat ürün gelirini vücuda getirecek bir tarzda muntazaman tevzi edilmiştir.

Bundan başka plan muhtelif işletme binalarının yerleriyle neye muhtaç bulduklarını yani çiftlikleri süt haneleri (dairy farm) kümesleri (poultry farm) atölyeleri (workshops) ve kayıkhaneleri (boathouse), etc, gösteriyor. Elhasıl plan ibadet hususunda civarda kâin iki kiliseyi zikir ediyor.

Bu mukaddimelerden sonra program tedrisat cetveline geçiyor ki bu cetvelde müessesenin pek aşikâr olan meslek-i âmeliyesi meydana çıkıyor. Burada pek iyi görülüyor ki hâkim olan fikir mektebi bir gaye-i siyasiye'ye hâkim kılmak değil fakat gençleri hayatta muhtaç olabilecekleri âmeli malumâtın hepsiyle techiz etmektir.²²⁷

Bu müessesede başlıca mevki bizim Fransa'nın ziraat enstitümüz de kimin tamamen aksine –sıhha-i âmeliye' ye tahsis edilmiştir; derslerin gayesi sadece vücuda getirilen işin nazariyesinin vermek ve onu izah etmekten ibarettir zaten bu sebepten değil midir ki bütün bir çiftçiler ve sanatkârlar kolonisi müessesede talebeyi isti'mar teşebbüslerine lazım olan muhtelif usulleri idareye kadar olacak bir tarzda yetiştirmek için aleltemadi istihdam edilmektedir.

Bu müessesede tabii bir surette birinci mevki işgal eden ziraattır. Mesa-i ziraiye' yi bütün teferruatı ile beraber icra ve etmam eden bizzat talebidir.

Bunların elleri arasına kullanışlarını öğrenmek ve kıymet-i nisbiyelerini mukayese etmek üzere hem mükemmel aletleri tevdi ediliyor. Bu hususta meyve nevilerinin en

²²⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1770.

i'larıyla sebzelerin tetkikine tahsis edilmiş bulunan 10 dönümlük bir bahçe ve en faydalı hasılatı elde etmeye müsaade usulleri sahayı istifadelerine terk edilmiştir. **[Sahife 1771]** Arıcılık hususu bir mevki itinaadır. Bundan âmeli bir şey olmaz; zira yeni memleketlerde arı bal hâlinde şeker ve bal mumu hâlinde de maddeyi temriye gibi tedariki müşkül iki kıymetli maddenin menbaidir. Mâlikânenin ağaçlarla maruz bir kısmı orman yetiştirmek ve ormanları hifs ve idare etmek usullerini tetkike müsaade bir sahadır program bu tetkikin faydası hakkında Kanada ve Avusturya'da yerleşecek talebenin nazarı dikkatini celp ediyor.

Hayvanat ahâliyenin yetiştirilmesine de hususi bir surette itina ediliyor. Bu da müstemlekelerin birçoğunda ki ehemmiyetle kendi kendini izah eder bir mâlikânenin vücuda gelmesi en ziyade hayvan yetiştirme ile başlıyor.²²⁸

Zaten bu sebepten bize mâlikânede 70 den ziyade at ile tay'ın mevcudiyeti ve koleji'nin en güzel ırkları yetiştirmek ile meşhur olduğu itina ile haber veriliyor bir tercih intihab olunan ırklar müstemlekelerdeki mesaiye en iyi uymuş bulunan ırklardır.

Bize yine deniyor ki mâlikânenin öküz koyun domuz ve geceler tavuklar ördekler ve hindiler etc, gibi hayvanların muhtelif ırklarını temsil eden hayvanlar var talebe bu muhtelif ırkların meziyet nisbiyeleriyle hasletlerini (caractères) tanımak hususunda itinalı bir terbiye alıyorlar Bunlar çobanların refakatinde bulunur ve bütün sene içinde bu mühim şaibe teallik eden teferruatın hepsiyle ünsiyet-i peyda ederler. Süthane de itina ile intihab edilmiş 50 inek var burası en yeni tekmiller'in hepsiyle mücehhezdir ve burada hem sıcak memleketlere ve hem de soğuk memleketlere uyan usuller öğreniliyor.

Fakat “müsta'mer- colon [1]” hayvanlarını hasta oldukları vakit bizzat tedavi edebilmelidir zaten bu sebepten her gün fen baytarı nazarı ve âmeli tedrisat yapılmaktadır.

Yine her gün talebe binicilik dersleri alırlar. Vakıa bu mümaresenin Almanya imparatorunun dediği gibi âmeli müktesebata bir faydası yok fakat malumdur ki at hala yeni nahiyeler in birçoğunda tek vasıtayı mihrekdir Bundan başka at müsta'merelerden geniş işletme sahalarının gezmenin ve o geniş araziye nezaret altına almanın tek vasıtasıdır.

[1] İsti'mar için müstemlekeye hicret eden veya orada doğan adam. **[Sahife 1772]** Elhasıl her gün talebe araziye ölçme tesviye âmeliyatı tefcir isga ve irva gibi birtakım mesa-i âmeliye' yi icra ederler; zira münferit mâlikâneler de ikamet etmek bu muhtelif müktesebata ihtiyaç gösterir.²²⁹

Fakat bir müstemirren yalnız mâlikânesini istimal edecek bir halde bulunmak yetmez mâlikânenin şehirlerden uzak bulunması ihtimal melhuzane mebni bu adam muhtelif erbap-ı sanatın yerini tutabilmeli ve herhalde her hususta bizzat kendisi işin içinden çıka bilmelidir. Elhasıl şimdiye kadar asla görülmemiş en müstakil âdem'i yetiştirmektedir.

Pek âmeli olan bu mülahazalar bize mektep programının ikinci kısmını yani bir dizi hususu atölyelerde ki mesai izah ediyor:

İnşaat ve demir çelik atölyesinde çiftliğin makinelerini inşa etmek onları perçin deyip tespit etmek aletleri tamir etmek ve atları nallamak ah öğreniliyor.

Kereste ve arabacılık atölyesinde tahtayı işlemek tekerlekleri imal etmek arabaları tamir etmek ve ebniye inşaatı etc, öğrenilir. Eğercilik koşum imalatı atölyesinde bu şubeye sanatla alakadar her şey tedris olunur.

²²⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1771.

²²⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1772.

Bu gençleri bekleyen tarz hayatta diğer bir takım bilgilere diğer bir takım kabiliyet ve iktidarlara da lüzum var yüzmeyi kürek çekmeyi bir kayığı idare etmeyi müteharrik köprüler tesis etmeyi salları inşa etmeyi bilmelidir. Kolejin kayıklarını idare eden mesul bir sahil bekçisi bu muhtelif mümareseleri tâlim eder. Program diyor ki: “bundan başka bu zat düğüm yapmadan bir ipin iki ucunu eklemeyi de öğretir.” âmeli âdemler delalet eden bu faâliyyete dikkat edişi severim bu âdemler her şeyi ta’mik etmeyi sever ve hiç bir şeyin faydasız olmadığını bilirler.

Bundan başka bizzat kendine ve diğerlerine bakabilecek bir halde olmalıdır zaten program diyor ki: **[Sahife 1773]** müstemerler için ehemmiyeti pek ziyade olan bu meselede talebe boğulmuşlara imdat sargıların muhtelif nevi ailelerinin tatbikatı çıkmış veya kırılmış bir uzvu yerine koymak için lazım olan ihtimamlar kanı durdurmak yaralara yanıklara ve diğer adi kazaların hepsini bakmak gibi hususatta “Saint -Jean” cemiyeti'nin “seyyar hastahane kaideleri – Régles d’ambulance” ne göre tâlim ve terbiye edilir.²³⁰

Buraya kadar program arazi üzerindeki işlerle âmel-i mesaiden başka bir şeyi nazarı dikkate almadı, zira bunlar esaslı kısmı teşkil ediyor çünkü maksat “ kalem efendileri- Hommes de bureau” değil fakat “iş adamları- Hommes d’action, ipn” [1] yetiştirmektir. Zaten bu sebepten değil midir ki sınıfların asıl tedrisatından en nihayette ve muhtasar bir tarzda bahis edilmiştir; zira programda dendiği vecihle mektepte tâlim ve tahsil dışarıda planlanan veya yapılan şeylerin izahından başka bir şey değildir.

Günün iki saati görülüyor ki burada mektebin verdiği ferd-ü ta’ab yoktur. Müdür ile muallimler tarafından ziraat tabakatularz, madeniyyat, nebatat, ormancılık, fen mesa-i arazi, inşaat ve fen baytar hakkındaki nazarı tedrisata [2] hasr edilmiştir.

Bundan başka müstemleke at idareleri tarafından talebeyi alakadar edebilecek husus satın hepsine dair gönderilen mektuplar umumun nazar-ı itla’ına vaz olunur. Elhasıl programa Koleji'nin binalarını ve biraz yukarıda saydığımız muhtelif mesai bir fiil vukua gelirken gösteren 25 fotoğrafı manzarası ilhak edilmiştir Bu manzaraları buraya derc edemediğime teessüf ediyorum. Zira böyle ansızın bir fotoğrafı baskınına uğramış bulunan bu tip gençler insana şevval âmeli çalışıp çabalamaya alışık uğraşmaktan korkmaz ve Allah'tan sonra kendinden başka kimseye güvenmediği ciddi bir işi ciddiyetle yapan bir ırk te’sirini yapıyorlar

Bir de bu gençlerin hâlinde bir suret hususiye de göze çarpan vasıf fark kendilerinin servetsiz ve bu yüzden sefaletin tesiri altında ihtiyâr garabete mecbur birtakım tâlihsizler olmayışıdır.

[1] struggle for lefers

[2] Konferans dersleri **[Sahife 1774]** Hayır, bu gençler zengin veya hiç olmazsa müreffeh ailelere Almanya imparatorunun şu tensik ve ıslahını istihdaf ettiği burjuva sınıfına mensupturlar. Program keyfiyeti sarahetle söylüyor zaten pansiyon ücreti de bunu teyide kâfidir. Bu ücret on yedi yaşına kadar olanlar için, sene de, 2, 250 frank, yirmi yaşına kadar olanlar için 2,700 frank ve bu yaştan yukarı olanlar için de 3 150 franktır. [1]

O halde bu gençler anavatanda kendilerini sakin ve rahat küçük bir mevcudiyet vücuda getirmeyi düşünebilirlerdi. Hala buna bu gençler âmeli ve azimkâr bir sa’y sayesinde yeni memleketlere atılacak bir müsta’meri bekleyen bütün müşkülâta karşılaşmaya hazırlanıyorlar.²³¹

Biraz yukarıda bu gençlerin bizzat kendilerinden başka güvenecek hiç bir şeyleri olmadığını söylemiştim programa ilhak olunmuş bir vesika da keyfiyeti teyit eden husussat

²³⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1773.

²³¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1774.

var. Bunlar umum İngiliz müesseseleri gibi münhasıran teşebbüs şahsiden olmuş olan bu müessesenin son tevzi mükâfatından müesseseye himaye eden muteber zatlar tarafından icat edilmiş bulunan nutuklardır.

Bu zatların çoğu bizzat müstemer hayatı geçirmiştir ve içlerinden bazıları el'an geçirmektedir Bunların talebeye ne kadar müşkülata tesadüf edeceklerini ve bu müşkülata bizzat kendi kuvvetleriyle iktiham etmek icap edeceğini nasıl keskin bir sesle söylemiş olduklarını işitmelidir. Kendilerini bekleyen atının bu uzaktan görünen manzarası onları korkutacağına bilakis teşcih eder gibi görünüyor Zira galebe edilecek müşkülata manzarası eğer zayıfları durdurursa kuvvetliler bilakis ziyadesiyle teheyhüç eder.

İçlerinden birinin “ lord nates ford-Lord Knufstord” tarz beyanını dinleyiniz bizzat kendinize karşı sert olmalısınız. Tâlihimiz ters gidebilir mahsulatınız mahv olabilir hayvanlarınız telef olabilir; fakat felaketin tesiri altında kendinizi fütura kaptırmayınız. Yiğit bir adam gibi kalkınız mücadele ediniz ve zayıfatınızı telafî ediniz.”

[1] Bu ücretler harb-i umumiden evvel ki râyice göredir. Doktor Sabri [Sahife 1775] İşte hakiki cidâl-i hayat dünyayı fakat Prusyalı bir tarzda değil, fetih etmeye çıkan bir ırkın azimet şarkısına benzemiyor mu?

Diğer bir hatip'te “Victoria”nın umumi acentesi “Sir Graham Berry” de fikrini şöyle ifade ediyor dünyanın bütün aksamında 12 Britanya bayrağı altında topraklar (arazi-i memâlik – settlement) bulabilirsiniz. Kanada'nın soğuk nehirlerinden Afrika'nın en sıcak nahiyelerine veya Avustralya'ya kadar gidebilirsiniz ve her yerde bin seneden beri muharebeler ile rüzgârların şiddetini istihfaf eden bayrağı tesadüf edersiniz. Şimdi sıra sizindir takip edeceğiniz istikameti teşebbüs edeceğiniz işi iyi düşününüz ve önünüzde yalnız iyi çizilmiş bulursun asla tereddüt etmeyiniz.²³²

Yiğit olunuz cüretkâr olunuz ebatlı olunuz zeki ve genç hiçbir İngiliz tasvir edemem ki o önünde muvaffak olabileceği bu kadar müstemleke açık dururken ihtiyaç içinde kalsın artık genç değilim şimdi 40 sene oluyor ki bende bunun istifade ettiğiniz kolaylıkların hiçbiri yokken gurbet yolunu tutmuştum gittiğim yerde yabancı idim. Sermayem pek azdı vatanının malum atımda mevkute idi orada hiçbir dostum yoktu. Öyleyken bu müstemlekenin başvekâleti makamını ihraza muvaffak oldum ve üç defa mahalli parlamentoya (Législature) riyaset ettim.

Cidâl-ı hayat nokta-i nazardan bu “ tarz idman- Régime d'entrainement” de yetiştirilenler yalnız bir kolej talebesi değil, fakat bütün bir millet olduğunu düşünülür ve bu kadar zî kudret bu kadar âmeli iyi bir “terbiye-formation” ile bir milletin dışarıya yayıldığı göz önüne getirilirse insanın nazarında büyük bir ziya-i hakikat tecelli eder.

O vakit insan atının kime ait olduğunu ve dünyanın kime raci olacağını görür ve artık zihninde tek bir düşünce kalır insan çocuklarını Alman usulü terbiyesine değil; fakat eğer bu çocukların bir gün “aksâ-yı garb- far west” deki yerliler gibi ezilip çiğnendikleri istenmiyorsa Anglo - Sakson usulü terbiyesini koymalıdır. [Sahife 1776] Filhakika göz gözünün önüne bir Alman Koleji'nde sarf Prusya Krallığına sarf Prusya millet militarizmine [1] hayran olacak bir tarzda yetiştirilmiş bedbaht bir şakird getiriniz ki bu zavallının esaslı malumâtı Prusya coğrafyasından ve Prusya tarihinden ibaret olsun kendisinden muntazam bir usul ve tertip ile gizlenen âlem harici hakkında hiçbir fikri olmasın. Müstakil bir hayatın âmeleliği hakkında hiçbir şey bilmesin şimdi bu genç adamın dünyanın herhangi bir noktasında şu âmeli terbiye ile yetişmiş dinç ve şahane Anglo- Saksonlardan biriyle ansızın baş başa kaldığını tasvir ediniz!

²³² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1775.

Bu iki gençten hangisi yeni kıtaların bugün eski dünya milletlerini icbar ettiği istikbale cidden hazırdır?

Bu iki gençten hangisi güç teşebbüsler önünde yılmayacak bir tarzda yetiştirilmiş benziyor o teşebbüsler ki onlar artık bugün yalnız hükümdarların rolü olamaz fakat onlar bizzat Almanya imparatorunun da ilan ettiği gibi bütün bir ırkta baş göstermelidir.

Yan yana iki program koydum. Biri Avrupa'nın en zi-i kudret hükümdarından ve diğeri de alelade bir kaç fert'ten sanih olunuyor. Belki büyük hükümdar bir hükümdar için teşebbüs ve kudret şahsiyi vücuda getirecek. Tek çarenin kendi müdahaleyi zatiye senin hıfzından ibaret bulunduğunu anlamamıştır teşebbüsü şahsi hükümet müdahalesinin durduğu yerde başlar.

Bitti devamı var.²³³

[1] “ Militarizm- militarisme” – başlıca usul-u askeriye ‘ye ehemmiyet veren vukuâ-ı askeriye ’ye istinat eden usul-u idare ve hükümet. Şemsettin Sami Bey Kamusi.

²³³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1776.

4.1.7. Üç Terbiye I (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye I (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? I)”

İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor Mu?

[Sahife 1809] Eğer mesele-i içtimai'yeyi bir “ düstur – formüle” de hülasa etmeyi iddia etmek mümkün olsaydı onun bilhassa, bir terbiye meselesi oluşunu söylemekte insan ha' iz salahiyet görünebilirdi. Hülasa bugün, dünyanın şartlarına uymak lazım, bu da işim içinden bizzat sıyrılmak kabiliyetini ihraz etmeyi istilzam ediyor. Üzerlerine istinat etmeye alışık olduğumuz veya hatta onlara istinad etmeyi bir vazife zannettiğimiz eski çerçeveler bugün kırılmış veya nakâfidir.²³⁴

Yavru-i tali' veya havest-i tali' (nasıl istenirse), bizi bu mukadder tekâmülün vukua geldiği zamana yetiştirdi. Hissettiğimiz bütün sıkıntılar, bizim eski usullere göre tasvir ve tertip edilmiş terbiye sistemimizle hayatın yeni ihtiyaçları arasında baş gösteren mübayanetlerden ileri gelir: hala – ve hiçbir endişeye düşmeden – öyle bir cemiyete adam yetiştirmeye devam etmekteyiz ki bu cemiyet artık bir suret-i katiyye de ölmüştür. Böyle bir terbiyeye karşı icrai tesir etmek hida'ülgayede güçtür: bilmem kar'ilerim kendi haklarında keyfiyetin farkındamıdır? Fakat ben, hadisenin bana ta'alluk eden cihetini pek iyi tayin ediyor ve kendimde iki adamın bulunduğunu tamamiyle hissediyorum: bunlardan biri, hadisat-ı içtima'iyenin tetkik-i fennesi sayesinde – ne yapmak lazım olduğunu görüyor ve az çok âlimane bir tarzda mübahesat ve münazerat-ı fenniye' ye girişmeye muktedirdir; diğeri, - ki teşekkül-ü ibtidaiyesi içinde mahbustur.

[1] Ön tarafı geçen sayıda [Sahife 1810] O nev'ama mazinin sıkleti altında eziktir; - birincinin gördüğü şeyi ya hiç yapamıyor veya yaptığı halde de onu anck güçlülükle ve kısmen yapabiliyor. Başım teşebbüs-ü şahsiyi inkişaf ettiren “ teşekkül infiradı – formation particulariste” nin içine iyice girmiştir; fakat vücudumun mütebaki kısmı, kudret-i teşebbüseyi ezen “ teşekkül-ü tecemmü – formation communautaire” ye bağlı kalıyor [1]. Burada, (ویرزی کل) meşhur bir beytini tagdil ederek : - o insanın teşekkül içtima'iyesinden sıyrılmaması meğer ne kadar güçmüş!” demenin sırasıdır; fakat bizim yaşımızda bizim için güç olan şey, çocuklarımız için güç değildir; hiç olmazsa onlar, hala yeni tesirleri alan ve onları hıfz edebilen yumuşak bir malmumu gibidirler: eğer biz kenarda kalmaya mahkûm isek bari onların bu “ rubicon” i geçmelerine yardım edelim [2]. İşte avat, işte aile babalarının bugünkü büyük vazifesi: bu vazifeyi yapmayan babalar, vazifelerinin ilkinde kusur ediyorlar ve cezasını, yarın bir suret-i elimede evlatlarından çıkacaktır.

Ben bu hususta evlatlarıma karşı bu vazifeyi yerine getirmek isterdim; nasıl ki İngiltere'de yeni bir ikametden istifade ederek bu terbiye meselesini daha yakından ve âmeli bir nokta-i nazardan muayene ettim. Bu tahkikatımın, bizzat beni ne kadar tenvir ettiyse “ meslektaşlar” im olan bütün Fransız aileleri babalarını da o kadar tenvir etmesini temenni ederim.²³⁵

[1] “rubicon” vaktiyle İtalya'yı “ ganle cisapine” den ayıran küçük bir nehirdir. Meclis-i ayan, Roma'yı Ganle ordularına karşı muhafaza etmek için meşhur bir içtima'inde her kim bu nehri bir “ fırka-i askeriye - légion” veya hatta bir “ piyade taburu - cohorte” ile

²³⁴ Doktor Sabri, İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu?, **Muallimler Mecmuası**, Eylül – Teşrin-i evvel 1926, S.43-44, s. 1809 – 1816.

²³⁵ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1810.

geçerse onun cehennemi alehlere sadık bir vatan haini olduğunu ilan etmişti. İşte “ Sezar” - Rubiconu geçerken- “alea jacta est!”sayhasıyla istihkar ettiği memnuıyyet, bu memnuıyyettir. Sezarın, bugün cür’etle ve katii bir karar verileceği vakit tekrar edilir. Bu makamda “Rubiconu geçmek” sözü de kullanılmaktadır. (Larousse Kamusi - tarihi kısım). **[Sahife 1811]** Her ne kadar İngiliz terbiyesi, hayatın yeni şartlarına bizimkinden daha iyi bir surette tevfiik edilmiş bulunuyor ve her ne kadar bu terbiye, bizzat kendilerine itimat etmeye alışık erbab teşebbüsü vücuda getirmekte bizimkinden daha iyi bir surette muvaffak oluyorsa da yine İngilizler, gençlerin terbiyesinde yapılacak “ islahat - reformes” ile bizden daha ziyade iştigal ediyorlar. Asrı tahavvüller yolunda bizden daha ileride bulunan bu adamlar, bu tahavvüllerden doğan zaruretlerin seviyesinde tutunmak mecburiyetini daha ziyade hissediyorlar.²³⁶

Bu ihtiyaç, - esas itibariyle - hayatın bütün güçlüklerin de, bütün vaziyet ve ahvalin de işten kendi kendine sıyrılmaya muktedir gençleri yetiştirmektedir; bu saha-i hayata âmeli ve faal adamlar atmak demektir; yoksa hayata ait malumâtı, yalnız kitaplardan öğrendiği şeylere - ki bunların büyük bir kıymeti yoktur;- ihsar eden memurlar veya sırf “ okumuş adamlar - lettres” yetiştirmek değil. Elde etmek istedikleri mahsül, bugünkü tekamül-ü içtima’i yiyeenin gayr-ı kabil ictinab şartlarına iyi cevap veren şeydir: adam.

Bir gün Edinburgh da “ dundee” darülfünunu müderrislerinden biriyle İngiltere de tedrisat hakkında konuşuyordum; ded ki: yarın “summer meeting” de sizi alakadar edecek bir adama intizar olunuyor. Kendisi İngiltere’nin merkezinde ka’in bir mektebin müessisi ve müdürüdür; bu zat Doktor “ Dr Cecil Reddie” dir. Ertesi gün birbirimize takdim olduğumuz vakit hayretler içinde kaldım.

Bizde klasik bir muallim tipi, bir kolej müdürü tipi vardır ki bu tip, aşağıdaki evsafi ha’izdir: adaba uygun kıyafet, koyu renkli libas, uzun siyah redingot, yüksek bir vazife-i maneviyeyi ifa ettiğine kani ve onu gizlemeyen bir adamın az çok debedebeli ve temkinli tavrı; ağır ağır yürüme, ihtiyatlı tavır ve hareket ve – gençliğin ruh ve kalbini terbiye etmeye mahsus – veciz hâkimiyet ile dolu muhavere; bilhassa haysiyet ve vakar, fevkalade haysiyet ve vakar. **[Sahife 1812]** Şiddetle elimi sıkan adam, bambaşka idi. “ Far West” de arazi-i gayr-ı mezruaya sorup açan, o hıttayı isti’mâre pîşvâ olan bir adamı (pionnier) hiç gözünüzün getirmei denediniz mi? Bana gelince, ben bu adamı, Doktor Cecil Reddie den başka türlü tsvir ve tahlil etmiyorum: gözünüzün önüne uzun boylu, narin yapılı ve sağlam azalarla mücehhez bir adam getiriniz ki bu adam sporların hepsine şayan-ı dikkat bir surette elverişli olsun: çevik, çâlâk ve faal bir adam! Bu adam, evsafıyla mütenasip bir kostüm, bir İngiliz “ turist” kostümü giydiniriniz: kül renginden kumaştan beli kemerli bir “buluz” [2] kısa bir pantolon, dizleri altında kıvrık iri yün çorraplar; bir çift sağlam ayakkabı velhasıl, başta bir “ bere” [3] bu tafsilatı veriyor; zira bana öyle geliyor ki bu müdür tipi şimdi size tagrif edeceğim mektep tipinin canlı bir şeklidir: insan için misal-i müşehhasdır.²³⁷

Ertesi gün – ki derslerin tatil edildiği bir cumartesi günü idi; - Doktor Reddie ile ben, “summer meeting” azasını tenzihe götüren büyük bir İngiliz minibüsünün üzerinde bulunuyorduk. Doktor Reddie bütün yol esnasında o günün büyük bir kısmı içinde bana, - sorduğum suallere cevap vererek ve kendisi de bana birtakım sualler sorarak – mektebi hakkında fikrini ve mektebin planını anlattı.

Bana hülâsaten dedi ki : “ bugün kü usul-u tedris, yeni hayatın şartlarına uymuyor; zira hal için değil; fakat mazi için adam yetiştiriyor. Gençlerimizin büyük bir ekseriyeti vaktini ölü lisanların tahsiline israf ediyor, halbuki içlerinden hayatları içinde bu lisanlardan istifade etmek fırsatına mazhar olanların adedi pek mahduddur. Bunlar elsine-i hazırayı ve ulum-u tibbiyeyi sathi bir surette öğreniyor ve hakiki hayata taalluk eden herşeyde, eşyanın

²³⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1811.

²³⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1812.

cihet-i ameliyesinde ve onların cemiyetle olan revabıt ve münasebatında cahil kalıyorlar. Oyun sistemlerimizin de

[1] Far West Amerikalılar tarafından memalik-i mütehadddenin garbında, rochez dağlarıyla bahr-i muhit sahilleri arasında ka'in ma'ilelere verilen isimdir. Larousse Kamusu – Esma-i hasa kısmı

[2] Bir nevi ceket

[3] Bir nevi yumuşak kasket. [**Sahife 1813**] - çalışma usullerimizde olduğu kadar - bir tensik ve ıslaha ihtiyaç var. Ferd-ü ta'ab ademani (le surmenage “cram” athlétique) ferd-ü ta'ab tedrisi (surrenagement classique) derecesinde ha'iz ehemmiyettir. Islahat güçleştiren şey, mekteplerimizin, darülfünunların tesiri altında bulunmasıdır; zira bu mektepler, talebelerinin bir kısmını darülfünunlara hazırlıyorlar. Halbuki bu darülfünunlar, bütün eski “corporations [1]” gibi bizzat kendilerine hakim değillerdir; görülmez ve tutulmaz bir tayf, müdürlerle mualimlerin üzerinde kanatlarını germiş; bu bizzat nefsimize hakimiyetimizden daha kuvvetli olan “an'ane - tradition” ve “görenin zihniyeti - esprit de routine” dir.²³⁸

Pekâlâ; fakat sizin mektebiniz bu talim ve tedris sistemini ta'dile nasıl muvaffak oluyor? Bizim gayemiz bütün melakât-ı beşeriyeyi ahenkdar bir tarzda inkişaf ettirmeye vasıl olmaktır. Çocuk, hayattaki bütün maksadı ifa edecek bir kudrette olmak için “tam bir adam - un homme complet” haline gelmelidir. Bu hususta mektep, insanı hayata yalnız kitaplarla temasa getiren sanai bir mahiyet değil; fakat çocuğu imkân derecesinde tabiyata ve eşyanın hakikatlerine yaklaştıran ameli, hakiki küçük bir âlim (un petit monde réel) olmalıdır.

Hadiselerin yalnız nazariyelerini değil; fakat onların ameliyelerini de öğrenmelidir ve bu iki unsur mektepte tıpkı etrafımızda olduğu gibi yek- diğerine sıkı sıkıya bağlı kalmalıdır; ta ki genç adam - hayata girerken - hazırlanmamış olduğu ne içinde şaşırıp kalacağı yeni bir âleme girmiş olmasın. İnsan saf bir zeka değil; fakat bir vücuda müttehid zekadır, bu sebepten insanın aynı zamanda fitratı ile iradesini, kuvve-yi cismaniyesini, el işlerindeki kabiliyet ve maharetini [2] terbiye ve teşekkül ettirmelidir. Doktor Roddie söyledikçe eserine hakim olan ve onu ilham eden fikrin azar azar meydana çıktığını görüyorum; fakat bu fikir halâ biraz müşevveş ve örtülüdür. O vakit kendisinden, bir günlük müddetin nasıl kullanıldığını saati saatine bildirmesini istedim.

[1] Bu kelime hakkında Larousse kamusinden tarihi kısmına bakmalı.

[2] Burada el işleri tabiri, atölyelerle bahçe ve tarlalarda, etc, el ile yapılan bütün işlere şamildir. Doktor Sabri [**Sahife 1814**] Bana tasvir ettiği manzara ile bu hususta verdiği tafsilat, ki onların üzerine tekrar geleceğiz, - fikrimi daha ziyade tenvir ettiği ve artık müessesenin mihanikiyetini oduka vazih bir surette görmeye başlıyorum.

O gün yaptığımız tenezzür, eski “Dunfermeline” kilisesi'nin ziyareti ile nihayetlenecekti ki orada, o civarda bulunan ashab-ı emlak'tan “M. Henry Bevrige” nin evine çay içmeye gidecektik. Üç seneden beri “summer meeting” de konferanslarımı takip eden ve “ilmi içtimai” nin kar'ilerinden bulunan M. Bevrige, beni konferanslarımın başlayacağı Pazartesi sabahına kadar evinde kalmaya davet etmek lütfunda bulunmuştu.²³⁹ Kendisinden Doktor Roddie'nin mektebi'nden bahsedildiğini işitip işitmediği sordum. Verdiği cevap da mektebi ziyarete gitmiş olduğunu ve on üç yaşında bulunan büyük oğlunun bir ay sonra o mektebe gireceğini söyledi. Bu zat mektebe gitmekle iktifa etmemiş; fakat müteaddit aile ve pederlerine mektuplar yazarak onlardan, oğullarına verilen

²³⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1813.

²³⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1814.

terbiye ve tahsilden memnun olup olmadıklarını sormuştu. Aldığı cevapları bana gösterdi. Bu cevaplarda ki takdirlerin mutabakatı ve elde edilen neticeler hakkında verilen malumât beni mütehayyir etti. Aşağıya harfiyen derc ettiğim metinler, bu hususta bir fikir verebilir:

Aziz efendim,

Oğlum, “Abbotsholme” mektebinde bir buçuk sene kaldı. On beş yaşında idi; orada zekâsı evvelce takip etmiş olduğu mekteplere nispeten daha ziyade inkişaf etti. Maddeten ve manen verdiği ve elde edilen neticelerden pek memnun oldum. Doktor Roddie, şahsiyeti pek kuvvetli bir adamdır ve muallim doğmuştur. Mektebim usulleri ile kavaid-i esasiyesi bence aladır. Oğlum mektebi ve oradaki sa’yin tarzını pek ziyade seviyordu ve bu hissini, talebe arasında umumi olduğunu zannediyorum. Havay-ı ahlakiye mükemmeldir ve oğlunuzu oraya göndermekten daha iyi bir şey yapmayacağınızdan eminim.” [Sahife 1815] “Aziz Efendim,

“Abbotsholme hakkında ki mektubunuza cevap verirken sizi memnun edeceğimden dolayı pek bahtiyarım.²⁴⁰

“Abbotsholme iki oğlumuz var. İkisi de orada sıhhatce tekâmül ettiler. Bize son “terme” nin [1] pek rahat geçtiğini ve pek bahtiyar olduklarını yazıyorlar. Orada hayat pek sıhhtir. Çocuklara, kimseye muhtaç olmamayı, kendilerinden başka kimseye güvenmemeyi ve pek müstakil olmayı öğretiyorlar. Havay-ı ahlaki yüksektir ve hüküm edebildiğime göre talebe, müntehib bir muhitten alınmıştır. Hocalarla talebe arasında büyük bir “muhalasat - franchise” var. Muallimlerden biri “ Christmas” bayramını nerede geçirmeye gelmişti de bu adamın çocuklarımızla nasıl kardeşçe konuştuklarını görmüş ve mütehayyir olmuşuk. Çocuklarımız bütün hocalarını seviyorlar.

“ büyük oğlumuz tahsilinde süratle terakki etti. İkincisi daha geridedir; fakat daha uyanıktır ve her ikisi daha faal bir hale geldiler. Orada şahsiyete gayet açık bir saha var.

“İtikad-ı mezhebiye’ye ait hususi tedrisat yok; yalnız sabah ve akşam duaları yapılıyor; bunun haricinde çocuklar mensup buldukları daire-i ruhaniyenin kilisesine gidiyorlar. Biz “ congréganiste” yiz ve çocuklarımız kendi kiliselerine gitmekle daima bahtiyardırlar.

Çocuklarımızdan bir diğerini de, yakında bu mektebe göndermeyi ümit ediyoruz; fakat daha pek küçüktür: yalnız sekiz buçuk yaşında.”

“Abbotsholme mektebi hakkında sorduğunuz suallere pek büyük bir mahzuziyyetle cevap verebilirim; zira oğlum, dört seneden beri oradadır. Orada pek bahtiyardır ve büyük istifadeler ediyor. Mektebin maksat ve gayesi hakkında “prospectus” [2] dan bir fikir almışımızdır.

[1] Terme

[2] Bir telif, bir müessese veya bir işin planını veren ve o telif veya müesseseyi tevsif eden program. Larousse Kamusu. [Sahife 1816] “Klasik - calssique” tedrisat pek münkeşif değildir; fakat elsin-i hazira ve hayatta çocuklara faydeli ve lazım ne varsa hepsi tedris olunuyor. Seciye-i ahlakiye ve sıhhat bir suret-i hususiye de tetkik olunuyor.

“Gıda, i’la ve mütenevvidir; mekteplerde alelade verilen gıdalardan pek farklıdır. “Prospectus da münderic kavaid-i esasiye, tabiat ve hasılatı gayet sabit ve aynı zamanda

²⁴⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1815.

gençliğe karşı pek teveccühkâr bir adam tarafından ciddiyet ve ihtimamla takip edilmektedir.²⁴¹

“Bu mektepte yalnız elli kadar talebe var; her çocuk daha büyük bir dikkatle takip ve tetkik olunabilir. Orada ya bir gün veyahut iki gün kalmıştım ve hayatın cazibesi beni pek müteessir etmişti.

“ Fikrimce, kitab-ı mukaddesin hususi bir surette tedrisine olan ihtiyaç istisna edinirse ki bunu, bir nakisâ saymayabilirsiniz; bu terbiye sisteminin bir noksanı yoktur.

“ Müessese pek sıhhi ve pek rahattır. Hocaların gayet sevimli ve pek iyi terbiye ve tahsil görmüş adamlar olduğunu ilave ederim. Bedihidir ki Doktor Roddie, çocukları iyilikle imâle etmek için muallimler de yüksek ve mükemmel seciyeler arıyor. İçlerinden birçoğu pek iyi birer musikişinasdır.”

Bu mektep hakkında M. Bevrige'nin bana beğeni İyi fikir ve mütalaalarla şimdi okuduğumuz rey ve hükümler, beni tetfikatımı daha ileri götürmeye sevk etti: buraya onun neticelerini kaydediyorum. daha var.

²⁴¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1816.

4.1.8. Üç Terbiye II (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye II (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? II)”

İngiliz mektep rejimi adam yetiştirebiliyor mu?

II

[Sahife 1870] Doktor reddi tarafından tesis edilen mektep 1889 da Derbyshire içinde (Abboteholme) de açılmıştır. Bu mektep kırdı zirai bir mâlikânenin ortasında kâindir ki bu keyfiyet görüleceği vecihle bu yeni sistem terbiyenin en mühim âmillerinden biridir. Ellerimin arasında bulunan Prospektus civarda büyük bir şehir bulunmadığına dair nazarı dikkati celp etmek itina ediyor.²⁴²

Her ne kadar yeni ise de [2] bu müessesese daha şimdiden aynı tepeden diğer bir mektebi doğurduğu bu mektepte Doktor Roddi’ nin Abbotsholme de yetiştirdiği muallimlerinden mösyö “Badley” tarafından tesis edilmiştir. Bu mektep İngiltere'nin yani bunda “susses” dâhilinde Badeles de kâindir. Gözlerimin önünde “review off reviewss” mecmuasının 2 tecrübe “Abbotsholme ve Bedales” sermayesi altında bir makalesi duruyor ki bu makale bu iki mektebi mücmel en tarif ediyor ve bir takım resimlerle o müesseselerde ki tarzı hayatı tasvir eden manzaraları gösteriyor. Velhasıl yakınlarda Bedales mektebinde iki defa kalmaya muvaffak oldum ve o müessesenin nasıl işlediğini en büyük teferruatı içinde tetkik edebildim.

1- ön tarafı geçen sayıda

2- Bu yazı zannediyorum 20 25 senelik bir yazıdır. (Doktor Sabri) [Sahife 1871] Bu mektepler bizim soğuk çıplak ve büyük mektep binalarımızı hiç benzemiyor Bunlar küçük bir takım İngiliz kır köşkleri “ Cottages anglais” dir.

Bu köşkler insana sanai bir hayat hissini değil fakat hakiki bir hayat hissini veriyor ve bir kışla veya bir hapishane manzarası yerine bir baba evi manzarasını hâsil ediyorlar.

Bütün çevreleri- yüksek duvarlarla muhatdar avlular yerine hava, zıya, mesafe ve yeşilliklerle çevrilmiş daha bu ilk harici manzara insana hoş bir ikametgâh tesirini veriyor. Bir kolejin bu hal sert bir manzarayı ha’iz olması lüzumlu alan ispat edilmemiştir.²⁴³

Bu tesir içeriye girildiği vakitte sebat ediyor. İşte Bedales mektebinin yemekhanesi burası tamamiyle bir aile yemekhanesidir şahanedir rahat ve sıhhidir (confortable) sofra takımı zarif ve naziktir. Masa bir örtü ile örtülüdür esas mutena ve sanatkara nedir. Bir piyano levhalar heykeller ve koltuklar latif ve fa’ide endişesinin ale's-seviyye hâkim bulunduğuna şahadet ediyor. Bunu bizim kolejlerimizdeki uygunsuz yemekhaneler ile mukayese ediniz. Daha bu ilk manzara size burada takip edilecek terbiye sisteminin pek farklı olacağına dair şimdiden bir fikir verir.

Eğer size burada muallimler ile mektep müdürünün ve müdürün zevcesi ile kızlarının şakirdanla beraber yemek yediklerini söylersem bu tesir daha şiddetli olur. Bu aile hayatıdır. Çocuk hakiki hayattan şiddet ve unfla çekilip alınmamıştır ayrı ve tamamen sınav bir aileme

²⁴² Doktor Sabri, Üç Terbiye, İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştirebiliyor mu?’, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Teşrin-i Evvel 1926, s. 1870–1881.

²⁴³ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1871.

nakil edilmiş değildir. O sadece bir ev (home) den diğer bir eve geçmiştir. Bu ikisi birisinin sadık bir örneğidir prospektüs de dediği gibi bu mektep içinde yalnız ders verilen bir yer değil fakat bir “ ev – home” dir.

Çerçeve işte böyle şimdi levhaya bakalım. **[Sahife 1872]** Zannediyorum en basiti evvela her günün saat cetvelini derç etmek ve ondan sonra o cetveldeki büyük taksimatı takip etmektir.²⁴⁴

Dakika saat

6. 15 kalkmak (kışın 7 de) ve hafif bir yemek

6.30 bedeni mümareseler ve ıslaha kullanma Mümaresesi

6. 45 birinci ders

7. 30 kilise

7. 45 kahvaltı “breakfast” bir yumurta ile jambon dan mürekkep ehemmiyetli bir İngiliz kahvaltısıdır. Ondan sonra odaların tanzimi her şakird yatağını bizzat kendisi yapar.

8. 30 ikinci ders

10. 45 hafif kahvaltı(lunche léger) Eğer Hava iyi ise bele kadar soyunulmuş olduğu halde açık hava içinde reel lerin Mümaresesi.

11. 15 üçüncü ders

12. 45 teganni yahud nehirden yüzme (mevsime göre)

1. 00 yemek (Diner):

1.30 org yahut piyano mümareseleri

1.45 bir oyunlar bahçe veya çiftlik mesaisi yahut yaya veya bisikletle tenezzüh

4.00 atölyede çalışma

6.00 çay.

30.6 taganni, komedyaya provaları, musiki, konser, etc.

30.8 akşam yemeği ve kilise.

9.00 yatma

Bu cetvelin mütalaasında husule gelen ilk tefsir günü terkip eden mümareselerin tenvididir Burada hissedilen şey ferd-ü ta’ab’ın önüne geçmek ve tabii kabiliyetleri birlikte inkişâf ettirmek endişesi dir klasik Tedrisat el işleri tedrisatı, sanay-i nefise tedrisatı. **[Sahife 1873]** Mesainin muhtelif neveleri arasındaki müddet şöyle inkisam ediyor.

Sa’y zihni 5 saat

²⁴⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1872.

Cismani mümareseleri ve el işleri dört buçuk saat

zanaatkarane iştigalleri müsamereleri iki buçuk saat.

Uyku 9 saat

Yemekler ve serbest zamanlar 3 saat

Yekün 24 saat²⁴⁵

Pazar günleri ders yoktur. Çocuklar zamanlarını istedikleri gibi kullanırlar. Hülasa haftanın her günü birbirinden vâzihan farklı üç kısma taksim edilmiştir.

Öğleden evvel ki vakit bilhassa sa'y-i zhiniye tedrisat hasır edilmiştir. Öğleden sonra ki vakit mâlikâne üzerindeki el mesaisine yahut atölye mesaisine hasır edilmiştir.

Şimdi bu üçe ayrılan mesai iyi takip ederek yeni mektebim nasıl işlediğine husule getirdiğini neticelere dair bir fikir edinmeye deneyelim.

“Mektep tedrisatı – Etuds scolaires” nokta-i nazardan takip edilen usule hâkim prensipler şunlardır: “talebeyi eşyayı ifade eden kelimeler ile ne kadar alakadar ediyorsak onları çocukları bizzat eşya ile de o kadar alakadar etmek. Bir surette ki aleltemadi maddeden mücerrede gitmek gençlere kendilerine tedris edilen şeyleri kullanmak fikrini vermek ve onları hiçbir mükafatın teşvik olmadan bizzat kendileri için öğrenmek fikri içinde yetiştirmek.”

İngiltere ile cemahir-i müttehidde de pek münteşir bir fikre göre talebeyi rekabeti hissiyle çalışmaya teşvikden ibaret bulunan usul kusurlu (Defectueux) bir usuldür. Bu usul, terkiyi, bir vazife hissi üzerine değil; fakat mütekabil bir kıskançlık üzerine tesis eder ki bu da tabiatı beşeriyenin bir meylan-ı reddini inkişâf ettirir.

(*)Atölye ve Çiftlik mesaisi bu el işlerine dahil

(**) Cemiyet eğlenceleri. [Sahife 1874] Çocukları adanlaştırmak için onlara imkân derecesinde vicdanlarına müracaat ederek adam muâmelesi yapmalıdır Doktor (Roddi) bana dedi ki bu usul çocukların çalışmaya olan alakasını azaltmak şöyle dursun onu bilakis çoğaltmaya sa'y bulunuyor Zira bu alakanın hedefi mükafat değil fakat bizzat iştir çocuklar bir kıymeti ha'iz veya sadece badi'i fahr-ü şeref olan mükafatı terbiyenin hedefi ve sonu zannetmemelidir. Talebe hayatın ne bir “piyango – loterie” ve ne de bir “tatmin-i gururdan – satisfaction de la vanité” den ibaret olmadığını öğrenmelidir.²⁴⁶

Bu tarzı-ı ru'iyetten bir Fransız kâr'i müteaccip edeceğinden korkarım; zira bütün tedrisat sistemimiz bu sisteme zıt bir usule müstenittir öyleyken bahsettiğim usul, müteaddit İngiliz muallimlerinin ray ve mütalaasını ha'izdir ki bu muallimler “insan yetiştirmetormation de l'homme” noktai nazarından pek ziyade ha'iz ehemmiyet neticeler elde etmiş gibi görünüyorlar.

Mösyö “M. Paul Bureau” den aldığım bir mektuba göre Amerikalılar da aynı fikirdedirler. İşte “Saint Paul” (2) de ki bu köşk “kız mektebi - high school” müdürünün refiki tahririmize söylemiş olduğu sözlerin harfiyen metni talebimiz asla mükâfat tevzi etmiyoruz. Onlara asla müsabaka mevzuları vermiyoruz. Şüphe yok ekseriya aynı mevzuyu müştereken

²⁴⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1873.

²⁴⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1874.

yaptıkları vakidir; fakat her birinin neticeye ishâlini tahlil ve teşrih ederken dikkat ettiğim şey talebenin sözlerimden hangisinin daha iyi yaptığını keşfe edememesidir.”

Her birine siz geçen veya filan defadan daha iyi veya daha fena yaptınız derim; fakat asla filan daha iyi yaptınız demem. Fikrimce bir çocuğun ben bir diğerine fa’ikim diyebilmesi iyi değildir. Fakat şöyle demelidir ben bizzat 8 gün evvelki hâlime nazaran daha fa’ik bir haldeyim.

Yeni mektepte elsin'e tedrisatı ve bilhassa esine-i asriye tedrisatı büyük bir mevki işgal ediyor ve bu tedrisat alelumum mekteplerimizde takip edilen usulden ve ezhan ayrılıyor.

(2) Cemâhir-i mütehidde de “ Minnesota” devletinin payitahtı. **[Sahife 1875]** Biz lisanları tetkik ediyoruz fakat onları öğrenmiyorum dersem şüphesiz kimseyi taaccübe düşürmüştüm. Usulümüz bedîhî bir surette fenadır.

Mösyö Roddi’ nin usulü bana daha müessir gibi geliyor ilk iki sene içinde yani 10 – 11 yaşındaki çocuklara dersler İngilizce veriliyor. Bunu takip eden iki sene içinde mümkün olduğu kadar Fransızca konuşuluyor. Sonra yine iki sene içinde Almanca konuşuluyor; ancak ondan sonradır ki Latince ve bazı arzu eden talebeye de Rumca tedrisi olunuyor.

Israra hacet kalmadan anlaşılıyor ki bu bir kaç lisan üzerine yapılan tedrisat ancak âmeli bir usulün takibi ile mümkün olur. Bu usulde hiç olmazsa el sine-i hazira hakkında evvela konuşmayı öğrenmeye ve gramer ikinci bir planı bırakmaya bağlıdır. Yeni mektepte gramerin tetkikine ileride ancak lisanı konuşmaya başladıktan sonra giriliyor ve bu tetkik lisanın tekellüm hazırlığını lazım olan derecesinden asla ileriye götürülmüyor.²⁴⁷

Umumiyetle lisan muallimlerince meçhul olan bu usul bizzat tabiatın usulüdür. İşte bu suretledir ki hepimiz lisan medar-ı zâdemizi kolayca hemen hiç hissetmeden fakat onu konuşabilecek bir tarzda öğrendik. Dört çocuğum var ki büyükleri 9 yaşındadır. Almanca'yı bu usulle tevfikân yani bir mürebbiye ile konuşarak öğreniyorlar. Terakki ileri fevkalade seri oldu; ancak dört ay olmuştu ki Almancayı değil yalnız oyunlarında fakat işin arasına bakın münazaalarında bile kullanıyorlardı. Bugün Fransız gramerini nasıl Fransızca öğreniyorlarsa Alman gramerini de tabii ki öyle Almanca öğreniyorlar kızlarımın önünde bulunan bu misâli zikretmeyi iltizam ettim maksadım eğer ihtiyaç varsa yeni mektepte takip edilen usulün sıhhatini teyit etmektir.

Çocuklar geçen seneler içinde öğrenmiş oldukları lisanları unutmamak için onları her gün birkaç saat konuşmak da devam ediyorlar.

Tedrisat riyaziye aynı âmeli evsafı ha’izdir. Talebeye kendilerine tedris edilmiş bulunan hesapların tabikâtı yaptırılıyor mesela ölçülerini hesap etmeye mecbur oldukları bazı işleri yapıyorlar. **[Sahife 1876]** Arazinin mesafesiyle meşgul oluyorlar kendilerine çiftliğin bahçenin atölyenin oyunların kalem-i levazımının Kimya laboratuvarının resim Dershanesi'nin velhasıl gıdalarla mevad-ı teshiniyenin masraf hesapları tevzii ediliyor. Bunları tanzim etmeye ve bunun için de icap eden bütün hesapları yapmaya mecburdurlar. Riyaziye tedrisatın da bu ameli tarzın bu mücerret derslere hususi bir ehemmiyet vereceğini herkes kabul ve tasdik eder. Herkes bunun faide-i âmeliyesini görür. Rakamlar adeta canlanır âmeliyat-ı riyaziye'nin bu tarz tâlimi bir müesseseye yahut sanayi veya ticari bir teşebbüsü sevk ve idare etmeyi öğretir. Elhasıl bir kelime ile söyleyelim: tedrisat riyaziye de bu tarz-ı tâlim âmeli âdemler hazırlar ve hakikaten içtimai bir karakter alır.²⁴⁸

Ulum-u tıbbiye tahsilinin mebde-i hareketi “bizzat müşahede - observation directe” dir: mektep ne kadar kırdadır ve çocuklarda madeni nebatii ve hayvanî zümrelerin birçok

²⁴⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1875.

²⁴⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1876.

örneklerini ne kadar kolaylıkla toplayabilirlerse bu zatı müşahede o kadar kolay olur. Bundan başka bir hayvanın hayatı adetleri ve aksam-ı hariciyesi azay-ı dâhiliyesi ile kadidinden evvel nebatların şekilleri ile nescileri, tasniflerinden evvel ve ecrâm-ı semaviye ile seyyarelerin isimleri de hareketlerini idare eden kanunlardan evvel mütalaa ve tetkik olunur. Saat cetvelinde mündemiç olduğu gördüğümüz tenzihler bu muhtelif müşahedeleri yapmaya alâ birer vesiledir. İlm bu suretle daha ziyade tabiileşir daha kolay anlaşılır ve daha cazip bir hale gelir. Zihne daha kolay girer ve orada daha derin bir surette hak olunur.

Tahsil ekseriya bizim ellerimizle vukua geldiği gibi arkasında bir his nefret değil fakat uyandırmış olduğu alaka sayesinde hatta kolejden çıktıktan sonra bile insanda malumâtını daha ziyade ileriye götürmeye sa'ik bir arzu bırakır.

Tarih ilmi içtimai de bizim takip ettiğimiz usulü yaklaşan bir usulle tevfikân tedris olunuyor. Tarih dersinde hafızay-ı vekayi ile tarihler etrafında gezdirmektense çocuğun dikkat ve merakı bilhassa faciânın hareket ve karakterleri içindeki sebep ve neticenin müşahadesi ile tahrik edilmeye çalışılıyor. Memleketin tabii ve siyasi karakterleri arasındaki rabitalarla inkişâf ticarilerini tayin etmeye sa'y ediliyor. [Sahife 1877] Tarihi İngiltere tarihinin tedrisi ile başlanıyor ve sonra tarih âlemin edvar-ı mümizesi tedrisi olunuyor. İşte bu kabil'den Yunan tarihi ile bugünkü cemiyetlerden bir kısmının menşei ve roman tarihiyle de ırkın harice yayılmasına pek ziyade yardım eden muazzam hükümetli bir cemiyet tipi gösteriliyor.

15 yaşına kadar tedrisat bütün talebe için birdir; fakat ondan sonra sulûk edilecek mesleğe göre az çok değişiyor. Her genç kendini darülfünunu serbest veya idari mesleklere ziraata zanaata ticarete veya müstemleke kolonizasyon hayatına vereceğine göre falan veya filan maddeye daha ziyade ehemmiyet verebilir.²⁴⁹

Programın bu yumuşaklığı bütün talebeyi içine alan sert bir çerçevenin bu fikdani bu mektebin az ehemmiyetli hususiyetlerinden biri değildir. Burada çocuklar tedrisat için değil fakat tedrisat çocuklar için yapılmıştır.

Hülâsa programın bütün kısmı tedrisinin hâkim olan fikr-i nazariye' yi âmeliye den asla ayırmamak ve tedrisat nokta-i nazarından idare-i hayatta imkân derecesinde kabil-i istiğmal-ı malumâta müntehi olmaktır.

III

Yukarıda ayrı ayrı saydığımız muhtelif tedrisat sabah vaktini işgal eden 3 dersin mevzuunu teşkil eder öğleden sonraki vakit bilakis hemen kâmilân el ile yapılan işleri ve cisman-i mümâreseleri hasr edilmiştir. Bu zihnin terbiyesini takip eden vücudun terbiyesidir.

Bizde tedrisat sisteminin vücuda karşı gösterdiği büyük kayıtsızlık nazar-ı dikkate alınınca programda şüphesiz en ziyade bu kısmın bir Fransız ailesi reisini müteaccib etmesi lazım gelir. Geçenlerde "stanislas koleji – ecollége Stanislas" nehari talebesinden 9 yaşında bir çocuğu görmüştüm ki bu zavallı mektepte bütün gün çalıştıktan sonra akşamda evde saat 9 veya 10 a kadar vazifelerini yapmaya veya derslerine çalışmaya mecburidir. [Sahife 1878] Bu ferd-ü ta'ab yalnız sıhhat için değil fakat bizzat dersler içinde felaketlidir. Çalışmanın bu tarzı öğrenmek kitap üzerinde geçirilen vakitle mütenasiptir. Fikr-i bâtila ne istinat ediyor.

Öğleden sonraki vakit (saat 1,30- 6 ya kadar) bahçe ve ziraat işlerini atölye işlerini yahut yaya veya bisikletle yapılan tenzihlere hasır edilmiştir.²⁵⁰

Ellerimin arasında bulunan program diyor ki: maksadımız terbiyey-i cismaniye' yi iştilalat-ı sanayiye de bilgi ve alakayı ve bilumum teşebbüsât da kudret ve faâliyeti inkişâf

²⁴⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1877.

²⁵⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1878.

ettirmek ve ileri de ister bizzat yapılacak veya isterse sadece nezaret edilecek bir işin kuvveden fiile çıkarılmasındaki hakiki kıymeti takdir ettirmektir. Hayatta kudret-i maneviye zayıflıklarından birçoğu zayıf cismaniye ‘den ileri geliyor: İşte bunun için çocuklar her gün cismani birtakım mümareselerle beraber eliş yapmalıdırlar. Bütün vücuda kuvvet ve kudret verilmek ve onun ferd-ü ta’ab-ı zihniyeden ve âtil bir hayattan ileriye gelen hassasiyetini azaltmak için buna ihtiyaç vardır.”

Programın bu kısmında da hayatın hakikatini imkân derecesinde yaklaşılabilmek için faide-i âmeliye’ yi ha’iz bir işi yaptırmak endişesi hâkim. Denebilir ki talebe mekteplerini hemen kâmilin İnşa ve levazımını bizzat imal etmişlerdir. Onlar tabi ki işsiz adası’nda Robinson gibi kendilerini ihata eden eşyanın büyük bir kısmını vücuda getirmişlerdir ki bugün onları kullanmaktadırlar.

Mektebin esnaf tesisinde bahçe beyanı otlar ve çiftlikte enkaz ile dolu idi. Bunların hepsini temizleyen talebedir. Ondan sonra yolları yapmışlar ve bütün bir “tefcir manzumesi – systéme de drainage” ni tesis etmişlerdir. Yine onlar tahta perdeleri katranlanmış alelumum tahta kısımlarla binaları boyamış çevresi ile beraber bir futbol sahası vücuda getirmişlerdir. Atölyede doğramacılıktan dülgerliğin esaslarını öğreniyorlar. Müessesede kullanılan esasların büyük kısmını imal eden onlardır. Çiftlik adamlarından birinin 3 gün süren hastalığı esnasında talebe memnuniyetle onun işini deruhte etmiş ve hayvanlara bakışlardır bir gün bir at almak hevesini düşmüşler ve panayıra giderek adı almışlardır kendilerinden daha yaşlı 3 şakird onlara ata binmeyi ve atış sevk ve idare etmeyi öğretmiştir. **[Sahife 1879]** Yarın bahçe ve çiftli işleri elbet daha büyük bir ehemmiyet kesp eder. Kriket ile tenis futbolun yerine kaim olur. Bisiklet gezintileri veya fotoğraf almak için yapılan tenzihler öğleden sonraki serbest vakitleri işgal eder.

Atölyede talebe tarafından yapılan eşya arasında şunları zikir ediyorum bir masa bir armor, bir dalgıç cihazı bir ördek kümesi bir güvercinlik tahtadan bir “sundurma hangar” ve iki kayak bir üçüncüsü şimdi kızak üzerindedir..etc.

Bu tetkik yazarının Mösyö “ Beveric” den bir mektup aldım çocuğunu “Abbatesholme” mektebine götürmüş. Bana orada görmüş olduğu şeyleri bildiriyor diyor ki:

Hiyn-i muvassalatım da birtakım çocuklar geçen sene bizzat yapmış oldukları bir kriket oyun yerini boyuyorlardı. Bu aralık 30–40 metre genişliğinde bulunan nehrin üzerine bir köprü kurmak meselesi var köprünün ayakları daha mukavemetli olmak için kargir olacak ve bütün bunları talebe yapacaktır.²⁵¹

Ağaçlarla mestur küçük bir vadi arazi mevzulardan mektebe kadar imtidad ediyor. Bu arazi oldukça yüksek bir irtifadadır. Nehirden takriben 100 kâdem kadar bir yüksekliğe kâindir. Bu vadiden pek küçük bir su geçiyor talebe buradan birbirini takip eden bir dizi küçük havuzlar veya hazineler inşa etmişlerdir ki bunlar yekdiğerine bir “manzume-i mecarî – systéme de chemins” ile bir mütehadedir.

Tesviye-i türaba için yapılan bütün âmeliyat-ı hafriye, dülger'in müdahalesini katiyyen icap ettiren halleri müstesna hep talebe tarafından yapılmıştır.

Birde mektebin binalarını 100 talebeyi alabilecek derecede çoğaltmak projesi var ki bu adet Doktor Roddi’ ye göre mükemmel bir tarzda idare edilebileceği miktarın haddi intihaisidir. İstihzarata başlamak üzere talebe araziye ölçmeye müessesenin tam bir planını tanzime memur edilmişlerdir.

²⁵¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1879.

Ön yanında bir kimya laboratuvarı ve bir Dülger atölyesi var ki bu atölyede talebe Edinburgh da gördüğünüz “ Herr Neumanrı” idaresi altında ya kendilerine veya mektebe ait mütenevvi işleri yapıyorlar. [Sahife 1880] Gelecek terimde summer meeting çalıştığını gördüğünüz “Sloyd” ın tedrici usulüne tevfikan tahta üzerinde oymacılığı başlamak niyeti var.

Evin içinde değersiz ve abes her türlü ziynet ve debdebenin figdani göze çarpıyor. Hâlbuki odaların esas ve eşyası Bilakis Pek kullanışlı ve gayet rahattır öğleden sonraki kahvaltıda çocukların sıkıntıdan azade ve mesut manzarası beni müttehir etmişti. Onlar her biri bir muallimin İdaresi altında bulunan yarım düzinelik küçük bir takım masaların etrafında toplanmışlardı yemek duaları hararetle bir heyecan ile teganni edilmişti.

Çocukların hocalarına karşı halas ve itimatları pek şayan'ı dikkattir. Zaten hocalar talebelerinin arasında gezinmeyi ve onlarla ayrı sınıftan bir adam gibi değil; fakat onların ağabeyleri gibi hareket etmeyi itiyat edinmişlerdir.

Bunlar daima talebe arasında müstâmel ifade ve tabirleri l konuşuyor ve hatta bazen onlara has kelimeleri kullanıyorlar aralarındaki tek fark hocaların giydiği hususi bir nevi akâdemi mantosu dur.²⁵²

“Doktor “ Roddi” talebeyi saha-i hayatta cereyan eden işlerle ünsiyet-i peyda ettirmeye pek ziyade ehemmiyet veriyor. Bu sebepten onlara pek ciddi siparişler tevdi ediyor. Onları bankadan parasını almaya gönderiyor.. etc.

Bu muhtelif işgalat adiyeye ve bu muhtelif el işleri ne Yalnız bir terbiye unsurudur ve nede nazariyenin insana veremediği bir sürü muallimat-ı âmeliye'yi kazandıran bir vasıta. Bunların bundan başka vücudu teşkil ve inkişâf ettirmek onu iyi bir hale koymak ve bu suretle de hayatın müşkülâtını iktihama muktedir âdemler yetiştirmek gibi esaslı bir gayeleri vardır. Bu halde Doktor Roddi' nin bu nokta-i nazardan elde edilen neticeyi pek kat-i nev'ama riyazi bir tarzda öğrenmeye lüzum görmesinin sebebi anlaşılır diyor ki;

Çocukların iyi beslenip beslenmediklerini anlamak bu hayatın sıhhatlerine tevafuk edip etmediğini görmek için onların neşvünema derecelerini tayin etmeye lüzum gördük bu hususta her çocuğun mektepte geçen zamanı ile tatillerde geçen zaman içindeki meşhur olmasının nispi derecesini tayin ettik. [Sahife 1881] Eğer mektepte geçen zaman içindeki teşekkül bedeni ötekenden eksik çıksaydı o vakit bi'l- bedeha, usulümüzu nâtamam gibi telâkki etmeye mecbur olacaktır. Vakıa terazilerimiz bizi gençlerimizin kazanmış oldukları bedeni kabiliyetlerle çeliklik derecesini bildirmiyorlardı, fakat bu evsafını vücudun vezni kitlesi zararına kazanılmamış olduğunu görmek pek ehemmiyetli idi elde ettiğimiz neticeler mühimdir.

Biri vücudun veznine ve diğeri de boya ait iki kıyasi cetvelde gençlerin mektep devresiyle tatil devresi içinde kazanmış oldukları mikadiri nisbiye münderiç.. bu mu kadere nazara çocukların neşv-ü nemaya bedenileri mektep devresi içinde daha ziyade inkişâf etmiştir. Doğrusu bu netice bade-i hayret olmamalıdır. Zira yukarıda tasvir ettiğimiz tarzı hayat vücudun inkişâf-ı cismaniyesine pek müsait ve muvaffaktır.

Doktor Roddi sözüne devam ederek diyor ki: bu rakamlara pek ehemmiyet vermek bile yine bunlar mektebimizin, gıda, tarz-ı telebbüs ve hayat sistemi itibariyle kuvvetli ve sağlam insanlar yetiştiren bir fabrika olduğunu gösteriyor. Çocuklarımız arasında rahatsızlıklara pek tesadüf etmiyoruz; bir haldeki baş ağrılarıyla nezneler bile nadirdir. Takip ettiğimiz usul rejim gençlere insan iyi bir sıhhate ha'iz olmalıdır. Kaidesinin telkin etmekte ve

²⁵² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1880.

onlara hastalıkların hatta cehalet ferd-ü ta'ab ve iyi çalışmayı bilmemek veya bir suiistimal neticesi olduğunu öğretmektedir.²⁵³

Talebimize şahsi temizlik ve sihi ihtiyaçlarına çok itina etmelerini tâlime pek ziyade ehemmiyet veriyoruz.”

Sabah yıkanması her gün adettir. Her çocuğun yıkanma takımı [1] yatağının yanındadır bu tafsilatı kendi kolejlerimizdeki sui emsal mukayese etmek için bilaitizam kayıt ediyorum. Mekteplerimizde su, öyle mümsakane tarzda kullanılıyor ki adeta bir ziynet eşyası gibidir. Havayı ne kadar iktisatlı kullanıyorsak suyu da o kadar iktisatlı kullanıyoruz. (Abbotosholme) ve (Bedales) de çocuklar kışın bile açık pencerelerle yatar.

[1] çinkodan büyük bir kap bir sünger bir havlu ve su.

²⁵³ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1881.

4.1.9. Üç Terbiye III (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)

Doktor Sabri Bey “Üç Terbiye III (İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştiriyor mu ? III)”

İngiliz mektep rejiminin adam yetiştiriyor mu?

IV

[Sahife 1959] Sabah vaktinin işgal eden mesa-i tedrisiye ve öğleden sonraki vakti işgal eden elişleri ve mümaresat-i cismaniye ile akşamın altısına geldik ki, bu saat çay satıdır. Yatma zamanına daha 3 saat var bakalım bu üç saat nasıl kullanılacak?

“De Bonald” tarifine göre insan kazasının yardımına mazhar olan bir zekâdır.²⁵⁴

Pekâlâ, sabah vaktinin zekâyı ve öğleden sonraki vaktinde arızayı nasıl teşkil ve inkişâf ettirmeye hasr edilmiş bulunduğunu yukarıda gördük. Fakat insan daha başka bir şeydir O yalnız “ içtimai- social” değil fakat aynı zamanda madeni yani “cemiyetle yaşamak için doğmuş - sociable” bir mahlûktur o halde bütün insanı heyeti namesi içinde teşkil ve inkişâf ettirmek için onu bu kabiliyet medeniyeti “sociabilite” nokta-i nazardan da terbiye etmeli ve kendisini ibnay-i nev’inin mahfil insaniyetinden zevk alan ve o mahfili neşelendiren terbiyeli bir âdem yapmalıdır.

İşte günün mütebaki 3 saati bu “kibar adam - Homme du monde” yi vücuda getirmek için kullanılıyor bu hususta müracaat edilen usul tetkik edilmeye lâyıktır.

Mösyö Roddi diyor ki:

Maksadımız gençlerimizi utangaç ve beceriksiz olmaktan korumak ve onları kendilerinden daha yaşlı adamların Meclisi’nden hoşlanmaya alıştırmaktır. işte bu sebepten talebe her akşam salonda birleşirler ki orada mektebin hanımlarına ve bize ziyarete gelen misafirlere tesadüf ederler.

[1] Ön tarafı 45. İnci sayıdadır. [Sahife 1960] Müsamereleleri bu suretle içinde geçirdiğimiz salon insanda saadet ve ahenktar bir intizam tefsirini bırakacak bir tarzda tertip ve tanzim edilmiştir. İnas-ı beytiye, resimleri ve heykeller bu maksada göre iltihap edilmiştir. Demek ki mektep saat altıdan dokuza kadar bir aile salonuna tahvil edilmiştir.²⁵⁵

Filhakika musiki mektepte mühim bir rol oynuyor program diyor ki bu en belli başlı iştigallerimizden biridir. Her hafta musiki müsamereleleri veriyoruz ve her akşam piyano çalıyor bunun çocuklar üzerinde büyük bir tesiri var talebenin ne kadar fotoğraf aleti varsa o kadar kemanı var.

Eğer mektepte muhtelif mevzular münakaşa etmeye mahsus 2 cemiyet ve talebenin bir gazeteyi [1] neşrettiklerini ilave edersem o halde mektep hayatının bir kısmı hakkında oldukça mükemmel bir fikir vermiş olur. Bu neşriyat edebi kabiliyetleri ve zanaatkârane liyakatları inkişâf ettirir ve talebeye mektebin eksiksiz bir küçük âlem bulunduğu fikrini verir.

²⁵⁴ Doktor Sabri, Üç Terbiye, İngiliz Mektep Rejimi Adam Yetiştirebiliyor mu?’, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Kanun-ı Sani – Şubat 1926, s. 1959–1965.

²⁵⁵ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.1960.

Hissiyat-i zanaatkaraneenin inkişâfına yardım eden diğer bir vasıta da hal teşkil de bulunan birtakım eşyayı ihtiva eden bir mevzudur.

Kiliseyi ziyaret etmekle başlayan gün aynı suretle nihayetlenir. Öyle iken mektep Protestanlık mezheplerinden hiçbirine bağlı değildir. Binaenaleyh âmel-i diniye de “akidevi – dogmatique” veya “itirafı – confessionnel” hiçbir karakteri yoktur (undogmatic and unsectarian). Kilisede yemekten evvel okunan dua da olduğu gibi İncil’den alınmış bir takım aksamin kıraati ile ve bir sureti umumiye de dini veya ahlaki mahiyette bir takım ilahiler veya münacatlar tegannesiyile iktifa olunur.

[1] “Mektep risalesi – school magazine” [**Sahife 1961**] Fakat pazar günü serbest bir gün olduğundan çocuklar civardaki devair-i ruhaniye kiliselerinde kendi hususi mezheplerini takip edebilirler. işte bu suretle bir ki Katolik mezhebine tabii çocuklar civardaki bir kilisede “kudas ayini messe” dinlemeye giderler.²⁵⁶

Dini nokta-i nazardan program şöyle beyan-ı mütalaa ediyor. Din hayatta büyük bir mevki işgal eder ve hayatta onunla meşgul olmalıdır. Dini çocuklara hayatın bir kısmı imiş gibi değil fakat onu mezahib-i diniyenin tenvi’ine rağmen bütün şahsa nüfuz etmesi icap eden ahenktar. Bir küll-ü tam gibi gösteriyoruz. İman ve ümidi alaim-i zahireye ifade ve İzhar etmek için sabah ve akşam birer çeyrek saat içtima edilir.

Bu mektep işte böyle ve programda programı da işte bundan ibarettir nice bu tecrübe hayati içtima’iyenin yeni şartlarına daha uygun bir terbiye sistemine ve ezhan ma’il bir tekâmülü göstermesi itibariyle hadel gaye de mühim ve tâlibi dikkattir. Bu mektep âmeli karakterleriyle ve âdem’i bütün âdem’i vücuda getirmek onun bütün mâlikânelerine bütün kudret-i teşebbüsiye ve faalesini en yüksek derecesinde teşkil ve inkişâf ettirmek hususundaki endişeyi hâkim esiyle muhtelif tedrisat sistemlerinin her birinden kat-i bir surette ayrılır.

Bu hâlihazırda dünyayı yedi tasarrufuna geçirmek istediğini gösteren teşekkül infiradiye doğru bir tecrübedir. Yeni dünya ya yeni bir terbiye lazım. Öyle bir terbiye ki insanı artık cemaatine veya herhangi bir grup üzerine değil fakat bizzat kendi nefesine itimat edecek bir surette yetiştirir öyle bir terbiye ki onu maziye değil fakat atıye müteveccih bir âdem yapar.

V

Birgün dostlarımdan biriyle bu yeni mektepten bahis ederken bana bu tecrübe pek mühim ve pek şayanı dikkattir; fakat benim nazarımda ağır bir mahsuru var oda bu mektebin leyli bir mektep olmasıdır demişti. [**Sahife 1962**] Filhakika leyli mektebi Fransa’daki tarz-ı inşaasi ve Fransa’daki teşkilatı idareye ve tedrisiyesiyle yalnız vücut için değil fakat zihin içinde muzır bir müessesedir. Bu her taraftan sımsıkı kapalı ve sımsıkı nizam-ı altına alınmış yüzlerce çocuğu ihtiva eden her türlü fikir teşebbüsü ezen kudret ve metanet ricâliyle ile hareket ihtiyârîye ve kıymeti şahsiye hissini teşkil ettirmekten ziyade askerler ve memurlar yetiştirmeye yarayan bir kışladır.

Bu tipi büyük bir tasnif hatasına düşmeden yukarıda tarif ettiğimiz tipte karıştırmak mümkün değildir. Aralarında yalnız isim müşareket var kelimelere hiç itimat etmemelidir; zira bunlar ekseriya birbirinden pek farklı müesseseleri aynı mana altında gizleyebilirler. Yukarıda gördüğümüz tipte talebenin adedi mahduttur. Bu adet bugün elli de tahdid edilmiştir ve Doktor Roddi’ nin ifadesine göre yüzü asla geçmeyecektir ki bu miktar müşarünileyhçe hatta intihar eder üstünde her bir terbiye artık mümteni bir hale gelir. Bundan başka eğer talebe ailelerinden çıkıyorlarsa bu çıkış diğer bir ailenin müdürü ailesinin içine girmek içindir ki bu

²⁵⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1961.

adam yemeklerini onlarla beraber yiyor ve her akşam hepsi bir salonda toplanıyorlar bu adeta büyümüş bir aile hayatıdır.²⁵⁷

Elhasıl çocuğun bizzat kendi ailesinden alakasının kesilişi de bizim Leyli mekteplerde olduğu kadar tam değildir. Filhakika tatil devreleri hem daha muğtad ve hem de daha uzundur. Yazın 7 hafta milat aysu yurdusunda 4 hafta ilkbaharda 3 hafta bu suretle çocuklar her sene ailelerinin yanında üç buçuk ay kalıyorlar ve bu kalış muhtad defalarda vukua geliyor. Demek ki çocuklar ailelerinin nüfuz ve tesiri altında kalmakta devam ediyorlar.

Her cemiyet tipinin tarz terbiye üzerinde bir tesiri vardır ki bu tip kendine uyan mektep rejimini yaratır.

Aile teşekkül tecmiyesi, mensup cemaatler (1) aynı me'vada müteaddit ailelerin bir arada yaşaması ile muttassaf olan cemiyetlerdir. Bu tip Asya ile şarkı Avrupa'nın geri kalmış ahâlisinden birçoğunu ihtiva eden tiptir bu tipte çocuklar

[1] Sc étés â formation communautaire de famille. [**Sahife 1963**] Bir işe başlamak için kendi nefislerine değil fakat aile Cemiyeti'ne istinat ederler ki bu cemaat onları sinesinde muhafaza ve ihtiyaçlarını temin eder. Veya şayet hayatta muvaffak olamazlarsa onlara kollarını açar bu şerait içinde şahsi terbiyeye pek de ihtiyaç hissedilmez ve bu terbiye hattı asgarisini düşer aile bazen bir reis ruh hâlinin de yardımıyla bu terbiyeli vermeye kifayet eder. Filhakika bu cemiyetlerde mektepler hiç inkişâf etmemiştir. Bunlar aile içinde aile tarafından verilen terbiye tipinin en yüksek derecesini gösterirler.²⁵⁸

Devlet teşekkül-ü tecemmu'ası" na mensub cemiyetlerde (1) büyük halk Cemaati inhilal eden aile cemiyeti'nin yerine kaim olur. O vakit gençlik bir işe yerleşmek hususunda bilhassa devlete devletin devair hükümetinde ve ordu'da amâde bulundurduğu birçok memuriyetlere istinat eder. Onlara güvenir garb-ı Avrupa akvamının birçoğu ve bilhassa Fransa ile Almanya bu tipi temsil ediyorlar. Bu memuriyetleri elde etmek için birtakım imtihanları geçirmek lazımdır ki bu imtihanlar her gün mukadder artan namzetler kitlesinin önüne gidince daha ziyade güçleştirmektedir. O halde bütün tedrisatta hâkim bir sistem kendiliğinden tayin ediyor. "Kızdırma – chaulfahe" sistemi ferd-ü ta'ab ve ekseriya "münemo teknik – mnémotechnique" usullerle hafızaya yükledilmiş hazmı güç bir takım malumâtı yığma.

Burada maksat hayatın güçlüklerini karşılamaya hazırlanmış adamlar değil; fakat sadece imtihanın tesadüfleri ile karşılaşabilecek namzetler yetiştirmektir. Bu kızdırma sistemi noktayı nazardan kendi kendine doğan mektep tipi "büyük Leyli mektep - Le grand internet" dir bu mektepte her şey Maksud-ı gaye imtihana feda edilmiştir. Sanki genç çocuğun hayatı bu gaye de bitecek ve kendisi oraya hiçbir lahza eksilmeyen fortatip içinde götürülür. Budizm kolejlerde mâdem ki muallimler her çocuğu ayrı ayrı takip etmeyecek ve mâdem ki bu çocuklar babalarının yerini tutacak bir tarzda yetiştirilmeye edeceklerdir. O halde bu mektepleri 500 yahut bin veyahut da daha ziyade talebeyi İyi olmak da elbette fayda vardır.

[1] Soci t e   formation communautaire de l' tat.

[1] Kuvve-i Hafızanın takviyesi için bazı eşkâl ve eşaret için icadî fen ve usulü Rumuz at mastura. Şemseddin Sami Bey Kamusi [**Sahife 1964**] Burada talebe ile temas etmeyen hacet yoktur. Doğrusu bu şerait içinde en iyi muallimler en malumâtlı en müstahak ve en ferasetli olanlar değil; fakat imkân derecesinde az bir zaman içinde talebenin başına en çok malumâtı sokmakta en maharetli olanlar imtihanlarda muvaffakiyet temin eden ufak tefek usullere en

²⁵⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1962.

²⁵⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1963.

ziyade vakıf bulunanlar. Velhasıl mümeyyizlerin fikir ve heveslerine en ziyade nüfuz edilmiş olanlardır.

Teşekkül-ü efradiye mensup olan ve en saf numunelerini İskandinav ve Angolo Sakson ırkları teşkil eden üçüncü büyük cemiyet tipi bambaşka bir mektep tipine vücut veriyor. Burada fert veya şahıs bir işe yerleşmek için ne bu cemiyette bulunan aile Cemiyeti'ne ve nede hatta sa'griye düşmüş olan devlet cemaatine istinat eder. Bu cemiyet tipinde memuriyetler çok değildir; zira kuvve-i icra'iyeye az mütemerkizdir ve bunların kullandıkları memurların adedi de pek mahduttur. Bu tipte fert müstakil bir sanatta muvaffak olmak için bizzat kendi nefesine kendi kuve-i teşebbüsiyesine velhasıl kendi kudret ve fiiliyatına güvenir.²⁵⁹

Bu halde bütün tedrisat bu kabiliyetleri en yüksek derecesinde teşkil ve inkişâf ettirmeye âmeli âdemler yetiştirmeye sa'y olmalıdır. Bu takdirde mektep hayatın şartlarına ne kadar ziyade yaklaştırabilirse o kadar ziyade yaklaştırmalıdır. Bu ihtiyacı en iyi tekabül etmek üzere kendiliğinden doğan mektep tipi mahdud adetli talebesiyle küçük mektep tipidir. Şehirde sakin aileler için şehir içinde “nehari mektep – cexternat urbain” kırlarda sakin aileler içinde “leyli mektep – internat rural” Fakat bu Leyli mektepte çocuğu hayatın şerait-i mutede ve tabiiyesin de imkân derecesinde az tecrit etmek için aile hayatına yaklaşmaya saidir.

Görülüyor ki mektepleri yalnız Leyli ve nehari tabirleriyle tasnif etmek kifayet etmiyor; zira aynı kelime yek –diğerine bir surette katiyye de farklı bir takım mektep teşkilatına birbirine hiç benzemeyen ve binaenaleyh yekdiğerine muhâlif neticeler veren halatı içtima'iyeye cevap verebiliyor.

Buna nazaran bizde bu tarif ettiğim tipe göre mektebi ıslaha mani-i engelin, [**Sahife 1965**] Bütün gençlerimizi imtihanlara ve bu imtihanların geçirdiği serbest meslekleri sürükleyen haleti içtima ailemiz ve hasletlerimiz olduğu anlaşılmalıdır. O halde bu yeni tip mektebin bizim için ancak badi i tecessüs bir ehemmiyeti olacağı zan edilebilir kendimizi bu zehaptan kurtaralım.²⁶⁰

Muhtelif imtihanlara namzedi olanların adedi nispeten mahdud kaldıkça gençlerimiz pek yorucu bir gayret ve ikdamdan sonra o imtihanlarda muvaffak olmaktan ümit var olabiliyorlardı. Fakat artık hiç öyle değil bugün gençlerimiz bu hazır mevkilere hep birden hücum ediyorlar. Halka burjuvalara intizar ediyor bir yerin 100 namzedi var. Bu şerait içinde imtihan artık eskisi gibi bir geçit değil, fakat yüksek ve güç atlanabilir bir duvardır insanın çocuklarını gidip bu duvarda kafalarını kırmaya sevk etmesi pek alakalane değildir.

Zaten ihtiyatlı ve mütebassir olanlar müstakil meslekleri daha az bir istihfaf ile bakmaya başladılar; fakat bu mesleklerde muvaffak olmak için lazım olan evsaf bilhassa terbiye-i hazıramızın bize vermediği evsafdır. Bu terbiye bilakis yukarıda tarif ettiğimiz mektep tipini en yüksek derecesinde teşkil ve inkişâf ettirmeye saidir.

Bitti.

²⁵⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1964.

²⁶⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.1965.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUSYA VE AVUSTURYA EĞİTİM PROGRAMLARINDA İNKILAP

5.1. Rusya Eğitim Tarihi

1917 Bolşevik ihtilalinden sonra Rusya'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyet meydana getirilmiştir. Sovyetler Birliği Lenin'in liderliğinde komünist rejim altında 15 Cumhuriyet'ten²⁶¹ oluşmuş ve içerisinde birçok topluluk ve yerel dillere sahip olan gruplar yer almaktaydı.²⁶² Sovyetler Birliği 180 den fazla millet ve 150 değişik dil grubunu bünyesinde ihtiva etmekteydi.²⁶³ Sovyet liderler etnik çeşitliliği bir arada tutmanın temel aracı olarak eğitimi görmüşlerdir. Cumhuriyet eğitim programları mahalli hükümet programları tarafından hazırlanırdı. Ancak bütün eğitim sisteminin temelinde komünist sistem ve gerekleri yer almaktaydı.²⁶⁴ Komünist liderler eğitime büyük önem vermişlerdi. Komünist sisteminin yaygınlaşması için halkın okuması gerekiyordu ve halkın endüstriyel ve tarımsal faaliyetlerini geliştirmenin yolu da eğitimden geçmekteydi. Bolşevik ihtilalinden sonra ülkede, endüstrileşmenin getirdiği ihtiyaç neticesinde, büyük bir istihdam açığı söz konusu olmuştu. Bu eksiklikleri gidermek için de okullaşma faaliyetlerine hız verilmişti.

Komünist liderlerin eğitime önem vermesinin bir diğer nedeni de Ruslaştırma faaliyetlerinde en etkili araç olarak göreliydi. Asya kıtasının büyük bir bölümünü elinde tutan birlik, bu bölgelerde okuma yazma oranının, 1949 nüfus içinde okur yazar oranının yüzde 56.6 olması hatta 1917 yılında Asya kıtasında kadın nüfusunda okuma

²⁶¹ Mustafa Ergün, **Karşılaştırmalı Eğitim**, Malatya, İnönü üniversitesi Eğitimi Bilimleri Bölümü, 1985, <http://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/kegitim-1.pdf>, s. 85.

²⁶² J.F.Cramer, G.S.Browne, **Çağdaş Eğitim**, Çev: Ferhan Oğuzkan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s.159.

²⁶³ Oğuzkan, a.g.e., s.159

²⁶⁴ Ergün, a.g.e., s.85

yazma oranının yüzde 100 olması²⁶⁵ Ruslaştırma faaliyetlerinde eğitimin büyük bir rol kazanmasına sebep olmuştur.

Sovyetler Birliği'nde eğitim gelişmelerine hakim olan fikir komünist ideolojiyi yaygınlaştırma ve komünist felsefeyi geliştirme ve ebedi kılmak.²⁶⁶ Rusya'da her Cumhuriyet kendi dilini kullanmanın yanısıra Rusça'yı da öğrenmesi zorunlu idi.²⁶⁷

Eğitim masraflarının büyük çoğunluğu cumhuriyetler ve mahalli topluluklar tarafından tedarik edilirdi.²⁶⁸ Okulların hepsi devletin resmi kurumu olarak sayılır ve özel okulların açılmasına izin verilmezdi. Sovyetler Birliğinde kitaplar ve broşürler önemli bir yer kaplamaktaydı. Komünist ideolojinin halka empoze edilmesinde en büyük ulaşım aracı olarak görünmekteydi. Kullanılan ders kitapları, Cumhuriyet'teki yayınevleri tarafından kendi dillerinde yayınlanmakla birlikte aynıdır.²⁶⁹

1992 yılında Sovyetlerin dağılmasıyla Rusya'da cumhuriyet yönetimine geçilmiştir. Günümüz eğitim sisteminde Rusya'da 9 yıllık eğitim öğretim zorunludur. Büyük bir coğrafya ve çeşitli etnik grupları bünyesinde barındırmaya devam eden Rusya eğitim öğretimde ana dili seçme hakkı tanımıştır.²⁷⁰ Eğitim genel ve mesleki olmak üzere iki türdür.²⁷¹

²⁶⁵ Oğuzkan, a.g.e., s.166-167.

²⁶⁶ Oğuzkan, a.g.e., s.161.

²⁶⁷ Ergün, a.g.e., s.85

²⁶⁸ Oğuzkan, a.g.e., s.169.

²⁶⁹ Ergün, a.g.e., s.85

²⁷⁰ **Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış** Ed: Sefer Ada, Nurdan Boysal, Ankara, Pegem Akademi, 2009, s. 435.

²⁷¹ Ada, Boysal, a.g.e., s.435.m

5.1.1. Rus Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler

Hıfzırrahman Raşit tarafından kaleme alınan bu makalede, I. Dünya savaşından sonra Rusya da meydana gelen ihtilallerin eğitim alanındaki gelişmeleri ele alınmıştır. Bolşevik ihtilali sonrası eğitim alanında, eski zamanlarda olduğu gibi çocuğun kafasını tıka bas bilgilerle doldurmak yerine, hayat sahasında, günlük yaşamda aktif bir şekilde kullanabileceği eğitim yapısı üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede Rus eğitim programı Avrupa ve Amerika’da meydana gelen eğitim felsefeleriyle benzerlik göstermektedir. Eğitim faaliyetlerine geçilmeden önce, Pedagoji ve Metadolojiden istifade edilerek eğitim felsefesinin temelleri belirlenmişti. Muallimlik mesleğine büyük önem verilmiştir. Bunda yeni sistem ruhunun halka benimsetilmesinde en önemli araç olarak görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda Pedagoji ve Metadoloji mektepleri açılarak, ülkenin dört bir tarafından gelen muallimlere ders verilmiş, kurslar, tecrübe ve numune dersleri açılarak yeni sistemin muallimler tarafından benimsenmesine çalışılmıştır.

Yeni sistem bazında eğitim faaliyetleri Tabiat ilmi, İş ilmi ve Cemiyet ilmi olarak üç başlık altında ele alınmıştır. Bölgenin ve dönemin şartlarına göre eğitim faaliyetlerinde değişiklik görülmekle beraber, eski sistemin dağınık yapısından ziyade toplu tedarik tercih edilmiştir. Rus eğitim sistemi çocukları mekteplere alıştırmak içinde okul öncesi eğitime önem vermiştir.

Yazar bu makalesinde Rus eğitim sisteminin Türkiye’de meydana gelen eğitim sistemleriyle benzer olduğunu ifade etmiştir; fakat Rus eğitim sistemi ile karşılaştırma yaparak eksikliklerini dile getirmiştir ki: Türk eğitim sisteminde Peagoji ve Metadoloji den yoksun olduğunu, yeni eğitim lisanının tam tecrübe edilmeden ve neticesi meydana konulmadan umumi mekteplerde tatbikine girişilmesi eleştirilmiştir. Ayrıca eğitim faaliyetlerinde süratle yeni gelişmelerin meydana getirilmiştir; Ancak eğitim faaliyetlerinin kalitesinin geliştirilmesi için herhangi bir çalışmanın meydana getirilmediğinden yakınmaktadır. Hakeza Rusya da ki yeni eğitim sistemi için yeni kitaplar basılması ve kütüphaneler açılması dile getirilirken, bizde eski eserlerin benzerlerinin kopya edilmesi de buna örnek gösterilebilir.

Hıfzırrahman Raşit Bey’in kaleme aldığı “Rus Müfredat Programı” Başlıklı yazısının tam transkripsiyonu aşağıdaki gibidir.

5.1.2. Rus Müfredatı Programı

Hıfzırrahman Raşit Öymen “ Rus Müfredatı Programı”

[Sahife 2185] Cihan harbinden sonra her tarafta program hareketleri oldu. Terbiyede Rus gibi müdahalenin aleyhinde bulunan mücadelelerden bazıları programın lüzumsuzluğunu ileri sürecek ve mevzuların intihap ve tayinini çocuğa ve muallimin mesleki şuuruna bırakacak kadar programlara hücum ettiler. Malum her gün çocukların ani alakalarından istifade ederek ders mevzuu bulabilir. Esasen mevzuu bulacak ve işleyecek olan bizzat çocuktur dediler. Maarif daireleri tesirinde kalarak muallime daha geniş bir salahiyet ve talebenin bizzat filiyatına daha açık bir yer vermekle beraber programı büsbütün idam etmedi.²⁷²

Ancak cezeri tebdilat yaparak aradaki açıklığı izaleye çalıştı. Bu mühim tebdilat şu noktalarda olmuştur. Evvela yeni programlar eski programların çocuğun kafasına tıka basa doldurmak istediği bir sürü kuru ve ağırlıktan ibaret malumâtı bir tarafa attı. Buna mukabil hayatı kıymeti ve kuvveti fazla olan; fakat çok kuvvet istihsal edebilecek mevzuları aldı. Mevzuların intihabında en yakın yerde ve muhiti hayati sahaları ve bu sahalarda mektebin irtibat ve muvassalları bir kelime ile hayatı prensibi esas tuttu ve bu suretle hayati mektebe getirmeye ve mektebi hayat için yapmaya çalıştı daha sonra bu mevzuları eskisi gibi dağınık ve birbirinden uzak olarak değil samimi münasebet ve tabii ahengi gözeterek toplu bir halde tertip etti ve o suretle öğretmesini şart koştu bu tarzdaki programların damgası “toplu tedris” ve çocuğun müstahsil mesaisine ve bizzat yârâncı faâliyatına istinat etmesi itibariyle de hayat ve iş prensipleridir.

Biz bu makalemizde bu alamet-i farikayı taşıması ve bizim yeni müfredat programlarımızı alakadar etmesi dolayısıyla ulus programlarındaki cezeri tebligatın ana hatlarından bahis edeceğimiz ve mevad-ı dersiyeden birkaçını nakil ederek programını tatbiki için oralarda neler yapıldığını da göstermeye çalışacağız. [Sahife 2186] Rusya'daki büyük inkılap pek tabii olarak tedrisat ve terbiye âlemi üzerinde de tesir etmiştir. Filhakika 1918 inkılabının mektepcilikte iş mektebi esasının kabul ve ilan olunması arasından çok vakit geçmemiştir. Fakat bedayet-i âmire de elde muntazam bir müfredat programı olmadığı için birçok mektepler aynı telâkki edilenlere benzemeye çalışıyor ve yer yer yapılan programlar mahalli maarif idarelerinin tasdikine iktiran ederek tatbik olunuyordu; ancak 1924 senesinde 4 senelik tahsil devresinin müfredat programı şuray-ı ilmi tarafından ihzar olunmuş ve maarif komiserliğinin içinden çıkmıştır. Bu devrenin müfredat programları 3 sütun üzerine plan edilmiştir.²⁷³

Tabiat ilmi, cemiyet ilmi, iş ilmi

İlk mektebin bütün mevad-ı dersiyesi gıdasını bu üç sütundan alıyor. İlk iki sınıfın mevzuarı mevasimi nazar-ı dikkate alarak 3 aylık (trimester) ayrılmıştır; fakat bu tasnif bu mevsimlerde sadece tekrar eden tabii hadiseleri ve tezahürleri değil tazelenen beşer'in hayatını ve cemiyetin hatıralarını da nazarı dikkate almış ve bunlar bizim programlarda olduğu gibi toplu bir halde konulmuştur.

Bu ciheti Rus programlarında daha vazih göstermek için ilk sınıflardan itibaren ele alınan ana mevzuları buraya nakil ediyorum.

İlk iki sınıftır;

²⁷² Hıfzırrahman Raşit, “ Rus Müfredat Programları”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, Mayıs – Haziran 1927, S. 51–52, s. 2185–2192.

²⁷³ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**,s.2186

Sonbahar kış (trimester) 3 aylık devre-i tedsriye.
1 çocuğun mektebe gelmeden evvel olan hayatı
2 mektep ve mektep hayatı ile ilk aşinalık
3 çocukların kışın alacakları sıhhi tedbirleri ve tahfiz çareleri.
4 Teşrin-i Evvel inkılabı
5 kışa hazırlık
6 kışın çocuğun muhiti ve âlemi
7 üç aylık mesainin neticesi ki bu maksatla yapılacak sınıf ve mektep sergisinde bu cihette ifade edilmiş olacaktır. **[Sahife 2187]** Kış ilkbahar (trimester)

1 geçen tatil hayatı ve sergüzeştları
2 Önümüzdeki 3 aylık mesaiye ait tasvirler ve planlar.
3 9 Kânun-u Sani [*] ve 25 Şubat
4 mektebin muhitin faâliyetine iştiraki (ahâli hayvanlar yetiştirilmesi çiçek bakımı)
5 kıştan bahara geçiş²⁷⁴
6 ilkbahar tezahüratını ve fiiliyatının başlaması.
7 3 aylık mesainin hûlasası

Bahar ve yaz (trimester)

1 geçen tatili ait müşahedeler ve hasbihal
2 ilkbahar faâliyetinin muhteviyatı ve ehemmiyeti.
3 bahusus bahardaki faâliyet (tabii, ziraii beşeri etc...)
4 1 Mayıs

5 İkmal olunan 3 aylık mesa-i müşhir (mevzu)

6 Önümüzdeki yaz

Üçüncü senenin mevzuları bilhassa 5 mevzu etrafında toplanmıştır.

1 insan

2 Teşrin-i Evvel inkılabı

3 bizim köyümüz şehir mektepleri için bizim mekteplerimiz ve daireyi belediyemiz

4 şehir ve köy

5 etrafımızdaki yurt

Dördüncü sınıfta

1 işçiler ve sınıf mücadelesi

2 Teşrin-i Evvel inkılabının âlemşümül ehemmiyeti bu mevzu sermaye ile iş arasındaki mücadele harbi umumi müstemlekeler coğrafyası, etc, kadar uzayacaktır.

*Lenin' in vefatı konudur. **[Sahife 2188]**

3 Sema ve Arz²⁷⁵

4 işçi kadının günü kadınlık mesleklerine dair makul fikirleri ve kanaatlerini propaganda, kadın işi ve aile.

5 Ziraat terakki ve bu terakki'nin âlemlerle münasebeti, ziraat ve sanayide en mühim yenilikler.

6 Mayıs

7 ilk devrenin yani dört senenin faâliyetini kuş bakışıyla içmal etmek. Bu ana mevzular ayrıca tabiat cemiyet ve iş hayatı etrafında tâlii mevzulara ve mevada ayrılır ve parçalanır. Bir köy mektebinde ilk üç aylık mesainin altıncısı teşkil eden atideki mevzuda bu teferruat ve mevad-ı dersiyeye vazih bir surette gösterilmiş ve tespit edilmiştir.

²⁷⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2187.

²⁷⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2188.

Kışa hazırlık

Tabiat

(?) A Nebatların kışlık gıdası. Bir senelik nebatatın tahmini iki senelik nebatatın (کیوک)

İş

A-Kışa hazırlık, kışlık zahire, meyvelerin ve sebzelerin tasnifi, sebzeleri kış için muhafazaya mahsus hazırlıklar. Gıdanın hıfzıssıhhası, filtre edilmiş su, kâbil-i hal mevad.

Cemiyet

A-Köy ve şehir.

Köy şehre ne verir? Şehir, ticaretin merkez sikâti sanat ve enva', köy için mübadelenin ehemmiyeti. Köyde mübadele sahası, dükkân, pazar, panayır, etc. Köyümüzde ticaret

B- Kış hayvanların tabii taheffüz ve müdafaa vasıtaları ve hayatları. Nebatamız revganın kışlık hazırlıkları. Haşerat nereye gizlenir ve nasıl barınırlar?

Teshin ve tabii suretiyle inhilâli tesri etmek. Erzakın ve zahirenin istihsâli, satın alınması ve hesap edilmesi [Sahife 2189] Bahçelerimizi hangi kuşlar ter ederler? Kış başlarken tabiatın tezahürlerini tarassud ve tetkik etmek ve resimle tespit etmek.

Muhtelif mevsimlerdeki elbisenin evsafı. Elbiselerin ve ayakkabıların tamiri, elbisenin hıfzıssıhhası, ev eşyasının defterini ve müfredatını tanzim etmek [kış elbisesi ve ayakkabı] ²⁷⁶

Terzilik ve kunduracılığın sanatı. İşçinin, ustanın darülmesaisi, köyümüzde sanat. Duvarcının, demircinin bina yapmakta müşterek mesailer. Çiftçinin, kalfanın ustanın ve talebenin müşterek faâliyeti.

T- Ev, odaların ve ahırların sıcak tutulması, harareti ölçmek (termometre), odaların havalandırılması, evin hıfzıssıhhası.

Tenvir, vesa'it-i tenvir. Günlerin kısalması. Saate göre vakit [saat, dakika ve saniye]

Bu programın Rusça' da tatbiki için evvela şuray-ı ilmiye' nin Pedagoji ve Metodoloji şubeleri fiiliyata geçmiş ve bu şube tarafından yeni usul tedris mektupları namıyla bir silsile-i mekatib neşr edilmiştir.

Bu mektepler mevzuların ve mevad-i dersiyenin nasıl işleneceğini ve hangi yolu takip edeceğini gösterir. Bundan başka muallimleri yeni programın ve yeni sistemin ruhunu aşlamak için muhâlif mahallerde konferanslar verilmiş kurslar açılmış tecrübeler ve numune dersler gösterilmiştir.

Maarif idareleri bu mevzua en mühim iş diye sarılmıştır. Ve bu mesai ayrıca her muhitin mahalli hususatlarının da meydana çıkarmasına yardım etmiş oldu. Yeni programı Rusya'da yeni hareketleri kabul eden diğer memleketlerde olduğu gibi evvela tecrübe memleketlerinde ve tecrübe istasyonlarında takip edilmiştir. Muhâlif ve memleketlerden ve mekteplerden küme küme davet olunan muallimler bu tecrübe mekteplerine bir müddet devam ettirilerek arkadaşları arasına yeni bir muallim olarak ve yeni bir ruh taşıyarak avdet ettiler.

²⁷⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2189.

[Sahife 2190] Kursları ve tecrübe mekteplerinin mesaisini takviye maksadıyla raporlar ve müşahedeler vazih müsavirler muhtelif mevzular ait musahabe ve tahliller misaller ve numuneler çocukların mesaisi ile birlikte neşr olundu.²⁷⁷

Rusya'da yeni program etrafındaki neşriyat günden güne zenginleşmektedir. Yeni mektebe doğru namıyla şuray-ı ilmiyenin “pedagojik ve metodolojik” şubeleri tarafından mühim bir mecmua neşr edilmekte ve diğer mesleki mecmualar da bu hararetli ve mevzula yakından meşgul olmaktadır. Yeni programlar eskisinden çok farklı bir mektep kütüphanesi istediği için eski kitaplar yakılmış ve yenileri yazılarak [*] neşredilmiş kısmen tabi olunmakta ve kısmen de ihzar edilmekte bulunmuştur. Şunu da ilave edelim ki 1918 de ilan olunan yeni mektep bir müfredat programı; ancak 1924 te yapılabildiği gibi bilumum ilk mekteplerde tatbiki yani tamimi de bu sene 1926 -1927 de olmuştur.

Rus müfredat programlarına bakılınca görülür ki program muhteviyatında kuru malumâta eski programlarda olduğu gibi hamallığa değil bilakis hayatı sahalara ve çocuğun müstahsel fiiliyatına ve mesaisine istinat edilmiştir. Kıraat ve lisan temrinatına hesap mümareselerine imla ve tahrir mezunlarına hep bu hayatı sahalardan gidilecek ve bu temrinat zengin mevzular hazırlamak için de yine hayatı sahalara avdet edilecektir.

Çocuğun doğrudan doğruya hayatın içinde ve onu yaşayarak araştıran ve yaratan fiiliyata istinat eden mesaisi muhtelif kesintilerin ve tetkiklerin neticesi her üç aylık (trimester) den sonra vücuda getirilen sınıf sergisinde müzesi'nde görünecek ve buradan mektep müzesi'ne ve umumi mektep müzelerine sevk olunacaktır.

* bizim yeni program kütüphanesi altında neşredilen kitapların pek çoğu maalesef isim değiştirmekten ibaret oluyor tâlim ve terbiye dairesinin tasdik ve tasvibine kolaylıkla mazhar olan kitaplar içinde yeni programa göre yazılmış tek bir kıraat kitabı görmedim. [Sahife 2191] Rus programları muhteviyatında görüldüğü vecihle devletin terbiye umdelerine ve inkılap günlerine ve hatıralarına mühim bir yer ayrılması, mevad-ı dersiye'nin mevasime nazaran üçer aylık (trimesterler) tefriki de programlarımızla benzerliği olan taraflardır yalnız mektebe başlayan çocuğun dersinde biraz bir fark var ki o da Türk çocuğunun mektebimize mevzuu ile Rus çocuğunun ise mektebe gelmeden evvel ki hayatı ve mevzuuyla ders başlamasıdır ki bana kalırsa çocuğun alakasına istinat etmek onu mektebe ısındırmak itibariyle de doğru olan Rus çocuğunun ilk dersidir ve bizim program burada yanlış bir takdim ve tehire uğramıştır.²⁷⁸

Sonra Rus müfredat programları muhteviyatı

Sonbahar Kış

Kış İlkbahar

İlkbahara Yaz

Namı altında üç trimester ayrıldığı halde bizim programlarımız yazı müstakil bir trimester olarak programa ilave etmiştir ki bizim muallim bu devreye konulan malumâtı tatil dolayısıyla tabii olarak veremeyecek bir vaziyete düşmüş oluyor. Bu noktalar (یکنظر) (?) nazarda nazar-ı dikkati celbeden ayrılıklar ve kanaatimce hatalı noktalardır. Yeni programlarımızdaki mevad-ı dersiye'nin bir sene içinde layıkıyla yeni tedrisatın lisanıyla söyleyelim az maddeden çok kuvvet istihsal etmek suretiyle işlenebilir işlenemeyeceğini de daha ziyade tecrübe gösterecektir. Bu sene dersiye bedayetinde muallim mektepleri mezunları cemiyeti tarafından yapılan bir kongrede muhterem bir meslektaşım programın irtibat cetvelinde hayat bilgisi dersinde farzâ bir evin inşası mevzunu ele alınca vazifemiz çocuklarla

²⁷⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2190.

²⁷⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2191.

ev yapılan bir yere gidip evin temelini çatısını pencerelerini göstermekten ibaret mi olacak yoksa bu mevzu daha fazla zaman ayırabileceğiz mi diye soruyordu.

Evvvelki şıkkı kabul etmek, çocuktur ona muhtasar gösterelim mufassalını ileride okuyacaktır kabilinden garip bir şey olur ve ilaveye lüzum yoktur ki şuna kapı buna baca derler nev'inden göstermekle bugünkü tedrisi ihtiyacı tatmin ve çocuğu terbiye etmiş olmayız. Bence böyle bir mevzu muallim için saatlerce tetkike değer bir mevzudur. **[Sahife 2192]** Ve buradan çocuk kadar muallim de hesap hendese coğrafya tarih ahlak ve hıfzıssıhha resim ve el işlerine ait malumât bulup çıkaracak ve muhtelif temrinatla çocuğa bir takım kabiliyetler ve hünerler kazandıracak ve ihtiyatlar tesisine çalışılacaktır zaten toplu tedris de bu demektir.

Ancak program muhteviyatına bir senenin dersiye zarfında ne derecede tamamlanacağını dediğim gibi tecrübe gösterecektir.²⁷⁹ Esasen tecrübeden ilk maksat da budur öyle zannediyorum ki programın bizdeki tecrübe devresi tamam olmadan ve neticesi meydana konulmadan umum mekteplerde tatbikine girişilmiştir. Bununla beraber tizrefat olanın payına dâmen dolaşır demiyoruz ve atılan seri adımların geri alınmasını da doğru bulmuyoruz; fakat yolculuğun sürati nispetinde emniyet ve selamet tertibatının da ehemmiyet kesb etmesi lazım geleceğinden işaret etmek istiyoruz bu ciheti düşündüğümüzü gösteren alametleri göremediğimi şuraya te'essürle kaydedersen bilmem ki bedbin olduğuma mı hükmedilir?

Gelecek makalemizde Avusturya müfredat programlarındaki cezeri tebligattan bahsettikten sonra yeni programlarımızın yaşaması için ittihaz edilmesi lazım gelen tedbirleri ve çareleri göstermeye çalışacağız.

²⁷⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2192.

5.2. Avusturya Eğitim Tarihi

Avusturya’da eğitimin devletleştirilmesi Maria Teresa dönemindeki 1774 okul reformuna kadar gider. 1869 yılında zorunlu eğitim altı yıldan yedi yıla çıkarılmıştır.²⁸⁰ II. Dünya Savaşından sonra sosyal statüye bağlı olan eğitim haklarında eşitliğe doğru bir yönelim olmuştur. Nitekim 1962 eğitim reformuyla eğitim de eşitlik ve zorunlu eğitim süresi de 9 yıla çıkarılmıştır.²⁸¹

Devlet okullarında eğitim ücretsiz ve karmadır. Avusturya’da eğitim amaçları belirlenirken dini ve etik değerler de göz önünde bulundurulmuştur.²⁸² Eğitimin amaçları belirlenirken gelecek kuşağın 21. yüzyılın kadın ve erkekleri olacağı göz önüne alınmış, genç yaşlarda eğitimlerinin şekillendirilmesine ve toplumun durumuyla yakından ilgilenmeleri amaçlanmıştır. Bilimsel gelişmelerin artması ve endüstri alanında ki gelişmeler bütün Avrupa ülkelerinde eğitim anlayışlarını gözden geçirmelerine sebep olmuştur. Avusturya’da bu endüstri ve bilimsel gelişmelerden nasibini alarak eğitimde uzun dönemli değişimler gerçekleştirilmiştir.²⁸³

Okul bireylerin geleceklerini şekillendirmede ve kişisel gelişmelerine katkı sağlayan bir kurum olarak görülmektedir. Avusturya eğitiminin temel ilkelerinden biri kolaylaştırıcılık ya da yardımcı olma ilkesidir.²⁸⁴ Bu ilke çerçevesinde eğitimin her kademesinde yer alan bireyler, kişisel problemler karşısında kolaylaştırıcı ve yardımcı bir anlayışla zorlukların üzerinden gelinmesini bir görev olarak görmektedir.

Avusturya eğitim sisteminin amaçları şu şekilde ifade edilmiştir: “*Genç insanları demokratik ve federal Avusturya Cumhuriyeti’nin sağlıklı, yetenekli, dürüst ve sorumlu üyeleri olarak yetiştirmek. Onların, diğer insanların felsefi ve politik düşüncelerine karşı açık görüşlü, bağımsız yargı ve sosyal anlayış kazanmalarını teşvik etmek. Onların Avusturya, Avrupa ve dünyada sevgi, özgürlük ve bağımsızlığı*

²⁸⁰ Pehlivan, a.g.e., s.778.

²⁸¹ Memduhoğlu, a.g.e., s.548, Ayrıca bk: İnalet Pehlivan, “Avusturya Eğitim Sistemi”, Ankara, **Ankara Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1991, C:24, S.2, s.778

²⁸² Hasan Basri Memduhoğlu, “Türkiye ve Avusturya Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C:6, S.3, s.548.

²⁸³ Pehlivan, a.g.e., s.778.

²⁸⁴ Memduhoğlu, a.g.e., s.549

koruma gibi genel insanlık görevlerini yerine getiren, toplumun ekonomik ve kültürel yaşamına katılma sorumluluğunu kazanmış kişiler olarak yetiştirmektir.²⁸⁵”

²⁸⁵ Pehlivan, **a.g.e.**, s.779.

5.2.1. Avusturya Eğitim Tarihine İlişkin Özgün Metinler

Muallimler Mecmuası beşinci yılı 53–54 sayıda Hıfzırrahman Raşit Avusturya’da Yeni Program Hareketi üzerine makalesinde Avusturya İmparatorluğu’nun yıkılışından sonra, Avusturya müesseselerinde ve maarif hareketlerinde meydana gelen değişimler ele alınmıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte eğitim hareketleri kilisenin elinden çıkıp devlet eline geçince, terbiye ve tedris devletin benimsediği bir iş olmuştur. Cumhuriyet sisteminin gelmesiyle beraber eski sisteme ait kurum ve müesseseler yıkılarak, yerine demokratik ve gelişmeye açık bir sistem getirilmiştir. Avusturya eğitim programı birçok ülke tarafından takdir kazanmıştır. Avusturya’nın bu başarısı, eski sistemi takip etmek yerine, mekteplerin talim heyetleriyle beraber, öğrencilerin gelişimine uygun, yeni bir eğitim programının hayata geçirilmesi olmuştur.

Bu programda çocukların özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalar son bulurken, ahlaki ve bedeni eğitimlerini, esaslı ve dikkate değer ders konuları ile karşılaşmaya çalışılmıştır. Derslerin belirli bir süre içerisinde sıkıştırılması yerine, öğrencilerden verim alınabilen esnek saatler, hayatı okula getiren konular ve iş eğitimi gerçekleştirilen yeniliklerdendir. Avusturya eğitim programının başarısının bir diğer sırrı da, lisan derslerine azami önem vermişler, öğrencilerin kendilerini tam anlamıyla ifade edebilmeleri ilke edinilmiş, derslerin liyakatına da azami önem göstermişlerdir. Türk eğitim sisteminde ise iki ay içinde lisan eğitimi veren muallimlerin müdürler ve öğretmenler tarafından takdir ile karşılandığı, derslerin liyakatından ziyade, o dersleri öğrenciye süratli bir şekilde tanıtmının daha önemli olmasından yakınılmıştır.

Hıfzırrahman Raşit Bey’in “ Avusturya’da Yeni Prgram Hareketi” başlıklı yazısının Tam transkripsiyonu aşağıdaki gibidir.

5.2.2. Avusturya da Yeni Program Harekâtı

Hıfzırrahman Raşit Öymen “Avusturya da Yeni Program Harekâtı”

[**Sahife 2296**] Son 10 sene içinde mekteplerinde vası' mukayese de hareket görülen memleketlerden biri de yeni Avusturya Cumhuriyeti'dir.²⁸⁶

Bu Reform hareketi sadece oranın muallim ve mürebbiyeleri değil bizim gibi uzaktakileri de mütehasıs edecek kadar yeni ve kesirleri itibariyle âlemşümuldür. Bu söz Avusturya mekteplerini fırsattan bilaistifade kuş bakışıyla gören bir Türk mualliminden başka Cenevre'de müderris Profesör. Ad. Ferrière, H. Tobler, John. H. Michelson müderris Doktor Dr A. Kühnel müderris Peters gibi ma'ruf Fransız Alman İsviçreli İngiliz Amerikalı hocalar tarafından da söylenmiştir. Avusturya mektep reformu karşısındaki bu alakaya işaret ettikten sonra geçen makalemizin sonunda mevzubahis ettiğim yeni Avusturya programlarının tetkikine geçiyoruz.

Evvela şunu kabul etmeliyiz ki bir memlekette ki maarif hareketi o memleketin diğer müesseselerinde ki büyük hareketle yakından alakadar olarak değişir. Yine bu sebep tesiriyle diyor ki maarif müessesatı kilisenin elinden çıkıp devletin eline geçince tedris ve terbiye ve billhassa ilk tahsil meselesi devletin benimsediği bir iş olmuştur. Bu noktadan hareket edince Avusturya'daki yeni program hareketini de her şeyden evvel Avusturya İmparatorluğu'nun istihlaf eden mütevazı cumhuriyetin eseri olarak kabul etmek lazımdır. Cumhuriyetin maarif nezareti evvel-i âmire de o vakite kadar hâkim olan bürokrat idare zihniyetini yıkarak onun yerine demokrat bir idare sistemi kurmakla işe başlamış ve etrafına aldığı muhâlif derecedeki mekteplerin tâlim heyetiyle yepyeni bir program vücuda getirmiştir. 1920 de yapılan bu program hakkında bir fikir almak için evveli âmire de başlığından bir kısmını gözden geçirelim:

Program ihtiva edeceği ve göstereceği umumi yollarla çocukların [**Sahife 2297**] hüviyet mahsusalarını nazarı dikkate alan ahlaki fikri ve bedeni mevcudiyetlerini inkişâf ettiren onlara emin ve esaslı malumât ve ihtiyatlar kazandıran bir dersin programı olmalıdır. Taki çocuk bu sayede seciyeli, faal, mesuliyetini medrek bizzat hüküm veren ve düşünen bir insan olarak yetişen, Avusturya Cumhuriyeti'nin Alman milletinin ve beşeriyetin büyük harsı ve medeni vazifesinde tertip edecek işi ve hidmeti seve seve ifaya koşsun!

Muhafazakâr cephe ile olan uzun temaslardan sonra bu programdaki ahlaki terbiye yanına bir de dini terbiye tabiri ilave ve sevk, satırları ahlakçı bir vatandaş olarak yetişecek çocuğun vazifesini seve seve yapan ve mensup olduğu vatanın ve milletin saadetine çalışan, metin sicili bir insan olsun suretine kalp edildi. Yani yukarıdaki çerçevenin biraz daha küçülmesi mecburiyeti hâsıl oldu. Yukarıdaki hedefe vasıl olmak için de çocuğun ruhi hususiyeti müstakilen ve yaratıcı faâliyeti onun en yakın mahiyeti verdiği noktayı hareket ittihaz edilerek harcıâlem olmaya başlayan tabir mahsuslarıyla söyleyelim. İş prensipleri ve toplu tedris tarzı esas ittihaz olunarak ilk temel mektebin “grundschule” müfredatı programı çizildi. 1920 de çizilen bu programda toplu tedris ile iş prensibinin nasıl ifade edildiğini ve 6 senelik bir mücadeleden sonra 1926 da bu esasların nasıl tatile uğradığını tercüme ettiğimiz şu parçalardan çıkarmak mümkündür:²⁸⁷

İlk temel mektebin “grundschule” nin tedrisatı toplu tedris den “gesamtunterricht” ibarettir. Yani tedris sahası ve mevzuları şimdiye kadar olduğu gibi ders isimlerine göre ayrılmış ve saniyeyi hesap eden saatlerle bulunmuş veya parçalanmış olmayacak. Belki bu

²⁸⁶ Hıfzırrahman Raşit, “Avusturya'da Yeni Program Hareketi”, **Muallimler Mecmuası**, İstanbul, (Eylül- Teşrin-i Evvel) 1927, S.53-54, s. 2296-2316.

²⁸⁷ Muallimler Mecmuası, **a.g.m.**, s.2297.

mevzular çocuklara en tabii ve samimi münasebetler ile verilecek ve bilhassa onlar tarafından işlenecektir.

Şimdiye kadar ayrı ayrı dersleri tefrik edilen malumâta ve teminata ana ders olan yurttta hayat bilgisi “ heimat, und lebenskunde” dersinden gidilecektir.

Herhangi bir iş ve fiiliyat sahasından diğetine geçerken ders cetveli ve ders zili mihaniki bir surette takip edilmeyecek. **[Sahife 2298]** Daha ziyade o mevzuun ve şeyin mahiyeti ve ruhiyatın mu’tileri esas tutulacaktır. Yurt ve hayat bilgisi ilk mektep tedrisatın merkez sikletini teşkil edecektir Bu derslerde ahlaki içtimai mahalli tarihi tabii ve bedii unsurlar toplu bir demet hâlinde görülür. Bu vahdet çocuğa yurdunun heyeti içtima’iyesine karşı olan fikri ve ahlaki mensubiyetini ve merbutiyetini onun şuuruna çıkaracaktır. Bu suretle yurt ve hayat bilgisi programında zikredilen diğere mevad-ı dersiye ile canlı bir vahdet teşkil edecek ve bütün fiiliyatın mihveri olacaktır.²⁸⁸

Derslerin merkez sikletinin de hayat ve yurt bilgisi müfredatında gösterilen mevad ile hayatın bizzat kendisi vardır. Hayattan bir parça olan ve ders tatbikatında hayati saha namını alan mevzu muhtelif cephelerden tetkik olunacaktır. Ders her günkü hayatın ev iş sahalarda atölyede ve iktisadi sahalardaki müşahede ve muhavereleriyle başlayacak ve buradan ahlaki içtimai tabii ve tarihi mevad-ı dersiye çıkarılarak resim el işleri hesap ve lisan fiiliyatı ve teminatı canlandıracak ve yaşatılacaktır.

1926 da program kavgası yüzünden mevkiini muhafaza edemeyen maarif nazırı “Doktor Schneider” istihlaf eden “Doktor Rinteyn” ve programı yapanlarla onun ta’dilini isteyen muhafazakârların kat’i neticeyi tespit maksadıyla yaptıkları içtimada bu programın toplu tedrisi şu kalıba giriyor.

İlk mektebim 1 den 3 sınıfa kadar olan kısmındaki tedris toplu tedristir. Bu tarzda mevzuların muayyen saatlere ve derslere göre sıkı bir surette tefrik ve tasnifinden uzaklaşılacaktır. Ders yurt bilgisine ait eşya dersinden kökünü alır. Bu ders tedris sahasını yurdun hayatına ait parçalardan eşya ve hayat sahası “ sach, und lebensgebiete” örececek ve işleyecek ve bu sayede çocuk muhitinin ve hayatın hakiki çehresini görmüş olacaktır. Bundan sonraki ders yavaş yavaş üçüncü sınıftan itibaren münasebetdar eşya gruplarının hâdiselerin vukuatın icmâlini ve hudutlarını tayin ve tespit etmeye doğru yürüyecektir. **[Sahife 2299]** Lisan yazı resim el işleri şeklinde yapılan temsili ve canlandırıcı vazife ve temrinler keza uzun ve muhitte ki fiiliyatın hesap hendese noktasından işlenmesi gibi vazifeler dâhil eşya ve hayat sahasından alınacaktır. Vazife ve temrinler bu tabii münasebet esas tutularak takip edilmekle beraber bazen tedabik eden safahat ve meratib-i medhâli [*] de mutedil surette tatbik olunacaktır.²⁸⁹

Bu suretle bu devre-i tedris bütün tedrisat sahasında adım adım grup tarzındaki tedris fiiliyatı hazırlamış olacaktır. Dördüncü sınıftaki dersler grup tedrisatına tahlil edecek ve 5 sınıfta tamamen grup tedrisatı tatbik olunacaktır. Bununla beraber burada da derslerin sıkı münasebeti ve merbutatı gözetilecektir.

Muâdil programlarla 1920 programı mukayese edilirse asıl programda toplu tedrisin daha esaslı ve etraflı bir surette anlaşılmiş ve anlatılmış olduğu görülür.

Filhakika yeni programı tenkit eden Viyana darülfünunu terbiye müdüresi “ Doktor Meister” de 1920 planını Avusturya mektep reformunun şaheseri olanak tefsir etmekten mani nefis edememiştir. Meister diyor ki:

²⁸⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2298.

²⁸⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2299.

1920 planı tedris mevzuunu eşya ve hayat sahası daralması ve bütün vazife ve temrinleri buradan çıkarılması zamanın elastiki bir surette istimal edilmesi itibariyle toplu tedrisin mühim esaslarını ihtiva ediyor. Yalnız ana dersten intişar edecek vazife ve temrinlerin yerlerinin ve ayrılıklarının iyice gösterilmemiş olmasını bir noksan olarak sayıyor.

Programı yapanlardan ve reform komisyonu azasından Fadrus buna mukabil, K. Falk'ın (toplular tedris çerçevesinde hesap) (Muallim kitapları: 8) ve K. Linke'nin san-ı tedrisatına ait rehberlerini gösteriyor. Esasen toplu tedrisat ve yeni programları karşı bilhassa Avusturya'da Katolik âlemi ve dini mektep taraftarları tarafından yazdırılan itirazlar yeni program mevzu ve mevad itibariyle çok fakir ve boştur hele lisan ve hesap dersleri tamamen ihmal edilmiştir demekten ibaret oluyor. Gerçi lisan ve hesap dersleri sınıfları yükseldikçe toplu tedristen en evvel çözülecek derslerdir.

[*] bu tabir Herbart'ın vazî edip rakipleri Çiller ve Rayn tarafından “meratib-i soruya” nazariyesi ile tavsiye ve tahmin edilen müşterek mebdâ'ileri hatırlatıyor. Bu meseleyi diğer bir makalede mevzubahis edeceğiz. [Sahife 2300] Bu hesap dersleri sınıflar yükseldikçe toplu tedristen en evvel çözülecek derslerdir ve bu temrinlerin hayati saha ile alakası ve ifade vasıtası olmasa çocuğun kafası ve sınıfı yükseldikçe azalır. Esasen bu gibi noktalarda muallim lüzum gördükçe programın elastikliğinden istifade ederek kâfi derecede müstakil temrinde yaptırma bilecektir.

Sonra şunu da hesap etmeliyiz ki bugün yeni mekteplerde lisan tedrisatın bilhassa elif be tedrisatın 6 ay hatta bazı tecrübe mekteplerinde bir sene sonraya bırakılması lisan tedrisatın mal etmekten ziyade tabiatta daha uygun ve esaslı bir netice almak üzere yapılan bir teşebbüstür. Ve yapılan tecrübeler sonunda elde edilen netice çok daha esaslı ve terbiyedir. Şu istitradı bizde hala iki ayda alfabeyi öğreteceğim diye yarış eden veya böyle muallimi takdir eden hocalarımızın müfettiş ve müdür Beylerin bu mesele hakkında nazarı dikkatlerini celp etmek için yapıyorum.²⁹⁰

W. Fadrus yeni programların hesap ve lisan müfredatına karşı yapılan itiraz karşısında 1920 programıyla muâdil programı lisan ve hesap mevadini de yan yana koyarak bu itirazım varit olmadığını göstermektedir. Her iki programı lisan ve hesap dersi mevadı çok uzun olduğu için biz buraya nakil etmiyoruz yalnız 1920 programındaki bu derslere ait mevad gözden geçirilince görülür ki lisan için eskisi gibi kaideler den hareket edilmiyor. Ders çocuğun muhitinde ki müşahedelerden hakikatlerden muhasebe ile başlıyor ve kaideler sırası gelince çıkarılıyor ve bilhassa lisan his ve ihtiyacının kazanılmasına ehemmiyet veriliyor. Fadrus dediği gibi eski manasız gramercilik bu programıyla Avusturya mekteplerinde müebbeden nafi edilmiş ve yerine tabiata göre bir lisan dersi gelmiştir.

Yeni programda lisan derslerinin asgari saati gösterilmek ile beraber bu saatlerin etrafıyla tayini Maarif idarelerine bırakılmıştır.

Programdaki yeniliğin en mühimi olan iş prensibine çocuğun müstakilen ve biz zaten faâliyetine gelince bu cihette 1920 programında şu suretle tespit edilmişti:

Üç mektepte iş prensibi toplu tedris çerçevesinde en iyi bir surette tatbik olunur.

[*] 1926 schulreform sahife 643–648 [Sahife 2301] Viyana tecrübe mekteplerine ait bazı levhalar.²⁹¹ Viyana Pedagoji Enstitüsü tecrübe sınıflarında [Sahife 2302] Ders mevzularının işlenmesi çocukların muhitinden alınan eşya ve hayat sahasına göre olacaktır program ders mevzunun hevâsinin ilk ve lisanın müstakil faâliyeti ile işlenmesini ister.

²⁹⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2300.

²⁹¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2301.

Zamanın ayrı ayrı iş sahalarına taksim ve tevziinde haftanın elde bulunan zaman çerçevesi içinde bilhassa kıraat imla hesap ve diğer temrinata da kâfi derecede vakit ayrılmalıdır.

Fikrin ve bedenın işlemeı bir yığın malumât toplamaktan çok daha kıymetlidir. Esası karşısında ölçüsü ancak hafızaya tesiri itibarıyla hesap edilebilen mevzu ve mevad-ı dersiye haddi asgariye indirilecek ve esaslı mevzuları daima ve muhtelif noktalardan muvaffakiyetle temrin ve mümasesellerle çocuğın ilelebet sahip olacağı bir sermaye hâline getirilecektir.

Bu suretle ders her çocuğu kendi hususiyeti ne göre inkişâf ettirecek ve ilerletecek; fakat aynı zamanda iradesini cemiyet için işletecek ve içtimai bir hizmette seve seve vazife almasını temin edecektir.²⁹²

Mukayese için bir de muâdil 1926 programında bu iş prensibinin nasıl ifade edildiğini görelim:

Muallimin nezaret ve delaletiyle çocuklar ders sahasının ve mevzuunu mümkün olduğu kadar kendileri işleyecek ve bu suretle işin vesaik ahlaki ve fikri kıymetinin tesirinden de istifade edilmiş olacaktır.

Tedris ve terbiye faâliyeti çocuğın bütün zihni kuvvetlerini ve istidatlarını yaşını ve hususiyet ini ve bilhassa hevasının terbiyesini dikkatinin tetkik kabiliyetinin temenniyesini Hafızanın muhayyilenin ve mefkûrenin tesiri ve irade hayatının inkişâfına nazarı dikkate almalıdır.

Muâdil programla asıl program yan yana getirilince 1920 programında iş mektebi fikrinin ne kadar vaziyet ifade edildiği cemiyet ve hayat mektebine doğru nasıl göründüğu muâdil 1926 programında ise eğer mümkün olursa gibi kayıtlarla nasıl korkak bir ruhun sırtığı istidatların inkişâfi için eski meratip (صوری-یی) (?) hatırlatan tabirlere başvurulduğu görülr. [Sahife 2303] Viyana tecrübe sınıflarında kıraat seriyyeleri okunurken²⁹³ Viyana tecrübe sınıflarında Grup tarzında faâliye t[Sahife 2304] Bu mu Adil programdaki terakki'den iş ve cemiyet mektebini iyice anlamak ve çıkarmak imkânı olmamakla beraber Hakikatte mektep hayatında bu fikri Günden güne yer bulmaktadır. 300 Viyana tecrübe sınıfları muallimleri dershaneyi hayat ve iş Cemiyeti hâline getirmek için nazarı ve âmeli olarak çalışmakta ve birçok rehberler vücuda getirmektedir.

Bunlar küçük büyük kitaplar ve eserler hâlinde neşr olunur. Keza yer yer konferanslar numuneler ve modeller gösterilir.²⁹⁴

Uzaktan gelen muallimler yeni mekteplerde bir müddet stajyer gibi bulunur ve yeni ruhu teneffüs ederek bir fiil yaşarlar muallime haftaya taksim edeceği mevad-i dersiye hususunda geniş salahiyet verilmiş bir yandan da tevsii malumât için mütemadiyen çalışan kurslara devamı temin olunmuştur. Dershanedeki talebe miktarı nihayet 30 a indirilerek çocukların ferdi ve hususi kabiliyet ve istidatları üzerinde de çalışmak imkânı hâsil olmuştur tedris tarzı ve vesaiti tamamen çocuğın içinden gelen ve bizzat yarattığı teşebbüslere giden bir yol takip ederek birçok eserler verip yeni bir dersane muhiti vücuda getirmiştir.

Bunlar maketçiliğin ka'besinde namındaki kitabımda teferruat öyle vardır onun için burada tekrar mevzubahis etmeyerek 1920 programının ilk senedeki tatbikatında elde edilen neticeleri ve muallimleri bu husustaki mütalaalarını buraya nakil ediyorum. Bu maksatla maarif idareleri tarafından muallimleri 10 sual irad olunmuştur.

²⁹² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2302.

²⁹³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2303.

²⁹⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2304.

Alınan cevapları muallimlerimiz ve Maarif idarelerinin içinde alakalı buluyorum:

Sual 1: iş Mektebi usulü talebenin mektebe devamı üzerinde müsait tesir yapmış mıdır?

C. Çocuklar seve seve mektebe geliyorlar derslerden sonra haftada 1 saat ihtiyati olarak gösterilen iş dersinden geri kalan tek çocuk yoktur mektebi yeni muhiti ile çocuklar ve ebeveyn yakınından alakadar oluyorlar. Hastalık sebebiyle bile mektepten yeri kalmalar azalmıştır.[Sahife 2305]Viyana tecrübe sınıflarında kum masasından istifade²⁹⁵ Viyana tecrübe sınıflarında hayvanat bahçesindeki gezinti den avdette yapılan işler [Sahife 2306] - 1 2 mektep kaçağını da şimdi burada zaman geliyor.

- nakil hane Dolayısıyla uzaklara giden bir çocuk tecrübe mektebini terk etmek istemiyor

Sual 2: ebeveyn İş mektebi usulüne karşı nasıl Vaziyet alıyor?

C. Ebeveyn çocuklarının şimdi seve seve mektebe gitmelerinden memnun görünüyorlar

- Yapıştırma işleri için lastik ve birçok kesilecek renkli kağıtlar gönderiyorlar.

-mektep için bir bahçe temin ettikleri gibi mâli fedakârlıkta da bulunuyorlar.

- renkli kağıtlar gezintiler için tramvay ve şimendifer bileti bilhassa fakir çocuklar için temin ediyorlar.²⁹⁶

- mektebin meşhurları mı gezerek çocukların işlerini görünce fevkalade memnun kalıyor ve mektebin mesaisini takdir ediyorlar.

-bazı ebeveyn diğerlerini tenvir hususunda konferanslar veriyor taşralılar bu hususta nispeten sakindir bir baba ayakkabıcı kendi dükkanını ziyaret etmek üzere tecrübe sınıfını davet ediyor.

- ebeveyn %84 ü ebeveyn. Konferanslarına ve içtimai'lerine iştirak ediyor. Birçok ebeveyn Çocukları için tecrübe sınıfları istiyorlar.

- birçok ebeveyn tarafından yazı defterleri makas ekilecek tohum, demir tel el işi için yün ve tahtalar, hediye ediliyor.

- çocuklar evlerinde resim boya ve şekiller vücuda getirmekle iyi vakit geçiriyorlar.

Mahalli Maarif İdaresi bir kum masasıyla irtibatı olan bir iş masası yaptırıyor.

- ebeveyn çocukların dershanede eşyayı yerleştirmek ve tezyin etmekteki faaliyetlerinden çok mütehasıs oluyorlar levhalar sepetler dikiş makineleri mektup mapaları etc, gibi. [Sahife 2307] Viyana tecrübe sınıflarında resim derslerindeki eserlerden bir levha Viyana tecrübe sınıflarında resim atölyesi [Sahife 2308] Çocukların müstakilen faâliyetleri ve yaratmaları sonraki müstakil faâliyetin esası olarak görünüyor.

Bir tren seyahati esnasında ki derse şahit olan bir zat tecrübe sınıfı için yüz şilin hediye etti.

²⁹⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2305.

²⁹⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2306.

Ebeveyn birlikleri iş dershanelerini ziyaret ediyorlar ve paradan başka vesait karton tahta çimento çiçek saksısı çamur ve çinko kutular hediye ediyorlar.

Sual 3: mekteplerde ki tedris ve terbiye reforma karşı bilhassa tecrübe sınıflarına karşı şayan-ı zikir bir itiraz vuku bulmuş mudur?

C. Bazı muallimler Henüz yeni cereyana sınınamışlardır ve itimatları yok gibi görünüyor.

Diğerleri müstaj (hospitasyon) yapmak üzere derslerde bulunuyorlar.

-muallimlerin şimdiye kadar almış oldukları tahsil kâfi gelmiyor.

- ders şimdiye kadar kinden daha yorucu oluyor.²⁹⁷

- fakat itirazlarda ziyade temayül gâliptir diğer sınıflar da tecrübe sınıfı olmak için harekete geliyorlar.

Sual 4: iş prensiplerini için ne gibi esaslı manalar la karşılaşıyor?

C. 200 karvinden ibaret olan mektebin tasarruf bütçesi i yetişmiyor. Ancak ebeveyninin muaveneti ile birçok ihtiyaçlar bertaraf edilebiliyor birçok muallimler İhtiyaç ve maişet dolayısıyla yeni şeyleri takip ve vasita tedarik hususunda zaman ve imkân bulamıyorlar.

- bir mektep bahçesi bir oyun meydanı yok

- Çocuklar iyi gıda alamıyorlar hastalanıyorlar.²⁹⁸

- mektep gezintileri için ayakkabı bilet parası yok

- sınıfta talebenin adedi çoktur 30 dan fazla

- köylüler vergilerin ağırlığını ileri sürerek keselerini açıyorlar

İş mektepleri oyun ve oyuncak Mektebi diye görülüyor. [Sahife 2309] Viyana Maarif Şurası reisi²⁹⁹ [Sahife 2310] Renkli kâğıt makas kimyevi eczalar bulmak ve tecrübeler yapmak çok müşkül oluyor.

- muallimlerin teknik hazırlığının fıkdanı

- iş materyâlini temin için parasızlık.

Sual 5: toplu tedrisin tatbiki ile ne gibi tecrübeler elde edilmiştir?

Toplu tedris sanayi yollara müracaat etmeden zorluk çekmeden mevzunun tamik ve tetkikinin ve tam olarak devrini kolaylaştırıyor rabita edilecek yeni mahvirler harberat prensibinde ki gibi zamandan çalmıyor birçok tabii münasebetler tesis ediyor ve çocukların dikkatlerini uyanık tutuyor eşya ve hayat bilgisi ders mevzularının tanziminde bel kemiği

²⁹⁷ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2307.

²⁹⁸ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2308.

²⁹⁹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2309.

vazifesini görüyor mevzu canlandırmak muhtelif işlerle şekil vermek derse ayrı bir neşe ve şevk veriyor.³⁰⁰

Müşahede ve tasvirin ilk temelini tetkik tabiat eş ya hayat bilgisi dersi teşkil ediyor ve âmeli kabiliyet derslerin ayrı ayrı yani müstakil ders tarzına göre verilmesinden daha çok oluyor müşkülât hususi bir tabiatı olan hesap dersinde görülüyor.

İş mektebinin tam muvaffak etiyle tutucu için evvelden ve sonradan yapılacak hazırlıkların ihmâli caiz olmayan bir şart olduğuna kanaat getirdim.

Tecrübelerim umumiyetle çok iyidir yalnız yüksek sınıflarda çok temerküz noktası ve mahzurları yaratmak müşkül olmakla beraber insan ile tabiat yurt ve ecnebi memleket hal ve mazi arasındaki birçok sıkı münasebetleri doğru gidilerek bu cihetle elde etmek kolaylaşıyor.

Toplu Tedris tabiatı uygun yegâne bir tarzıdır.

- evde yeni Tarza uygun kıraat mevzuları ve parçaları olmaması müşkülata uğrattıyor.

- toplu tedris de yorgunluk başladığı an ders durabilir. Bu sebeple can sıkıntısı olmaz.

Toplu tedris dersi yurdun eşyasına ve tabii servetine rabıta etmekle bizzat görülen şeyler esas tutuluyor ve bu suretle de dikkat alakaya istinat edilmiş oluyor. **[Sahife 2311]** Çocuklar bilhassa kızlar mevzuun her tarafından ele alınmasını benimsiyor ve tetkikine bütün mevcudiyetleriyle sarılıyorlar.

- Bu seneden itibaren birçok kız talebeler değil mi mevzulara karşı nazarı bir alakada başlıyor bazıları fiziki sualler ile alakadar oluyorlar diğerleri nebatatla yakından meşgul oluyor ve kendiliklerinden sistematik malumâta geliyorlar ekserisi de Tarihi vukuatı yakın münasebetleri ile takip etmek istiyorlar.

Birçok tecrübeler 12 yaşından itibaren mantıklı bir tefekkür kuvvetli bir tecrit ihtiyacını gösteriyor.³⁰¹

Hayati sahaların birbirleriyle sıkı irtibatı çocukların alakasını ve dikkatini daima uyanık bulunduruyor.

Şimdiye kadar olduğu gibi muayyen ders mevzuu ve ders cetveli takibi muallimin değişmesi iş mektebi usulü ile kabil telif değildir derslerin birbiriyle irtibatı yurt bilgisinin eşya ile irtibatı çok tabii iyi oluyor hatta diyeceğim ki altıncı sınıf içinde öğrenmek materyâlini, yakın muhitten çıkararak toplu tedris tarzında bir program işlenebilecek ve tatbiki edilebilecektir.

Sual 6: talebenin bizzat faâliyeti zihin ve bilhassa lisan inkişâfı üzerine nasıl tesir ediyor?

C. Evvelce gayri mekşuf kalan çocukların zekâsı iş terbiyesi usulünde meydana çıkarılabilecektir. Çocuklar bizzat faal olmakla her şeyi zinde ve canlı olarak öğrenmeyi elde edebiliyorlar üçüncü sınıftaki konuşma kabiliyetini ben 5 sınıfta okurken elde edememişim keza şimdi tasvir ve temsil kabiliyeti Her çocuğun kendi istidadına ve temayülü ne göre inkişâf edebiliyor.

Mudel yaptırmakta kesmek de resm etmek de teganni etmekte iş prensipleri tatbik edilmediği zamanlarda keşf edilemeyen birtakım kabiliyetler de şimdi meydana çıkıyor bizzat

³⁰⁰ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2310.

³⁰¹ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2311.

ve müstakil faâliyet çocuğa cesaret ve itimat nefis veriyor ve düşündüğünü memnuniyetle ve kâmil samimiyetle ifade ettiriyor.

[1] gayri tabii sanayi ve çok defa hatalar dolu temerküz ve mahurlar yaratmaktan içtinap etmek için hayat sahasını almalı ki bu hayatı sahalara ve muhitler hal ile maziy-i mecmu ile cüz-i birbirlerine rabt ve birbirinden çıkarmakta en tabii yol gösterir. **[Sahife 2312]** Konuşmaktan çekinen ve beceriksiz çocuklar şekil ile ifade tarzında şayan-ı hayret derecede muvaffakiyet ve eser ortaya koyarlar.

- Tekini suallerle içtinap edilerek bunların yerine renk ve ses ile tasvir ve temsil ikame ediliyor. Lisan resim ve şekil itibari ile ifade kabiliyetlerinin pek bariz bir surette inkişâf ettiği görülüyor.³⁰²

- her vazife muvaffak olmak azmiyle ele alınıyor. Mesela Bremen çalgıcılarının seyahatinin dramatik temsilinde olduğu gibi

- talebenin sorduğu sualler serbest tahrir ve vazifeleri gösteriyor ki düşünmek ve konuşmak çok ilerliyor.

- bizzat faâliyet öğrenmek heves ve merakını çok arttırıyor keza tarassut ve tetkik kabiliyetine lisan ifadeleri de müspet tesirleri yapıyor.

- faâliyet ve mesaideki hayret zekileri daha yüksek işler tahmil etmeye müsaade ediyor.

- İdrak'î batî çocuklar, ekseriyetle el işleri istidadı gösteriyorlar bizzat ve müstakilen faâliyet şen bir hayat ve hararetili bir faâliyet yaratıyor bu suretle eskisi gibi Zihni bir tazyikten eser kalmadığı görülüyor.

- iş neşesi hayat neşesi bizzat faâliyet muhtelif zekâları birden inkişâf safhasına getiriyor.

- okumak ve hesap etmek zaafına düşmüş çocuklar ekseriyetle elleriyle iyi teecessüm ettirmek kabiliyetinde oldukları için buradan diğer sahalarda muvaffak olmak için şevk ve heveste alıyorlar.

Lisanın çok zavallı bir çocuk resimde şekiller yapıyor ve dükkânlarla iyi okuyor birinci senenin nihayetinde 3 ile 4 ü birbirinden tefrik edemiyordu.

- sene başında olan biten şeyleri muhitin lehçesiyle şive ile hikaye eden çocuk Sonraları yazı ve kitap lisanını kendiliğinden geliyor.

- bilhassa resim ve konuşma kabiliyeti yeni mekteplerde artmıştır.

- her taraftan olan çalışma tarzı ile isti'dâdı mümkün olduğu kadar inkişâf ediyor.

Sual 8: iş prensiplerine müstenit tedrisatla zayıflarda terakki ettirilebilir mi? **[Sahife 2313]** Burada çocuk diğerleri ile mukayese edilmeden kendi başına ve kendi hüviyeti itibariyle kıymetlenecektir. Çocuk kendi kuvvetinde ve gücünde olan say ve gayretin ve iradenin en iyi işi görebilmek için ölçü olduğunu görüyor ve bu suretle zayıflarda da kendi hakkında şuur ve kendine İtimat husule geliyor.

³⁰² Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2312.

İş tedrisatı hüsnüniyet istinat eden küçük mukayese de ki işleri de takdir ettiği için zayıfların alaka ve hevesi de artmış oluyor.

Normal bir çocuk tembel değildir fakat canını sıkın ve neşesi kaçır ancak iş terbiyesi usulü bunları da cezp eder ve zayıf çocuklar diğerleri tarafından beraber sürüklenir.

El işlerinde kabiliyeti görünen zayıf hasta ve korkak fakat haris bir çocuk muvaffakiyetinin neşesiyle bedbin olmaktan Kurtulmuş kıraat ve hesapta da şayan-ı memnuniyet bir dereceye gelmiştir.³⁰³

İş prensiplerine müstenit usulün iyi anlaşıldığı ve tatbik edildiği bir mektepte ve derste zayıfları da harekete getirmek ve yetiştirmek en çok kolay ve mümkün olan bir şeydir.

- şekil vermekte ve denekleri birbirine yapıştırmak da muvaffak olan zayıf talebeden bir kız ve bir erkek çocuğun itimadı nefsi uyanıyor ve belletici Zihni mesai içinde neşeleniyor.

- arada teneffüs ihtiyacını hisseden ve çabuk yorulan bir çocuğumuz var ki idraki seri olmamakla beraber müstakilen ve asabiyetle düşünmeye muvaffak olmaya başlamıştır.

Sual 9: iş mektebi usulünün kazandırdığı terbiyeyi tesirleri hangileridir?

(talebenin yekdiğeri ile münasebetine muallimlere ve mektep inzibatın a dair)

Çocuklar ders veya mektebin nizamını bozacak zaman ve fırsat bulamıyor hilafı tâlimat hareket edenlere karşı bütün sınıf harekete geliyor ve hep beraber vaziyete alıyor. Bu da bir (Salf kovar name) başlangıcı oluyor. Bizzat ben ceza vermek mecburiyetini henüz hissetmedim malum kendisinden daima yardım beklenen ve danışan iş rehberi dost ve işin müdürüdür. Hiçbir çocuk diğerinin işini tahrip etmez istihza ve alay pek ender görülür daha ziyade yardıma ama de bulunmak vesai yüzünden müftehir olmak görülür. **[Sahife 2314]** - iş Mektebi'nden talebe ile muallim arasındaki münasebet çok iyidir talebenin bizzat yarattığı eser'e karşı alaka ve faâliyet muallim için daima ümit bahş olunur. Fena inzibat can sıkıntısının ve işsizliğin neticesidir ki tecrübe sınıflarının bu hususta boş vakti yoktur.

Kız çocuklarının münasebeti de ufak tefek inhiraflardan sarfinazar eder. Başkasına yardım etmek hemen her çocuk da görülüyor.³⁰⁴

Talebe nizam ve intizam lüzumunu daha iyi idrak ediyor ve bu sebeple birbirleriyle olan münasebetleri de düzelmiş oluyor beraberlik ve beraber hareket etmek hissi Gayet tabii ve kendiliğinden tesis etmiş oluyor müteakabil alaka ve itimat husule geliyor

- tazyiksiz ve cebri siz münasebet açık ve samimi olmayı da kazandırıyor müteakabil yardım ve danışılmalar hakiki arkadaşlığı temin ediyor muallimleri karşıda mugayir hürmet hiçbir hal vukua gelmiyor.

- faâliyet esnasında Dershane çok canlıdır bazen sesli konuşulur fakat ufak bir nazar ve İhtar intizam ve İnzibat hududuna avdet için kâfi gelir.

- iş gruplarıyla mesuliyet hissi takviye edilmiş ve uyandırılmış ve hars câh'ın tehlikeli yolu da kapatılmış olacaktır.

Sual 10 iş mektebi muallimin bedeni ve ruhu sıhhati üzerine nasıl tesir etmiştir?

³⁰³ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2313.

³⁰⁴ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2314.

- iş mektebi usulü mevzuu tetkik ve işlemek için her yerde birçok işlere iyice bir zaman tutan mütalaa ya tetibbalara sevk eder yurt ve hayat bilgisi hakkında fonksiyon ve işler terbiye evi ve tedrisi gezintilere hazırlık yaratacağı bir neticeye gidecek büyük işler tasavvurlar ve planlar.

- muallimin yaratacağı faâliyeti dershaneadaki eserlerin yükselmesi memnun ve muvaffak çocukların teşekkürat dolu bakışları birçok mahrumiyetleri ve sıkıntılara karşı yegane teselli membaıdır.

- hayattan neşe almak hayat yolunda cesur olmak hassası artmıştır.

- yeni usulde çok sa'y ve ceht fakat çok büyük memnuniyet ve muvaffak ayet var.

Çok tedibi ve mütalaa fakat ünsiyet de neşe zevk var.

- tecrübe sınıfındaki faâliyeti beni birçok ruhi tazyiklerden kurtarmıştır. **[Sahife 2315]** Çünkü ancak bu sınıflarda her çalışabilmek vaziyetini bulabilmişim ki senelerden beri tabiatta en uygun diye kabul ettiğin yolda bu idi.

- işin çokluğuna rağmen daima işe hazır bedenem ve ruhen de zinde bulunuyorum.

- yeni mektebin teşkili karşısındaki müspet haz hissi bana ruhen ve cismen yepyeni bir hayat veriyor.³⁰⁵

- yalnız el faâliyeti ile tersim ve tecessüm ettirebilmek de arzu ettiğim kadar müfit olamıyorum.

İş dersleri zamandan ve bol paradan başka muallimin insafından çok şey istiyor. Fakat daima artan muvaffakiyet mesleki neşe ve cesaret yeni şeyler için lazım olan kuvveti de buluyor.

- bu notlar yeni programı ilk tatbik edildiği sene Avusturya maarif idareleri tarafından yapılan tetkikler den toplanmıştır. (*) bundan sonraki senelerde eksikliklerin memelilerin birçoğunun izalesine çalışılıyor. Ve programın istediği şeyler temin ediliyor. Alınan müspet netice karşısında yandan da tecrübe sınıflarının adedi arttırılıyor.

Mesela 1920 de

Viyana'da 156

Aşağı Avusturya'da 57

Diğer kısımlarda 40

Toplam 253

253 tecrübe sınıfı açılmışken 1921 1922 de bu yekûn 409 a bâlii olmuş ve 104 tecrübe sınıfı da ilk mektep muallimlerin staj sınıfı hâline getirilmiştir.

Keza numune dersleri vermek üzere

Viyana'da 169

Aşağı Avusturya'da 106

Diğer kısımlarda 100

Muallim kendisini bildirmiş ve bu hususta arkadaşlarına Müfit olmuştur.

[*] bu tetkik-i neşriyattan Viyana'da Maarif müfettişlerinden Teodor Steiskal dir.

[Sahife 2316] Viyana'da muallimlerin stajına ve ziyaretine mahsus tecrübe Sınıflarını gelip geçenlerden 3679 Muallim ilk kısımda 892 muallim de Rüştiye kısmında (hospetieren) yapmış yani yeni dersleri dinlemiş ve bilfiil takip etmişlerdir.³⁰⁶

³⁰⁵ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2315.

³⁰⁶ Muallimler Mecmuası, a.g.m., s.2316.

Evvvelki makalemizde mevzubahis ettiğimiz Rus programları gerekse bu yazıdaki Avusturya programları ve bu istikamette ki fiiliyat tetkik edilince bizim programlar arasında ne kadar çok benzerlikler görülecek ve yeni programınızı kağıt üstünde kalmayıp yaşaması için neler yapılmak lazım geldiğini anlamak kolay olacaktır.

Kâr'ilerin bu neticeyi yalnız başlarına çıkaracaklarını hesap etmekle beraber ayrı bir makale ile bu ciheti işaret etmeye yeni programın bizde henüz sahihsiz olduğunu göstermeye lüzum görüyoruz.

İtiraf etmeliyiz ki yeni program için kâfi derecede hazırlanmadan işe girişilmiş ve meydana alındıktan sonra da pek az iş görülmüştür tecrübe ve tatbik derecesinde karşılaşılan müşkülât ve mevani nazarı dikkate alınmamış ve bu devrenin eseri tespit olunmamıştır. Bu sene zarfında yeni programın bazı mekteplerde tatbikinde müsait neticeler alınmış olduğundan bilimüm ilk mekteplerin ilk devresinde tatbik şeklinde bir tamimden programların bir senelik hayatını okumak veya müsait neticenin ne olduğunu anlamak imkânı yoktur. Asıl tatbikat ve tecrübe devresine girişilince muallimlerin reylerini mütala alarını almak lazım iken bu yapılmamış Bilakis program mütehasssılarımızın ve nazariyatçıların elinde taslak hâlinde çevrilirken bu anket yapılmıştır.

Sözlerime nihayet veririken tekrar ediyorum ki bütün bu yenilikler Cumhuriyet tarihinin ortaya attığı belli başlı meseleler hakkıyla tetkik alınmadıkça ve bu hareketlerin izleri derinleştirilmedikçe maarif de inkılap yaptık ve yapıyoruz demeye hakkımız yoktur.

SONUÇ

1922 yılında yayın hayatına başlayan Muallimler Mecmuası beş yıl boyunca, eğitimi geliştirme ve eğitimcilerin günlük yaşamlarında iyileştirme ve bilgi birikimlerine katkı sağlama ana hedef olarak belirlenmişti. Muallim Mecmuası yazar ve yönetim kadrosu gerek eğitim konularını gerekse de kanunları irdelemek, araştırmak ve öneri sunma tarzlarıyla amaçlarına doğru ilerlemişlerdi.

Özellikle kurtuluş savaşından zaferle dönen Türk Milleti inkılap hareketleriyle eski ait yönetsel ve bilişsel uygulamalardan sıyrılmaktaydı. Bu yenileşme faaliyetleri eğitim alanında da kendini göstermişti. Eğitimi geliştirme ve yenileştirmeyi ilke edinen Muallimler Mecmuası eğitimci yazarları Amerika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yapmış oldukları gözlemler ve incelemeler ile eğitim alanında ki yenilikler ve düşünce yapılarını inceleyerek Türk eğitim sistemine en uygun olanı belirleme ve yapılacak olan yeniliklerin yol haritası çizilmesinde Amerika ve Avrupa eğitim sistemlerinin tecrübelerinden istifade edilme yoluna gidilmesinde önemli bir rol oynamışlardı. Bu bağlamda Ali Haydar Bey, Darülmuallimin Müdürü İhsan Bey, Doktor Sabri Bey, Mustafa Remzi Bey, Hıfzıhrahman Raşit Beyler eğitim yazıları ile, Avrupa ve Amerika eğitimlerini tanıtmakla beraber Türk eğitim sisteminde meydana getirilecek yeniliklerin belirlenmesi ve özellikle yapılmış olan yeniliklerde ki eksikliklerin gün yüzüne çıkarılmasında önemli çalışmalar ortaya koymuşlardı.

19. yüzyılın başlarında Avrupa kıtasında başlayan eğitimde reform hareketleri, bütün Avrupa memleketlerini sarmış, her memleket kendi ölçütlerinde eğitimde yenileşme yolunu gitmiştir. Eğitimin en önemli amaçlarından biri de Avrupayı etkisi altına alan kültür emperyalizminin önüne geçmektir. Özellikle Germen kültürü altında bulunan Kuzey ve Güney Doğu Avrupa ülkeleri milli dillerini muhafaza ederek, eğitimi yaygınlaştırma faaliyetlerine önem vererek bu emperyalizmden kendilerini muhafaza etmeyi bilmişlerdi.

Avrupa'da meydana gelen eğitim faaliyetlerinin birden çok sebebi bulunmaktadır. Bu sebeplerin başında kilise ve eğitime karşı olan sert tutumu yer almaktadır. Kilisenin eski dönemlere hayranlık uyandıran eğitim sistemi ve özellikle Latince gibi ölmüş dilleri öğrenmeyi zorunlu kılması halk tarafından hoş karşılanılmamaya başlanmıştı. Alınan eğitimler kilise ve dine bağlılığı hedeflemekte ve hayat sahasında önemli etkileri görülmemekteydi. Aydınlanma çağı ile başlayan fikir değişikliği eğitime de yansımış kilisenin elinde bulunan eğitim kurumları devletleştirilmişti. Bu devletleşme sırasında eski eğitim yöntemleri de tamamen kaldırılmış Pedagoji, Metodoloji gibi bilimlerin önem kazanmasına sebep olmuştu.

Alman düşünür Wilhem Fröbel'in okul öncesi eğitim fikri ve faaliyeti önce Almanya daha sonra da İngiltere ve Amerika'ya sirayet etmiş ve bütün Avrupa kıtasına yayılmıştı. Okul öncesi eğitimle öğrenciler mekteplere hazırlanmış, psikolojinin yardımıyla öğrencilerin eğilimleri tespit edilmeye ve öğrencilerin kişilik ve yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmelerine başlanmıştı. Avrupa kıtasının eğitimde büyük sıçramalar yapmasının temelinde bu uygulama yer almaktaydı. Öğrenciler tek düze eğitim sisteminden kurtarılmış, yetenek ve kişiliklerine uygun bölümlere yönlendirilmişti. Bu yönlendiriliş sırasında eskiye hayranlık duyulan eğitimden düşüncelerinden ve lisanlardan arınılmış, gerçek hayata aks ettirilebilecek eğitimlere önem verilmişti. Muallimler öğrenciler ile bir dost edasıyla iletişime geçmekte, onların iç dünyalarına ulaşarak sevgi ve saygıyla eğitime ve ülkelerine bağlanmaları hedeflenmekteydi.

Eğitim bir diğer özelliği de öğrencilerde ilgi uyandırmayı hedeflemeleriydi. Eski sistemdeki tek kalıp altında herkesin aynı eğitimi gördüğü, asil sınıfına mensup kişilerin veya maddi durumları daha iyi olan ailelerin çocuklarının almış olduğu farklı eğitim sistem yerine, herkesin eşit olduğu ve konferanslar şeklinde verilen eğitimler ve uygulamalar getirilmişti. Bu uygulamalar içerisinde öğrencinin ilgisi daima canlı tutulmaya çalışılmış, yaparak öğrenme metodu kullanılmıştı. Böylelikle öğrencilerin öğrendiği bilgilerin hatırlarda kalma süresi uzamıştı. Eğitim kurumları tamamıyla devlete bağlı bir hale gelmesinin bir sonucu olarakta okullarda milli ruh ve devlete bağlılık vurgulanmaya başlanmıştı.

Eğitim sistemine etki eden bir diğer unsurda endüstrileşmenin başlamasıydı. Endüstrileşme yeni eğitim alanlarının doğmasına, fen ilimlerinin, günlük hayatta

kullanılabilir bilgi, felsefesini iştirak eden Avrupa ülkelerinde yeni gelişmelerin meydana gelmesine sebep olmuştu. Fen bilimleri tarımsal ve endüstriyel alanlardaki faaliyetlerin geliştirilmesinde kullanılmış, bu durum eğitimde mesleki eğitim yöntemlerinin ortaya çıkmasına iş eğitimi kavramının Avrupa ve Amerika'da kullanılmasına yol açmıştır. Eğitim kurumları okul öncesi eğitimle öğrencileri mekteplere hazırlamakta, mekteplerde alınan zorunlu ilköğretim sonucu olarak, muallimlerin de yardımı ve yönlendirmesiyle öğrenciler sanat veya mesleki yüksek okullara gitmekte idi.

Avrupa ve Amerika'da bu yeni eğitim sisteminin gerçekleştirilmesi içinde özgür eğitim kurumları ve imkanların olması gerekmektedir. Avrupa ve Amerika'da gerek devlet gerekse de şahıs olarak eğitime büyük yatırımlar yapılmış, büyük çapta okullaşma faaliyetine gidilmiş hatta İngiltere'de yeterli eğitim kurumunun olmayışı evleri kiralayarak eğitim kurumlarına dönüştürülmesine kadar varmıştı ve öğretmen ve öğrencilerin iç içe olduğu bu sistem başarılı olmuştu.

Eğitime etki eden bir diğer unsurda I. Dünya savaşında ilim ve fenin ne kadar önemli olduğunun görülmesi, Avrupa ülkelerinde eğitimde radikal kararların alınmasına sebebiyet vermişti. Yeni eğitim sistemleri yaygınlaştırılmaya çalışılmadan önce ciddi araştırmalar yapılmış, milli kimlik ve coğrafya'nın özellikleri de ön planda tutulmuştu. Yeni eğitim düşünceleri öncelikle muallimlere öğretilmeye çalışılmış ve muallimler aracılığıyla da öğrencilere ve halka sunulmuştu. Bu sistemin gereklerini de yapmaktan çekinmemişlerdi. Öyleki Rusya'da kurulan yeni eğitim sistemlerinin bir gereği yeni yöntemde yazılmış olan kitap ihtiyacını arttırmıştı. Bu nedenle Rusya eskiye dair bütün kitapları yok ederek yeni düşünce de kitaplar yayınlamaya başlamıştı. Uygulama olarak yanlış olan bu durum eğitimde reforma verdikleri önemi göstermek açısından dikkate değerdir.

Muallimler mecmuası eğitimde gerçekleştirilen bu gelişmeleri Türk maarifine sunarak eğitimde izlenilmesi gereken yolları ve eğitimimizde olan eksiklikleri ifade etmiştir. Avrupa ve Amerika kıt'alarındaki gelişmeleri takip ederek, Avrupa ve Amerika da pedagoji yapmış kimselerden mürekkep bir encümenin vasıtasıyla bu gelişmelerin bizim kültürümüze uygun olanlarının ayrılması ve uygulanması istenmişti. Eğitime verilen desteğin artırılması, eğitim faaliyetlerinin gereği olan kütüphaneler, kanunlar gibi uygulamaların ve ihtiyaçların karşılanması istenmiş,

özellikle gelişmemizin önündeki en büyük engellerden biri olan alışkanlıklarımızın değiştirilmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Biz usulsüz çalışıyoruz, gördüğümüz, alıştığımız şeyden güç döneriz.” Bu sözle eğitimimizde ki en büyük eksiklikler ve engellerde ifade edilmişti.

Muallimler Mecmuasında Rusya eğitim sistemindeki iş eğitimi ve bu eğitime yönelik öğrenci yetiştirme faaliyetleri üzerinde durulmuştu. Bu gelişmeler bizde çok sonra meydana gelen Köy Enstitüleri ile benzerlik göstermektedir. Bu faaliyetlerin gerçekleşmesi Muallimler Mecmuası doğrultusunda olduğunu ifade etmekten ziyade, dönemin şartları ve ihtiyaçları gerek Muallimler Mecmuası ve gerekse de Yönetim kadrosu tarafından dikkatle incelenmiş ve devamlı surette takip edildiğini açıkça ortaya konmuş, dönemin şartları ve imkansızlıklardan dolayı istenilen hedeflere ulaşmakta büyük güçlükler yaşanmıştı.

Dönemin eğitim ihtiyaçları gerek Hükümet gerekse de Muallimler Mecmuası yazar kadrosu tarafından hissedilmişti. Muallimler Mecmuası eğitimi geliştirme de yabancı eğitimcilerin görüşlerinden istifade edilmesi üzerinde durmuştu.

Eğitim öğretim faaliyetleri çerçevesinde okulların yeni eğitim sistemi doğrultusunda yeniden inşa edilmesi, araç gereçlerin bu doğrultuda tedarik edilmesi dile getirilmişti.

Zorunlu eğitim ve okul öncesi eğitimin önemine her dafasında vurgu yapılmış, milletlerin kalkınmasında ki temel faktörün okul öncesi ve zorunlu eğitimin olduğu ifade edilmişti. Bir diğer önemli husus eğitim öğretim de millilik bilincinin uyandırılması olmuştu. Avrupa ve Amerika kıtalarındaki eğitim faaliyetlerinin temelinde millileştirme ve vatanperver bir nesil yetiştirme amacının bulunduğu dile getirilmişti.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ve dönemin Bakanları’nın vermiş oldukları demeçlerde Türk eğitim sistemi’nin günlük ihtiyaçları karşılama da yetersiz ve eski bilgiler ile dolu olduğu ifade edilmişti. Bu bağlamda eğitim sistemini geliştirmek ve eksiklikleri göz önüne çıkarmak için özellikle John Dewey’in başını çektiği yabancı eğitimcilerin görüşlerinde istifade etme yoluna gidilmişti.

Mustafa Kemal Atatürk Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ikiliğe son vermesiyle yeni eğitim sistemi doğrultusunda gerek kitaplar gerekse de okulların tesis edilmesine büyük önem vermişti.

Türk eğitiminin millileştirilmesi çalışmaları da bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş, inkılâpların milli bilinçten yoksun bir nesil ile amacına ulaşamayacağı her defasında ifade edilmişti.

İstanbul Muallimler Birliği Mecmuası'nda hedeflenen de diğer milletlerin terbiye usullerinden esaslar ve ilhamlar almak ve Türk eğitiminin gerek çağın gereklerine ve gerekse de gerçekleştirilen inkılapların ihtiyaçlarına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesine çalışmaktı. Bu faaliyetler sadece kendi içimizde değil, Avrupa ve Amerika kıt'alarından tedarik edilen ilhamlar, kanunlar ve uygulamaları milli iktisadi, içtimai ve ahlaki ahval içerisinde eriterek Türk eğitimine sunmaktı.

KAYNAKÇA

TBMM ZABIT CERİDELERİ

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 1, İçtimai 36, 17.7.1336, C.1, s. 343.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, 29 Mayıs 1926, C.25, İçtimi 109, s.130.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, C.25, İçtimai 109, 5 Mart 1926, s. 129.

KİTAPLAR

AKYÜZ, Yahya: **Türkiye’ de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri 1848- 1940**, Doğan Basımevi, Ankara, 1978.

AKYÜZ, Yahya (1971), “Türkiye”de İlk Öğretmen Kuruluşları hakkında Orijinal Bir Belge ve Unutulmuş Bir Kaynak”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.3, S.1, 109–119, Ankara.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/487/5711.pdf> (22.05.2017)

.....: “Doğuşunun Yüzüncü Yılında Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesinin İlk On Yılına Bakışlar (1908 - 1918)”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1132/13297.pdf> (22.05.2017)

AKYÜZ, Cemil: **Türk Eğitim Tarihi**, PEGEM AKADEMİ, ANKARA, 2010.

ATUF, Nafi: **Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme**, Ankara, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1930.

AYTAÇ, Kemal: **Avrupa Eğitim Tarihi Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar**, Ankara, Phonix Yayınevi, 2012, s.215.

- BAŞGÖZ, İlhan: **Türkiye' nin Eğitim Çıkmazı Ve Atatürk**, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit: **Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Ankara, Binbaşıoğlu Yayınevi, 1982, s.106.
- Cramer, J.F., Browne, G.S., **Çağdaş Eğitim**, Çev: Ferhan Oğuzkan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1977
- ERDİL, Sabri: “**Çekoslovakya**”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.8, s.253.
- ERGÜN, Mustafa: **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1982.
- ERGÜN, Mustafa: **İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908–1914)**, Ankara, Ocak Yayınları, 1996
- ERGİN, Osman: **Türkiye Maarif Tarihi**, İstanbul , Eser Matbaası, 1977, C. 1–5
- DEVELİOĞLU, Ferit, “**Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**”, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2015.
- “**Eğitim Yapıları ve Yöntemleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış**” Ed: SEFER ADA, NURDAN BOYSAL, Ankara, Pegem Akademi, 2009,
- GÖLDAŞ, İsmail: “ **Milli Kurtuluş Savaşın da Öğretmenler**, Öğretmen Dünyası Yayınları, İstanbul, 1981.
- KILIÇ, Fahri, SOLAK, Mehmet, TURHAN, Murat: “**Altın Yaprak (Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitime Taşradan Bir Bakış)**”, Seçkin Yayıncılık, Bolu, 2016,
- Redhouse “**Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Sözlüğü**”, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- MEMDUHOĞLU, Hasan Basri: “**Türkiye ve Avusturya Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması**”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, C:6, S.3, s.548.
- Muallimler Cemiyeti Esas ve Dâhili Nizamnamesi**,(1924), Ankara.

ORHAN, Ahmet: “ **Cumhuriyet Dönemi Öğretmen Örgütlenmesi ve Hukuki Dayanakları (1923- 1980)**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001.

ÖZTÜRK, Cemil: “ **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007.

PEHLİVAN, İneyet: “**Avusturya Eğitim Sistemi**”, Ankara, Ankara Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1991, C:24, S.2,

SAKAOĞLU, Necdet: “ **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

SÜRELİ YAYINLAR

“İstanbul Muallimler Birliği Tarihçesi”, **Birlik**, İstanbul, 1948, C.2, S.15, s.3–10.

TEZ

ALP Hayrünisa, “Tevhid-i Tedrisattan Harf İnkılâbına İlköğretim 1924-1928”
,(Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2009, s.46.

FİLİZ, Taylan: “ **Milli Mücadele Ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920–1935)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2005.

GÜMÜŞLÜ, Bedi: “ **Cumhuriyet Ve Öğretmen: Aydınlanma Politikası Ve Öğretmen Kimliği 1923–1960**”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005.

OKMAK, Filiz: “ **Türkiye Muallimler Birliği Mecmuasının Sistematik Tahlili**”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2009.

PUSTU, Yunus, “ **Türkiye’de Muallim Cemiyetleri (1908–1928)**”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon, 2014.

GAZETELER

“Türkiye Muallimler Birliği Nizamnamesi”, **Vatan**, 27.8.1924.

“İstanbul Muallimler Birliği”, **Meslek**, s.5, istanbul 1925, s.10

“Maarif Kongresi”, **Hakimiyet-i Milliye**, 22.7.1925.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Hakimiyet-i Milliye**, 6.5.1925.

“Muallimler Birliği Kongresi”, **Hahimiyet-i Milliye**, 23.7.1926.

“Muallimler Birliğinin Bir Senelik İcraatı”, **Akşam**, 29.8.1926.

EKLER

EK: I

سایه : ۸

تجدید

شماره : ۱

معلمکرمجموعه

آلوق آبلق ۳۰ شلعلللك آبللق برلشر اولونور سنللكل ۶۰ قروشلدر

۱۵ رملال ۱۳۴۱

۳۰ نلسان ۱۹۲۳

استابل - جم استقلال ملبلوسل

Resim 1: İstanbul – İstikbal Matbaası

معالم تجریدی

معارف ایستاتیستیکری

۱ - بولفارسان

عمومده مریک ایستاتیسته ممتوح پروگرامده معارف قائده ایستاتیستیکر نقر ایده چکری و صده انجمندهک . بو سختهده قومته ان حسیله بری علاقه دار ایدهن بولفارستان حکومتده قائده بعضی زلفری نقر ایده بورده . بو زلفری بی معارف قانونک صوراییه بؤدی مناسبتیه بولفارستان معارف نظری فرسبودن اوسارجه نسکی که ۲۵ کابون اول ۱۹۲۰ تاریخنده مینونک محسوده ایزاق ایتمری اوردون نظندن اقتداس اهرشقر . صبرای کتبه بو نطق و بی قول و کلام معارف قانونی خطده ایضاحات و برمجکره شیدهک بعضی زلفری آلی ، بو نقر مقدمه ایضا ایضاحات و برمجکره اکثرا ایدهن :

بر مملکتک موجود هوسن صحیح و صدرنده تثبیت ایتمکدن سوکرا ، بو نقری اولوما و یازما بیلر و بیلده نر دیه ایکی ایتمی و صیح اولارسه ش سنده بر مقابلهل باقمی چول فایده ایدهن . بولفارستان ایستاتیستیکه مریک نقره کوره ۱۹۱۰ سنه سنده بولفارستانده اولوما و یازما بیلن

ارککرتک مقصداری	۱,۰۱۸,۷۱۶	بسی بوزده	۱۶,۳	در
قادیترک	۱۳۰,۱۱۶	"	۲۰,۵	در
هرایکی جنس برابر	۱,۱۴۳,۹۳۲	"	۳۳,۷	در

بته ۱۹۱۰ سنه سی نظرده اولوما و یازما بیلدهن :

ارککرتک مقصداری	۱,۱۰۹,۲۵۹	بسی بوزده	۵۳,۷	در
قادیترک	۱,۶۸۱,۳۹۲	"	۱۹,۵	در
هرایکی جنس برابر	۲,۸۶۵,۶۵۱	"	۶۶,۳	در

زمانک تانیله بولفارستانده ، کرک ارکک کرک قادیتر آراسنده اولوما و یازما بیلرک صورت تراجه نری کورمک دفته شایمور .

Resim 2: Muallimler Mecmuası 3. Sayı

صافی : ۴۲

حزیران ۱۹۲۶

ن : ۴

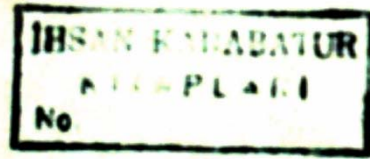
معلملر مجبوعه سی

احتی مملکتلر ایچون سنلک ۱۳۰ غروشدیر آلتی آیلدی ۶۰	نموز د آفسنر سده ماهد هر آی نشر اولونور	تورکجه ایچون سنلک ۱۰۰ غروشدیر آلتی آیلدی ۵۰
---	--	---

ایندره کی باریلد

م . جودت
دوقتور صبری
هرت بکر خانم

کاتب جلی
اوج نریه
جوجوق مانجی لری

معلملر مجبوعه سی ن : آتوز اولونور

فیثانی هریرده ۱۰ غروشدیر

شیراده بنتی : اوقاف اسلامیه مطبعه سی
۱۹۲۶

معلملر مجبوعه سی

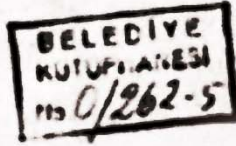
تورکجه ایچون ۱۰۰ غروشدیر
سایک ۵۰
آل آیلر ۵۰

نوروز و آقستور سوره ماهدا
هر آی نسه اولونور

اچنی مملکتلر ایچون
سایک ۱۳۰ غروشدیر
آل آیلر ۶۵

ایچنره ک بازید

م . مروت
دورنور صبری
هرت بکر
نهار عادل
نور الدین علی
غالب تاش
صبری ادهم

کاتب جلی
اوج زبیه
طیبت تدقیق ، مایبد
طیبت تدقیق
جک اسلوا قبا

جوجق شعرلی
مل زبیه فصلده آیزه اوله ییلر
جمهوریت پارامنک جوال تلفرافلری
مقام معاشرلی خنده مالبه و کالتک نمیبی
اوز تاو معلم مکتبلر ندم ایلاجق امتحانلر
کوروز تورک جوجوقلری
معارف و کالتک تلفرافق

ملکک مائد بازیدر ایچون ، جموعه صحیفلری هر زمان آچقدیر

• معلملر مجبوعه سی ، ن آیموز اولورک

هر برده بونسخه ۲۰ غروشدر

استانبول : مل مطبعه
۱۹۳۶

۱۰ سان

۱۸۶۶

معلموں کی مجموعی

آئی آئی ۳۰ شہدیتک آیدہ بر تشر اولونور سنہ کی ۶۰ فروشدر

۳۰ حزیران ۱۹۲۳ جمہ ایتسی ۱۵ ذی القعدہ ۱۳۴۱

ایچندہ کی یازیلر

مراب سورہ نظرہ سی	ہی جبرہ
نمایش	سراج البین
کوجوک ملاحظہ	م جروت
القبا معلمی روسی بک مرحوم	مصطفی حسن
معلمک والی بک اقدی بہ جوان	سامیہ شوکت
ایٹک واورتا دارالمعلمت	*
استادمن صالح ذکی بک مرحوم	
حلی بک ارنحالی	
دارالمعلمتک بو سنہ کی ماذونتری	

بیٹاں ۵ خروش

استنبول — نجم استنبال مطبعی

Resim 5: Muallimler Mecmuası 10. Sayı

فبأ: ه غر وشد

اداره خانه: چنبرلی طاشده عتیق علی یاشا جامع شریفی مدخلنده دایره مخصوصه

مرکز توزیع: باب عالی جاده سنده اتحاد تجارت کتبخانه سی.

حَقِيقَتِي قَوْلَايُ الْفَبَا

مؤانی:

علی حیدر

تولید و توزیع: ...

مدید تجربه لک و تطبیقاتک محصولیدر. شیمدی به قادر الی بیکی
متجاوز چو جوق و بیکرجه عسکر آرزمان ظرفنده بو کتابدن تورکجه
قرانت اوکره نمشدر. تقلید لرندن اجتناب ایچین دوغرودن دوغرویه
توزیع مرکزی اولان:

باب عالی جاده سنده ابراهیم علمی کتبخانه سنده اجعت ابراهیم بربر.

Resim 6: Hakiki Kolay Elifba

سای : ۱۸۱۷

کانون نامی و شباط ۱۹۲۴

سنة : ۲

معلملر مجموعہ سی

نورک ایلی ایچون نوز و آقسنورده ماعرا اجنی مملکتلر ایچون
سەلکی ۱۰۰ غروشدور هرآی نسر اولر نوز سەلکی ۱۳۰ غروشدور
آلن آیلر ۵۰ آلن آیلر ۶۵

۱۹۲۴

ایچنده کی یازیلر

مناہع خبیثہ - قندہ تطبیقات دوسبہ
امیدک کونش [بیس : ایکی برده]
لیسه پروگراملری
تربیه و تدریسه وحدت
لاتین حرفلرینه دائر استمزاج
قانون احتیاجی
اور تدریسات معلملری - قندہ قانون

مجموعه مزك تكامل
القبا كتایانی
اشیر
آتوملر
زالسبان و اثری
أوروپاده وقت پزار
هندسه نوطلری
هندسه درسم خطریه دائر

قیثانی هریرده اون غروشدور

استانبول - مطبعه حرمه

Resim 7: Muallimler Mecmuası 17 – 18. Sayı

صافی : ۲۰

شماره : ۱۹۲۴

سنة : ۲

معلملر مجبوعه سی

تورک ایل ایچون نمره و آقستورسده ماهدا احسنی مکتبلر ایچون
سنه لکی ۱۰۰۰ غروشدر هر آی نسر اولونور سنه لکی ۱۳۰۰ غروشدر
آن آیلر ۵۰ آن آیلر ۶۰

ایچنجه کی یازیلر

مکتبلرده لصر ف صاندیلری	پینانغوراس
استانبول معلملر جمعی اقتصاد صاندیلی	روم جیلوغنی و وقت مکالان
نظامنامه سی	ارصک بیعی حقنده
تاریخ پروغراملری حقنده	معلومات و طبیه پروغرامنده تفتیب ایلمن اساس
تورکجه - ادبیات پروغراملری حقنده	فلسفه واجتماعیات پروغرامی حقنده
اورتا دالرالمعلات - دارالمطین	آمریکان کاری مورخطک
مایس قیزی تمیلنده کی تورکولرک نوطلاری	مایس قیزی « مکتب تمیل »

فیثانی هریرده اون غروشدر

استانبول - مطبعة عامره

Resim 8: Muallimler Mecmuası 20. Sayı

استابول معلمر جمعیتی اقتصاد ساندینی مایس ۳۴۰ غایسته قادر

حساب خلاصه سی

	طلب	ذمت
	درش	درش
حصه داران	۵۸۷۷۵	
امانات	۱۲۱۵۰	
عزم قوندره خامسی	۸۹۸۰ ۱۰	
ییلدیرم تزریحامسی	۵۵۶۷۵	
ماجد محمد قره قش تجار تحامسی	۱۰۳۵۱ ۱۰	
اقراسات حسابده کی تمنع	۱۶۸۷۵ ۲۰	
» » قوندره	۳۱۷۶ ۲۵	
» » البسه	۷۸۰۰	
» » تحافی	۱۴۹۱ ۲۰	
» » مستولاسنیک	۳۶۳ ۳۰	
اقراسات تحسیطلرندن مملووات		۹۵۹۰۲ ۰۰
» » قوندره		۱۱۹۷۲ ۱۵
» » البسه		۴۸۴۹۰
» » تحافی		۱۳۲۸۲ ۱۰
» » مستولاسنیک		۱۵۲ ۲۰
اداره مصرف		۳۵۳۳
قلمه حسان		۲۳۰۶ ۳۰
		۱۷۵۶۳۸ ۳۵
حصه دارلر عددی	حصه داران	حصه عددی
۹۸	۱۸۹۷۵	۱۹۵۹

Resim 9: İstanbul Muallimler Cemiyeti İktisat Sandığı 340 Gayesine Kadar Hesap Hülasası

ایٹک دارالمعلمات و دارالمعلمین ہفتہای درس توزیعی جدولی

درس	پہلا	دوئم	سوم	چوئم	پنجم
دین دسٹری			۲	۲	
توریکہ و ادبیات	۳	۳	۴	۴	۶
تاریخ		۲	۲	۲	۲
احکامات	۲				
معلومات و طبیہ		۲			
روحیات ، تریہ ، تریہ تاریخی	۴	۲			
اصول تدریس و تطبیقات	۲				
حساب			۲	۲	۲
هندسہ و رسم خطی			۱	۲	۲
میر		۲			
حکمت		۱	۲	۲	
کیمیاء		۱	۲	۱	
حیوانات		۲			
نباتات				۲	
زراعت (۱)					
تخریح و فیرولوجی			۲		
عربی حفظ الصحیح و کتابت	۱	۱			
طفا		۱			

[۱] ایٹک دارالمعلمینک اوچنی صغندہ ایک ساعت .

Resim 10: İlk Darülmualimât ve Darülmualimîn Haftalık Ders Tevzi Cetveli

صبح نورد کوسی

ییقن بوله

میساله

تانیورکن چوموغر

میلاردی انظر .

کجه بدی ، رۇياجه لاقمئق ،

کوکزده باقن ایشیق

وادیرمه اوراقمئدی ،

کوکده زهره بانمئدی .

مایس آیی

اوساق ، اجه رعنهزله باقار .

سوکیل فیر ، اووالرده کولن ،

کوتنقدن دوکولن

ایشینه کول ، آکهن

موشسون کواکله ماشقن مئعدن !.

مایس آیدمیز ،

کوله باقینهز .

کوموش سولنده ایتیلردن

لالهده پیلردن

کوزهل پازیشیلر

تصحیح

مایس فیری نمیلنده ۵۹۹ صحیفه تک رنگی سوننده سکرنگی و دو قوزنجی سطرل بوله اولاجمئدی :

هر کوکل شعره قوشار ، دوج آکیلیز ، قلف قوشار .

۵۵۵ نجی صحیفه تک دو قوزنجی سطرل سورا دیزلشدر .

Resim 11: Sabah Türküsü

اوگده اوڤورالار : حالد ، مزلوم ، سلیمان شۆکت ، صالح زکی ، مصباح شکرلی ، عمود بکر
ایکینجی سیراده کیلر : حسن حامد ، سلیمان سیری قزاد ، حق طارق ، جمال ، حسن قهس ، طلحه کال بکر
اوچینجی سیراده کیلر : توفیق اده عادل ، حلسی طورعمود ، ابراهیم حق ، بنوب نصیبی حسن اولوغ ، بدیع بکر

Resim 12: Önde Oturanlar: Halid, Mazlum, Süleyman Şevket, Salih Zeki, Müsabih Şükrü
İkinci Sıradakiler: Hüsnu Hamid, Süleyman Sırrı, Fuat, Hakkı Tarık, Cemal, Talha Kemal
Üçüncü Sıradakiler: Tevfik, Adil, Hulusi Turgut, İbrahim Hakkı

ويدينلى توفيق پاشا وجبر خطى

مطبوعه سروي

استانبول لوكه پاشه سوي رياسه مەنلرئەن

على العموم بيونك انسانلر ك حيات و مناقبك تدقيق و تاجيله ائده ايدم بيه جكمز
حوزجان ايدمك شايان مردوس نەقدر قىمتلى اولورسه اولسون اصل كندى قابليت
واستعداد ترفيزه اك يوكسك كافل اعنيت واك بيونك فوت قلب وروحى آتقى

توفيق پاشا

متمزك آومسندن يتيشش اولان بيونكلر ك ترجمه حال وعلوقدرينه واقوفه قازانه
بيه جكمز شيه سزدر ، براويته پرشهر اعدتوكه ماشويه متوجه كورولديكي حالده
آتنيك اك نورلى اقلريه آجيلير .

Resim 13: Vidinli Tefik Paşa ve Cebr Hattı

تربیہ فنیہ

طبیعت تدقیقی موضوعی

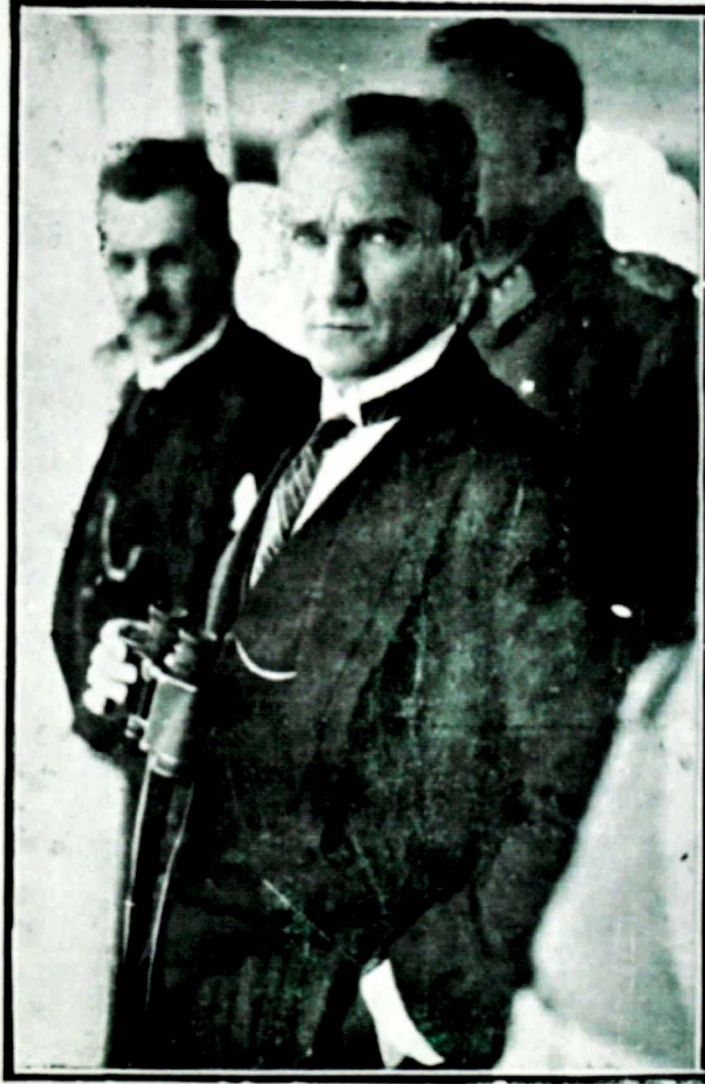
بوا یکی اثرک ریجیسی فرانسه ک بوک مریدن پارس معلم مکتبی پروفه-ورلرندن (غود فرووا) طرفندن اینکجیسی ایسه ری مدیر دبیری مفنش اولان ایکی ذات طرفلرندن بازلش وهارون الرشید بک طرفندنده لسانیزه نقل ایدلشدن. هارون الرشید بک بو اثرلری علاوهر وحاشیهلر ایله توضیح ایدرک بلا مبالغه اصلرندن ده مفید رساله کتیرمشدر. تربیه فنیه، جو جو فولرک فکری تکاملیه خدمت ایتک ایچین طبیعت تدقیقی و اشیا درس لرینک ناسل و رلمسی لازم کله جکی شرط ایله ایشاح ایتدکن سوکرا بواسوله توفیقاً تنظیم ایلنن ۴۰ درس نومسی کوسترمکده در. بودرسلر اوقادار تربیوی برطرزده ترتیب ایدلشدرکه بونلردن بانکیز جو جو فولر دکل بو بوکلر حتی معلملر بیله بک جوق مستفید اولورلر.

طبیعت تدقیقه کلهجه بوده عینی درجهده مهم برکتسادر. ایکی بیکدن فضله تدقیق موضوعی حاوی اولان بو اثر ایلك مکتب معلملرله معلم مکتبلری طلبه سی ایچین جوق مفید برماخذ ورهیردر.

بعض معلم مکتبلری ادارهلری بوا یکی رهبری طلبه سته توزیع ایتک سورتیله کنج معلم نامزدلرینک و طیفهلرین اعظمی درجهده تسهیل ایتنن اولدیلر.

طبیعت تدقیق موضوعی، تدقیق موضوعلرندن باشقه ایلك مکتبلرده فنی معلوماتک ناسل و رلمسی لازم کله جکی بو خصوصده انک بو بوک فیلسوفلرک فکریلر فیه کوسترمکده در. مسارف و کاتی طرفندن نشر ایلنن اولان بو مکمل رهبرلی مسلکدا ایشریزه توصیه ایتکی بر وظیفه عد ایدیورز.

Resim 14: Terbiye-i Fenniye

غازى مضرتمى استانبول كالمركن

Resim 15: Gazi Hazretleri İstanbul'a Gelirken

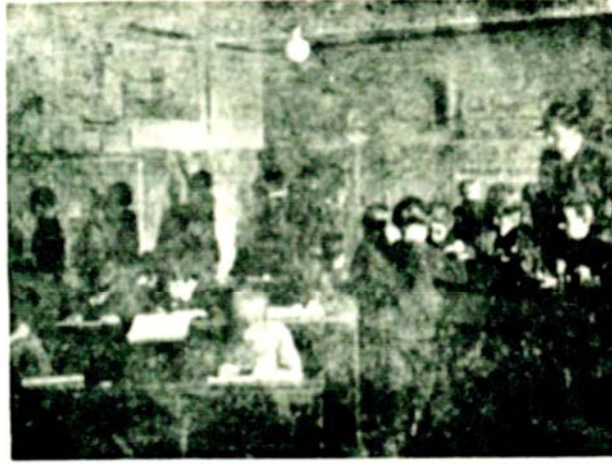
غازی ۛمۛرۛتۛلری دولۛ باغچۛ سارایۛ کیرۛکن

Resim 16: Gazi Hazretleri Dolmabahçe Sarayına Girerken

ویانا تجرۛ سۛنۛلرۛندۛ قرائت - ۛدۛرۛلری اوقۇۛورۛکن

Resim 17: Viyana Tecrûbe Sınıflarında Kıraat Serileri Okunurken

ویدئو تکرار منظمه غروب هر روز در صبح

Resim 18: Viyana Tecrübe Sınıflarında Grup Tarzında Faâliyet

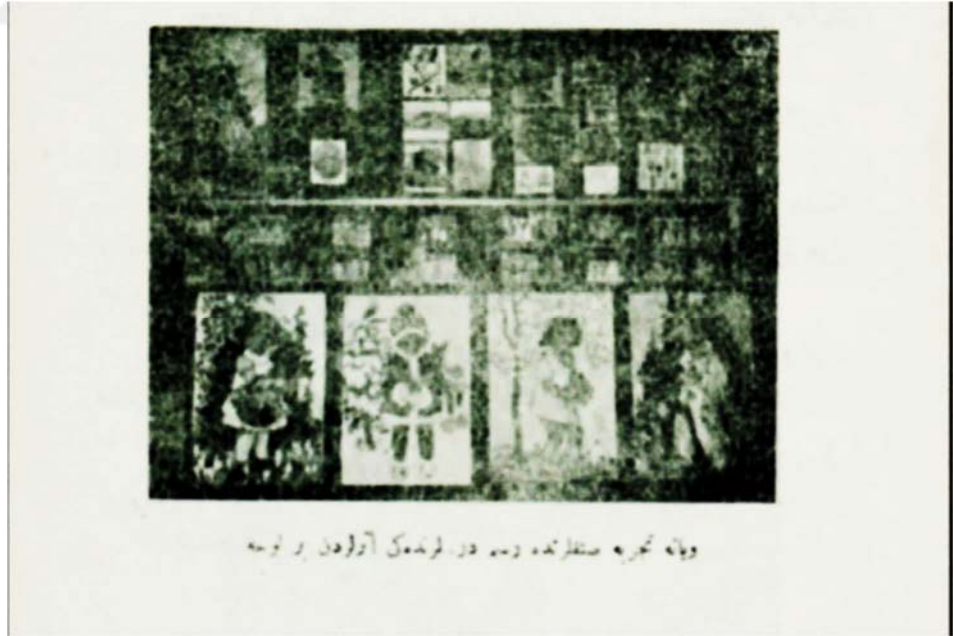

ویدئو تکرار منظمه غروب هر روز در صبح

Resim 19: Viyana Tecrübe Sınıflarında Kum Masasından İstifade

Resim 20: Viyana Tecrübe Sınıfların Da Hayvanat Bahçesindeki Gezintiden Avdette Yapılan İşler

Resim 21: Viyana Tecrübe Sınıflarında Resim Derslerin'deki Eserlerden Bir Loca

Resim 22: Viyana Tecrübe Sınıflarında Resim Atölyesi

ویانا معارف شوراسی رئیس اوطولتورکال

Handwritten signature in Arabic script.

Resim 23: Viyana Maarif Şurası Reisi

T.C. MUALLİMLER BİRLİĞİ YASASI³⁰⁷

BİRLİĞİN ADI

Madde 1: Türkiye Cumhuriyeti muallimleri, Umumi merkezi Ankara olmak üzere bir cemiyet vücuda getirmişlerdir. Cemiyetin adı Türkiye Muallimleri Birliği'dir.

BİRLİĞİN MAKSADI

Madde 2: Birliğin maksadı tüm muallimlerin hukuk ve menfaatini korumak, muallim mesleğini layık olduğu mevkiye çıkartmak, meslektaşların fikri ve içtimai seviyelerini mesleğin kadro haysiyetleriyle uygun bir şekilde ala eylemek, yeni nesli iradeli, cumhuriyetçi yetistirmektir. Birlik amacına ilmi, içtimai ve iktisadi esaslar dâhilinde temine çalışır.

BİRLİK TEŞKİLATI: MERKEZ ŞUBELERİ

Madde 3: Asgari 25 muallim bulunan yerlerde birliğin bir merkezi vardır. Muallim adedi 25'i bulmayan vilayet merkezlerinde de merkez tesis olunur. Muallim sayısı 25'ten az olan yerlerde en yakın merkeze bağlı birer şube bulunur. Adedi 3'ten az olan yerlerde ayrıca şube teşkil olunmaz. Bu yerlerdeki muallimler en yakın merkez şubelerin kayıtlı azası kabul edilirler.

Madde 4: Her merkez senede bir defa kongresini akd ile merkezde mukayyed aza adedine göre 5 veya 7 kisten oluşan merkez idare heyetini seçer. Seçilen heyet kendi arasında bir reis, bir kâtip ve bir veznedar seçer. Merkez idare heyetleri için

³⁰⁷ Taylan Filiz, "Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorununa Bakışı (1920-1935)", İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

ayrica 3-4 yedek aza seçilir. Münhal vukuunda yedek azadan en ziyade reyi kazananlar heyet-i idareye geçer.

Madde 5: Her şube kezâlik senede bir defa kongresini akd ile üç kişilik bir idare heyeti, aza adedi ondan dun olan şubeler birer mutemet intihab eylerler. Seçilen heyet kendi arsında bir reis ve bir kâtip seçer. Şubelerde ayrica iki zati yedek aza olarak seçer. Münhal vukuunda yedek aza idare azâligına geçer.

BİRLİĞİN UMUMİ MERKEZİ

Madde 6: Birliğin umumi merkezi on kişilik bir idare heyetinden oluşur. İdare heyeti aralarında bir reis, bir reis-i sani, bir katib-i umumi ve murahhas mesul, bir muhasip ve bir veznedar seçer. 101

Madde 7: Umumi merkez azasi kongre tarafından merkezde bilfiil ifayi vazife edebilecek, birlik azasi arasından rey hakkı ile ve ekseriyat ara ile seçilir. Merkez heyetinden baska ayrica bes kişilik yedek aza seçilir. Umumi merkez azâligında inhilal vuku buldukça yedek azadan en ziyade reyi alanlar umumi merkez azâligına geçer.

Madde 8: Umumi Merkez Heyeti azasi hiçbir merkez veya şube idare heyeti azasından olamayacağı gibi divan heyetleri azasi da idare heyetlerine seçilemez.

UMUMİ MERKEZ HEYETİNİN VAZİFELERİ

Madde 9: Umumi Merkez Heyeti ikinci maddede muharrer, Birlik maksadını temin ile mükelleftir.

MERKEZ VE ŞUBELERİN VAZİFELERİ

Madde 10: Her merkez ve şube kendi faâliyet ve teskilatına mütedair mesai programları dahili yasalarını is bu esas yasaya tevfiken bizzat tanzim ve tatbik ederler.

Madde 11: ...

Madde 12: Şubeler ahval-i umumiyede merkezlerle, merkezlerde genel merkezle münasebette ve muhabbette bulunurlar. Ancak acil veya fevkalade ahvalde şubeler resen umumi merkeze müracaat edebilirler.

Madde 13: Birliğin Umumi kongresi her sene 15 Temmuz'da Ankara'dadır. Umumi kongre merkezlerden intihab edilecek azanın haziriyla toplanır. Her merkez atideki tesbit dahilinde kongreye temsilci göndermek hakkına sahiptir. a) Elli azaya kadar bir; elliden yüze kadar iki; yüz birden yüz elliye kadar üç v.b.

Madde 14: Kongreye katıla bilmek için mevcut merkezlerin lâakal nisfi kongreye istirak etmek ve merkez adedleri nisfindan bir fazla murahhas adedi hazır bulunmak şarttır.

Madde 15: Kongre hususati sairede ekseriyat ara ile yasanın tadiline ait hususatta ise selsen ara ile iktihazi makrura eyler.

Madde 16: Umumi Birlik Kongresi inkad edecek yaşlı azayı muvakkat reisliğine, en genç azayı da muvakkat muvakkat kâtipliğine intihab eder. Derhal bir reis, iki reis vekili ve dört kâtip intihab eder. İntihab edilen reis kongreyi resmen açarak Birlik Umumi merkezini teskil eden heyet-i idare ve hesap raporları okunur.

UMUMİ KONGRENİN GÖREVLERİ

Madde 17: Umumi kongrenin baslıca vazifeleri şunlardır: a) Umumi merkez idare ve hesap heyetlerinin raporlarını kıraat ve müzakere, b) Umumi merkez heyetinin hesabatını tetkik ve bütçesini tanzim, c) Umumi merkez idare ve hesap heyetlerini intihab, d) Birliğin seneyi âtiyede takip edeceği tarzı hareketini tesbit, e) Vuku bulan teklifler hakkında müzakere ve atayı karar, 102 f) Umumi Heyet divanını seçmek.

Madde 18: Esas yasa tadilatı asgari on bes arkadasın verecegi bir takrir ile teklif ve kongre azasının selsen arası ile tadil olunabilir.

Madde 19: Esas yasanın tefsiri müzakere heyeti tarafından yapabilir.

MERKEZ VE ŞUBE KONGRELERİNİN VAZİFELERİ

Madde 20: Merkez ve şube kongrelerinin baslıca vazifeleri şunlardır: a) İdare ve hesap heyetlerinin raporlarını kiraat ve müzakere, b) Hesabatı tetkik ve bütçeyi tanzim, c) İdare ve hesap heyetlerini intihap, d) İdare heyetinin gelecek sene zarfındaki mesaisini tanzim, e) Vuku bulan teklifler hakkında müzakere ve atayı karar, f) Merkez dahili yasanı tendil veya yeniden tanzim.

Madde 21: Merkez kongrelerince yapılan dâhili yasaların birer sureti umumi merkez heyetine ve şube kongrelerinin yapıldıkları dâhili yasaların birer sureti o merkezin merbut olduğu idare heyetine gönderilir.

Madde 22: Umumi kongreye gönderilecek murahhasların ve mehli heyet divanının intihabi bervechi atı yapılır. a) İntihab edilecek murahhas ve divan heyeti azası adedi şube kongresinden evvel birlik merkezi tarafından şubelere bildirilir. b) Gerek merkez gerek şube kongresi aynı zamanda akd olunarak birlik azası meyanından murahhas ve divan azası intihab edilir. c) Şubeler intihab neticesini bu hususta birlik merkezine bildirmelidir. d) Birlik merkezi heyeti, bütün şubelerden gelen mazbatalar ile merkez kongresi mazbatasını kiraat ederek reyleri tasnif ve ekseriyat kazananları şubelere ve kazananlara teblig ederler.

FEVKALADE KONGRELER

Madde 23: Umumi Merkez Heyeti resen yahut mevcut merkezlerin üçte birinin gösterecekleri lüzum üzerine umumi kongreyi on üçüncü maddede muharrer tesbit ve serait dairesine ictimaya davet eder. Daveti, Umumi merkez heyeti resen yaptığı takdirde davetten evvel esbab-i mucibesini bütün merkezlere tamim ile

mütalaalarını âlir. Bu mütalaaların lâakal mevcut merkezlerin üçte biri tarafından tasvibi ihtiva etmesi mesruttur.

Madde 24: Merkez ve şube kongreleri de idare heyetleri tarafından resen veyahut azanın üçte birinin gösterecekleri lüzum üzerine ictimaya davet olunur.

Madde 25: Fevkalede Kongreler yalnız daveti icap eden hususati müzakere ve bu babda karar ittihaz eyler. Ancak umumi kongreye takdim eden üç ay zarfında akd edilen fevkalede kongreler. Tabi-i umumi kongrenin vazifesini de ifa eder ve onun yerine kaim olur.

KONGRELERE AİT MEVAİDİ UMUMİYE

Madde 26: Kongrelerde nisabi müzakere mevcut aza miktarının nisfindan bir fazlasıdır. İlk içtimada ekseriyat bulunmazsa kongre kısa bir müddet tâlik olunur. İkinci içtimada kongre açılabilir.

Madde 27: Kongrelerde bir umum intihabat reyî hafi ile yapılır.

Madde 28: Umumi kongreye istirak edecek murahhasların azimet ve avdet harcirahları ve iaseleri mensub oldukları merkez kasasından tesviye olunur. Umumi merkez murahhasların yalnız abonelerini temin eder.

HESAP HEYETLERİ

Madde 29: Gerek Umumi ve gerek umumi merkez şube kongreleri idare heyeti raporunun kiratından sonra, Umumi kongre beş, merkez kongreleri üç ve şube kongreleri bir kişilik murakıbları intihab ederler. Bu heyetler idare heyetlerini geçen sene zarfındaki mâliyetlerinden yapılan bütçeyi devafukuu tetkik ve buldukları neticeyi kongrenin tasvip tasnikine arz eder.

HEYET DİVANLARI

Madde 30: Birliğin umumi merkezinden umumi kongre tarafından selsen ekseriyatle umumi kongre aza si arasından mültehip bes kisilik bir Umumi Haysiyet Divani şube murahhaslarinin istirakiyle her merkezin istirak edecegi kongre tarafından selsen ekseriyatle intihab olunan üç azadan mürekkib birer haysiyet divani vardır. Haysiyet divanlari meslegin ve meslektaslarin, haysiyet mütaallik vezaif ile meşgul olurlar.

Madde 31: Umumi haysiyet divani merkez haysiyet divanlarinin kararlarini ikinci derecede olarak rüyet ve karara rabt eder. Umumi haysiyet divaninin kararları katıdır. Merkez haysiyet divanlari resen veya birlik azasından on zatin veya idare heyetlerinin müracati üzerine tetkikat icra ve mukarrerat ittihaz eyler.

Madde 32: Her şube ve merkez kendi varidati ile idare olunur.

VARİDAT MEBLAPLARI

Madde 33: Şubelerin varidat meblağları şunlardır: a) Duhuliye ve tahaddüt şehriye b) Tebraat c) Bazi tesebbüsati iktisadiye ve ziraiye hâsilasi

Madde 34: Merkezlerin varidat meblağları şunlardır: a) Duhuliye ve tahaddüt sehriye b) Tebraat c) Müsamere, sergi ve buna mümessil tesebbüsat hâsilasi

Madde 35: Umumi merkezlerin varidat meblağları şunlardır: 104 a) Teberruat b) Asari müntesire hâsilati c) Muavenetler d) Müsamere, sergi ve buna mümessil tesebbüsat hâsilasi

BİRLİK TEŞKİLATININ MESARİFATI

Madde 36: Merkez ve şubelerin mesarifatı mahalli ihtiyaçlara göre bütçelerinin kongrelerce tanzimi sirasında tertib ve tesbit olunur. Bütçelerini birer, şubeler merkezlerine merkezler de umumi merkeze göndeririler.

Madde 37: Umumi merkezin mesarifati, Umumi kongrenin tanzim edecegi bütçe ile tanzim olunur.

BIRLIĞE KIMLER AZA OLABILIR ?

Madde 38: Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ve hususi mekteplerinde çâlısan her Türk, Muallim Birliğinin tabi azasidir. Aza, mukayyed azadan iki arkadasin takdimi ile kaydolunur. Meslekten muvakkaten ayrılıpta mesleğe manevi merbutiyetlerini muhafaza ve izhar edenler mütekayit muallimlerde aza olabilirler.

Madde 39: Aza birlige kayd olunurken zira kendini takdim eden iki zat tarafından imzalanmis bir beyanname verir. Kaydolunan azaya hürriyet varakasiyla, birliğin alamet-i farikasi olan kokart verilir.

Madde 40: Türkiye Muallimler Birliğine, müzaheret ve muavenetten bulunmak suretiyle meslege meslektaşlara karsi alaka ve muhabbet gösterenlere fahri meslektaşlık ünvanı, umumi merkez heyeti tarafından vahi olacak teklif üzerine kongre tarafından verilir. Fahri meslektaş, birliğin kokartını tasimak hakkına ha'izdir.

BİRLİK AZASININ MALİ TAHRİRLERİ

Madde 41: Duhuliye ve tahaüd-ü sehriye her merkez ve şubenin nizamname-i dâhiliyesi ile tayin olunur.

Madde 42: Tahaddüt-ü sehriyenin suret-i istibdasi merkez ve şubelerin kendi yapacaklari nizamname-i dâhiliyeleriyle tesbit olunur. Ancak alti ay sira ile tahaüdlerini vermeyenler istifa etmis olunacaklari için azadan sehri taahüdlerinin talep edildiğini isbat edecek bir usulun vüzu lazimdir.

Madde 43: Birlik teşkilati, teberruat kabul eder. Varidat temin eyleyen vasitalara müracaat edilebilir. Bu varidat, bütçelerin fevkalade kısmına irad kaydolunur.

AZANIN MECBURİYETLERİ

Madde 44: Türkiye Muallimler Birliği azası, birliğin tüm nizamname, tâlimatname ve kararlarına riayete mecburdur. Riayet etmeyenleri, birliğin maksatlarına ve menfaatlerine muhâlif harekette bulunanlara, meslek ve meslektaşlarının haysiyetlerini ihlal edenlere merkez haysiyet divanınca ilk defasında ihdaratda bulunulur. İhtara ragmen bu nevi hareketlerine devam eden aza hakkında merkez 105 haysiyet divanı müdafati dinledikten sonra o arkadası müstegfi ad eder. Bu kararı, umumi heyet divanı ikinci defa tetkik ve hakkında müstağfi kararı verilen azanın itirazlarını dinler. Azanın asgari bir ay zarfında itirazlarını tahriri olarak umumi haysiyet divanına göndermeye mecburdur. Aza itirazını bir ay zarfında vermekten istinkâf ettiği takdirde haysiyet divanı kendi tahkikati üzerine karar verir. Umumi haysiyet divanının kararı katidir.

BİRLİĞİN İLMİ FAALİYETLERİ İLMİ UMDELER

Madde 45: Birlik: a) Terbiye ve tedrisatta vahdet esasını suret-i katiyede istikrarını, b) Maarif siyaseti umumiyemizin de mevkurenin ve cumhuri prensiplere müstenit bulunmasını, c) Bütün mekteplerinde, tâlim ve terbiye hareketlerinde bu esasların hâkimiyetini umde ittihaz etmiştir.

Madde 46: Birlik teşkilatının umdelerinin tahkiki için azasına ve umuma mahsus konferanslar müsamereler ve içtimalar tertib, kitap ve risale nesr eder.

İLMİ HEYET

Madde 47: Birliğin ilmi faâliyetlerine sâlim bir istikamet vererek, birliği tekil eden merkezler ve şubelerin bu vadedeki mesailerinden yekdiglerine ve efkâri umumiyeyi haberdar eylemek ve birliğin neşri efkâri bir mecmua çıkarmakla mükellef on kişilik bir ilmi heyete mâliktir. **Madde 48:** İلمي heyet umumi birlik kongresi tarafından ekseriyat agra ile birlik azası meyanından intihab edilir.

BİRLİĞİN İKTİSADİ FAALİYETLERİ

Madde 49: Birliğin ikinci maddede muharrer maksatlarına erismek için müracaat edeceği iktisadi vasıtalar şunlardır: a) Tassaruf sandıkları teşkil etmek, b) Kooperatif vücuda getirmek Bu hususlar hakkında umumi kongre iş bu esası yasadan ayrı birer yasa yapılabilecektir.

Madde 50: Merkez ve şubeler azasına baslica su esaslar dâhilinde mümkün olduğu mertebede muavakatte bulunurlar. a) Muallimlere hayat ve maisetlerini temin edecek vesailerini tekabül eyleyecek maas tahsisine gayret etmek. b) Vazifesiz kalan, hastalanan, malül olan, evlenen, çocuğu doğan muallimlere ve ölen muallimlerin ailelerine yardım etmek. c) Muallimlere sihhi ve elverisli mesken temin etmek d) Birbirleriyle evlenen muallimlerin vazifelerini ifa etmelerini temin etmek 106 e) Muallimlerin teknil vesaiti nakliyeden azami derecede teskilat ile istifadelerini kanun ile tahti temine aldirmek. f) Muallimlere mehanen doktor, ilaç ve hastane temin etmekten ibarettir.

Madde 51: Merkez ve şubeler muavenet miktar ve suretlerini bizzat tesbit ve tetkik ederler. Yalnız bu babta tanzim olunacak tâlimatnamenin bir suretini umumi merkeze gönderirler.

MÜTEFERRİK MADDELER

Madde 52: Birlik uğrunda fevkalade çalışanlara selam gönderilir. Yahut isimleri merkez ve şubelerin iftihar levhalarına kayd ve fotoğrafları merkez ve şubelerin salonlarına tâlik olunur. Abideler reks edilir.

Madde 53: Bütün bu taltifler umumi kongre tarafından icra olunur.

Madde 54: Ölen arkadaşların cenazeleri mevcut azanın istiraki ile ve merasimle kaldırılır. İsimleri senelik kongrede hürmetle ve ruhlari taziz olunur.

Madde 55: Bila mazurat üç içtimada hazir bulunmayan murahaslar idare azasi heyeti idare karariyla müstevfi addolunur. Merkezi umuminin karar ve tensibiyle veyahut şuru saire ile esbab fevkalade-i meşruya binayen muvakkad olarak merkezlerden infikak eden idare azasi yerine heyeti idarenin gösterecegi lüzum üzerine yedek aza vekâlete ifayi vazife eder.

EK: III

İSTANBUL MUALLİMLER BİRLİĞİ MERKEZİ YASASIDIR

MAKSAT

Madde 1: İstanbul merkezi atideki hususların teminine çalışır.

- a. İstanbul muallimlerini umumi Merkez etrafında toplamak ve bu sayede mesleğin Şeref ve haysiyetini daha ziyade yükseltmek.
- b. Umumi yasada tasrih edildiği vecihle yeni nesli asri, iradeli ve cumhuriyetçi yetiştirmek.
- c. Yasanın gösterdiği umde ve gayelerin istihsâli için umumi merkez ile daima temas ve tesanüd hâlinde bulunmak.
- d. Kanun dahilinde aza'nın hukuk ve menafi'ini müdafaa etmek.
- e. Para ikrazı ve ucuz eşya tedariki maksadıyla teşekkül etmiş olan iktisat sandığını idame ve yeniden kooperatif tesis etmek.
- f. Muhtaç arkadaşlara ve ailelerine yardım etmek.
- g. Mektep haricinde okuma bilmeyen vatandaşları okutmak.

BİRLİK MERKEZİNE KİMLER AZA OLABİLİR

Madde 2: Vilayet dahilindeki resmi, hususi, yüksek ,orta, ilk bütün irfan müesseselerinde çalışan (her türlü Muallim) birlik merkezine aza kayıt olunabilir. kayıt muâmelesinin icrası için merkezden verilecek beyannameyi doldurup imza etmek kâfidir. Muallimlikten muvakkaten ayrılıp da mesleğe mesleğe manevi merbutilerini muhafaza ve izhar edenlerle müteakit muallimler de aza olabilirler.

Madde 3: Muhit azaya fotoğraflı ve musaddak bir heyet varakası birliğin alamet fırkası olan (?) verilir.

azanın (?)

Madde 4: Birliğe yeniden kayıt bulunan azadan bir defaya mahsus olmak üzere akli tâahhütünün iki misli duhûlüye alınır. Bundan başka ilk mektep muallimleri ayda lâakal onbeş kuruş, orta tedrisat muallimleri lâakal yirmi beş kuruş ve yüksek tedrisat muallimleri lâakal elli kuruş vermekle mükelleftirler. Aslı maaşları henüz bin beş yüz kuruşa iblâğ edilmeyen muallimlerin ayda on kuruş vermeleri caizdir. Elyevm muallim olmayıp alakasını muhafaza eden zevat ayda lâakal on kuruş verirler.

Madde 5: Merkezin d uhuliye ve Şehri t aahh dattan m ada varidat menba'ları Şunlardır:

1 Mecmua ve Neşriyat hasılatı

2 Teberrular ve mu'avenetler

3 Birlik menfaatine tertip edilecek seyahatler, müsamereler, sevgi ve buna mümasil teŐebbüsat hasılatı

4 İktisat sandığını hasılat safiyesinden tefrik edilecek yüzde münasip muayyen bir miktar.

5 Mahfil ve varidatı

Madde 6: Gerek d uhuliye, gerek Şehri taahh dat ve tebriat zimbalı mahallinden birliğin resmi mührü ile mühürlenmiŐ ve sıra numrulu koĉanlı makbuz ile istifa olunur. Maaşların te'diyesi esnasında mektep m temadileri birlik aidatını tevkif bilahare birlikte makbuz mukabilinde birlik veznesine teslim ederler.

Merkezden tek uzak olan müesseselerle tahsildar gönderilecek kadar azası olmayan mekteplerin muallimleri taahhütlerini münasip zamanlarda ve münasip vasıtalarla doğrudan doğruya birlik veznesine gönderirler.

Madde 7: Taahhüdünü bil f sıla dört ay ifa etmeyen birliğin mukid azasının  dem-i te'diyesi kyfiyeti bulunduğu mektep idaresi resmi mühürle memh r bir varakayla birlik riyasetine bildirir.

Madde 8: Merkezin masrafını umumi yasa ve dahili yasa ile tayin edilen esasların elde edilmesi iĉin kongrece kabul olunan b tĉeye göre yapılır.

İDARE HEYETİ VE VAZİFESİ

Madde 9: İstanbul idare heyeti (dokuz) kişiden ibaret olmak üzere ve ilk, orta, yüksek zümreleri mütesaviyen temsil etmek üzere münhal vuk'unda rey sırasıyla davet olunmak üzere her zümreden ikişer tane yedek aza ayrılır ve umumi kongreye her yüz aza iĉin murahhas intihab olunur. İdare heyeti aralarından bir reis, bir katip, bir veznedar intihab eder. İĉlerinden birisi de mahfil m d rl ğu vazifesini deruhte eyler.

Madde 10: Reis, kongre ve idare heyeti mukerreratını icra ve merkeze müteallik umurun idaresine nezaret eder.

Madde 11: Katip umumi merkezin muhaberatını ve kayıtlarını tanzim, idare heyeti tarafından yahut riyasetce tevdi' olunacak işleri takip ve lüzumu takdirinde diğer müesseseler, hükümet ve dairelerle temas eder.

Madde 12: Veznedar varidat ve sarfiyatın muntazaman kaydını ifa yahut bu hususa nezaret etmekle beraber her ay nihayetinde hesabat hakkında idare heyetine izahat verir ve aylık bilançoğu tasdik ettirir.

Madde 13: Mahfil müdürü, mahfilin dahili işlerini tanzim ve idare ile mükelleftir.

Madde 14: İdare heyetinin umumi ve başlıca vazifeleri şunlardır:

- a) Merkez kongresince kabul edilmiş olan bütçeyi tatbik,
- b) Birlik azasının tezyidi için icap eden tedabiri tevessül,
- c) Umumi merkezle ve indelicap diğer merkez ve şubelerle muhabere ve temas,
- d) Aza arasında tesanütü temin için içtima vesileleri ihzar,
- e) Mecmua muâmelatını müzakere ve tanzim,
- f) Muhtelif zümrelerin müracaatlarını tetkik ve muvafık teklifleri takip ve intaç,
- g) Azadan veya ailelerinden muhtaç olanlar hakkında bütçe dâhilinde yapılacak yardıma dair karar-ı ittihaz,
- h) Mahfil, azanın toplanmalarına, rağbet müsait bir şekle ifrağ etmek.

Madde 15: İdare heyeti haftada lâakal bir defa içtima eyler. İçtima esnasında ki mukereratı zabt ve kayıt etmek, hazır bulunanlara imza ettirmek katibin vazifesi cümlesindedir. Ruzname reisi ve katip tarafından müştereken ihzar olunur.

Madde 16: İdare heyeti bütçe mevcut tahsisat dahilinde lüzumu kadar muvazzaf katip dahi istihdam edebilir, fakat muâmelat ve hesabatın cereyanından mütevellit mesuliyet yine idare heyetine aittir.

Madde 17: Elli liradan ziyade para veznede veya veznedar nezdinde bırakılamaz. Milli bankalardan birine tevdi' edilir.

MESAİ TARZI VE DAHİLİ ZÜMRELER

Madde 18: Mesleki ve ilmi umdeleri takip için dahili zümreler teşkil olunur. Bu suretle mesela ilk ve orta tedrisat muallimleri zümre hâlinde çalışabilecekleri gibi lisan muâlimleri, tabiat muallimleri, riyaziyat, tarih coğrafya vesaire zümreleri de teşekkül edebilir. Zümreler kendi ihtisaslarına ta'alluk eden mesail hakkında tetkikat icra ve lüzum gördükleri mükerreratın tatbiki için keyfiyeti tahriren idare heyetine tebliğ ederler.

Madde 19: Evvel ki maddede zikredilen zümrelerden başka neşriyat, tenvir ve irşat, program ve katip tetkiki, umumi merkezden yahut vekalet-i celileden gelen anketlere cevap ihzarı, seyahatler, tenzihler, müsamereler, konserler tertibi için salahiyet sahibi zevattan encümenler teşkil olunur.

Madde 20: Her sene Haziran içinde alelade merkez kongresi içtima eder. Bu kongrede muvakkaten azadan en yaşlısı riyaset ve en genç iki arkadaş katiplik vazifesini deruhte eder. Bu suretle kongre açıldıktan sonra içtimada hazır bulunanlar arasından kongre reisi ile katipler intihab edilir.

Madde 21: Fevkalade kongreleri idare heyeti reisi veya vekili küşad eder. Kongreyi idare edecek bir reis intihabını heyet-i umumiye' ye teklif eder. Heyet-i umumiye kabul edildiği takdirde idare heyeti reisi kongre riyasetine intihab edebilir.

Madde 22: Kongreler umumi yasada gösterilen vazifeyi ifa ile mükelleftir.

Madde 23: Kongrelere iştirak edebilmek için birliğimiz hududu dahilindeki mekteplerden birine hariçten naklen gelen veyahut müceddeden ve lâakal on beş gün evvel kayıt olunmak ve taahhüdünü ifa eylemiş bulunmak lazımdır. Birliğimiz hududu dahilindeki mekteplerde elyevm kadro dahilinde bulunan ve kongrenin in'ikadından dört ay evvel nakil eylemiş olan muallimler kongrenin in'ikadından lâakal dört ay evvel kayıt olunmak ve taahhüdünü ifa eylemiş bulunmak lazımdır.

MÜTEFERRİK MADDELER

Madde 24: Birlik müşehhas yardımları, şahsi hukuki takip ve müdafaa etmesi için alakadar eşhasın mukid azadan bulunması şarttır. Muhtaç birlik azasına yapılacak muavenet hakkında ayrı bir tâlimatname yapılacaktır.

Madde 25: İktisat sandığına iştirak için evvel-i âmirede birliğe kayıt olunmak icap eder.

Madde 26: Birlik dahilinde müntezim bir mütalaa salonu teşkil edileceği gibi kumar ve haysiyet-i meslekiye'ye mahal olmayan oyun ve eğlence yerleri ve bu fehdi tesis olunabilir.

Madde 27: Birlik azasından iken dört aylık taahhüdünü ifa etmediğinden dolayı umumi yasanın maddesi mucibince kaydı terkin edilenlerin tecdidi evvelki taahhüdatı da dahil olmak üzere tekmil borçlarının tesviyesine mütevaftır.

Madde 28: Her sene ki hasılatın yüzde beşi ihtiyat akçesi olmak üzere bankaya tevdi' olunur.

EK:IV

YAZARLAR VE MAKALELER:

ABDÜLGANİ LAMİ'

-“Haşretle istibar (Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.788.

-“Arziyat Kitabı Hakkında” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, S.31, s.1403.

“Arziyat” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.1051.

ABDULKADİR SADİ

-“Cenub Kutbunun Keşfi” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1924, S.25, s.976.

-“Türkiye Coğrafyası Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, S.31, s.1420.

“Türkiye Coğrafyası Hakkında “Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1212

-“Miralay Sükutun Sefer Hatıraları 1” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.1062.

-“Miralay Sükutun Sefer Hatıraları 2” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1171.

“Miralay Sükutun Sefer Hatıraları 3” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1307.

AHMET FAHRİ

-“Salih Zeki Bey” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.589.

AHMET HAMİD

“Mütedahil Maaşlar Hakkında” Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.79.

“Mütedahil Maaşlar” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.419.

-“Mülkiye Mektebinin Yeni Teşkilatı” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.735.

AHMET REFİK

“Kimya Dersi” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.485.

AHMET MALİK

-“Arziyat Hakkında Bir Ucubeyi Tenkit” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1184.

AHMET TEVFIK

“Nebatat Dersleri” Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz 1923, S.11, s.218.

-“Erzak Bünyesi Hakkında” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.524.

- “Erzak Bünyesi” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.618.

-“Atomlar” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.362.

“Atomlar” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.488.

-“Lise Programları (Hasan Süleyman)” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.414.

ALİ EKREM

-“Tarih Programları Hakkında” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.567.

ALİ HAYDAR

“İmtihan”, Muallimler Mecmuası, 22 Eylül 1922, S.1, s.4-11.

“Tilki” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.713.

- “İmla Meselesi 2” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1925, S.35, s.1532.

“Danimarka Halk İdadileri” Muallimler Mecmuası, 19 Şubat 1923, S.6, s.89.

- “Müfredat Programı” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.749.

-“Dana (Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, S.24, s.887.

“Emin Mektebi” Muallimler Mecmuası, 30 Nisan 1923, S.8, s.135.

- “ Emin Mektebi 2”, Muallimler Mecmuası, 30 Eylül 1923, S.9, s.169.
- “Taylorisme” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.628.
- “Bulgaristan Maarif Teşkilatı” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2046.
- “Daskal Cennetinde” Muallimler Mecmuası, Nisan 1925, S.30, s.1377.
- “Tavsiyesiz (Hikaye)” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1099.
- “Prag Kongresi 1” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani1924, S.25, s.917.
- “Prag Kongresi 2” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.997.
- “ İmla Meselesi” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1925, S.34, s.1497..
- “Ders Numuneleri” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.709.
- “Gelincik Çiçeği (Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani1924, S.25, s.948.
- “Karıncı (Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, S.24, s.852.
- “Sağır ve Dilsizler” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1237.
- “Müstatilik Mesahisi (Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Temmuz 1925, S.32, s.1442.
- “Bununla Beraber (Hikaye)” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.827.
- “Meratib-i (?) Nazariyesi” Muallimler Mecmuası, 30 Haziran 1923, S.10, s.193.
- “Çekoslovakya İntibaları” Muallimler Mecmuası, 31 Eylül 1923, S.13, s.272.
- “Çekoslovakya İntibaları (Tali Muallimler)” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.293.

-“Kirpi (Ders Numunesi) (Hüvviyet Bekir)” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1196.

- “Elifba Kitabeyatı” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.350.

-“Emin Mektebinin Mahiyeti” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.429.

-“Hesap Dersi Nümunesi” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1485.

“Maarif İstatistikleri (Almanya)”, Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.74.

“Maarif İstatistikleri (Bulgaristan)” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.33-37.

“Maarif İstatistikleri(İsviçre ve Balkanlar)” Muallimler Mecmuası, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s. 53-57.

ALİ CANİB

-“Türk Halk Edebiyatı” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1710.

ALİ HİKMET

“(?) ... Hata Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1217.

ALİ ULVİ – MUSİ SARYA

-“Buğday (Mektep Şarkısı)” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1183.

DOKTOR RİCHARD PREUSER

-“Ecnebi Mekteplerinde Türkçe Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1926, S.46, s.1920.

DOKTOR SABRİ

-“Fransa da Talim Ve Tedrisat (Talim ve Tedrisat Teşkilatı)” Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz 1923, S.11, s.228.

-“Bizde Usul-u Terbiyenin Atisi” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.285.

-“Fransa da Yüksek Tedrisat-ı İbtidaiyye” Muallimler Mecmuası, 31 Agustus 1923, S.12, s.246.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1923, 796-810.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, 829-851.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1924, 963-968.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, 1268-1279.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Mart 1925, 1327-1337.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Nisan 1925, 1393-1402.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, 1432-1441.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Temmuz 1925, 1555-1559.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1925, 1587-1592.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Evvel 1925, 1607-1612.

“İngiliz Mekteplerinde Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1926, 1632-1640.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, 1667-1671.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Mart 1926, 1699-1712.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Nisan- Mayıs 1926, 1768-1776.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Haziran 1926, 1809-1816.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1926, 1870-1881.

“Üç Terbiye”, Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1927,1959-1965.

-“Darümuallimat-ı Taliye Tabiat Şubesi Programı” Muallimler Mecmuası, 31
Agustos 1923, S.12, s.232.

“Hurdebeyni Muayeneleri” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-
41, s.1723.

EBULZİYA TEVFİK

-“Kıymetli İki Mektup”

EMİN ALİ

“Amerikan Kar’i (?)” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.537.

FAZİL (?)

-“Çocuk Şiiri” Muallimler Mecmuası, - Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1889.

HIFZIRRAHMAN RAŞİT

-“Yarının Mektebi İş Mektebi Olacaktır” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani
veŞubat 1927, S.47-48, s.1993.

-“Yeni Programlara ve Toplu Tedrisata Dair” Muallimler Mecmuası, Mart ve
Nisan 1927, S.49-50, s.2085.

“Rus Müfredatı Programı” , Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927,
2185-2192.

“Avusturya da Yeni Program Harekâtı”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel
1927, 2296-2316.

HALİL FİKRET

“Mekteplerimizin Yeni Teşkilatı hakkında 2” Muallimler Mecmuası, 22 Teşrin-i Evvel 1922, S.2, s.19-22.

“Yeni Mektep”, Muallimler Mecmuası, 23 Mart 1923, S.7, s.125.

“Terbiye de Mühim Bazı Mesâil” Muallimler Mecmuası, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s.57-60.

-“Sanay-i Nefise Hakkında Tatbikat-ı Dersiye” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.389.

HARUN EL REŞİT

-“Kar” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, S.37, s.1613.

-“Hendeseyi Nasıl Sevdim” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.793.

“Az Masrafla 250 Fizik ve Kimya Tecrübesi” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2225.

-“Kuyruklu Yıldızlar” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Evvel 1926, S.46, s.1904.

- “Orta Tahsilde Fen Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Eylül-Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2227.

“Tahsil Hatıraları” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, S.31, s.1385.

-“Dalga” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.1960.

- “Mektep Bilgisinin Kıymeti” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2219.

-“Patatesin Tarihi” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.1988.

- “Orman İçinde Bir Mektep Gezintisi” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2067.

-“Su Gazi” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2284.

- “Hayat, Hararet ve Amel-i Mihaniki” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2142.

-“Farz Edelim Ki (İlk Mektep Muallimleri için Ders Numunesi)” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1926, S.46, s.1926.

-“Almanın Sükutuna Bakarken” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1731.

-“Kuşların Faydaları” Muallimler Mecmuası, - Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1882.

-“ Mum (İlk Mektepler İçin Tabiat Tetkiki Numune Dersi)” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1641.

-“Mektep Hatıraları: Arabi Hocalarım” Muallimler Mecmuası, Nisan 1925, S.30, s.1338.

HASAN ALİ

-“Anlaşmak Tanışmak İhtiyacı” Muallimler Mecmuası, 31 Ağustos 1923, S.12, s.240.

HİLMİ ZİYA

-“Metafizik’e Müthel” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2242.

HUVVİYET BEKİR

-“Zaltisman ve Yengeç Kitabı” Muallimler Mecmuası, 31 Kanun-ı Evvel 1923, S.16, s.373.

- “Su Kamblumbası” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, S.37, s.1619.

“Ağaçları Yiyen Kurtlar” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2095.

-“Tavuk (Tabiat Tetkiki)” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1741.

-“Şekliyat Neticeleri (Morfoloji)” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1817.

-“Pestalotsi” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2261.

-“Zaltisman ve Eseri İkinci Kitap” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.367.

-“Solucan” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2213.

-“ Jean Jacques Rousseau” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2109.

- “Jean Jacques Rousseau 2” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2172.

-“Bazhdo” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1672.

-“Michel de Montaigne” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani veŞubat 1927, S.47-48, s.2032.

-“Fenelon” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1926, S.46, s.1913.

- “Çocuk Bahçeleri” Muallimler Mecmuası, Haziran 1926, S.42, s.1777.

-“Pitagoras” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.509.

- “Eflatun – Platon” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1475.

- “Bir İngiliz Mütefekkeri: Locke” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1925, S.35, s.1529.

“Frengi” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2291.

“Hava” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2193.

-“Serçe” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1294.

HÜSNÜ HAMİT

-“Hurdebeyni Muayeneleri” Muallimler Mecmuası, 31 Eylül 1923, S.13, s.261.

-“Yeni Riyaziye ve Fizik Kitapları Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1924, S.25, s.946.

-“Asr-ı Hazır Riyaziye Tarihine Bir Nazar 1” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.444.

-“Asr-ı Hazır Riyaziye Tarihine Bir Nazar 2” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.755.

-“Kemiyet-i Mühimmenin Suret-i İra’isine Dair Yeni Bir Nazariye” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.308.

HÜSNÜ FEHMİ

“Riyaziye Programları ve Ders Saatleri” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.483.

MUALLİM KİMYAGER (?)

“Tabiat Alemini Taklit” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.2038.

MUALLİM GALİP NASİR

-“Yastığım” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1836.

- “Gençlik Marşı” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1837.

LÜTFÜ

-“Programlara Dair” Muallimler Mecmuası, 31 Ağustos 1923, S.12, s.236.

İBRAHİM ALAADDİN

“Gençlik Kütüphaneleri” Muallimler Mecmuası, 22 Teşrin-i Evvel 1922, S.2, s.17-19.

-“Ördek (Çocuk Şiiri)” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1708.

“Darümuallimin ve Darümuallimat-ı Aliye Teşkilatı” Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.72-77.

“Muallim Kongresinde Okunan Rapor” Muallimler Mecmuası, 19 Şubat 1923, S.6, s.96.

İBRAHİM MEMDUH

-“Lise ve Orta Mekteplerde Fransızca Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.1057.

-“Lise ve Orta Mekteplerde Fransızca Tedrisatı 2” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1190.

İHSAN

“Ziya Paşanın Emil Tercümesi” Muallimler Mecmuası, 23 Mart 1923, S.7, s.130.

-“Muhtelit Terbiye” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.653.

İSMAİL SADRETTİN

-“Mektepte Cumhuriyet” Muallimler Mecmuası, Nisan 1925, S.30, s.1317.

İSMAİL HAKKI (DARÜLMUALLİM MÜDERRİSLERİNDEN)

-“Tekâmül Etmesini Bilmeyen Bir Telakki” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1926, S.46, s.1901.

- “Türkiye de El işleri Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2247.

-“Hayat Okutulur mu?” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2250.

-“Hala mı Hayata Hazırlıyorsunuz” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2043.

-“Terbiye de Olmayan Masterlar” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.1950.

- “Halk Terbiyesi” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2135.

- “Türkiye Meslek Mekteplerinin İslah ve Tesisi” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2157.

M. HALİT

-“İbtidai Muallimlerinin İki Derdi” Muallimler Mecmuası, 30 teşrin-i Sani 1923, S.15, s.333.

MAHMUT ASAF BEY

-“Bir Mektuba Cevap” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, S.37, s.1602.

MAHMUT İZZET

-“Yusuf Ziya Paşa” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, S.24, s.900.

-“İlim ve Fen Mefhumları” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1924, S.25, s.968.ce

MAHMUT RAGİB

-“Mekteplerde Musiki” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.598.

-“Musiki ve Çocuklarımızın Telakkisi” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.779.

MANASTIRLI MAHMUT RIFAT

“Serçeye Dair Kıraat” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1297.

MUALLİM CEMAL

-“Mymahtyzm” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.2019.

MUALLİM CEVDET

“Pek Değerli Bir Mürebbiye'nin Ziya'ı” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.37-39.

-“Avrupa da Vakıf Paraları” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.377.

- “Şeyh Said” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1261.

- “Kitap Celbi ve Tabiat Dersleri” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1689.

“Kitap Celbi Asrında Tedrisatın Aksamı ve Kendisinin Eserleri” Muallimler Mecmuası, Mart 1926, S.39, s.1657.

- “Kitap Celbi, Tarihi Eserler ve Programlar” Muallimler Mecmuası, Eylül-Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1785.

-“Rum Sillüğü ve Vakıf Mükâfatı” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.518.

- “Kitap Celbi: Lisan ve Edebiyat Dersleri Programı” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1853.

- “Yahudi Ruhi ve Mesaiyesi” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1126.

-“Musahabe, Kitap Celbi ve Meslek Terbiyesi Kitapları” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1926, S.46, s.1933.

“Kitap Celbi” Muallimler Mecmuası, Haziran 1926, S.42, s.1753.

“Rum Mesai İlmîyesi” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.604.

- “Kitap Celbi Asrında Tedrisat ve Metod” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1625.

-“ Kitap Celbi ve Riyaziye Rehberleri” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani veŞubat 1927, S.47-48, s.1973.

-“Ermeni Mesai İlmîyesi” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.764.

“Rus Müsteşarı Bartold Cenabları ve Türkiyat” Muallimler Mecmuası, 30 Nisan 1923, S.8, s.159.

“ Halk Karşısında Medrese ve Mektep” Muallimler Mecmuası, 23 Mart 1923, S.7, s.121.

MUALLİM DOKTOR NAZİM ŞAKİR

-“İnsan Nedir?” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2253.

MUAHMED ALİ TEVFİK

-“Veli Nimetlerimize Şükran Tahifesi” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.462.

MUHAMMER ALİ

-“Bir Güneş Saati” Muallimler Mecmuası, Eylül – Teşrin-i Evvel 1927, S.53-54, s.2317.

MUHAMMED EMİN

-“Felsefe ve İctimaiyat Programı Hakkında” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.534.

MUHAMMED İHSAN

-“Heyet-i Şinas Loveriye?” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.810.

MUHAMMED NADİR

“Salih Zeki” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.592.

MUHAMMED ŞERAFETTİN

“İki Kitap” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.41-42.

MUSLİHİDDİN ADİL

“Telgraf Keşidesi”, Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.48.

MUSTAFA MUHSİN

“Küçük Mülahazalar” Muallimler Mecmuası, 30 Haziran 1923, S.10, s.199.

MUSTAFA NURİ

“Öklidin Mevzuası” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.634.

MUSTAFA RAHMİ

-“Amerika da Terbiyenin Vasıtası Cehd ve İş” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1077.

“Amerika’da Terbiye’nin Gayesi” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.1032.

- “Ahlak Musahebeleri” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1925, S.36, s.1561.

- “Malumât-ı Vataniye” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, S.37, s.1593.

MUSTAFA ŞEKİB

-“Halkçılık Nedir?” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.301.

NİHAT ADİL

-“Kedi” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1820.

NEJAT OSMAN

“Mektepler de Tasarruf Fikrinin Telkini” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.39-41.

NURELEDDİN ALİ

-“Çek – Slovakya Muallim Birlikleri” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1827.

NURULLAH

“Mekteplerde Tasarruf Sandıkları” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.555.

REŞAT NURİ (GÜNTEKİN)

-“Ümit Güneşi” Muallimler Mecmuası, 31 Kanun-ı Evvel 1923, S.16, s.360.

- “Eski Burç” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1485.

“Bir Kır Akıncısı” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1924, S.26, s.1035.

“Ümit Güneşi” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.399.

“Kır Akıncısı 2” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1107.

“Ümit Güneşi İkinci Perde” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.465.

REŞAT ŞEMŞİ

-“Kant ve Felsefesi” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1477.

RESSAM ŞEVKET

-“İlk Mektepler de Resim Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.1985.

-“Resim Tedrisatı” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2091.

KADRİ REŞAT

“Mekteplerde Fikir Kabiliyetinin Nemalandırılması” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.1953..

KİLİSLİ MUALLİM RIFAT

KÖPRÜLÜZADE AHMET CEMAL

-“Ziya Gökalp” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1164.

-“Osmanlı Şehzadelerinin Tuğraları Hakkında” Muallimler Mecmuası, 31 Eylül 1923, S.13, s.281.

SADRİ CELAL

-“Halk Hükümetin de Maarif Teşkilatı” Muallimler Mecmuası, 31 Eylül 1923, S.13, s.254.

-“Darümuallimin meselesi” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.450.

“İlk Tahsil” Muallimler Mecmuası, 31 Kanun-ı Evvel 1923, S.16, s.349.

SADRİ ETHEM

-“Milli Terbiye Nasıl Realize Edilebilir?” Muallimler Mecmuası, Eylül-Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1846.

-“Milli Terbiye Nasıl Realize Edilebilir 2 ?” Muallimler Mecmuası, - Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1890.

SALİH ZEKİ MERHUM

-“Vidinli Tefik Paşa Merhum” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.677.

-“Vidinli Tevfik Paşa” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.682..

SIRACEDDİN

“Muallim Ordusu” Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.77.

- “Üç Bahçivan” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.300.

-“Ölümün Baş Vekili” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1924, S.2, s.659.

-“Maymun ile Kedi” Muallimler Mecmuası, 31 Agustos 1923, S.12, s.246.

-“Hafız Kitab Farih” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.741.

-“Yalancı Kahraman” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.743.

“Köylünün Fazileti” Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz 1923, S.11, s.221.

“Süt Ninemiz” Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz 1923, S.11, s.222.

“Nümayiş”, Muallimler Mecmuası, 30 Haziran 1923, S.10, s.197.

SÜLEYMAN SUUDİ

“Hendese ve Resim Hattıye Dair” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.386.

“Vidinli Tevfik Paşa ve Cebr Hattı” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, S.24, s.892.

SÜLEYMAN ŞEVKET

“Türkçe Edebiyat Programları hakkında”, Muallimler Mecmuası, 22 Eylül 1922, S.1, s.1-4.

“Darülmualimat”, Muallimler Mecmuası, 30 Nisan 1923, S.8, s.151.

-“Peri Çeşmesi(Mektep Temsili)” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1924, S.24, s.864.

-“Kır da Gül” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1122.

-“ Kulak Gemicikleri (Mektep Temsili)” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1925, S.35, s.1547.

- “16. Asra Dair” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1466.

“Penbe Şafak” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1284.

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Hakkında” Muallimler Mecmuası, 22 Teşrin-i Evvel 1922, S.2, s.25-30.

- “Fuzulinin Leyla Ve Mecmun Hikayesi” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1925, S.34, s.1516.

-“Orta Darülmuallimat -Darülmuallimin” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.575.

- Tali Darülmuallimin ve Darülmuallimat İhtiyacı, Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz, S.11, s.209.

“Tedrisatta Usul İhtiyacı” Muallimler Mecmuası, 30 Eylül 1923, S.9, s.177.

“İlk ve Orta Darülmuallimat” Muallimler Mecmuası, 30 Haziran 1923, S.10, s.204.

“Üstadımız Salih Zeki Bey Merhum” Muallimler Mecmuası, 30 Haziran 1923, S.10, s.207.

“Muallimler Cemiyeti Kongresi” Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.65-70.

-“Maarif Teşkilatımıza Dair Notlar” Muallimler Mecmuası, 31 teşrin-i evvel 1923, S.14, s.309.

“İkinci Yaşın Son Mecmuası” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.669.

-“Tedris ve Terbiye de Vahdet” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.417.

-“Latin Harfleri Hakkında Bir İstimzaç” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.421.

- “Kitaplar ve Mecmualar Arasında Bazı Mecmualar” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1202.

-“ Kanun İhtiyacı” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.423.

-“Mayıs Kızı” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.544.

-“Kırık Dal (Mektep Temsili)” Muallimler Mecmuası, Temmuz 1925, S.32, s.1449.

-“Türkçe Edebiyat Programları Hakkında” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.572.

-“Halk Edebiyatına Dair” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, S.31, s.1409.

-“Üçüncü Yaşın Son Ayı” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1464.

-“Merhum Salih Zeki Bey Üstadımız” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.671.

“Muallimler Cemiyeti Kongresi” Muallimler Mecmuası, 31 Temmuz 1923, S.11, s.226.

“Kulak Gemicikleri 2”Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1925, S.36, s.1578.

“Folklor Hakkında Bir Teşebbüs” Muallimler Mecmuası, 22 Teşrin-i Evvel 1922, S.2, s.22-24.

“Yarıki Nesli Yetiştirmek Meselesi”, Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.43-45.

“Yapılacak İşlerden” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.45

“Vazife Başına” Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.46.

“Tahrir Vazifesi” Muallimler Mecmuası, Nisan 1925, S.30, s.1361.

“Maişed Derdi”, Muallimler Mecmuası, 17 Teşrin-i Sani 1922, S.3, s.47.

“İlk ve Orta Tedrisat Programının Esbab-ı Mevcubesi Hakkında” Muallimler Mecmuası, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s.49-53.

SÜLEYMAN NAZİF

“Eşber” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.359.

ŞEFİK FEYZİ

-“Amerika Maarifi Hakkında Muhasebe” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.439.

ŞEMSETTİN REŞAD

-“Nasıl Adam Olunur Biliyor musunuz?” Muallimler Mecmuası, Mart 1925, S.29, s.1301.

TALHA KEMAL

-“Hendese Notları” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.383.

YAKUP KADRİ (KARAOSMANOĞLU)

Yakup Kadri, “Yarının Banileri Kimlerdir?” Muallimler Mecmuası, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s.62-63

ZEKİ

“İstanbul Muallimler Birliği İktisat Sandığı” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.562.

Yazarları Belli Olmayan Makaleler

“Cemiyet Tarihinde kıymetli Vesikalar”, Muallimler Mecmuası, 23 Mart 1923, S.7, s.132.

-“Mahalli Mekteplerine Dair” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Evvel 1925, S.36, s.1570.

“Lise ve Orta Mektepler İle Muallim Mekteplerine Mahsus Yeni Talimatnamenin İmtihanlara Ait Ahkamı” Muallimler Mecmuası, - Teşrin-i Sani 1926, S.45, s.1895.

Muallim ve Muallim Muavinleri”, Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani Şubat 1925, S.28-27, s.1233-1236.

“Cumhuriyet Bayramı Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1925, S.35, s.1559.

“İlk Mektep Muallimleri Hakkında Maarif Eminlerinin Kararı” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2132.

“İstanbul Muallimler Birliğine” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani 1925, S.37, s.1624.

“Cumhuriyet Bayramı Ta’zizi Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Evvel 1925, S.34, s.1528.

“Muallimler Birliği Teşkilatı” Muallimler Mecmuası, Eylül 1925, S.33, s.1496.

“Muallimler Kongresi” Muallimler Mecmuası, Mayıs 1925, S.31, s.1425.

-“Urumcuk” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1646.bir

“Yeni Kadrolara Dair Mecmuamızın Mütalaası”, Muallimler Mecmuası, 19 Şubat 1923, S.6, s.114.

“Yeni Kadrolara Dair”, Muallimler Mecmuası, 19 Şubat 1923, S.6, s.102.

“İlk Mektep Muallimlerinin Maasları Hakkında Büyük Millet Meclisinin Müzakere Zabıtnamesi”, Muallimler Mecmuası, S. 28-27 Kanun-u Sani-Subat 1925, 1925 s.1220-1232.

“Yeni Teşkilat ve Kadrolar Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, 12 Kanun-i Sani 1923, S.5, s.70.

-“Maarif Teşkilatına Dair Kanun” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1681.

-“Birlik Şevni” Muallimler Mecmuası, Nisan-Mayıs 1926, S.40-41, s.1741.

-Cumhuriyet Bayramı Vesilesiyle Maarif vekili Mustafa Necati Bey’in Tebrik Mesajına Karşın Gazi Mustafa Kemal’in Cevabı

- “Makam Maaşları Hakkında Maliye Vekaletinin Bir Tamimi” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1839.

-“Orta Muallim Mekteplerinde Yapılacak İmtihanlara Dair Talimat” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1840.

-“Mezuniyet İmtihani” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1842.

- “Gürbüz Türk Çocuğu” Muallimler Mecmuası, Eylül- Teşrin-i Evvel 1926, S.43-44, s.1845.

- Lise Ve Orta Mektepler ile Muallim Mekteplerine Mahsus Yeni Talimatnamenin İmtihanlara Ait Ahkâmı

“Muallimler Cemiyeti Kongresi” Muallimler Mecmuası, 21 Kanun-ı Evvel 1922, S.4, s.60

- “Ders Numunesi: Yumurta” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani veŞubat 1927, S.47-48, s.2010.

-“Pazartesi mi Çarşamba mı?” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani veŞubat 1927, S.47-48, s.2016.

- “Gazi Hazretleri İstanbulda” Muallimler Mecmuası, Mart ve Nisan 1927, S.49-50, s.2040.

“Orta Tedrisat Muallimleri Hakkında Kanun Projesi”, Muallimler Mecmuası, 30 Nisan 1923, S.8, s.163.

“Orta Tedrisat Muallimleri Hakkında Kanun Projesi 2”, Muallimler Mecmuası, 30 Eylül 1923, S.9, s.182.

“Orta Tedrisat Muallimleri Hakkında Kanun” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1924, S.17-18, s.423.

-“Maarife Devr Olunan Askeri Mektepler” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.480.

-“Lise Programları Münasebetiyle” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.481.

-“Terbiye Çareleri Hakkında Bir İstimzaç” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.503.

-“Liselere ve İdadilere Aid Rapor Hülasaları” Muallimler Mecmuası, Mart 1924, S.19, s.505.

-“Liselere Ait Rapor Hülasaları” Muallimler Mecmuası, Haziran 1924, S.22, s.730.

-“İlk Mektep Muallimlerinin Maaşları 1”, Muallimler Mecmuası, Teşrin-i Sani 1924, S.25, s.984.

-“İlk Mektep Muallimlerinin Maaşları Hakkında Büyük Millet Meclisinin Müzakere Zabıtnamesi” Muallimler Mecmuası, Kanun-ı Sani ve Şubat 1925, S.27-28, s.1220.

“Liselerin Tabiat Programı” Muallimler Mecmuası, Eylül 1924, S.23, s.823.

“Mukaddime”, Muallimler Mecmuası, 22 Eylül 1922, S.1, s.1-4.

“Mekteplerimizin Yeni Teşkilatı Hakkında” Muallimler Mecmuası, 22 Eylül 1922, S.1, s.11-16.

“Alkol” Muallimler Mecmuası, Kanun-i Sani ve Şubat 1927, S.47-48, s.2025.

“Yaz Türküsü” Muallimler Mecmuası, Nisan 1924, S.20, s.588.

“Birlik Haber ve Hareketleri” Muallimler Mecmuası, Şubat 1926, S.38, s.1653.

“Çocukların Şiir Kitabı” Muallimler Mecmuası, Mayıs ve Haziran 1927, S.51-52, s.2227.

